

MLADÁ FRONTA

Claudio Magris

Pro nedostatek důkazů

Claudio Magris

Pro nedostatek důkazů

Přeložila Kateřina Vinšová

Francescovi a Paolovi

NON LUOGO A PROCEDERE

Copyright © 2015, Claudio Magris

All rights reserved

Translation © Kateřina Vinšová, 2019

Starší ponorky – nákup, prodej. Ten inzerát se objevil v *Piccolo banditore* 26. října 1963. Zřejmě se ocitl v situaci, kdy až po uši tonul v dluzích, různé veřejné instituce a dokonce i ministerstva ho vodily za nos statisícovými přísliby, lichváři ho drželi pod krkem, pronásledovali ho majitelé pozemků a hangárů, kde přechovával svá letadla a rozbombardované vojenské mosty, a tak byl nucen pokusit se prodat pár zvláště neskladných kusů, jenže ve chvíli, kdy se už chystal, že je prodá, se ho zase zmocnili jeho démoni a tak se snažil i nakupovat – není jasné, za jaké peníze, ale rozhodně to zkoušel – ponorky, tanky nebo minolovná zařízení.

Mohl by to být začátek, předsálí Muzea, hned jak se vejde dovnitř. Na stěně proti vchodu veliká černá obrazovka, na ní chvějící se nezřetelné linky, v pozadí zvuk tekoucí vody. A ze tmy vystoupí jeho tvář na fotografii z počátku sedmdesátých let. Hlava, která se vynoří z temných vod, horečnaté, bystré oči, nitky potu, kapky vody stékající podél panonských lícních kostí. Uprostřed sálu ponorka, U-Boot c. a k. válečného námořnictva z první světové války, kterou možná zakoupil, nebo kdoví jak ji získal. Starší ponorky – nákup, prodej. Zvučný, vemlouvavý hlas. Převzatý z různých rozhlasových nahrávek Rádia Terst a zručně zpracovaný. Neškodná reklama, která nic nestojí a díky hlasu – nově pospojovanému, a tedy pravému, absolutnímu, žádný náhodně se měnící hlas ve chvíli, kdy dotyčný promlouvá – působí vábivě jako dohazovačovy pobídky z přítmí. Do Muzea by se vstupovalo jako do nočního podniku s neonovými přísliby. To možná není špatný nápad, pomyslela si Luisa. Ovšem chybí tu zlatý hřeb, ta nejžádanější atrakce, o níž všichni mluví, pověstné

zápisníky. Iniciační tajemství, ale bez *dulcis in fundo*, obilný klas, který zasvětil adepta.

Rodina se k věci vyjádřila jednoznačně v dopise zasláném šéfredaktorovi *Corriere Adriatico*, otištěném na viditelném místě. „... Dovolte nám, jako dědicům, vyjádřit podiv a roztrpčení nad článkem zveřejněným 12. března tohoto roku ve Vašich novinách. Nechápeme, z jakého titulu a jakým právem si dovoluujete ohlásit, že i jeho deníky – ty tisíce stránek obsažených v očíslovaných sešitech, se spoustou odkazů a vsuvek – budou spolu s velmi rozsáhlým vojenským materiálem vystaveny v Muzeu, dokumentujícím válku na oslavu míru, v Muzeu, které se ve své bujné, ale vždy uvážlivé představitosti rozhodl nazvat Ares pro Irenu – bůh války jako apoštol míru. Máme pochopitelně radost, že se Nadace, založená okresním a městským úřadem, rozhodla zřídit Muzeum, sen, jemuž zasvětil život, zrenovovat domky, maštale, autoopravnu a dokonce i travnatý, zakrytý prostor bývalé jízdní dráhy. Doufáme, že tentokrát bude projekt zdárně dokončen, vždyť se o něm hovoří už celou věčnost, chystají se programy, dávají se sliby, jako na kolovrátku. Pokud jde však o deníky, ty jsou a zůstanou výlučně majetkem nás, dědiců, třebaže jedna jejich část nám byla fakticky, na základě jakýchsi puntičkářských a nám nepochopitelných byrokraticko-právních klíčků dočasně zabavena. To nám však neubírá právo nakládat s nimi podle svého uvážení, pochopitelně nikoli v zájmu našem, nýbrž v zájmu občanů, společnosti, lidstva, a řídit se přitom jeho příkladem, příkladem člověka, který svému poslání, ideálu a velkolepému předsevzetí obětoval vše, kariéru, majetek, zdraví, blahobyť rodiny a nakonec i život.

Jsme připraveni poskytnout tento dar, přenechat ho všem – neboť morální odkaz Muzea patří všem –, dát k dispozici

děla, ponorky, tanky a zbraně všeho druhu, které dlouhá desetiletí sbíral, aby zdokumentoval hrůzy války a nutnost míru. Je ovšem skandální, že žádná veřejná instituce se za celá ta léta nesnažila nalézt vhodný prostor, kde Muzeum zřídit. Nicméně pokud jde o deníky obecně a zvláště o ty, které tak podivně zmizely a které byly plné cenného, ale také ožehavého materiálu, jak ostatně nejednou zmínil právě Váš *Corriere Adriatico*, jsme si jisti, vážený pane šéfredaktore, že Vaše noviny, vědomy si významu a choulostivosti problému, nebudou...“

Noviny ho místo v rubrice dopisů čtenářů uveřejnily na stránce kultury s pěkným nápadným titulkem i podtitulkem. Na tom nebylo nic divného, že chtěly k případu znovu přitáhnout pozornost. Ten příběh vždycky zapůsobil, především po procesu, po němž, jak už se při procesech stává, zůstalo ještě víc pochyb, než bylo dřív. Luisa odložila noviny na haldu sešitů, zápisníků, listů, lejster, cédéček, dévédéček, s nimiž pracovala, aby utřídila a v případě potřeby doplnila poznámky, které on sám nastínil a které měly objasnit jednotlivé muzejní exponáty, jejich funkci, historii, kdo je vynalezl, která továrna je vyrobila, příběh inženýrů a dělníků, co na nich pracovali, které vojenské jednotky jimi byly vybaveny, v kterých bitvách byly poškozeny, kdo je řídil, kdo je namířil, kdo nabil, kdo zahynul v jejich troskách. Například zařízení na vyhledávání námořních min zamýšlela umístit vedle usměrňovače rtuťových par, připadalo jí, že by tvořily dvojici, smrt pod vodou a smrt ze rtuťových výparů, smrt způsobenou, zažehnanou nebo oddálenou, ale pořád smrt. Smrt k muzeím pasuje. Ke všem, nejenom k Muzeu války. Každá výstava – obrazů, soch, předmětů, přístrojů – je neživé zátiší, a lidé, kteří se tísní v sálech a jako stíny je naplňují a vyprazdňují, se trénují na budoucí pobyt ve věčném muzeu

lidstva, světa, v němž je každý neživým zátiším. Tváře jako ovoce utržené ze stromu a naaranžované na míse. I když vlastně on v tomhle ohledu...

Luisa usedla k počítači v kanceláři, kterou jí přidělili, když ji Nadace pověřila vypracováním projektu Muzea. Jen jednu místnost, zato prostornou, zřízenou v jedné z maštálí. Kancelář uprostřed rozlehlých volných prostor se jí líbila. Jedním oknem viděla několik exponátů provizorně rozmístěných ve velké vedlejší místnosti. Podlouhlé, víceméně válcovité zelenavé zařízení na vyhledávání min připomínalo kapustňáka, toho mořského tvora, který se pohybuje nemo-torně, ale tiše, aby dopadl kořist. Venku se toho večera větve dubu ve větru natahovaly k jejímu oknu jako pařáty, chapadla opatřená háky se vymršťovala ze tmy do světla lucerny a s pohupováním se vracela do přítmí, kořist jim zase unikla – kolikrát ještě? Luisa se zachvěla, na okamžik jí připadalo, že cítí léta jako temný vodní sloupec bušící jí do skrání, a ta bolest hlavy ji nesmyslně přiměla myslet na lásku – anebo na její konec, pro ni to beztak vyjde nastejno.

Ta rýha vedle úst, která se nicméně většinou každému líbí, to nebyla doopravdy vráska, ale ona ji občas vnímala jako jizvu. Polibek, hryznutí – začínám být jako on. Jak se tu věčně probírám jeho papíry, až nevím, čím jsem, jak se zabývám jeho kulometry a meči a navíc jsem si navykla brát si večer pár lejster a fotografií domů, a dokud mě spánek nepřemůže, přemýšlet o jejich uspořádání, nakonec začnu věřit, že válka je všechno a každé znaménko že je jizva. Prstem zlehka přejeđe po ostří meče, prozatím opřené o stěnu. Na kůži zůstala zřetelná rýha, ale brzy zmizela.

I přes svůj strašlivý konec pravděpodobně nikdy nepoznal jizvy, které každá věc zanechá v srdci. Možná ani neslyšel, jak život s vyceněnými zuby vrčí ve tmě, a ani neviděl tmu,

protože pořád jen koukal na zem, kutal, hledal, objevoval a sbíral ty nesmyslné předměty, monoxyly, střepiny granátů, otlučené ešusy, sluchátka polních telefonů, zploštělé nábojnice, zapalovače granátů. Baterkou si v noci svítil jen na zkyplenou půdu, rozkopané díry, dno krasových dolin, přilbu zrezlou v trávě.

Takhle trávil noci, utrmácený, ale jinak v pořádku, šťastný z těch studených mrtvých věcí, které vyhrabal ze země nebo je dostal od poraženého vojska nebo z odstrojovaných lodí v loděnici. Nevšiml si života, jenž kolem něho šelestí stejně jako kolem všech ostatních a hrozí smrtí a zkázou – žádnou dobrou smrtí, která už je mrtvá a nikomu neublíží, nýbrž nepřetržitým živým umíráním těla a srdce, stále skomíravějším světlem v duši, chladem v kostech vražednějším než plameny, které ho obklopí v jeho poslední hodině v té dlouhé pohodlné rakvi, kterou tam v hale užíval na spaní. Kolem něho neuspořádaně nakupené tanky, raketometry a jatagany, všechno to železné haraburdí z válek, které byly milníky jeho života – tank zkonfiskovaný v roce 1945, tendr, rok výroby 1947, úlomky a konstrukční prvky zničeného otočného mostu Ponte Verde, tvořícího umělou hranici mezi Canal Grande a mořem. A on, sám se svou rakví ve skladišti přeplněném zbraněmi čekajícími na Muzeum, ve skladišti, kde vzplanul požár. Bylo to jen jeho království, nikdo jiný ho neobýval, všichni živí odešli, všichni ti, co brání míru, protože potřebují k životu válku, i doma, v rodině, v posteli. Někdy se stává, pomyslela si Luisa, když si dělala poznámky ohledně toho přístroje na miny, že se člověk probudí o něco dřív, kdy úsvit jen matně proniká žaluziemi, a pokradmu se z jednoho polštáře k druhému, jako z jednoho zákopu k druhému, zahledí na spícího druhá. K žádnému útoku nedojde, ale on je stejně ve střehu, v nejistém očekávání palby. Když se ve škole učili

o třicetileté válce, hned jí na mysli vytanula rodina. Ne ta její, to ne... rodina obecně. Pokud jde o ni, zatím ještě nevěděla, jestli nemít vlastní rodinu je dobře, nebo špatně, a proč když na to pomyslí, ucítí na okamžik v srdci prázdnotu.

Usínal v rakvi, zatím ještě nebyl mrtvý, ale tak pokojný a vyrovnaný, jako kdyby už mrtvý byl jako je teď, kdy se probírám jeho lejstry, a připadá mi, že je to jeho prach, popel ze spáleného těla, který oné noci – vlastně až následujícího rána, když hasiči po mnoha hodinách požár uhasili – jen vyšetřovatelé dokázali rozeznat od popela z dřevěné rakve, která shořela s ním. Možná se bál umírání, ale určitě ne smrti. Mezi těmi džípy, bajonety, šavlemi a šerpami se cítil bezpečně jako mezi sochami a náhrobními kameny na hřbitově, kde meč, který v pozdvižené ruce třímá mramorový rytíř bdící nad hrobem, nikdy nepoklesne, aby ťal. Prý dokonce napsal prezidentovi Spojených států a požádal ho o zaměřovač Norden, co svrhl bombu na Hirošimu.

2.

„**A**res pro Irenu aneb Arcana Belli. Totální Muzeum války za nástup míru a dezaktivaci dějin.“ Toto nadnesené pojmenování Muzea, vyskytující se opakovaně v jeho sešitech a v denících – změnit minulost, psal, převrátit čas, udělat z něho jízdu v protisměru –, zamýšlela Luisa promítat na vnitřní stěny Muzea. Pokud ovšem bude vůbec někdy dokončeno. Zatím bylo jen ve stadiu hypotetických úvah, projektu, který jí svěřila Nadace a odbor kultury městské rady a jemuž se snažila dát nějakou podobu. Představovala

si, že by to obrovské množství různorodých předmětů bylo vystaveno v jednotlivých sálech a prostorách komplexu bývalé jízdárny, vymýšlela pořadí exponátů, použití ikon na monitorech, vůdčí myšlenku celé trasy, předměty a příběhy, které se osvobozují jako duchové z Aladinovy lampy.

Jak uspořádat to šílené, extravagantní Muzeum, i když požár zničil kromě jeho ještě extravagantnějšího strújce značnou část exponátů? Například ten bombastický název nezamýšlela umístit nad vchod, nýbrž ho chtěla promítat uvnitř v sálech blikajícími laserovými paprsky, písmena a slova by se objevovala v různých barvách a neustále by se rozsvěcela a zhasínala. Pro něj byla každá věc znamením, zprávou, a čím víc se blížil ke svému konci, tím víc ohlašovala štěstí. Nic nemohlo udivit, natož polekat někoho, kdo jako on tvrdil, že má „s neočekávaností prorocký vztah“. Nález jakéhokoli předmětu, napsal – sumky, pouzdra na revolver – „je neuvěřitelně dobrou předzvěstí a souvisí s příchodem epochy nekonečného dobra, kdy zlo bude zrušeno a u zbraní zbude jen ta část kosmické energie, která má co dělat s jejich krásou a jejich praktičností...“

Kde a jak, ve kterých sálech vystavit tyto poznámky... zvětšit je pomocí projektorů, vsadit je do rámečků, zaznamenat je na média nenápadně umístěná na stěnách a v pravou chvíli je spustit, vypracovat program, trasu spíš duševního než materiálního charakteru, aby se návštěvník stisknutím toho či onoho symbolu na displeji vedle několika obrazovek a různých exponátů mohl v jednotlivých sálech dostat k dalším obrazovým záznamům, seznámit se s dalšími příběhy, které se vážou k danému dělu nebo meči, dostat se k jakémukoli předmětu nebo textu, který ho zajímá? Muzeum jako mobilní hypertext, v němž vše probíhá nebo naopak mizí, ruší se, jako se to pravděpodobně dělo v jeho hlavě?

Nicméně měl možná pravdu, nekonečné dobro existuje, odjakživa. Obklopuje nás – ano, snad i mě, jak tu tak sedím uprostřed toho nepořádku – jako hebký, indigově modrý obláček, který pohltní balonek, co vyklouzl dítěti z rukou. Je to štěstí, jenže dvojrozměrné bytosti, které se plazí po kouli toho míčku, nemůžou zvednout hlavu a pochopit, že existuje i další dimenze – ten obláček, který je obklopuje –, a tak se zoufale vlečou dál. Ona sama, přestože je hezká a štíhlá, není nic jiného než slizká stopa po hlemýždi. Její krásné, dosud černé vlasy ve větru – i to je dědictví po dvou mnohasetletých exilech, které se v ní spojily, potom co překonaly poušť a velké moře – o existenci toho větru nevěděly. Ve stínu, který lampa na psacím stole zavaleném lejstry vrhala na zeď, cítila Luisa, jak jí vlasy splývají na šíji. On zřejmě nějakým způsobem dokázal zvednout hlavu, ucítit vítr z vesmíru, vanoucí z nepředstavitelných výšin pro ty, kdo mají jen šířku a výšku. Z plných plic se nadechl toho lidem neznámého vzduchu, rajského plynu vyvolávajícího veselí. Mimochodem, tvrdil, že vymyslel vědecký systém, jak se živit jenom vzduchem, pomocí nové respirační techniky, která metabolizuje mikroskopické živočichy žijící v každém sebemenším závanu větru a dosud neznámé nutriční látky obsažené v plynech. Ale ne proto, dodával, že jsem na mizině a nechávám se vydržovat manželkou, pocházející ze starého maďarského šlechtického rodu, kterou jsem donutil chodit posluhovat, jak mi bylo nejménou zlomyslně předhazováno, nýbrž proto, že jsem lehký, volný a šťastný.

Temná noc požáru – temná pro justici, pro něj královsky zářivá, táborák svrchovaného vládce, který předvede svou vznešenost tím, že do plamenů hodí všechn svůj majetek a dokonce i své bytí –, byl to božský oheň, závěrečný rudý západ slunce kosmického eonu zla, války, zabíjení. Možná

ani netrpěl v té své rakvi, v níž spával s německou železnou přílbou na hlavě a samurajskou maskou na obličej, pravděpodobně se ve spánku zadusil kouřem, ještě než mu plameny stačily ublížit.

V terminologii jím navrhované globální reformy slovníku – rigorózně objasněné a roztríděné v jeho nedokončeném DUSu, Definitivním univerzálním slovníku – vstoupil té noci do „invertoru“, jak zní správný výraz, jímž se měl nahradit běžný a pouze přibližný výraz „smrt“. Jeho nová lexikografická práce zůstala ve stadiu rozpracovanosti rukou psaných termínů, přerušena vytrženou stránkou u písmene M, přesněji u hesla „mulvaceo“, u něhož chybělo vysvětlení, stejně jako chybělo celé pokračování. Když Luisu pověřili vypracováním projektu Muzea, uvažovala o tom, že by materiál slovníku, který dospěl k tomuto slovu, uspořádala do posuvných tabulek, v nichž by se na okamžik stará odflinknutá slova propojila s novými výrazy, jejichž precizně vymezený význam nepřipouští žádné lakuny, načež by stará slova zmizela, ta nápadná písmena by zhasla a tma by je pohltila i s jejich starými zmatenými významy. Heslo „smrt“ – LA MORTE – promítané velkými rudými písmeny na stěnu proti návštěvníkovi vstupujícímu do sálu č. 3 by se mělo ukázat jen jako hloupá a okamžitě napravená tisková chyba: LAMOR (s. 27 nedokončeného rukopisu slovníku), přičemž ono TE na konci mělo pouze naznačovat, že jde o lásku „k tobě“.

Smrt neexistuje, vysvětloval, je to pouze invertor, přístroj, který prostě jen obrátí život naruby jako rukavici, stačí nechat čas plynout opačným směrem a všechno se nám vrátí. Čas nalezený, triumf lásky – AMOR. Lásky ke komu? K tobě, ke všem.

U muzejních exponátů, které dští oheň, tanky a děla a další, by se podle záměru jejich neúnavného sběratele mělo

nakonec ukázat, že jsou to jen pomíjivé, šalebné obrazy, jen tíseň z noční můry, kterou lze zaplašit, film promítaný pozpátku, začínající smrtí a zkázou a končící šťastnými a usměvavými lidmi – kteří před chvílí byli rozmetáni, rozdraceni nebo probodnuti –, aby z toho jasně vyplynulo, že smrt, každá smrt přichází před životem a ne po něm. Vážená paní doktorko Brooksová, řekl jí jednou, Mojžíš napsal Pentateuch, prvních pět knih Bible, a v páté vylíčil svou smrt na hoře Nebó v moábské zemi. Okamžik jeho smrti předchází tedy okamžik, kdy o ní vypráví. Není tu žádné před ani potom, vážená paní doktorko, čas je jako prostor, člověk míří na západ, pořád dál na západ, až dojde na východ od místa, odkud vyšel. Na východ od ráje...

To jí řekl při jejich prvním setkání, když se Nadace rozhodla financovat projekt Muzea – pro tuto chvíli jenom projekt, později se uvidí. Zatím zůstane ta změť předmětů nakupená v několika velkých kůlnách a na jednom rozlehlém prázdném prostranství u jízdárny. Radili jí, ať ho nijak zvlášť nepodporuje, spíš ho měla brzdit, aby se nerozptyloval od práce. Tu ostatně brzy přerušila jeho smrt a ona se k ní vrátila až po letech, když ve městě několik útočných článků v místním deníku znovu zažehlo zájem o tohoto muže a jeho velkolepý záměr – především pak o jeho zápisníky, které záhadně zmizely – a když se sehnaly nové finance. Ale ještě dlouho před jeho smrtí jejich schůzky neočekávaně prořídly, on, který byl zpočátku tak dotěrný a neodbytný, se už skoro neukazoval, jako kdyby se nadchl pro něco jiného. Bylo divné, že se tak náhle vypařil, i když jí to usnadňovalo práci, protože nad sebou neměla bič.

Ty zbraně se domnívaly, a taky se tím chlubily a vytrubovaly to do světa, že všechno, co budou mít na dostřel, dokážou zničit, smést z povrchu země, ale navzdory tomu byl

voják, který šlápl na minu, jen odmrštěn na druhou stranu obrazovky, a tam všechno začalo znovu, vojákovi se vrátil život, který z něho už vyprchal, kocovina ze včerejší pitky s kamarády z pluku, předvčerejší večer na břehu neuvěřitelně fialového moře, ústa líbaná před mnoha lety, zkomolená slova dítěte, které začíná mluvit. Jsou to chudáci blázniví, když si namlouvají, že můžou zabíjet a ničit. Je to jako si myslet, že když se zhasne, navždy zmizí všechny věci, které jsou ve tmě neviditelné. Například, psal v jednom ze svých zápisníků, by se mohl nejdřív promítnout obraz rozlehlého sálu se všemi předměty, pak ukázat obraz velkého požáru, který všechno zničí a zanechá místnost prázdnou, až se znovu rozsvítí světla a místnost je opět plná věcí, nedotčená, resuscitovaná, protože nikdy nezemřela. To by nebyl špatný nápad.

V každém případě on se plamenů prostě nebál, jako mūra, která se nebojí světla, vlétne do něho a shoří, ale možná se právě v tu chvíli zrodí, víc než když se vylíhla z housenky. Při jedné z prvních příležitostí, kdy se s ním Luisa setkala, se nejspíš chtěl blýsknout svou vzdělaností, a tak začal pompézně německy deklamovat verše přívětivé nostalgie, *keine Ferne macht dich schwierig, kommst geflogen und gebannt*, žádná dálka nebrání ti, přilétls v letu zmámeném; motýl, světlem zpit, jež svítí, padáš, sžehnut plamenem.

3.

Možná – ale jsou to jen dohady – při požáru haly shořely i ty písemnosti, které marně ukryval kdovídkde, které tak vzrušovaly jeho dědice, a nejen je,

a které jako jediné z nespočtu zápisníků záhadně zmizely. Papíry, na nichž měl prý poznamenané nápisy z vězeňských stěn a záchodů, které tam zanechali trestanci těsně před smrtí, také uhořením, v nacistické kremační peci v Risieře, jediné v Itálii, právě v Terstu. Ty stěny s hypotetickými jmény na nich napsanými pak byly v poklidných dobách přebíleny. Po válce přichází mír, a ten má i bílou barvu náhrobku, náhrobků nabílených v srdci.

Ale on ty nápisy zřejmě viděl ještě předtím a opsal si je, nebo aspoň některé, včetně jmen, jak se šeptalo, jmen odporných, zato vysoce postavených kolaborantů nebo přinejmenším blízkých přátel katanů. Jmen, která vyryly do stěn na špinavých latrínách oběti na prahu smrti a pak je odstranilo vápno – bílé nehasené vápno, nevinné a naleptávající živé maso – a později je zřejmě podruhé odstranil požár v jeho skladišti, ničivý oheň, který očistí od každé špíny a vrátí falešnou nevinnost té nejodpornější a nejpodlejší hanebnosti, ničemům, kteří jsou už navždy v bezpečí, protože jejich jména rozežralo vápno nebo se proměnila v popel, už nejsou čitelná pro lidské soudce, pro státního zástupce, který musel pro nedostatek důkazů uzavřít vyšetřování zločinů v Risieře. Nejsou možná čitelná ani pro nejvyšší soudce, kteří přišli o veškeré hmotné důkazy, a určitě nejsou čitelná pro potomky těch nesouzených vrahů, co ani netuší, že ta jména kdysi rozežralo vápno nebo je strávil oheň. Dokonce jsou hrdí, že podědili úctyhodná jména svých otců, kteří je nosili i v dobách, kdy je na zdi psaly oběti – které oni sami nejspíš dovedli k strašlivé smrti, nebo té smrti jen přihlíželi, rozhodně nijak nenarušila jejich netečnost. Jména odstraněná a tedy navždy uctívána.

Nicméně není špatné, myslela si Luisa, že si – jak usuzovala podle dopisu v novinách a také podle prohlášení

místopředsedy Nadace doktora Pezzla – někdo myslí nebo se obává, že je část těch nebezpečných dokumentů pořád ještě v oběhu. Tím líp, *timor Domini initium sapientiae*. Konečně se k nevoli mnohých začíná mluvit o té hanbě, o staré terstske továrně na rýži, kde nacisti povraždili nebo poslali na smrt tisíce lidí za všeobecného mlčení, které pokračovalo i po válce. A to částečně i zásluhou tvrdošijnosti toho výjimečného muže, jeho maniakálního bádání, v tomto případě však vedeného osvíceným nadšením proroka rozhněvaného na svůj mrzký lid a požadujícího, aby na hanebnost bylo poukázáno. Doktor Pezzl v reakci na jeden z četných příspěvků v *Corriere Adriatico* kupříkladu napsal, že „možná není namístě informovat o těchto denících, dokud nebudou roztrženy a katalogizovány, nebo aspoň jejich dochovaná část, a dokud nebude zvaženo, zda je vůbec vhodné případné odtajnění některých výňatků choulostivého rázu, zda na to není ještě příliš brzy...“

Příliš brzy pro koho? Spíš příliš pozdě, rozhodně pro něj, který už není mezi námi – a určitě je mu líp, uvážíme-li, jakým způsobem žil, i když kdoví... V každém případě příliš pozdě pro ty, kteří měli celá léta na to, umýt si ruce umazané od krve nebo špínou z jiných rukou, ještě víc umazaných od krve, které tak srdečně tiskli za nacistické okupace. Příliš pozdě už proto, že po tolika letech i oni, se svými jmény zabílenými na zdech Risieru nebo spálenými té noci v hangáru, odešli na věčnost, rozhodně aspoň mnozí z nich. Nebyly to už děti ani tenkrát v posledních měsících války, a tak byl i nad nimi vykonán trest smrti, ať byli vinní, nebo ne. Spravedlnost, přinejmenším ta hrdelní, je stejná pro všechny.

Pro začátek by se dala v Muzeu, řekněme třeba v maštalích bývalé jízdní, vytapetovat stěna bílými listy papíru, aby bylo zřejmé, že tu něco chybí, že tu dokonce chybí to nejdůležitější... A hned potom, na zdůraznění kontrastu a znepokojivé nepřítomnosti zápisníků, vystavit všechny písemnosti a nespočetné předměty, i ty bezvýznamné, které sbíral od svých osmi let, vytržené stránky ze sešitů, papírové ubrousky, použité obálky – jedna adresovaná otci, ale prázdná, jen na zadní straně je vytištěno jméno odesílatele, Import-export Tergeste. Taky je tam lístek a na něm stojí: Dnes jsem se zeptal otce: „Tati, kdo je to ‚já‘? „To jsi ty,“ odpověděl mi. To mě zklamalo.

Luisa si říkala, jestli by se nemělo vyjít od tohoto lístku, možná protože si vzpomněla, jak tenkrát, když jí zarecitoval Goethovo čtyřverší o motýlu, který vletí do plamene, dodal: „Jediná věc, která se mi nelíbí na té podivuhodné básni – naučte se ji nazpaměť, paní doktorko, básně, ty skutečné, se člověk učí nazpaměť, ty, co se naučit nedají, nejsou pravé básně –, jediná věc, která se mi nelíbí, je to tykání, nejdřív motýlovi a pak dokonce čtenáři. Co si to dovoluje, kdo si myslí, že je? Pokud jde o mě, neznám dost důvěrně ani sám sebe, abych si tykal. Natož abych říkal ‚já‘. Slyšela jste mě někdy říct to slovo? To by bylo neslušné. Navíc před dámou... Kdežto třetí osoba je v pořádku, nemá nic společného s tím, co děláme my, on může být kdokoli, třeba trafikant ze stánku tamhle na té třídě. Prodává noviny, to je v pořádku, nijak zvlášť se nás to netýká. Ale hlavně válka, což je vážná věc, by měla mít co nejmíň společného s mým ‚já‘, s tím nadutým odmítačem vojenské služby a zběhem z bitevního pole.

Mistři válečného umění nikdy neříkají ‚já‘, počínaje prvním a největším ze všech, Sun-c', což je možná Sun Wu nebo někdo jiný neboli nikdo, blíže neurčený Mistr, který promlouvá za mnohé jiné mistry a který skutečně každý svůj projev začíná slovy ‚A Mistr Sun pravil...‘

Oslovujme se tedy, prosím, vždycky ‚on‘, i když mluvíme sami se sebou. V zásadě je to stejné jako vykání, které používají všichni... ‚Ty‘ přijde, až si uvědomíme, že byla zrušena smrt – LA MORTE, že přešla v lásku – L'AMOR, v lásku k tobě – TE.“

5.

Luisa se ještě nerozhodla, co s různými nálezy, s dopisy, od něho nebo od příbuzných a známých, s nesourodnými poznámkami, s deníky z doby dospívání nebo z posledních měsíců, někdy jen s jednotlivými lístky počmáranými pár slovy nečitelným písmem, které teprve začínala luštit a které bylo třeba opsat, aby se dostaly i k návštěvníkům Muzea, jestli je vystavit ve vitrínkách nebo předvést na digitálních obrazovkách. S předměty – děly, nákladáky, asagáji – to bylo snazší, už jejich pochmurná rezavá přítomnost mluvila sama za sebe, stejně jako byl výmluvný život (a častěji jeho konec) muže, který zacházel s plamenometem nebo s kulometem, spal v kabině obrněného vozu nebo vystrčil hlavu z věže tanku, což bylo obvykle to poslední, co udělal. Připomínat, líčit životy a smrti – tohle slovo by se mu ovšem nelíbilo – spojené s letadlem zasaženým ve vzduchu, s puškou přiloženou k líci nebo upuštěnou na zem. To byla

možná ta nejlehčí stránka její práce, vybrat exponát nebo exponáty do jednotlivých sálů, rozhodnout, které budou vystaveny reálně a které se naopak – vzhledem k vysokému počtu nebylo fyzicky pro všechny místo – objeví po kliknutí jen na displeji. Stisknout tlačítko je snadné, ale přichystat svět tak, aby v něm to tlačítko fungovalo jako stará dobrá Aladinova lampa... A potom udělat popisky, zrekonstruovat příběh toho, kdo nastoupil do letadla nebo namířil dělo.

Ale jak vystavit písemnosti, ty nesouvislé poznámky, dopisy nebo jejich části... Například dopis, který dostala ona sama od jedné jeho příbuzné, sestřenice Ines, žijící v Udine. „On si vždycky všechno zapisoval, neustále si dělal poznámky. To je to jediné, co celý život dělal... Naposledy jsem ho viděla čtyři dny před jeho smrtí, přijel mě do Udine navštívit. Během oběda občas vytáhl z tašky tlustý balík papírů a pár zápisníků, jako by se chtěl ujistit, že je pořád ještě má, a pak to všechno zase uložil do tašky. Půl hodiny potom co odešel, aby se vrátil do Terstu, byl najednou zpátky, celý rozčilený, a začal hledat všude možně, pod stolem, na nočním stolku u postele, kde si chvilku zdříml. Zapomněl si tady tašku a nedal pokoj, dokud jsem mu ji nenašla. Jak ji tak neustále otvíral a zavíral, pokaždé ji položil někam jinam, až skončila pod pohovkou. Je to důležité, řekl, moc důležité... všechno je samozřejmě důležité, sebemenší podrobnost... detaily, nicotnosti... Zdálo se, že mluví sám pro sebe, a pak ve spěchu odešel... Potom jsem ho už neviděla, protože o čtyři dny později...“

Shořely tu noc i písemnosti? A co když měly shořet právě ty, co když byl požár založen jen proto, aby spálil potrhane zápisky i se vším, co v nich měl napsáno... Vypráví se, že kdysi dávno koupil jeden rytíř zámek jen proto, že si jeho dáma přála růži, která kvetla na parapetu okénka toho zámku, tak proč by někdo nemohl podpálit celý areál, aby zničil balík papírů, a pokud při tom zemřel i člověk, který se bez nich nehnul na krok, co se dá dělat, to je vedlejší účinek. A co když ty písemnosti pořád ještě někde jsou, po tolika letech celé ohlodané a zpráchnivělé...? Ale třeba jsou ještě čitelné.

Luisa ty myšlenky podrážděně zaplašila. Je tady, aby pracovala, a ne aby se nechala unášet nějakými výplody fantazie, kotouči dýmu, které nevykreslují žádný obraz. Zapálila si cigaretu a znovu usedla k počítači. Kouř vystoupal kuželem světla od stolní lampy, promítl na stěnu stín husté kštice, který se v plavém světle vzdušně rozpouštěl jako krátké léto na okrové zdi. Letní časy trávené u moře, když byla malá, s otcem, jen oni dva. Teprve později pochopila, proč s nimi matka nikdy nechtěla k moři. Letní časy plné slunce a moře, ryby odjakživa požívají jiné ryby a není to tak dávno, co se tady nad terstským mořem vznášel a rozpouštěl smrdutý kouř spáleného masa, který přicházel z města, ale to holčička neví, nikdo to neví, ty oslňující a šťastné odlesky na moři jsou Májin závoj zakrývající krev, kouř a všechnu bolest.

Ano, to by šlo. Karta se životopisnými údaji ve vitríně nalevo, hned u vchodu do druhého sálu spolu s krátkým videem, sestřihem jeho různých prohlášení – v rozhlase, párkrát i v televizi –, a cévéčka, která sepsal sám do žádostí o finanční podporu, rozesílaných různým veřejným i soukromým institucím. Pocházel z rodiny, jejíž původ byl *österreichisch-hispano-böhmisch*, hlásil z obrazovky s patosem, zatímco mu z koutků úst stékalo trochu slin mísících se s kapkami studeného potu, který se mu trvale perlil na obličej, načež se ztratil v objasňování jednotlivých výrazů, především pak slova *böhmisch*, které nemusí znamenat český, ne nutně a ne vždy. Může taky znamenat německý ve významu německý z Čech. *Deutschböhme*, *Wir Deutschen aus Böhmen*, my Němci z Čech. „Takové už bylo Rakousko-Uhersko,“ vysvětloval, „byl v něm celý svět, *Tout-Monde*, *AEIOU*, *Austrie est imperare orbi universo*, *Austria erit in orbe ultima*, rakouské slunce nikdy nezapadá, vždy zase někde vyjde. Celé věky jsme, jsem ve službách mocnářství, Habsburků španělských a rakouských a českých, španělské galeony brázdí oceány a koňská pošta Thurn-Taxisů, pánů z Duina, převezí dopis z Vídně do Madridu za tři dny. Chybí celá galeona, potopená i se španělskou Neporazitelnou Armadou. Muzeum ji bude mít, musí ji mít, tu námořní pevnost, co leží na dně moře – a co stála tolik peněz a byla stejně zbytečná jako létající pevnosti za druhé světové války, vysílané shazovat bomby, které vybuchovaly nad městy, a vybuchující po zásahu stejně jako ty bomby...“

Narodil se v Gradisce – v korunní zemi zvané Okněžněné panství Gorice a Gradišky, která Františku Josefovi poskytla

jeden z jeho šestatřiceti oficiálních titulů – v menším zchátralém paláci, ovšem z konce patnáctého století, který zakoupil jeho dědeček Egon, takto admirál. Tuto hodnost po pravdě řečeno získal až před penzí, nicméně v útlém mládí se vyznamenal jako námořní poručík v bitvě u Visu, během níž, jak se praví v chvalořeči na admirála Tegetthoffa – právě Tegetthoff si povšiml jeho odvahy tam dole v dalmatských vodách a navrhl ho na menší vyznamenání –, železné hlavy velící dubovým lodím porazily železné lodě řízené dubovými hlavami, jinými slovy kaiserliche Kriegsmarine, v té době ještě sestávající výlučně z plachetnic, rozdrtila italské pancéřované motorové lodě. V podstatě šlo o rodinné spory, vždyť železné hlavy, to byli italští námořníci z Benátek a Lošinje, a dubové italští námořníci z Janova nebo Ancony. Doma, když byl malý, napsal, se děti nechávaly hrát si na námořní bitvu u Visu a on si celý den hrál tak vytrvale, až mu prý ty hry – loďky potopené v zahradním jezírku, vojáčky z lepenky, kteří se rozmočili ve vodě – otevřely oči, že je potřeba válku zrušit.

8.

Nebude nutné přikládat velkou váhu a tedy poskytnout zbytečně velký prostor životopisným údajům o autorovi, pravilo se v poznámce psané jeho rukou, kterou jí kdysi předal osobně. Správně bych vám, vlastně spíš jim – pokračovala poznámka – měl připravit podklady v náležité formě. Ti, kteří budou pomáhat s uspořádáním Muzea a těchto písemností, je budou muset roztržít, zčásti

i přepsat, aby byly texty jasnější, toho jsem si vědom, takže podklady, kde se popisuje a oslavuje mé dílo, budou také a vlastně především jejich dílem. Umění války nemá jen jednoho autora, má jich víc. I když si myslím, bez nějaké domyšlivosti, že... ale na tom nesejde. Dál používám konvenční gramatické formy a časy nedávající smysl, přítomný čas, který jen co tu je, už tu není, a tudíž neexistuje, a budoucí čas, který není nikdy. Omlouvám se za to, ale nechci nikomu způsobit potíže a už vůbec ne vám, paní doktorko Brooksová, která jste myslím pochopila, co znamená pracovat pro Muzeum.

Když jsme v invertoru, přestanou gramatické časy existovat, fungují jenom jako floskule, jako vycpávky, aby člověk získal čas, když neví, co říct. Na počátku bylo slovo, ale kdo říká, že to muselo být sloveso. Například poznámky ohledně dětství bychom mohli umístit – umístíme, umístili jsme, vy umístíte, vážená paní doktorko – na nejrůznějších místech. Stejně nemají velký význam. V Muzeu mají být důležité předměty, věci, vrtulníky, toulce, kulometry, které taky nemají ponětí o slovesných časech. Chápu, že on – to znamená já – může vzbuzovat sympatie, a mám z toho radost, ale o mě tady nejde.

Vlastně jsem si to rozmyslel, paní doktorko. Prosím vás, když bude opravdu nutné použít slovesnou osobu, tak vzhledem k tomu, že ještě nejste v invertoru, používejte vždy a bez váhání první osobu singuláru. Víím, že to není zrovna slušné, už jsem to i říkal, ale v jistých případech – alespoň prozatím, později to bude jiné – se bez toho neobejdeme. Když se zmiňuju, že jako kluk věčně střílím z malého dřevěného děla, opište mou větu doslova a nestarejte se o to, jestli je rozumět, kdo střílel nebo kdo střílí. Všechny děti říkají pořád „já“, když mluví o svých hrách, vlastně všichni říkají „já“, když mluví. „Já“ je každý, je to nejobecnější a nejmíň osobní

zájmeno, neoznačuje nikoho. Proto je možné ho beze studu užívat. Mám dojem, že vzhledem k mým opravám, kaňkám a škrtům, kvůli nimž jsou ty poznámky téměř nečitelné, já vím, je vy budete muset opsat, zkrátka je napíšete, a tedy to budete nebo to jste vy, kdo je píše, jsou vaše.

9.

Jako kluk jsem rád střílel z malého dřevěného děla. Byly to pěkné bitvy na zahradním jezírku. Je hezké zasáhnout a nechat padnout, a ještě hezčí nechat padnout do vody. Lodě a lidi jdou ke dnu, zmizí. Už není nic vidět, jen čarovné vody, které jsou taky jedna velká rakev, ještě jeden výstřel a jde se domů, bude to poslední bitva, poslední válka a dost, ale tuhle ještě dokončíme. Válka, radost z ničení musí být samozřejmě utata u kořene, je třeba useknout ruku, která šermuje jílcem nebo střílí z děla. Potom ji sebereme a uložíme do vitríny v Muzeu, už tam jedna je, kostra ruky jistého hulána, svírající služební šavli důstojníků 3. pluku, pěkná vyschlá ruka, hezký podzimní list. I ten Leonardo da Vinci – pokračovala poznámka –, jehož bysta zdobila dvůr jejich paláce v Gradisce, to nemohl zůstat u malování hor zmodralých v hustém vzduchu a musel navrhnout pro Gradiscu ty důmyslné stroje na obranu před Turky? Složitě klece ze dřeva a ze železa, ukryté pod vodou a na dně Isonza, tak aby ve chvíli, kdy turecká pěchota i jízda budou překračovat řeku, ty obrovité pasti sklaply a uvěznily muže i koně a kopyta hrabající mezi břity a provazy, a pak se ta obrovská bedna vynoří z řeky jako jakýsi pranýř, jako velikánská hračka s živou kořistí

uvnitř, se zvířaty bušícími do tyčí. Isonzo má nejkrásnější barvu na světě, vodově zelenou, zrudlou krví proudící z té klece a od spousty další krve o mnoho let později. Z města se mezitím ta propletená těla snadno zasáhnou šípy.

Bravo, Leonardo, úsměv Mony Lisy ve službách smrti, ne-
výslovný poklid zabíjení a vůle k zabíjení. Já taky, pomyslela si Luisa, když přepsala a zařadila tuhle stránku, taky dělám to samé, když rybařím, jedno jestli na řece nebo na blízkém moři, nebe rozzářené sluncem a odrazem vody je jako světlo pocitu štěstí, jako široký úsměv. Ryba se zakousne, udice jí protrhne žábry, rybář se spokojeně usmívá. Když se to tak vezme, měl pravdu, život je válka, poznámky to říkají jasně. „Jediné, co se dá udělat, je přenést to všechno do muzea, kde už válka není, protože tam není život. V pěti letech jsem byl vědec a v devíti vynálezce, v šestnácti jsem vymýšlel, včetně konkrétních projektů, strašlivé, fantastické zbraně, ale rozhodl jsem se, že tyto modely zveřejním, teprve až na světě nebudou války a ty zbraně budou neškodné a bezúčelné. Je třeba, aby život – celý život, každá věc – byl zbytečný, nepoužitelný. Užitná hodnota je vždycky nějakým způsobem hodnotou vražednou. Ulomit kopí, nechat zrezivět pušky, vyrábět tlustší ostří, aby život, který je tak jako tak ostrý, už neřezal.“

10.

Lepší bude nevystavit celý životopis najednou, raději ho rozdělit na části, které budou následovat po sobě v různých sálech Muzea – dětství, mládí, válka, poválečné

období a smrt. I když na tu on nevěřil a považoval by to za logicko-lingvistickou chybu, jak vyplývá z jeho DUSu. Anebo jít rovnou k jádru věci, jak se sluší u epické básně, u níž, je-li všechno v pořádku, pozná člověk začátek až někde v polovině, kdy už se blíží ke konci. Ostatně jako v životě, a nejenom když se po mnoha letech náhodou dozvíš, co ti tajně za zády provedl manžel. Nemuselo by to tak být, kdyby například nic neprovedl nebo ti to hned řekl, téměř v reálném čase, což je možná ještě horší.

Ale o sobě se všechno dozvíš až později: jaká jsi byla jako malá v dobách, na které si nemůžeš pamatovat, jak se seznámili tvoji rodiče, jak bylo zbořeno ghetto tenkrát, když ještě na světě nebyli ani tvoje babička a dědeček a možná ani prababička a pradědeček. Muzeum by měla být i změt' věcí z dřívějšíka a věcí pozdějších, stejně jako předměty, které vystavuje a o nichž vypráví. Přesto by bylo hezké moct začít od začátku jako Tóra. Na počátku Bůh stvořil nebe a zemi. Od samého začátku, nebo skoro, protože, zdá se, tu už byly Tohu a Bohu, Chaos a Prázdnota, ty nesmí nikdy chybět a člověku brání do něčeho se doopravdy pustit, do nějakého příběhu. O něm se ale například začít dalo, i proti jeho vůli, když už ne jeho narozením – nebo přísně vzato dobou o devět měsíců dřív, kdy příběh ve skutečnosti začíná –, tak aspoň jeho dětstvím, mládím, o nichž se, i když uspěchaně a zadýchaně, vypráví v jeho zápisnicích.

Právě vojáčky mě přivedli na myšlenku, že je třeba válku zrušit a že jediný způsob, jak toho dosáhnout, je hrát si na válku. Hrát si na ni, aby se nevedla, vojáčky proti vojáčkům. Ty nejkrásnější prodával pan Popel, v Terstu, kam jsme se přestěhovali. Četa černých pruských husarů se šňůrami – velkolepá práce, dokonalé zlacené sponky opasků na černých kabátcích, s kalpaky a šavlemi přesně stejnými, jako nosí opravdoví husaři. Možná mi je sám daroval, když jsme jednou zašli do jeho krámku, nepamatuju se přesně. Maminka často dávala dárky tatínkovi, ale mně moc ne. To pan Popel dával dárky všem. Myslíš, že jsem Popel? říkalo se v Terstu, když někdo chtěl po někom nemožné. Staré Město svítí světlý všemi, / když Popel, pan Popel chodí ulicemi, / a kluci na něj včera jako dnes / pokřikují, že jsou bez peněz.

Pan Popel rozdával, co mohl, všem. Když se procházel po Reně, tedy po Starém Městě, se svým dlouhým bílým plnovousem, dával nám klukům ovoce a sladkosti. A taky hračky. V tom krámku prodávala jeho žena, neustále s kloboukem na hlavě, i vlnu na výšivky. Stál na Corsu, ale on chodil na Staré Město hlavně proto, aby donesl něco dětem z chudobince a aby zaplatil oběd hladovým v jídelně na Via del Trionfo. Mně dal jednou luk: „Je od Indiánů,“ řekl mi, „od těch, co žijou v amazonských pralesích, kde je kvůli horce a mlze a vlhku pořád šero.“

Proč nebyl mým otcem, nebo aspoň dědečkem? „Pořádně se najíst a dát pořádně najíst,“ říkával. „Hlavně se nebát a neubližovat.“ Jeho krámk, to bylo divadlo, svět. Vojáčky, hadroví sloni, rozesmáté a zadumané panenky, vzduchovky, opasky, dřevěné nebo gumové šavle, děla střílející látkové

koule velké jako vejce, které nikomu neublíží. Zbraně u něho byly poslušné, vypulírované a blyštivé. Hrát si na válku, aby se válka nevedla... jenže pak – i ta panenka... Oči, pamatuju si její oči. Žádné obvyklé vodově modré oči, přes něž se sklápí růžová víčka. Žlutozelené skleněné oči jako u vycpané sovy. Kočičí oči. Rozzářily se, když na ně dopadlo světlo, tajuplně a krutě se třpytily ve tmě. Darovala mi ji maminka, vždycky mi dávala hračky pro holky, nechala mi i narůst dlouhé vlasy, existuje fotka, na které není jasné, kdo jsem já a kdo moje sestřenice.

Rád jsem tu panenku kolébal proti světlu. Když se zadívala vzhůru, oči jí zaplály jako zlaté mince v plamenech, a když jsem jí hlavu sklopil, potemněly a zmizely. Líbilo se mi posadit panenku doprostřed a černé husary rozestavět kolem ní. Aby ji chránili, uctívali a poslouchali. Byla o tolik větší než oni, jako matka, která tě dokáže vzít do náruče i s tvou puškou nebo tě nosit v břiše a vypustit tě ven, kdy se jí zachce, nebo ti třeba dát přes zadek. Ale to panenka nikdy neudělala, i když měla velké baculaté ruce. Byla hodná a měla laskavé, zelenozlaté oči a já rád poslouchal, co mi nakazuje, stejně jako ti malí husari. Vojáci rádi uposlechnou rozkazu, je to jejich povolání. Občas jsem vzal velitele – majora, jak se dalo poznat podle hodnosti na náramenících –, dal jsem jí ho k růžové, ale i trochu začernalé nožce zaprášené od toho, jak jsem ji nechával chodit bosky po vlhké hlíně na zahrádce, a on jí líbal chodidlo, jeho mohutné kníry ji možná píchaly nebo lechtaly, možná se jí to líbilo a mně se to líbilo taky. Velitelem jsem ve skutečnosti byl já, ten husar byl jen mým zástupcem. Bylo mi tak dobře, jak jsem tam seděl na zemi stejně jako ona, měl jsem rád i její pohrdlivou netečnost. Když jsem jí zkusil zaklonit hlavu a otočit ji ke mně, odvrátila zrak, oči se znenadání dívaly jinam. Ale to bylo v pořádku.

Potom se, nevím proč, všechno změnilo. Ty otupělé husary, kteří si vůbec neuvědomovali, jaká je to čest a jaké štěstí být v jejich službách, jsem musel nakopnout, aby se dali na pochod, a u ní se taky něco porouchalo. Už si mě nevšímal, když jsem ji vzal do náruče nebo ji usadil mezi vojáky. Pořád se dívala jinam. Kdyby aspoň byla krutá, kdyby mě těmi věčně pootevřenými ústy kousla, bylo by to lepší než polibek. Zkrátka mě ignorovala, a tak jsem poslal husary do války, tam je jejich místo a tam se na žádnou panenku nemyslí. Ale jak to, že zpočátku byli všichni tak hodní, oni a ona taky? Možná to bylo zásluhou pana Popela a jeho krámku, kde byla každá věc prodchnuta laskavostí a něhou.

Mít tak ten krámeček, nepotřeboval bych Muzeum. Tam se dalo přijít a na všechno si sáhnout, třeba i vystřelit látkovou koulí do čenichu hadrového medvěda, který se ani nepohnul, pan Popel rád nechával děti, aby si pohrály. U něho v krámku se našlo všechno: norimberské skleněné koule na Vánoce, které odrážely světla a stíny, a pod stromečkem velký betlém se spoustou pastýřů a králů – tři jsou málo, říkával a přidal pár mouřenínských Kašparů v sedle velbloudů. Pak vzal černé husary, ty tam dáme taky, aspoň je to naučí být hodní a pochopí, že válka je jen hra, jinak je to hrozná hloupost.

Když strojil vánoční stromek, zaplétaly se mu husté bílé vousy mezi větvky, byly jako sníh, dobrý hebký, hřejivý sníh – líbilo by se mi být pod takovým sněhem. Měl tam všechno a uměl opravit každou hračku, která se rozbila, připevnit hlavu, přilepit nohu... Kdyby tak šlo spravit tu panenku, co se pochroumala – přišroubovat utrženou růžovou paži, pořádně zasadit dva skleněné knoflíky do očních důlků... Pan Popel by to určitě dokázal, byl kouzelník. Ale bez něho... Jsme snad tady u pana Popela? U toho hodného Němce byly Vánoce pořád. *Stille Nacht, heilige Nacht* – a můj pes Poldo mi

skákal do náruče, olizoval mi tvář a šťastně zavíral oči a pan Popel mu dával kousek šunky, kterou měl na policičce. Já se díval na panenku a na černé husary, dokud tam ještě byli. Bylo by lepší, kdyby tam zůstali. I pan Popel na mě koukal, občas taky tak trochu zmatený jako já...

Je to tak divné, že už tu není, zdálo se, že tu bude navěky, jako strom, jako les loděk pohupujících se o kus dál na moři. Na Starém Městě se z komínů nekouří / umřel pan Popel / ten dobrák od kosti / kdo nám teď budeme rozdávat sladkosti. I ty dva skleněné knoflíky ve tváři panenky v přítmi domu pohasly a potemněly. Někdy mi připadaly prázdné, jako později oči kočičí mumie v podzemí Starého Města. A tak jsem přestal seřazovat husary na pěknou mírovou přehlídku, místo toho jsem je dával do lod'ky na jezírku nebo jsem je stavěl někam jinam a nutil jsem je střílet po sobě a padat do vody, a i když jsem je vlastně postřílel já, vyšlo to nastejno, jako ve válce. Ale nebyl jsem smutný.

12.

Když se rodina přestěhovala do Terstu, zapsal se na Lodní školu – „třebaže nesnášel moře“. Jako žák nijak nevynikal. Když měl za úkol napsat o dopravě v terstském přístavu, posoudila profesorka Venassiová jeho práci jako dobře napsanou – pěkná italština, prohlásila –, ale mimo téma, jelikož se téměř výhradně soustředil na námořní přepravu vojenského materiálu, která tam prakticky neexistovala. Zdá se, že rozhovor matky s kantorkou měl pro něj v rodině následky, které ostatně sám schvaloval, už

tenkrát ve školních škamnách byl stoupencem „zdravých autoritativních zásad“.

Nesnášel moře... Na tom není nic divného, myslela si Luisa, fobiím, obsesím a mániím nahání strach veliká mořská volnost, která rozpustí a spláchne noční můry. Vězeň vybírá miskou vodu natékající mu do cely, ví, že se ta mocná vlna přihnala, aby odplavila jeho mříže, ale bojí se nezměrných mořských vod, věčně rozbouřeného oceánu, jímž je svět. Chytá se mříží, žábry svobody zakrněly, jestli se nechá strhnout proudem, utopí se. A tak vězeň staví proti strašlivému osvoboditeli barikády – hráze z papíru, poznámek, předmětů, kusů zdí, koster, ze smetí. Ucpat všechny škvíry, jimiž by mohla vstoupit velká svoboda, moře a vítr a oceánské řvoucí čtyřicítky, příliš silné pro ubohé zplesnivělé plíce. A přitom jako kluk si tolik přát mít lod'ku... Kdoví, třeba taky trpěl bolestmi hlavy jako moje matka, říkala si Luisa, když listovala jeho papíry. Matka velmi milovala moře, a když ho už nemilovala, když ho už nemohla milovat, po tom, co se stalo, po tom zdrcujícím zjištění, začala trpět bolestmi hlavy. Pamatuju si, jak ji vždycky přepadly znenadání, jako kdyby jí spánky sevřeli do svěráku, malý něžný králíček k smrti vyděšený v zubech kuny.

Do moře, i do toho hlubokého a černého – vlastně modročerného, i nejkouzelnější ženské vlasy jsou tak černé, že vypadají modré, jako ty vaše, paní doktorko, takové se u nás vidí málokdy –, do moře, jak jsem říkal, se dá sestoupit jen v železných stěnách ponorky, které znemožní přístup velkým temným vodám. V moři je člověku dobře jedině tehdy, když v moři není, pod vodou, ale ne ve vodě, třeba v břiše obrovité ryby, jako Jonáš nebo Pinocchio. Aspoň dokud se rybě nezasekne udice do tlamy a ponorka nevybuchne zasažená torpédem. Velryba rozsekaná na kusy je kořist, i se vším, co

má v břiše, pro hejna malých i větších rybek, které se na ni vrhnou a obklopí ji v třpytivém roji.

13.

(Uprostřed halý na zadní stěně displej s jeho portrétem, zatímco čísi hlas v určitých intervalech opakuje: „Starší ponorky – nákup, prodej.“)

U-Boot 20 císařského a královského válečného námořnictva, první světová válka (zřejmě se mu buď podařilo ponorku zakoupit, nebo mu ji někdo daroval, rozhodně je staršího data, jak naznačuje trhlina na boku), zasažená v nepřiliš hlubokých benátských vodách, nedaleko gradské laguny.

Dlouhá, elegantní opancěřovaná piroga. Dva dieselové motory a dva elektromotory, dělo 88 milimetrů, kulomet 14 milimetrů a vpředu dva torpédometry. Zařízení na smrt bývá často dlouhé, štíhlé, špičaté. Kopí, meče, bodáky, hlavně pušek a děl – kulaté, ano, ale protáhlé –, rakety. Bomby, pravda, mají sklon být břichaté. Jako smrt, která vůbec není vyzáblá, je obtloustlá, a není na tom nic divného, když je tak nenasytná. Torpédo má možná ideální tvar, je rovné a kulaté zároveň.

Trhlina na boku, vorvaň chycený do mohutných klepet obrovského kraba z hlubin. Je příjemné potápět se v ponorce. Jak název naznačuje, musí se umět ponořit a plavit se i v hlubinách, ale především pluje vynořená, kdežto ponorka ve vyspělejším stadiu – potom co skončil věk vývoje druhů, přišel na řadu vývoj strojů – je uzpůsobená především k tomu, aby se plavila v hloubce.

Spustí se video, sestupujeme do akvária, z břicha ponorky působí vody, do nichž klesáme, klidně – až na torpéda a miny, ale takový je život, věčně samé překvapení. Občas i nemilé. Klesáme. Tam venku, ve vodě – jak zažil námořní poručík Ivo Saganić přidělený na U-boot 20 *Kaiser Joseph*, když se potápěl ve skafandru – barvy slábnou do čím dál tenčích proužků, modrá ustupuje fialové. Škoda že armádní ponorky nemají okénka. Měkké medúzy se nejistě vznášejí před průsvitným hledím skafandru, oko vidí a nevidí, mušky, které jsou jen přelud, pruhují oční čočku ošálenou kazem na sklivci. Oko vidí, co mu mozek nařídí, že má vidět, i když to tam není. Spousta lidí viděla krakena, obřího hlavonožce z hlubin, který neexistuje. Klesáme, různobarevné paprsky světla zvolna pohasínají, nejdřív červené, pak oranžové, žluté, zelené, naposledy fialové a ultrafialové. V desetimetrové hloubce je už večer.

Klesáme do čím dál temnější krypty katedrály, klenba nad hlavami je stále blankytně modrá, chrámové okno brázděné mihotavým, stále slabším a matnějším světlem. Čas se tam dole zpomaluje, zhušťuje. Minuty spánku, celé roky. Kolik času jsme prospali, kolik času se nám zdálo, že spíme? V té modři, do níž se noříme a která brzy přestane být modrá, jako by se všechno odvíjelo s pradávou pomalostí. Rybář Urašima – Ivo si dobře pamatuje na tu knížku, kterou dostal od Mikuláše, na německé vydání pohádek, na obálku s názvem nadepsaným černě švabachem na bílých hřebenech vln z ilustrace – skočí z loďky do náruče mořské princezny, srdce klesá ke dnu. Bezčasí ve chvílích štěstí a smrti. Odysseus si neuvědomuje, že v jeskyni s Kalypsó strávil sedm let, Urašima si neuvědomuje, že v náručí bohyně moře uplynulo čtyři sta let. Kdo by to počítal? Roky jsou tvořeny dny, a aby byl den, musí slunce vyjít a zapadnout, jenže ve velikém prvotním

mračnu nebylo slunce, které by mohlo vycházet a zapadat, ani země, která by mohla kolem něho obíhat, a když v polibku není žádné včera ani žádné zítra, přestanou dny existovat a nelze je spočítat. Já, námořní poručík, jsem sestoupil dolů, abych bojoval, ale tady dole se nedá myslet na válku, na to, jak se říjí závratnou rychlostí, na vypálené torpédo, které prudce proletí mořem, tou hradbou času.

Ponorce zasažené v benátských vodách se podařilo pomalu šikmo vyplout nad hladinu a dosednout na písčnou mělčinu, jedna rakouská korveta naložila posádku i se čtyřmi mrtvými po zásahu torpédem a vrátila se do Puly. Námořní poručík Ivo Saganić má větší štěstí než jeho druhové, protože na rozdíl od ostatních námořníků a důstojníků pocházejících ze vzdálenějších vesnic a městeček bydlí v Promontore hned u moře, u toho moře, z něhož se vynořil a vrátil, a kde ho čeká jeho žena Mila s dlouhými vlasy jako Siréna. Urašimovi se zasteskne po domově, po otci, matce, sourozencích, a požádá bohyni moře, aby ho nechala jít, že se brzy vrátí. Námořnímu poručíkovi Ivu Saganićovi je líto těch čtyř mrtvých i ponorky, kterou už považoval za svou bárku, možná víc než tu, co na něj čeká ukotvená skoro před domem, ale je rád, že se vrátil, třebaže jen nakrátko. Když bohové dají znamení, člověk se bez řeči vydá na cestu, nebo se vrátí. Zatímco ponorka stoupá vzhůru – pomalu, mimo jiné i proto, že pluje šikmo, úhel, který svírá dráha vynořování s vodorovnou linií, je velmi ostrý –, myslí na vzdalující se a mizející mořské hlubiny, na rostliny a ryby, mezi nimiž právě proplouvají, na dušené *sguazeto*, které ho čeká doma nebo v hostinci Na Sekané, kam to možná s Milou zajdou oslavit.

Po pravdě řečeno doufá, že bude moct jít rovnou domů, ale možná budou chtít jeho druhové chvílku popíjet, a on, jeden z mála ženáčů, se nebude vyvyšovat, aby nevypadal

jako Simandl, jak říkají Němci – je Rakušan a cítí se jím být jako všichni, poddaný císaře, ale Němec, to tedy ne, je přece Ital z Istrie –, a znamená to být pod pantoflem, takže nejspíš skončí v hospodě Na Sekané, kde bílé mládence porazí a červené dorazí, ale on se rychle vytratí. Beztak bude muset brzy zpátky na moře, vlastně pod moře. Urašima se zanedlouho znovu připojí ke své bohyni na mořském dně. Ta mu nic neřekla, když odcházel, jen mu dala malou skříňku s varováním, ať ji nikdy neotevívá.

Existuje mnoho způsobů, jak čekat na manžela, který už dlouho žije – nebo je možná mrtvý – na dně moře, a když námořní poručík Ivo Saganić uviděl, že jeho žena, jeho krásná Mila, krásnější než přenádherná bohyně moře, na něj nečeká sama, ani ne jen s jejich malým synem Tonkem, připadalo mu, že už nepoznává domov, bárku pohupující se na klidném moři před domem, dvůr a schody vedoucí nahoru ke dveřím, kde Mila stála vzpřímeně a mlčky, vzdálenější než když byl na mořském dně, těch pár kroků a pár metrů mezi nimi byly jako roky, jako desítky let. Když se Urašima vrátil do vesnice, nic tam nenašel, jen hory. Už tam nestojí jejich dům ani žádný z domů, které znal, nikdo si nevzpomíná na rodinu, jež nosila jeho jméno, dokonce i na hřbitově jsou jiné hroby, ani jména lety už skoro nečitelná mu nic neříkají. Uplynulo čtyři sta let, jak slyší, od doby, kdy tajfun rozmetal vesnici, která v tom místě stávala, a tak zajde na opuštěný mořský břeh, otevře skříňku – třeba je uvnitř zpráva od bohyně, jež mu všechno vysvětlí, nějaké kouzlo, které ho ochrání –, ale je tam jen prach a vítr ho okamžitě rozfouká. Dívá se na sebe v klidných jasných vlnách pod nohama, a ty mu ukazují tvář zbrázděnou vráskami jako staré náhrobní kameny a dlouhé vlasy bílé jako padlý sníh.

Urašimovi se podlomí kolena a padne na pláž, kdežto námořní poručík Saganić dlouze hledí do tváře Mily ve dveřích,

pak se otočí a jde na břeh, aby se dlouze zahleděl na moře, potom se vydá po silnici vedoucí do Medulinu a prý ho už nikdy nikdo nespatriil. V záznamech c. a k. válečného námořnictva o tom jistě něco bylo už proto, že o pár dní později byla posádka ponorky U 20 povolána vydat se znovu na moře na jiném plavidle, ale za mohutných otřesů, které Rakousko zažilo na konci války, se záznamy ztratily.

14.

Aco všechny ty poznámky ohledně moruší v sešitě č. 36? Moruše černá, píše, *Morus nigra L.* Vynikající obranný prostředek, stejně jako moruše bílá, schopný potírat choroby dýchací soustavy (kašel, bronchitidu, astma, nachlazení, bolesti v krku). Přináší úlevu při horečkách. Je hlístopudný. Má pročišťující a tišící účinky, zbavuje nespavosti a bolesti hlavy, je baktericidní; pomáhá při slabosti, kachexii, hyperglykemii, hypertenzi, otocích, vodnatelnosti, aftách, poraněních, hadím uštknutí a hmyzím štípnutí, mykózách, ulceracích dutiny ústní, žaludečních vředech, depresích. Má utišující, diaforetické, hypoglykemické vlastnosti. Obohacuje krev, léčí neurastenii, vysoký tlak, cukrovku, závratě, šelesty v uších, anemii a artritidu. Městská rada ve Vicenze 30. listopadu 1478 trestá ztrátou oka toho, kdo by ukradl sazenici morušovníku. Nepravý plod morušovníku se nazývá souplodí: exokarp tenký, endokarp kornatý, mezokarp dužnatý a šťavnatý.

Morušovník je jednodomý strom, to znamená, že na jednom exempláři se vyskytují květy obojího pohlaví. Jeho plody

– souplodí – jsou srostlé... Každý plod je nepravý, je to životní lež. Dva se tváří, že jsou jeden, a vznikne tak jeden nepravý. Angažují do toho i pestíky a tyčinky, ať zinscenují *Tristana a Isoldu* jako varietní představení. Nepravý plod, nepraví rodiče, nepravá láska, kamuflovaná válka. Válka dvou pohlaví. Kdyby bylo jen jedno – jen jedno pohlaví, jeden muž, *homo* a ne *vir* –, smůla že v některých jazycích neexistuje střední rod. Prostě věc středního rodu, nikdo, proti komu je třeba bojovat... V němčině střední rod existuje. Němci jsou velký národ. I tehdy, když přehánějí. Vystavit v Muzeu afrodisiaka. Když penis pronikne poprvé do pochvy, a ani to nemusí být poprvé, prolíje krev.

Z morušovníku padají moruše. Padají, rozplesknou se na zemi a potřísní ji tmavými krvavými skvrnami. Padají z vysokého rozložitého, úctyhodného morušovníku uprostřed návsi v Crnu Selu, vesnici – občas domýšlivě nazývané město – šplhající se šikmo po úbočí Velebitu a hledící na Jadran, kdysi brázděný uskoky. Je to jen pár domků (jeden z nich, stará budova v habsburském erárním stylu, nepostrádá ošumělou vznešenost), přimknutých ke sráznému svahu nad hlučícím, zpěněným mořem, od nichž vycházejí spíš cesty z udusané hlíny než opravdové ulice. Studna, svěžest vody uprostřed žhavého léta na oslnivě bílých útesech dalmatského pobřeží. Jednou nás vzal otec, píše, do Dalmácie, ještě před válkou – miloval ty bílé skály, já zas moruše, které se mi rozpouštěly v puse, lepkavě stékaly po bradě a zamazaly mi košili. Matka... nevím, co měla ráda matka. Hubovala mě, když jsem se ušpinil. Ty fialové skvrny se špatně perou, nevinná krev plodů, zvířat, žen za jejich nečistých dní se těžko odstraňuje. Pouze krev bratra prolitá bratrem hned vybledne, stačí vrstva bělidla a je pryč, stejně jako tomu bude později na zdech v Risieře a okolí.

Nepočtení obyvatelé Crna Sela mají příjmení Di Giovanni, jejich dědeček byl možná Ivančić, etymologie krve – krev předků, k nimž se hlásíme, bratrů, kteří vyrůstali a viděli společné a bývalé přátele rvát se mezi sebou za křiku *Mare Nostrum* nebo *Jadransko More*, a tak se rozhodli, jeden proti druhému, být buď Slované, nebo Italy, a prolévali krev, aby si z žil vypustili tu, která jim připadala nevhodná a parchantská, zašlapali své šťastné a pestré dětství jako hrozny v kádích, semleli ho jako olivy pod žernovem. Ruce potřísněné krví ze šťavnatých moruší a z ran vlastních nebo cizích, v danou chvíli to nebývá úplně jasné, v žhavém dechu léta nebo boje, v tom není velký rozdíl. Mořská úžina spíš zeleno-červeno-bílá než bílo-červeno-modrá, nebo naopak, kvůli tomu se prolévá spousta krve, Černé košile vypalují vesnice, jeskyně na Krasu ukrývají mrtvá těla.

Lisovat červené a modré hrozny. Není kád' jako kád' a lis jako lis. Je lis domácí, který vylisuje pár demižonů, a pak jsou lisy ve velkých zemědělských podnicích, kde jich mají desítky, stovky, a ovládají je lidé, kteří je ani nevidí, jen stisknou knoflík, ten je uvede do chodu, a už se vzdouvají narudlé rozvodněné řeky. Člověk je krasová jeskyně, propadlina. Podzemní říčka pění, stoupá, chrlí víno, bere pijáka pod krkem a hned se nepozná, co je víno a co krev. V Crnu Selu bylo vinobraní skromné v porovnání s káděmi a lisy na zpracování ve velkém, jaké se provádělo v Risieře. Ta byla ale taky jen skromnou pobočkou velkopodniku Adolf Hitler & spol., který zkrachoval a šel do dražby, ještě než se z něho stihla stát firma Adolf Hitler & dědicové.

Starý morušovník je samý suk a hrbolek, nespočetné roky ho poznamenaly výčnělky a boulemi. Vyzývavé, šťavnaté moruše, četnější než ruce obyvatel, které je mají otrhat, padají z toho dřevitého dědictví do hlíny, bláta a občas do louže

a vytvářejí hustou purpurovou matolinu, rakovinnou menstruaci dějin.

Lidé a říše padají, moruše plné šťávy padají taky, z větví na hlavy návštěvníků. Ta temně rudá potřísni a zmaže všechno. Zničená oblečení, uskakující turisti. Když padají bomby, jsou lidé vyděšení a rudé je všude spousta. Nejsou odporní ti bourci, co požírají listy morušovníku, a ten jenom stojí a nechá se napadat a sežrat? Sežrat, aby někteří měli hedvábí, krásné, lehounce vzdušné hedvábí hladící ruku, jež se ho dotýká, průsvitné hedvábí na ramenou nebo na tváři, hedvábí na šňůrku, s níž sultán škrtil ty, kteří upadli v nemilost. Ať vyjdeme, od čeho chceme, uzavíral, skončíme vždycky u zbraní.

15.

Mezi asagáji a houfnicemi je šest beden obsahujících dvacet tisíc knih na téma války. Z toho čtyři sta dvacet osm knih z Deutsche Bücherei Triest a z Hitler-Jugend Bibliothek, pravděpodobně pocházejících z Italsko-německého spolku, dříve Italsko-německého kulturního spolku (koncem války se zřejmě už kultura nepociťovala jako něco potřebného), a ještě předchozího *Kulturvereinu* Friedricha Schillera, ale to bylo v dobách, kdy Němci v Terstu, a nejenom v Terstu, patřili mezi slušné lidi, možná ty nejslušnější. Nicméně knihy jsou knihy, i když jsou hloupé. Pořád to jsou dobré zbraně a nejen díky své váze a ostrým hřbetům, jimiž se dá rozbít hlava. Knihy je třeba ctít a chránit. I ty, které se nám nelíbí.

Je to pravda, ty knihy se mi v prvních květnových dnech roku 1945 podařilo zachránit navzdory všemu – během bojů mezi Němci, Jugoslávci, fašisty, italskými partyzány demokratickými i komunistickými, členy občanských gard s trochu fašistickými a trochu odbojářskými sklony –, když jsem uhýbal zbloudilým střelám, které pálili všichni po všech, a procházel jsem jak mezi jugoslávskými stanovišti, tak i německými a vyjednával s jedněmi i s druhými, působil jsem jako tlumočník, ale občas i jako spojka, doručovatel návrhů a protinávrhů na kapitulaci, k nimž jsem často, potom co jsem se proplížil podél zdí, aby mě nezasáhla kulka, dodával i něco ze sebe anebo vypouštěl pasáže, které mohly ještě víc vydráždit. Ano, vážení, byl jsem mírovým zplnomocněncem. To já je přesvědčil, je to, jako kdybych po nekonečném a vyčerpávajícím dohadování, především sám se sebou, oficiálně vyhlásil mír. Věděl jsem, že zastupuju všechny, a tak jsem všem naslouchal, zvláště sám sobě. Hlava se v určitých chvílích všeobecného zmatku často stává náměstím plným lidí a rozruchu.

Mezi těmi knihami byla i sexuální knihovnička, o nic méně válečná – *make love, not war* – ne, nemilujte se, protože láska je válka. Tyto knihy, podle jedné jeho poznámky, měly být pochopitelně zařazeny do sálu knihovny Muzea, kde by jako ponurá výhružka vévodily glóbusu pod sebou, vloženému do úst obrovské kudlanky nábožné z lepenky – hlava samce drcená a požíraná po krátkém koitu, svět rozcupovaný erótem, Amazonky, Camilla, panna ve zbroji, Tamiris, královna Skýtie, která ponoří hlavu perského krále do krve, kurvička, která tě vysaje a zanechá prázdného se splasklým prezervativem, i různé světice jako vraždící Jana z Arcu, dobře jí tak, že ji upálili, ta hloupá holka si kdoví proč myslela, že musí milovat Francouze víc než Angličany

nebo koho vlastně. Ozubená rodidla, která dávají život a smrt Čamakokům v Paraguayi, jak věčně vykládal po malostranských hospodách Čerwuiš z kmene Čamakoko, převezený do Prahy v dobách Kafky. Na policích – existuje fotografie, trochu rozmazaná, ale čitelná – byly vystaveny ilustrace různých zvířat, tančících nebo bojujících za účelem páření, desky plné přišpendlených motýlů nebo mravenců bojovníků, hmyzu, který k člověku pronikne a bodne ho.

V dalších krabicích je veškerá dokumentace – akta ze soudních řízení, závěry advokátů, fotokopie rozsudků – z letitého nelítostného sporu mezi jeho dvěma bratrance kvůli dědictví bytu v Gorici.

„Občanské právo, bitevní pole těch nejlítější bojů.“ Trestní právo je ve srovnání s tím legrace. Ano, jistě, vraždy, zločiny, ale aspoň z vášně – z lásky, žárlivosti, pomsty. Kdežto v občanském právu jen děti obírají rodiče, bratr nechá umřít bratra hlady pro mizernou skývu chleba, manželé zbavují jeden druhého svéprávnosti a posílají se do blázince kvůli třípokojevému bytu, příbuzní se nenávidí a rvou jako ti moji dva bratrance. Viz Balzac *Plukovník Chabert*. Ještě horší je to, když jde o závěť, zaslouženou nebo nezaslouženou pozůstalost po básníkovi, o nějž se vedou spory, každý z možných dědiců se chlubí, že jedině on je jeho pravým dědicem, především duchovním, pravým interpretem. A tak dlouho se tahají o posmrtné písemnosti básníka, až je roztrhají. Manžel nebo manželka a příbuzní se dožadují svého zákonného vlastnictví, přítel nebo přítelkyně a milenec či milenka staví proti rétorice legitimacy rétoriku tajných vášní a intimních svědectví, vdovec a vdova se hádají s dávnými soky, z žen se zčistajasna stávají věstkyně, střežící jeho výroky a historky, jako by to byly pasáže z evangelia, a muži se vydávají za vykladače jeho textů, s definitivní platností stanovují jejich

údajnou pravdu, nadace a úřady se ho domáhají ve jménu veřejného prospěchu a celospolečenského vzdělání.

Ostatky básníků, pokračoval, nepěkně páchnou, jako upocené bankovky jdoucí z ruky do ruky, které uchopilo, drželo a mnulo příliš mnoho rukou. Lačnost ducha bývá zběsilejší a agresivnější než lačnost těla a po penězích. Ne že by zvířata byla lepší, podle toho, co se o nich říká. Ale aspoň nemají advokáty, soudce, dodatky k závěti, nevymýšlejí si formální vady ani nepronášejí šlechetně jímavé sentimentální žvásty a především netvrdí, když se na sebe sápu nebo si navzájem kradou, že jednají oprávněně.

16.

Sál č. 5 (se sálem č. 4 ještě uvidíme, záleží na tom, jestli se podaří získat dva džípy, německý a americký) – AB 41, obrněný vůz italské armády za druhé světové války, který používal i Wehrmacht především na Balkáně a v severní Itálii. Byl vybaven dvacetimilimetrovým kanonem Breda a osmimilimetrovým koaxiálním kulometem nasměrovaným ve věži a dalším osmimilimetrovým kulometem namířeným dozadu. Pohon na čtyři kola, což bylo občas příčinou různých obtíží. Náhradní kola byla upevněna z boku a mohla se volně točit, aby pomáhala vozu při jízdě nerovným terénem a umožňovala mu překonávat i vysoké překážky. Vůz může být vybaven koly způsobilými k jízdě po traťových kolejkách, v některých případech i štíty na odstraňování předmětů z kolejí. Šest rychlostí na jízdu vpřed a čtyři na zpětný chod, jedno místo pro řidiče vpředu a jedno vzadu, takže

dva členové posádky musí umět řídit. Váha 7,510 tun, délka 5,21 metru, šířka 1,93 metru, výška 2,48 metru. Posádku tvoří čtyři osoby (dva řidiči, jeden dělostřelec, jeden velitel). Motor Fiat, šestiválcový, benzinový; rychlost 78 kilometrů v hodině, dojezd 400 kilometrů. Byl používán především jednotkami bojujícími s partyzány v Jugoslávii.

Vlevo dole stojí na postranním kole obrněného vozu fotografie hořícího domu a lidí, kteří tomu přihlížejí spíš užasle než zoufale.

V San Pietro del Carso udělali Němci spolu s několika italskými četami zátah na spoustu Slovanů, členů Osvobozené fronty, já jim tlumočil a orazítkoval jsem spoustu průkazů dokládajících, že to jsou hodní Slované, kteří se o politiku nezajímají, a tak mi dost lidí bylo vděčných, že z toho vyvázli. Za to jsem od nich dostal pár polních lahví, nějaké vojenské opasky a dokonce několik krabiček s náboji a „štouchadel na brambory“, německých ručních granátů vzor 24, jichž se titovci zmocnili. Partyzáni zastavili vlak a osvobodili deportované, kteří utekli do lesů. Udělal jsem si náčrtek vlaku i té léčky. Jen tak pro sebe a ne pro plukovníka, není pravda, že jsem to nakreslil pro něj, aby mohl přijít na to, kde mohli mít partyzáni úkryty. Taky že na nic nepřišel. Když přijeli Němci, lidi utíkali oblečení do toho nejlepšího, co měli, aby zachránili šaty, jeden měl na sobě tři saka, z toho jedno sváteční.

Němci podpalovali domy, vlastně jen jeden a ne několik, jak se říkalo později. Uvnitř byl jen stařík a jeho žena, taky tak stará jako on, ostatní stáli opodál, vyděšení, mířil na ně kanon obrněného vozu. Dívali se, jak dům hoří, a plakali. Při pohledu na ty dva starce plakali dokonce i italští vojáci, víc než nad dvěma ženami, které o pár týdnů dřív zabili *squadristi* z Terstu. Když v Kočevje zastřelili několik mužů z Tomšičova oddílu, které dopadli na udání, taky jsem si

všechno poznamenal a posbíral jsem, co se dalo. Každý podle svého povolání, oni zabíjeli, já sbíral a uspořádával vojenské opasky a holínky z mrtvol. Miluju pořádek, tedy mír. I květiny mám radši bezpohlavní, a ještě raději usušené. Moje žena to pochopila hned, nebo tedy dost brzy, je štěstí, když člověk najde ženu, která má pochopení. (Ze zápisníku č. 26)

17.

Každý nakonec najde ženu, která má pochopení, řekla si Luisa, zavřela bránu – bylo pozdě, už tu nikdo nebyl – a šla domů. Naopak je to těžké. Například ona, protože má pochopení... Byla unavená, ty papíry ji vyčerpávaly. Kompulzivní třesnutí, z něhož občas problesklo něco, co jí unikalo. Všechny ty neuspořádané, množící se papíry – pijáky, jako ve škole, které vysuší inkoustové kaňky i srdce. Z papíru dostane člověk žízeň, orosí se nakyslým potem. Cítila se jako omámená a sílil v ní jakýsi nepostižitelný nepříjemný pocit, něco jako migréna.

Ano, chápala čím dál líp, že ten člověk musel nesnášet moře, když ho tak pohlcoval papír, když sestupoval do nitra sloje s kluzkými stěnami, kouty a kumbály, kde se shlukují úporné fobie a obsese, pozůstatky po utkvělých myšlenkách. V moři se všechno rozpíjí, papír se zmatenými výplody fantazie se svine v loďku, která zmizí na obzoru v pěně vln. Když pak po hodinách strávených nad ležstvy vycházela z kanceláře, stránky se na ni lepily jako propocené prádlo.

Moře – zapomnění, svléknout se, milovat se, ztratit se. Jeho si nedokázala představit bez šatů, nahého, natož kolébaného

vlnami. A ona? ptala se sama sebe, když se odstrojila a vlezla do postele. Třebaže pod příkrývkou byla jako obvykle téměř nahá, jen v lehounké noční košili, necítila se osvobozená od šatstva, jako když se svlékla na pláži nebo na skalách v Barcole. Nahota je způsob bytí a ženy, i když se po nich žádostivě chce, aby se svlékly, navádějí se k tomu, téměř nutí, stejně nemůžou být opravdu nahé, nikdy nejsou jen samy sebou. Právě to znamená být žena mající pochopení – chápat, jaké šaty obléct, aby uspokojila potřeby muže, chápat, jakou ji muž chce mít, být taková a už se nikdy nezměnit, zapomenout, jaká si kdysi sama přála být. A pomáhat jiným ženám, aby na to taky zapomněly. Pokud je matkou, pak především své dceři, svým dcerám.

Così fan tutte – tak to dělají všechny. Nebo aspoň kdysi dělávaly. Možná že ne úplně všechny. Luisa mívala občas dojem, že by ji matka měla nejradši pořád v plenkách, skoro jako by ji chtěla chránit neznámo před čím. Třeba před tím, aby se z ní stala žena mající pochopení. Po matce se nejspíš chtělo, aby pochopila příliš mnoho strašlivých věcí – raději je nechápat, ani se o to nepokoušet, uzavřít se do své ulity, zůstat v plenkách, nedovolit, aby někdo pod ně zasunul ruku a dotkl se srdce. Někdy plenky škrťí, až to bolí. Kdoví co škrtilo ji, když přicházela migréna.

LUISIN PŘÍBĚH I

Láska a migréna... To první se u matky těžko rozpoznalo, jak byla uzavřená a plachá. Migréna se samozřejmě dala poznat snáz. Vrhla se na matčinu tvář a pevně ji sevřela jako kořist, kůži na čele jí stahovala dozadu. Často.

Například tehdy, když na ni Luisa s dětskou dotěrností naléhala, aby jí vyprávěla o babičce Deborah, která – jak slyšela – riskovala život, aby ji někde ukryla. Bylo to v posledním roce války, kdy nacisti ovládající Terst řádili čím dál zběsileji po městě kdysi tak oddaném Habsburkům a zároveň tak italském, nyní označovaném jako Adriatisches Küstenland. Pověděl jí o tom strýc Giorgio – přesněji řečeno prastrýc –, když byli jednou sami a on jí se směsicí zvláštních rozpaků a zároveň viditelné zatrpklé vůle začal vyprávět o tom, jak babička Deborah – dědeček Daniele zemřel o mnoho let dřív, ještě před rasovými zákony – prošla s dcerou (Saře bylo tehdy čtrnáct) přes německé linie, dokonce se opovázlivě zeptala, jestli se můžou schovat před deštěm na ubikacích pro vojáky Wehrmachtu, kteří hlídali silnici, a jak se jí takhle podařilo dostat až do Salvore na istrijském výběžku. Vyprávěl o rodině, která je přijala a dívku ukryla, byla to rodina staré Anny, co u nich doma sloužila – to ona, jenom ona tě dokázala nakrmit a uspat, když jsi byla malá, řekla babička Deborah Saře. Matkou se člověk rodí, dodala, jako se rodí básníkem. Babička tvou matku zachránila, řekl strýc Giorgio, takže i ty jí vděčíš za život, nezapomeň na to. Ne, zopakoval se zvláštní bolestiplnou umíněností, na to nezapomeň.

V domě staré Anny uprostřed luk a lesů na břehu moře nedaleko Salvore, na opačné straně Terstského zálivu, se Sara – které řekli, že se teď nejmenuje Sara, nýbrž Laura – rozplakala, když matka odešla. Odešla navždy, to však Sara tenkrát nemohla vědět. Ale potom jsem byla šťastná. To jí uklouzlo, vzpomínala si Luisa, až mnohem později, po letech. Bylo to jedinkrát, kdy o tom mluvily, a brzy se zarazila, tvář se jí po té větičce stáhla a pohasla, kámen zružověly ve slunci, z něhož se paprsky stahují jako ještěrky. Byla šťastná, dokud byla tam, protože později, když se po válce

vrátila do Terstu, se z ní stal někdo jiný, kdo sice žil, ale s kým neměla téměř nic společného. Jak dlouho byla šťastná? Mezi tím mořem a nebem bylo těžké, nemožné měřit čas. Byl to pořád jeden den, jedna letní hodina. Ano, šťastná. V šťastné nevědomosti.

Nevědomosti o čem? Nejenom o válce – jak pochopí později, nejenom o smrti ve vzduchu, o krutém sevření světa do kleští. Sytě modré moře jako oslňující světlo. Když se odráží v poledním žáru, jeho jas oslepuje, je jako tma, v níž není nic vidět, jako v noci. Tři apoštolové následují Ježíše na horu – stará Anna sloužila spoustu let v židovské rodině, ale proto ještě neodložila svou katolickou a selskou víru, nezničitelnou, hluboko zapuštěnou jako sukovitý kořen, a každou neděli, pokud bomby a rány z děl nebyly příliš blízko, vodila Saru, vlastně Lauru, na mši, pomodlit se a vyslechnout kázání a předčítání – tři apoštolové jdou na horu s Ježíšem, který září jako slunce, jako svítivý obláček tak bělostně třpytivý, že sami skoro nevidí. Ani Sara v blyskotu moře nic nevidí. Nevidí věci, nevidí smrt, která v tom jiskření uzrává jako měkký krvavý fík. Na okamžik – na nesmírně dlouhý okamžik – je v té záři všechno dokonalé a šťastné. Dívka běhá po pláži, sama nebo s jinými dětmi, vyplašení raci vzlétají z vody a mizí v tom světle, v němž se všechno vytrácí, vlny se bíle tříští o skály a je vidět jen bělost jejich pěny – velký šťastný úsměv všeho, i ryby, která sebou škube, když ji jiná, větší ryba trhá na cucky.

O kus dál, za světlem a vodou slitými v jedno chvění, a nad nimi, se bojuje, střílí, zabíjí. Umírá se, ve městě na opačné straně zálivu spalují lidi. Člověk je sám uprostřed nezměrného strachu, jako dítě v noci za blesků a hromobití, ale na moři se o ničem takovém neví, není tu nic slyšet, neexistuje to. Je tu jen štěstí bosých nohou v pobřežní vodě, odliv, který

po sobě na písku zanechá běloskvoucí lastury, ty nádherné prázdné hroby. Pár krabíků běží pozpátku do moře, zbloudilý voják běží za svým plukem na útěku a v běhu je sražen. Kruté si pohrávat s krabem, rozšlápnout ho taky přináší pocit štěstí a zábavu. Sara uměla i otevírat živé ježovky a neporanit se přitom o bodliny, aby si vychutnala jejich šťavnatou dužinu, v ústech tak lahodnou, i když se k ní občas přimísila i kapka krve ze rtů, do nichž se zabodl skrytý osten.

Ne, to všechno neskončilo jen proto, že náhle přestala být dítětem, které neví, co je násilí ani co je život neboli smrt, když si pro ni po válce přijeli teta Nora a strýc Giorgio a odvezli ji zpátky do Terstu. Muselo tu být něco jiného, co prudkou migrénou pokaždé zbrázdilo matčinu tvář a vytesalo v ní ten zasmušilý ztracený výraz, kvůli němuž se stávala pro Luisu cizí. Ten tik, při kterém se jí kůže na čele svraští dozadu a rysy ve tváři se jí rozpadnou, jako když kámen rozčeří odraz tváře na hladině.

Teprve když skončila jiná nevědomost, vymazala se z matčina srdce velká sytá modř zátoky, v níž žila a kde si nedovedla představit, že na světě existují i jiné věci než ta modř, vůně soli a pinií, čiré štěstí. Když pro ni přijeli strýc s tetou – pár měsíců po válce, kdy se po nástupu Vojenské spojenecké správy v Terstu a po stažení jugoslávských vojsk situace ve městě, sice pořád napjatá a někdy i plná násilí, přece jenom aspoň částečně znormalizovala –, Sara pochopila, že už nikdy nebude šťastná. Vnímala to beze smutku, člověk uzná zákon, který mu sice může ublížit, ale který je třeba akceptovat, jako když umřel Ciuki, pes staré Anny, který přitom nezmizel a nebyl jenom tím, co z něho zbylo pod trávou na louce u úpatí zídky. Já odejdu, ale záliv a maják a útesy, které se vynořují jako mořská stvoření, jsou tady. Jsou, a navždy, takže je všechno v pořádku, třeba z toho zálivu

ani neodcházím, jen mi to tak připadá, třeba jdu jen na jeho opačnou stranu, záliv je všechno a všechno je v zálivu.

Stará Anna plakala ještě usedavěji než ona, v jejím objetí se cítila jen o to víc součástí mořské krajiny, kterou se chystá opustit. Když přijela Sara do Terstu, do domu tety Nory a strýce Giorgia, pomyslela si, že možná i maminka – na otce si sotva pamatovala – je někde v tom zálivu. To nevadí, že ji nevidím, je to, jako když si hrajeme na schovávanou a ani Giovanni, ani Marco – teď Ivan a Marko – mě nemůžou vidět, jako je v tuhle chvíli nevidím já. Zmizeli, a přitom tu jsou. Věděla, i když jen mlhavě, že je maminka mrtvá, ale nic přesnějšího. Řekli jí, že zemřela na konci války. Neměla zatím ponětí o lidech, z nichž se stal sloupek dýmu. Pochopitelně jí to neřekli hned, aby ji nešokovali, ale to byla chyba. Stejně tušila, že je maminka ve vzduchu, že je vzduchem kolem ní, jako předtím byla vodou, mořem, v němž Sara plavala. Teprve později, když se trochu vyptávala, když chtěla znát podrobnosti, začaly ty mateřské vody vysychat a dostavily se bolesti hlavy. A ty jsem pak zdělila i já, pomyslela si Luisa.

U tety Nory a strýce Giorgia se o babičce Deborah skoro nikdy nemluvalo. Jen občas pár slov, když se Sara vyptávala naléhavě a nešlo to jinak. Chtěla fotku, kterou by si dala na noční stolek nebo na příborník, a po dlouhém hledání a vykrucování jí jednu dali. Nebyla to podobizna, nýbrž skupinová fotografie pořízená v horách, Deborah na ní byla s několika přítelkyněmi, malý snímek, na nějž bylo třeba se pozorně zahledět, aby člověk rozlišil jednu tvář od druhé a poznal ji. Možná že je to správné, myslela si teď už téměř dospívající dívka, že nemluví, že nechtějí mluvit o smrti, o tom dýmu, který občas stoupal z komína Risiery, o němž ale měla určité povědomí, protože když se o něm nepřestává

mluvit, tak ho člověk neustále dýchá, až nakonec vdechuje jen ten kouř, ani o tom neví, a zemře, přinejmenším ve svém nitru. Občas se dočteme, jak někdo zahynul, protože se nadýchal výparů z kamen.

Luise také někdy připadalo, že cítí ten zápach, který tak pronásledoval její matku, odpudivý závan, přicházející kdovíodkud – možná z vysoké pece železáren, z té staré hutě, která se třpytí u moře směrem k Muggie, kde se vyráběla litina, z dýmu vznikajícího spalováním koksu při kontaktu s oxidem železitým, který, jak se občas psávalo v novinách, zapříčinil smrt nejednoho dělníka. Železářny nebyly daleko od Risiery. Samozřejmě na rozdíl od ní byla ta úmrtí jen vedlejší účinek, ale nezbytně nutný, jak následně vysvětlovali, pro zajištění zaměstnanosti a blahobytu města. Občas jí připadalo, že ta zatuchlost, která se rychle rozptýlí, vychází z jejího nitra, jako špatný dech srdce. Měla by ale myslet na práci. Jedním z příštích exponátů, které by měla vystavit, bude sekyra Čamakoků, nic moc ve srovnání s protitankovým kanonem nebo s plamenometem, ale když rozštípne hlavu...

18.

Sál č. 15 – Luk se šípy, prak na vrhání koulí z jílu sušeného na slunci a válečná sekyra, zbraně užívané Čamakoky, indiánským kmenem, který žije (žil, už vymřeli?) v Gran Chacu mezi Paraguayí a Bolívií, spíše v Paraguayi než v Bolívii, jak o tom rozhodlo pár válek, každá hranice je dcerou války. Délka luku se pohybuje od metru

padesát pět do maximálně dvou metrů; tětiva – jediná, natažená od jednoho konce k druhému – je vždy z vláken rostliny *ybira*, šípy (dřevěné) jsou dlouhé v průměru metr dvacet. Šíp tvoří ze dvou třetin kulatá hůlka z lehkého dřeva s opeřením z ptačích brků, táhnoucího se spirálovitě od základu. Hrot šípu je z velmi tvrdého, zašpičatělého dřeva, těžkého a vroubkovaného, zapuštěného do hůlky. Kapsa praku, jímž se metají malé koule z tvrdého jílu, má tvar půlkruhu, uvnitř je plochá – až na sedmi- nebo osmicentimetrovou prohlubeň uprostřed – a je uzpůsobená k držení v ruce. Dvojitý provaz je zakončený párem dřevěných tyček. Sekyra ze zelenavého kamene, ozdobená peřím, s topůrkem ze dřeva trubače (*Bignonia*) pochází pravděpodobně od jiného indiánského kmene Tumaná.

ČAMAKOKO V PRAZE

Luk, prak a sekyra Čerwuiše Piošáda Mendozy z indiánského kmene Čamakoko, kterého v roce 1908 přivezl z Paraguaye do své rodné Prahy slavný badatel, etnograf, antropolog a botanik Alberto Vojtěch Frič (1882–1944), aby ho vyléčil z neznámé choroby, která decimovala jeho klan Iširů na území Bahía Negra, kde Frič prováděl svá bádání. *Ancylostoma duodenale*, zjistili pražští lékaři, všechno to měl na svědomí ten dosud neznámý střevní hlíst (červi v zadku, zapsal si zběžně, když si ten příběh poznamenával do zápisníku č. 67). Plazí se deštným pralesem lidského těla, nepozorovaně proklouzávají do bahnitých kanálů dvanácterníku, jsou to noční hadi, které si nosíme v sobě, *oleix deič*, velká bohyně Čamakoků,

čtyřhlavý vodní had plující na dně řeky Pilcomayo. Na březích té řeky se ženy páří se zvířaty (*aku*, jak se říká v jazyce Čamakoků) – s jaguárem, s *bosiribo*, ptákem–synem deště, který přináší nečas z východu. Naše zoologická zahrada, řekl doktor Wedlin Fričovi, když mu do nemocnice přivedl Čerwuiše, je větší a bohatší... I ten nejjednodušší mikroskop vrhne světlo na temnou džungli, jež v nás bují. Stačí položit preparát, krevní sraženinu nebo trochu výkalů smíšených s krví, do vzdálenosti, která se nachází mezi ohniskem a jeho dvojnásobkem, a nastavit okulár tak, že obraz procházející objektivem se ocitne mezi ním a ohniskem a vynoří se jako virtuální, převrácený a zvětšený obraz. Hlíst zmohutní, rozvine se, hadí bohyně plave slepou řekou střev, páří se, není vybíravá, nehledí ani na pohlaví, ani na druh. Všechno proniká vším, komár si zaleze do kloaky kajmana, bohové noci se spoustou hlav a paží spí v temnotách těla jako ten Čerwuišův červík, a když se vzbudí, prorážejí stěny tunelů a říční břehy. Tam uvnitř, tam vespod se všechno sesype, mikroskopické hvězdné války, světy se hroutí, vesmír, člověk se rozpadne, vybuchne, zemře.

Hluboká temnota pod kůží – bílou, v barvě pálené hlíny nebo nabarvenou červeně pomocí *urukú* jako Čerwuiš ve svém pralese. Temnota kostí, nervů a sliznic pod vybledlou slupkou, dobrou na fotku do pasu. Ve tmě červi infikují, perforují, jako jedovaté šipky z foukačky se zabodávají do slivivky, požívají ji, a jsou vyhubeni věrnými legiemi protilátek, garda umírá, ale nevzdává se. Když nestačí pravidelná vojska posádkou ve vzdálených místech tlustého nebo slepého střeva, pak zasáhnou speciální oddíly a bombardují – pilulky vybuchují a rozpouštějí se, jsou jako torpéda v černých vodách, boří hráze, osvobozující záplava unáší břehy, poslední ucpávka vybuchne a vyplaví se mazlavé, žlutohnědé bahno,

miliony jedovatých chrchlů, zabitě bacily se neviditelně vznášejí v tom rozbouřeném ústí. Kalomel a santonin jako napalm a Čerwuiš je zachráněn, je uzdraven.

Sekyra nad topůrkem ze dřeva trubače má uprostřed špičatý výrůstek – jako kovový hrot v pruské přilbě v sále č. 35. Prusové z Amazonie? Sekyru – praví se v jedné z jeho poznámek – získal od jistého českého příbuzného své matky, doktora Huláčka, který ji zakoupil za pár šupů na jednom z těch pravidelně konaných trhů s použitým zbožím, na nichž Frič, který měl věčně hluboko do kapsy a podílel se na různých, nevyhnutelně krachujících projektech – jeho strýc Antonín, vynikající zoolog, nabádal, ať tomu břídilovi nedají ani pětník –, byl nucen zbavovat se svých sbírek včetně slavných kaktusů, které ho proslavily po celé Evropě, beden rostlin, zvířecích kůží a trofejí, co si přivezl z Paraguaye. Tu sekynu dal v Praze Fričovi Čerwuiš, když se vracel do Bahía Negra, kde o pár let později zmizel, možná zahynul v krvavé válce mezi Bolívií a Paraguayí, v níž víc než Bolivijců nebo Paraguayců padlo Čamakoků, kteří vůbec netušili, jestli jsou Bolivijci nebo Paraguayci, a hlavně jim to bylo jedno.

Hlava nahrubo vyřezaná na topůrku sekry, s šilhavýma chlípnýma očima, cucá jakousi obscénní papáju. Vyřezal ji jeden námořník z Royal Navy, chtěl topůrko prodat někomu, koho by tou drobnou úpravou napálil, a Čerwuiš ho možná od něho získal, když se plavil na velké pramici proti proudu řeky Paraguay v období migrace ryb. Třeba doufal, že topůrko udá za pár pesos někomu jinému, protože si hned všiml, že hlava není pravá. Nicméně je to „symbolický exponát do mého Muzea, válečná zbraň za mír, která nedopadla na ničí hlavu“.

Během přednášek o kultuře Čamakoků, které Frič v Praze pořádal, aby si přivydělal, předváděl Čerwuiš tancem, jak se

ta sekyra používá, ale jenom naoko. Předstírat, předvádět válku, hrát si na ni, aby se neválčilo. Vojácci pana Popela... Čerwuiš mával sekyrou a protínal jen vzduch. Zdálo se, že se pohybuje jen tak nazdařbůh, přitom to ale mělo přesná gramatická pravidla, zafixovaná staletími v pralese a mračny komárů nad Praguayí – tanec války, deště a lásky, kdy sekyra objedná úrodný vodopád, který rozežene nabobtnalá mračna, nebo smrt, jež rozetne hlavu jako kokosový ořech. Frič, který byl sice jmenován dopisujícím členem Antropologického a etnografického muzea v Petrohradu a byl autorem mnoha svazků o indiánech a jedovatých kaktusech, nemluvě o dobrodružných exotických knihách pro mládež, v Praze živořil – na rozdíl od dob, kdy se plavil po řece Pilcomayo od pramenů po ústí.

Jenže jeho třicet beden plných peří, kůží, shnilých nebo uschlých exotických rostlin, cestovních deníků, fotografií z Mata Grossa nikdo nechtěl. Zkrátka Frič na tom nebyl zrovna nejlíp, i když ve Vikárce, což byla spíš vinárna než hospoda, mu nalévali pivo na sekyru a v libovolném množství a různé akademie z poloviny Evropy mu udělovaly titul honoris causa. Myslel si, že si trochu přivydělá, když bude mít přednášky pro veřejnost na Žofíně pro Spolek žurnalistů, při nichž vykládal o tom, jak Čamakové válčí s kmenem Tumarahá, jak se používá sekyra, jak se nacpává dýmka míru, jak se tančí válečný tanec a zpívá o smrti těch, kteří se jdou připojit k předkům, zatímco vedle něho Čerwuiš z kmene Čamakoko, oblečený jako Čamakoko, znázorňoval jeho slova jako v ožvlém betlémě, předváděl bojové posunky, pohyby, úkroky, úskoky, zásahy sekyrou, občas přitom převrhl stůl přednášejícího s rituální sklenkou vody nebo se pověsil na závěsy na konci sálu, které jednou strhl zároveň se stolem.

Sekyra se míhala rychlostí blesku, smrtelné zásahy zasazené milionům neviditelných mikroorganismů, protože na dosah nebyl žádný z Tumarahů, kterému by měla rozeznout hlavu, ale hlavně, on byl přece mírumilovný člověk, který zabíjí jen v boji a jen nepřátele, jimž byla obřadně vyhlášena válka, jako to kdysi, aspoň mezi sebou, dělávaly civilizované národy Starého světa, s výjimkou – jak se psalo v jedné jeho poznámce – světa Nového, tedy prastarého světa Čerwuišova. Ten uhasí dýmku, zamává sekyrou nebo napne luk pohyby, jež mu diktuje neznámá partitura, má ji vyrytou do končetin jako nožem do kůry stromu a předvádí ji pohyby, gesty protínajícími vzduch a vykreslujícími pomíjivé, ale pravidelné geometrické obrazce.

Dámy – jichž je v publiku jen málo – považují za nutné se pohoršovat, když rytmické záškuby slabin překonají meze slušnosti, ale ještě horší je, když pan rada Vondráček, už tak věčně zamračený a nadutý, odejde na protest ze sálu, protože jílová koule, vystřelená s neomylnou přesností z praku při předvádění boje, zasáhla opěradlo prázdného sedadla před ním, jen pár centimetrů od jeho brýlí a knírů. „V jazyce Čamakovů nespočívají pohřební modlitby ve slovech, nýbrž v gestech,“ vysvětluje zatím řečník, tedy Frič – ale je jasné, že mezi ním a Čerwuišem došlo k časovému posunu, protože ten sebou teď zmítá při předvádění svatebního obřadu a koitu.

Je pravděpodobné, že Čerwuiš, vyvedený z rovnováhy světly a mramorovou bystou profesora Beláčika, archeologa, jenž na něj zakaboněně hledí z konce sálu, ztratil tempo projevu svého dobrodince a ochránce, který právě hovoří o jazyce Čamakovů, v němž, dámy a pánové, se na vyjádření záporu užívá budoucího času ve způsobu „neoznamovacím“. Chtějí-li říct „on nemiluje“, zdůrazňuje Frič, řeknou „on

bude milovat“. Tím se nechce vyjádřit jistota ani pravděpodobnost či naděje, že se něco později stane – v uvedeném příkladu, že se on zítra zamiluje –, nýbrž se tím pouze dává najevo nepřítomnost, negace. Čamakovský jazyk, stejně jako jazyk Ajoréů patří do zamucké jazykové rodiny. Je to jazyk *tenseless*, zná jen jeden slovesný čas. Naopak má dvě čtvrté (a páté) osoby osobního zájmena: *eyok* – my, je-li nás málo; *eyok-i-lo* – my, je-li nás mnoho. Takříkajíc mnoho, uvědomíme-li si, že Čamakovů je celkem asi tisíc šest set.

Eyok... šikmé neposedné oči Čerwuiše nad vystouplými lícními kostmi se dívají nepokojně, jako štvaní ptáci. *Olak-i-lo*, vy, co je vás hodně, sedící zástup, který na něj kouká. Je jich nanejvýš tak dvacet, ale on to takhle nepočítá, ví jenom, že jich je hodně. Tolik se jich schází, aby vyrazili na lov nebo do války, ale tihle nevypadají ani jako lovci, ani jako válečníci, ovšem tleskají, protože pronásledují kořist. Však se taky tlačí kolem jeho přítele, chytají ho, drží ho za ruce. Napoprvé skočil Čerwuiš mezi ně a dva nebo tři povalil na zem. Teď už ví, že je to projev úcty k jeho příteli, ale stejně se mu to nelíbí, klidně by to mohla být léčka, Tumarahové taky jednou přišli a tvářili se, že jdou slavit a nesou dary, a místo toho vytáhli sekyry, pro všechny případy si dá pozor. Příště si nabarví tvář namodro, na skoro tyrkysovou. Jeho lidi se pomalovávají, aby dali najevo, jestli jsou šťastní, nebo smutní, nebo rozzlobení. On se natře barvou pokojného míru a oni si přestanou dávat pozor. Umí bojovat, *t-a-tskir*. Bude milovat, pokračuje zatím Frič, neboli nemiluje. Budoucnost je velké *ne*, něco jako předpona u každého slova, u všeho. Je to to, co není, je to nic.

I budoucností Čerwuišova lidu, to Frič dobře ví, je nebytí, negace. Starý svět objevil Nový svět, aby ho zničil. Šedesát let po příchodu Evropanů do Ameriky z osmdesáti

milionů indiánů zbylo deset. A indiáni vymírají i teď, jako Čamakovové. Padali jako mouchy, když jsem tam hledal rostliny, a nikdo nechápal proč. Čerwuiše snad zachráním, proto jsem ho sem přivezl. Ví, že ten mladý doktor Wedlin, který vystudoval ve Vídni, poznal, oč jde. Možná že až ho odvezu zpátky, budou všichni ostatní po smrti. Jeden ze šestnácti set ale není zas tak špatný výsledek, když člověk bojuje s přítelem Heinem, jak říkají Němci zubaté. Nebo s kmotřičkou Smrtí, jak by řekl Boggiani, jediný, kdo o kmenech Čamakovů věděl nejspíš víc než já a který se s tou starou paní potkal, když si zrovna užíval – právě v bažinách Chaca, v nichž skončí navždy, a bude z něho taky bahno – s jinou dámou, mnohem mladší a víc při těle, rudé kůže a málo oblečenou. Za takových okolností člověk nemyslí na to, že by mohla být předchůdkyní kmotřičky. Váleli se v bahně a to se nelíbilo jinému indiánovi, a tak byl ten velký badatel a fotograf, i v džungli vždycky jako ze škatulky, rozsekán na kusy, ještě než našel slavné vousaté pralesní indiány, kteří nikdy neexistovali, ale on by je jistě vyfotografoval. Stala se z něho hlína a bahno a červi. Jako ostatně z každého.

„Když se to tak vezme, oni ti vaši Čamakovové zas tak zvláštní a exotičtí nejsou, milý Friči,“ gratuluje mu po přednášce Anastasius Taussig, soudní úředník. „I když pomineme Huculy z Haliče nebo Boduly z Kvarneru – Bodulové zpívají dokonce i *Gott erhalte*, slyšel jsem je, když jsem vezl nějaké spisy k soudu na ostrov Veglia, nebo tedy na Krk, jak je vám libo, nicméně spisy, které se týkaly Maďarů, ne nás –, a ti Bodulové jsou věrnější našemu Procházkovi, Zachovej nám, Hospodine, císaře a naši zem, než Vídeňáci, nemluvě o Tyrolácích a různých rakouských Němcích, kteří jsou nejmíň Rakušani z celé říše. Vám prosím vás připadá, že

naši polští Židi se svými housličkami a *horou* jsou míň podivní než ten váš Červíček, jak mu říká váš další přítel na život a na smrt Jindřich Mošna, taky spisovatel, to se ví, kdo taky v Praze není spisovatel... No ano, milý Friči, možná že Červíček ještě nějakou dobu vydrží, když je na práškách, i když kdoví, chudák, vlhkost stoupající od Vltavy je škodlivější než z toho jejich Pilcomaya, celá staletí ji znečišťovalo mnohem víc mrtvých těl, o která se ale žádný kajman nepostaral, aby k všeobecnému zdraví rychle zmizela. My jsme na to zvyklí. Dokonce bych řekl, že vlhký vzduch prostoupený smrtí nám dělá dobře na plíce, které by už nedokázaly dýchat suchý, čistý vánek, supěly by jako kovářský měch, až by praskly. Každopádně radši Červíčkovy žalozpěvy, které prozpěvuje po Malé Straně, jak se klátí v té své strakaté dece, než *Wacht am Rhein* některých studentů se zjizvenější tváří, než má Červíček. Těm hlupákům, co si myslí, že jsou Němci a chtějí Německo *über alles*, se líbí sekát šavlí. Jak vidíte, svět je malý, a zdá se, že jizva na tváři, jedno jestli od šavle nebo od sekyry, dneska vyhovuje všem...“

Tu sekyru prý doopravdy Čerwuiš dvakrát proti někomu pozvedl. Proti strážníkům, kteří se do něho pustili, protože si mysleli, že si z nich dělá legraci, když se klaní před jejich klobouky s kohoutím pérem, jaké u Čamakoků nosí jen náčelníci a čarodějové. I bez sekyry, kterou mu jeden ze strážníků vyrval, si poradil se všemi třemi v té strmé malostranské uličce, kde po něm dost dobře nemohli skočit všichni najednou. Pak se jim ale přece jenom podařilo nasadit mu klepeta a odvést ho na komisařství, odkud ho Frič dostal ven jen s obtížemi. Převyprávěl jim celý jeho příběh, a když už byl u toho, rozhovořil se i o zvycích Čamakoků, o jejich náboženských svátcích, o tom, jak ženy dokážou urputně

bojovat, ale že nesmějí jíst jelení maso vyhrazené pouze mužům, kteří pojídají taky velké říční ryby tak, že si je živé vloží do úst a zuby jim rozdrť páteř. Pokusil se i zaplatit pokutu za tu potyčku, a to v naturáliích, nabídl jim pár knih, které napsal, o indiánech a o hadech z Mata Grossa, až nakonec velitel stanice, který už měl dost všech těch historek, z nichž nebyl moudrý, ale na Čerwuiše hleděl shovívavým okem – aspoň že to není cikán –, je oba dva vyhodil a oni zádumčivě odkráčeli domů do Náplavní ulice vyspat se mezi bednami a vycpanými hlavami pum a vlků rudohnědých, jimiž Frič přeplnil byt, a Čerwuiš si neustále prozpěvoval *Polizei tupurumba*, kterýžto výraz slušně vychovaný Frič odmítal přeložit.

S Vladem Šmolkou – s tím, co si vydělával na chleba siluetami hostů v Tůmovce – to bylo vážnější. Deset krejcarů žádal Vlado za každou siluetu, ale když vstoupil Čerwuiš, který se naučil pít hořkou vodu, jak říkal Staropramenu, pivo ze Smíchova kralujícím v pražských hospodách, nežádal po něm nic, naopak mu zaplatil pivo, aby mu seděl modelem. Čerwuiš se posadí, chápe, že se dělá jeho portrét, a je na to pyšný. Nedávno ho už portrétoval dokonce Král – ten slavný malíř Král z Café Louvre – a on se poznal v té tváři barvy kůry, s pačesy, které ho zakrývají víc než pestrobarevná pruhovaná přikrývka, s ohromenýma i výhružnýma očima, strnule upřenýma do neznáma.

Když mu však Vlado po pár minutách ukáže siluetu, Čerwuiš se v tom profilu nepozná, nikdy se z profilu neviděl. Hrbolaté čelo, nos, ze začátku orlí a na konci rozplesklý, to přece není jeho tvář. To je maska d'ábla, pekelného boha Anabsona, který vystoupil z vod Pilcomaya, aby se Čamakokům pomstil. A kde je jeho tvář, on ji chce zpátky. Když se někdo zmocní tváře druhého, může z něho udělat otroka, může ho zničit. Já dobrý exemplář, volá česky, pár

slov se naučil. Pak křičí čamakoksky, vrhne se na Vlada, srazí ho k zemi a prošacuje ho, hledá svou tvář, tu tvář, kterou mu neodnesly ani vody Paraguaye nebo Pilcomaya, a dokonce ani Vltavy, když se do nich dívá z Karlova mostu, kam se chodí mrknout na kamenného Bradáče. Ubíhají pryč, ale nikdy mu ji neodnesly ani neznetvořily, protože tvář je pořád tady, vidí ji ve vodě, ten rozplácly měsíc, co na něj kouká jeho vlastníma očima. Měsíc je přítel Čamakoků, není jako zlomyslné slunce, které všechno vysuší a promění v poušť, jenže měsíc teď není vidět. Nemůže najít měsíc – svou tvář –, a tak pozdvihne sekyru proti Vladovi, aby ho donutil mu ji vrátit.

Ostatní po něm za kácení židlí skočí, ale nedaří se jim povalit ho na zem, protože krouží sekyrou, zato vystrkat ven ano. Jediným sekem rozčísne sekyrou papír se siluetou v čísi ruce, ale když ho otáčecími dveřmi vyhazují ven, na malý okamžik znovu uvidí – ve skle, které měl před chvílí před sebou a teď je vedle něho – tu druhou, ostře řezanou, ničemnou tvář, která šikmo uletí pryč. Takže se jim podařilo ho začarovat, posadit mu na krk jinou hlavu, co se odráží v tom zlověstném skle, hlavu zlého ducha. Vzteká se, ale nedokáže ten obraz rozbít, už zmizel i se sklem dveří, které se dál otáčejí jako říční vír, jen pomaleji. Uvázl mezi těmi dvěma skleněnými stěnami, až ho konečně ti, co zezadu tlačí do dveří, vyhodí na ulici.

Upadne na zem, ale vstane, utíká, co mu nohy stačí, guanako zmizí v uličkách starého c. k. města. Než zamíří domů, doběhne k řece a to ho uklidní, voda teče a odráží jeho tvář, ale neodnáší mu ji, tu jeho pravou, širokou a zemitou, temnou tvář, Šakuruku, dobrého nočního měsíce. Já dobrý exemplář. Komik Rudolf Kafka, který Fričovi pomohl zařídit se v bytě plném beden a hamaků, zaplatil tenkrát za škody

napáchané v Tůmovce a upokojil Šmolku, za nímž poslal pár turistů, šťastných, že od něho budou mít siluetu.

Čerwuiš opřený o lucernu v Chotkově ulici kouká do zdi. Velká otevřená brána v průčelí starého oprýskaného paláce je černá, ústí řeky, která se vynořila z temných hlubin země pod ohnutými stromy nad ním. Z niky se vyklání pozlacený anděl. Ve večerním soumraku se zažehne pouliční lucerna, plamínek osvítí větve černého lesa. Lidé vstupují do toho ústí a jiní z něho vycházejí ven, ve světelném kruhu se objeví tanečníci, zmizí ve tmě, chodci zahýbají za roh. I prales je plný nástrah. Kmen pod nohama má otevřenou tlamu s velkými tesáky a skvrnitý stín ti zatne drápy do zad, v lese nejsi sám. Je tam vždycky spousta tvorů všude kolem, oči ve tmě, šustění křídel, komáři na kůži. Všechno to žije, rozsápe tě to, ale je to živé. Právě proto, aby drápy zůstaly v klidu, existují masky, tance, magická slova. Jenže tady je všechno z kamene. A ten je mrtvý. Není to smrt, která přijde a zaútočí, která žije. Je to mrtvý kámen, vyhrabaná mrtvola. Zed' je tetovaná puklinami, škleby a grimasami, omítka se drolí jako tvář malomocného. Možná že i zed' má tu nemoc, která ji nahlodává zevnitř.

Čerwuiš hledí na své paže, na flekatou vyschlou kůži. Ucítí záškuby v břiše a přidřepne si za sošku ženy v bleděmodrém plášti se sepjatýma rukama v jednom rozšířeném místě u okraje silnice. To by neměl, to se nedělá, to se nesmí, ví to, ale nemůže si pomoci, beztak to občas dělají i jiní, a nejsou to Čamakokové, viděl je. Dva tři kolemjdoucí po něm kouknou, někdo něco podotkne, a už se za rohem vynoří kohoutí péro strážníka. On ale nechce, aby mu zase nasadili ty kovové náramky, jako pokaždé když po střeších honil černé kominíky ušpiněné od černých sazí, co vypadají jako

démoni Anabsonové, a aby ho odvedli do toho velikého temného domu, z něhož se nedá vyskočit oknem ven, jak to dělá, aby se dostal z bytu, kde přebývá s Fričem. Rozeběhne se, ani se neotočí, jestli nemá někoho v patách. Běží, neví jak dlouho. A jak tak běží, pohlédne nahoru a uvidí nad sebou okno. Vyšplhá po zdi, v níž čas i nečas přichystaly příhodná záchytná místa, vyleze k oknu, rozbije ho, ale místnost je prázdná a uzavřená, bez dveří, aspoň on žádné nevidí, a tak se otočí, skočí dolů, nic to není, stromy podél Pilcomaya jsou mnohem vyšší. Dole jsou jenom kluci, kteří mají na hlavě něco, co připomíná slupku z manga, pokřikují, smějí se, opakují jedno slovo, kterému on nerozumí, něco jako *ola*. Možná ho mají za ženu, za jednu z těch otrokyň, které chytají vodu do amfor, a když voda dojde, zabijí je, ale to nejde, on přece není ženská, možná ho za ni pokládají kvůli dlouhým vlasům, nebo třeba tomu slovu špatně rozuměl, *ola, ole, olem*, v každém případě vezme nohy na ramena.

Ten malý divoký a veselý hlouček se kolem něho seběhne, ne úplně těsně, ale i tak nebezpečně blízko. Žádní jaguáři, jen kočky a kočata, ale i ty škrábou, a on neví, co má dělat. Být to puma nebo některý z náčelníků kmene Tumarahá, velký, tlustý a s peřím na hlavě, mrštil by jím o zed', ale s takovými mlád'aty to nejde, to se nedělá, ty je potřeba chránit, i když si to nezaslouží a jsou ničemnější než jejich otcové, hemží se mu pod nohama jako krysy a on, zabíječ pum a kajmanů, se jich trochu bojí. Golem, to je ono, volají golem a smějí se, hurá na golema, golem musí zemřít, vyjmeme mu magické slůvko. Jeden mu položí ruku na čelo a drásá mu ho, jako kdyby mu chtěl odtamtud něco vyškrábnout, nechápe co – možná že život tepe ve všech stvořeních, i těch hliněných nebo železných nebo hadrových, která vypadají mrtvá. Odstrčí je a uteče, malá nenasytá smečka běží za ním, a mezitím nějaký stařec, který má na hlavě taky tu slupku a kudrnaté lokny dlouhé skoro jako

jeho vlasy, povídá něco v ještě divnějším jazyce, než jakým mluví Frič, ale je jasné, že ty kluky hubuje, a taky opakuje slovo golem a Čerwuiš pochopí, že se ho to slovo týká, možná že v jejich jazyce znamená Čamakoko. Přesto běží dál, zabočí za roh a vběhne do pasáže, která vypadá jako slepá, schová se. Kluci ho s povykem minou a pak se rozejdou.

Nejspíš tu historku o Čerwuišovi, jak se v Café Savoy seznámil s Jicchakem Löwem a dalšími herci kočovného jidiš divadla, vymyslel Karel Krejčí. On sám – Karel – si vydělával na živobytí přispíváním do brněnského plátku *Letem světem*, pro nějž psal črty z cest do dalekých zemí, z cest, které jakživo nepodnikl, prý nebyl nikdy ani na Slovensku. Když prohlásil, že odjíždí do Itálie nebo do Maroka, prostě jen přestal chodit ven a seděl nějakou dobu doma. U tety. Nikdy se neoženil. Žít sám je až až, říkával, natož ve dvou. Po čase se stane něco podobného, jako kdyby byli zplozeni incestem, recesivní prvky povahy se sečtou dohromady a z člověka se stává idiot, hypotyreoidní jedinec s duševní strumou nebo hypertyreoidní prudaš.

Proč by měl vlastně opouštět Prahu, aby mohl vyprávět o světě? Tady v Praze je všechno, celý svět, a dokonce něco navíc a něčeho až moc. Přečetl si pár článků o Itálii nebo o Maroku a pak něco sepsal s tím, že přidal neapolský nebo marocký nádech některým vynalézavým nápadům Voskovce a Wericha nebo loretánské Madoně v jejím dlouhém plášti s Jezulátkem v náručí, z níž se pro danou příležitost v jeho vyprávění stala svatá Carmela uctívána v jednom kostelíku v Pozzuoli – rád vyslovoval to jméno, především druhou slabiku *uóli*, s našpulenými ústy. Přebohatá monstrance, kterou se pyšní Praha, pocházející z odkazu Ludmily Evy Františky von Kolowrat a vážící dvanáct kilo, ho zas přivedla

na myšlenku vložit svaté Carmele na hlavu diadém, nebo ne, korunku s několika malými brilianty, které se sice třpytí, ale, jak líčil, jsou jenom skleněné, ty pravé totiž, ujišťoval, ukradl malíř pokojů, když ho sestry požádaly, aby vybítil stěny kostelíka, na nichž se objevily vlhké skvrny způsobené dřevným potrubím. Nebo mírně upravil tu či onu příhodu, k níž došlo na Vinohradech, například s kapesními zloději, ale přemístil ji do kavárny na Place Clichy nedaleko hřbitova na Montmartru. Jak léta plynula, už ani nezůstával zavřený v bytě u tety, chodil do smíchovských hospod, kde nad pivem sepsal reportáž o přechodu přes Atlas, kterou rovnou poslal do Brna, nebo z ní ještě předtím předčítal pár stránek ostatním, už trochu podroušeným hostům. Kdoví jak to bylo s Fričem, nadhazoval, s těmi jeho indiánskými příběhy, strýčkem indiánem a hadím ostrovem... Kdoví kde je vyhrabal a jestli je vůbec vyhrabal sám...

Jenže tohle bylo až později, když už Červíček odjel – v roce 1909, abychom byli přesní. V roce 1909 ho Frič vzal zpátky k Čamakovům, uzdraveného a připraveného dát se nedlouho nato zabít, ale ne červy v dvanácterníku. Takže historka o Café Savoy je nesmysl, jako ta o Buffalo Billovi, který přijel se svým cirkusem do Prahy. Ve skutečnosti tam nikdy nebyl, ale zpráva o tom se rozšířila závratnou rychlostí, jak totiž věčně někdo ten žvást popíral, pořád se o něm mluvilo, až se z toho stala pravda, nebo aspoň spousta lidí uvěřila, že to pravda je. Velký rozdíl v tom není, když už se o tom mluví. Zkrátka se zrodila historka.

Podle ní Frič vezme Čerwuiše do Café Savoy. Ten se rozhlíží kolem sebe, židle tonou skoro ve tmě, jen na konci je osvětlená mýtiná a za tou mýtinou ještě temnější les, odkud čas od času někdo s rámusem vyjde, někdy jen jeden, někdy i tři nebo čtyři najednou, a pak znovu zmizí v houšti toho

černého lesa. Když vstoupí oni dva, jsou už muži v kabátech dlouhých až po kotníky na mýtině a skáčou sem a tam pod temnou klenbou. Nebe je tu *port nantik*, načernalé původní nebe Čamakovů, bez hvězd, ještě nebylo *yetit carhi*, hvězdné nebe. Velké moře, přes které se Čerwuiš s Fričem přeplavili, ho tedy dovedlo dál časem nazpět, dřív než byly doby, v nichž žil mezi svými lidmi. Vrátilo ho do časů, kdy ještě ani nebyli bohové – nebo démoni, což je totéž – Anabsonové z Gran Chaca.

Možná že kruhová mýtiná, kde se ty bytosti zmítají, je znamením ohlašujícím žluté nebe, které se rozklene nad světem. Proto jsou tak veselí, skáčou, tancují, smějí se. Ale nesmějí se jemu, toho si hned všiml. Poprvé od chvíle, kdy se přeplavil přes velké moře, se mu nikdo nesměje. Nekoukají na něj jako na nějakou zvláštnost, vlastně se na něj nekoukají vůbec. Nevšímají si ho stejně jako všech ostatních, kteří tu sedí ve tmě vedle něho a kteří naopak pozorují je. Až dosud v tomhle světě, kam ho vzal jeho přítel, neudivoval jedině psy, kočky a racky u řeky. Neukazují si na něj, jako kdyby byl božstvo nebo nějaké zvíře, ale rozhodně ne jeden z nich. Popravdě řečeno ani děti si ho už moc nevšímají. Někdy trochu, ale vzápětí upoutá jejich pozornost kočka nebo míč. Ani jaguár, který se v pralese vrhl na jeho přítele, co tu teď sedí vedle něho, se nedivil, že je jiný, než bývají tapíři a mravenečníci, na které cíhal. Skočil po něm, aby se najedl, jak jinak. A že to pro něj nedopadlo dobře, co se dá dělat, to se stává, ani to ho neudivilo. Ti poskakující si ho nevšímají vůbec, protože vědí, že je jedním z nich, každý je jedním z nich, všichni patří ke všem, aby se mohli milovat, požírat, bít, společně si hrát, a nikdo není nikde cizí. Ti v dlouhých kabátech poskakují, tančí, zpívají monotónní nápěvy jako Čamakové, a pak se smějí. Občas je ten les, kde on teď sedí, plný smějících

se, tleskajících lidí. Občas tam naopak není téměř nikdo, ale těm, co mluví, zpívají, poskakují a tancují, to nevadí. Bodejť, dětem je taky jedno, když si hrají, jestli se na ně někdo dívá, nebo ne, prostě si hrají. A Čamakové, když tancují, aby se zvedla *illa*, severní vítr, který potřebuje velký Anabson Nemur, nemají nikoho, kdo by se na ně ve tmě lesa díval, nepotřebují, aby je někdo pozoroval a schvaloval jim to.

Tady dělají všichni všechno společně. Ti dva v dlouhých kabátech tleskají a vyskakují na stěny. V jednu chvíli člověk, který vypadá jako náčelník a který si chodívá přisednout k jeho příteli, s nímž si dávají jedno pivo za druhým, nechtěně strhne velký tmavý závěs, který na něj spadne, a najednou je vidět, že za ním není ponurý prales, nýbrž jen harampádí, židle, bedny, látky, horší binec než mezi houpacími sítěmi jeho přítele, a ostatní na to hledí, někdo se snaží zvednout závěs, který vypadal jako strašně hustý temný les, jiní skáčou po těch, co předtím zpívali a tancovali, a vyhazují je ven z toho tmavého prostoru, ale oni se vracejí jako kdyby nic a znovu zpívají nebo nahlas mluví a gestikulují, jeden vytáhne z kabátu nůž nebo něco podobného a zabodne ho do zad druhého, ten zařve a padá, jenže nespadne, je úplně ohnutý dozadu, jako kdyby padal, ale nepadá, mluví a mluví a mluví a ostatní kolem něho pláčou a ti, co jsou o kousek dál, to znamená tady, blízko něho, Červíčka, se smějí a tamten konečně spadne, ale hned zase vyskočí a zmizí v lese. Snaží se to udělat nenápadně, aby si toho nikdo nevšiml, to je hned jasné. Čerwuiš ví moc dobře, jak liška umí nepozorovaně a skrytě utíkat, jen se nepatrně zavlní vysoké traviny, ale ty mohl rozhýbat i jenom závan větru, a tomuhle se to taky podaří, je šikovný a hbitý jako jelen, i když má pořádné panděro, jenže předtím, když znovu zvedli ten hustý les, tedy ten spadlý závěs, udělali v něm pořádnou díru, velký otvor plný

světla, jímž je vidět všechno, i toho mrtvého, jak se vytrácí, na tom není nic divného, žádný mrtvý jakživo nepostojí, obchází po lese a mezi stany, někdy je vidět a jindy ne.

Ted' uprostřed toho všeho zpívají a tancují a smějí se, ale ne jemu, jako často lidi na ulici. Nesmějí se nikomu, nebo všem a všemu, i sami sobě, a tak se můžou smát i jemu, jeho to neurazí, děti se taky smějí, ale z dobroty a štěstím. Někdo zakřičí, všichni křičí, jeden pije z obrovského žejdlíku pivo, něco volá, a jeho přítel se přidá k *hop-kazak* a ti uprostřed tancují ještě divoceji, pronásledují jednoho z nich, je to hon, takhle Čamakové loví *pitínno*, mravenečníka. *Hop-kazak*, *hop-kazak*, a tak se Červíček vrhne do toho reje, to není správné tolik na jednoho, i se zvířaty se bojuje podle pravidel, jako jeho přítel s jaguárem. Jednomu vytrhne kopí, druhému nůž, pár jich povalí na zem a sám skončí na zemi taky a všichni se smějí, ale radostně a přátelsky a šťastně, i medvěd se směje, a pak se do toho vloží i chlap, co roznáší püllitry, a popadne jednoho z lovců za flígr, obrátí mu kapsy naruby a sebere hrst mincí, Čamakové mince nemají, takže nemůžou nikoho ošulit.

Unavený medvěd se posadí a sundá si kožešinu, ostatní lovci si sednou vedle něho, skoro všichni, dva až tři zůstanou na osvětlené mýtině, a ted' přicházejí další, je mezi nimi i žena, drží opasek za jeden konec a druhý konec má v ruce nějaký muž, asi jde o svatební obřad, dost podobný čamakovskému. To dá rozum, vždyť svatba je všude stejná a nakonec se všude dělá totéž, co se tolik líbí mužům, ženám, bohům i zvířatům v lese.

Červíček mezi ně znovu vzrušeně skočí. Líbí se mu ten prach, zápach zpocených podpaží, bosých nohou. Těla voní pěkně, ani nemusejí být natřená pryskyřicí z guajaku nebo olejem z šáchoru nebo červení *urukú* nebo nenatřená ničím,

kůže a život a oslava stačí dodat silnou omamnou vůni vlhkého pralesa. Ta žena je krásná, dvě papáje pod bílou košilí, které se derou ven z halenky zapnuté na knoflík, jeden z těch knoflíků, které on umí tak dobře odtrhávat lidem z obleků, aniž si toho všimnou. Ta bledá tvář s vystouplými lícními kostmi a výraznými rty by mohla být luna, přátelská Čamakovům, měsíc ne tak docela v úplňku, protože tmavý čepec zakrývá vlasy. Tady ženy nesmějí ukazovat vlasy, taková hloupost, ale při tanci znenadání čepec odletí a všem je to jedno, dlouhé rozpuštěné vlasy jí spadají po lících a po šíji, lehká mlha obestírá část luny, mezi zakrytými tvářemi působí namalovaná ústa jako lačný, panovačný úsměv, Čerwuiš se taky chytne opasku a točí se dokola.

To je něco jiného, než co napsal onen učený profesor, z něhož si Karel dělá legraci, když deklamuje: „Dramatické setkání či střet různých kultur, člověk – kdo? Červíček, nebo libovolný Pražan, který ho vidí na ulici? – ztrácí svou totožnost a své místo v životě, protože do jeho vidění světa pronikají prvky a hodnoty, které jsou mu cizí.“ Kdo je komu cizí? Každý každému, to je jasné, takový je život, co se dá dělat, my si ho nevymysleli, to platí jak pro ty dva, co se narodili v Židovské ulici a chodili do stejného *chederu*, tak pro ty dva, co se vzali ve Svatovítské katedrále nebo na radnici, jak kdo, každý má svoje oblíbené čaroděje, když potřebuje požehnání.

Mezi tancujícími si jeden – zřejmě čaroděj jejich kmene – postavil na hlavu láhev a ostatní to dělají po něm, pořád při tom tancují už skoro ve dřepu, těsně nad zemí, a mrskají nohama. Láhve s brínkotem padají, rozbíjejí se uprostřed potlesku a tklivého zpěvu toho, kdo je před chvílí přinesl. Červíček se cítí jako mezi Čamakoky. Jen nastane menší zmatek, když vnoří ruku do výstřihu tanečnice a obratně jí utrhne

knoflík. I to je Karlův výmysl, znal dobře Čerwuišovu zálibu ve sbírání knoflíků, které bleskurychle odřezával nožem nebo odtrhával prsty. Všichni slyšeli o incidentu s generálem, jemuž uzmul ze slavnostní uniformy zlatý knoflík, aniž to generál zaznamenal, a je pravda, že občas, když se chystal na knoflíky u ženských blůzek nebo sukní, docházelo k drobným nedorozuměním. Ale s dámou toho večera, s Madam Tschissik, tomu bylo jinak, podle Karla si knoflík utrhla sama a darovala ho Čerwuišovi. Nicméně...

Tam za velkým mořem, v pralesích, kam se Čerwuiš vrátil, je prý válka. Jedna z mnoha. Bolivijské junkersy a paraguayské potezy krouží a shazují bomby nazdařbůh na kdoví koho, na spoustu lidí nebo na nikoho. Shazují je na tropické araukárie, mezi nimiž se krčí vojáci, tu zasáhnou, tu zas ne, keře a záda v plamenech. Bolívie a Paraguay se přou o kousek země, kousek džungle, včetně jaguárů a Čamakovů, Tumarahů a Kad'uveů, kteří musí umírat, protože jsou Bolivijci nebo Paraguayci, přitom ani nevědí, co to znamená, ale pod džunglí je nafta, černé moře Anabsonů. Všichni jsou nazí a zpocení, všichni jsou si rovni pod dopadajícími bombami, vojáci i indiáni i kojící nebo rodící ženy pod pršícími střelami. Hejna *osásero*, ptáků deště, padají střemhlav do mlází, je jich celé mračno, *taniyo*, černá oblaka plují po nizounkém nebi, černý mraku se protrhne a obrovské bílé zuby se zatnou a rozdrťí, co mají na dosah. Je vždycky těžké odlišit jednu krev od druhé, tu, která vytéká z pahýlu, a tu, která smáčí placentu, natož krev Bolivijce od krve Paraguayce, krev Čamakoka od krve Kad'uvea, krev Čerwuiše, pokud tam náhodou je, od krve někoho jiného, ani on sám to nedokáže, když pouští nepřítel, který se sesune k zemi, a vidí ji stékat po své kůži. Padají bomby, hejna zelených much se slétají

na živá i mrtvá těla, zalézají do nosních dírek, rozevírají jizvy, nechají vytrysknout pár kapek krve i z mrtvých. Jak můžou mouchy vědět o svých obětech, jestli jsou mrtvé, nebo živé, jestli to jsou běloši, míšenci nebo indiáni? Možná že Čerwuiš zahynul v tom dešti střel, nedá se zjistit, kde přesně pojde červíček zasažený ve dvanácterníku a kde jiný červíček zemře v džungli, ani kdo to vlastně zemřel. On sám to taky neví, možná si nevšiml, že umírá, v té záplavě palby není vidět plamen, který ho už sežehl.

Hlaveň pistole je rozpálená v ruce Čamakoka, který ji pevně svírá a střílí, protože mu řekli, aby střílel, ostny opuncí a guaimipiré se mu zabodávají pod kůži, ale on to necítí. Kdo bojuje proti komu, zabíjet a umírat za co?

Potrhané prapory povlávají ve větru, jeden s červeno-žluto-zelenými pruhy postupuje kupředu, jiné, červeno-bílo-modré pruhy se míhají v dýmu výstřelů. Z nebe slétají *yakaveré*, vrážejí drápy do těl, pach krve nebo guajakolu, krev teče z nosu a z úst, pevnost Boquerón padla a je potřeba ji znovu dobýt, zvítězit za Paraguay, zemřít za Paraguay křičí ten bílý kasik, Paraguay je řeka a staří kasikové, o nichž se dodnes vypráví, jako o legendárním *pelotovi* Basebügüovi, znalci starodávných slov, nikdy neřekli, že se pro río Paraguay mají přinášet oběti. Červeno-žluto-zelené kabáty překročily spoustu našich mrtvých těl, ale i ty červeno-bílo-modré, které nás vlada nutí nosit, často překračovaly naše mrtvá těla, tam, nebo někde jinde. Anabsonové nás chtějí zabít, jsou to samí Anabsonové, dají se poznat podle *di-ora*, podle křivých kotníků, což je jejich jediné zranitelné místo, ale jak tak věčně chodíme lesem po okrajích chodidel, abychom se vyhnuli ostnům a jedovatému hmyzu, jsou křivé všechny kotníky – Čamakoků, Kad'uveů, Tumarahů, i ty moje. To je konec Čamakoků, konec světa. Každý Čamakoko se před

smrtí stane Anabsonem. Kdyby lidi zůstávali navždy lidmi, byli by nesmrtelní, ale smrt je mazaná, přesvědčí je, že být Anabsonem, démonem, je víc než být člověkem, a tak se z nich stanou démoni, kteří předstírají, že jsou pány nad smrtí, jsou však jejichmi otroky.

Velký kasik Čurbit se dohodl s generálem Belaieffem, že zaútočí na Fortín Bogado, bažinatou pláň, kterou nikdo neměl překročit, protože za ní je konec, bažina smrti. Ciri – velký prapředek, Praotec Čamakoků, který vstoupil i do lůna, jež porodilo jeho, do lůna Ešnuwarty, Velké Matky světa a všech lidí – ohlašuje konec, břicho, v němž všechno bylo, pukne. Vybuchne a rozplyne se nebe, slunce, měsíc, hvězdy, lesy, i jaguár, který se páří s našimi ženami, *aku*, Velká Matka se taky páří s *osásery*, ptáky deště.

Padne, už padla pevnost Boquerón. Jazyky plamenů, slunce v žilách, *dei-č*, slunce, které je Čamakokům nepřátelské. Být tu tak hodný měsíc, bledý Šakuruku, ta svěží bledost. A bez měsíce by to bylo ještě lepší. Kdysi jsme mívali strach a tancovali jsme a křičeli, když měsíc zmizel, pohltila ho černá noc... Kdyby tak teď bylo všechno černé jako na počátku světa, jako když jsem byl v těch temných přívětivých vodách a celý svět byl ve vodách Ešnuwarty. Watirak, zasvěcený, se pomocí *urukú* pomaluje červeně – jsem celý rudý, Watirak rudý od krve, nadešel čas. Horká, žhavá krev. Člověk dostane žízeň, v pralese se na uhašení žízně pije i krev, hrdlo v plamenech, vodu, voda už není.

Už nejsou Čamakokové, už nejsou Tumarahá, všichni proti všem, *eyok-i-lo* proti *eyok*, nás spousta proti nám málo, proti mně. Déšť palby, *pitínno* sní celé mraveniště, Velká Matka vyhladí svět, *lata touxa laabo*, volá děti, všechny děti, já jsem taky jeden z nich, vstoupím do velkých úst. Velké zuby, velký kaktus v ústech Toloritiho, ostny se mu zabodávají do patra – má chuť na všechno, i na kaktusy, i na mě. Ostny, kopí v mé hrudi

a v mých ústech, mocné hřmění v hlavě, spousty žlutých hvězd v mé hlavě, které vybuchují. Mohutný oheň, velká rudá růže se rozprskne po černavém nebi, i ve velkém městě za velkým mořem často rozdělávali velké ohně na nebi. Květiny, zahrady, šípy se rozšiřují po obloze jako kruhy kolem kamene hozeného do vody, pak rudá zhasne a všude je jen černé nebe.

19.

Sál č. 7 – 7,5 cm PaK 40, Panzerabwehrkanone, jako dělaný na tenhle sál. Protitankový kanon německé armády za druhé světové války, navržený v roce 1939, vyrobený firmou Rheinmetall-Börsig, připravený v roce 1940 čelit sovětskému tanku T-34. Užívaný jako výzbroj pro Jagdpanzer a Sturmgeschütz. Hmotnost jeden a půl tuny, délka hlavně (necudně dlouhý nos, který vypadá, že se sám vrhá vpřed jako střela) 3,7 metrů, hmotnost samotného náboje 6,8 kilogramů, maximální dostřel 7680 metrů, úhel výstřelu 45°. Ocelová lafeta se dvěma rozevíracími rameny a rydly, chráněnými malým štítem z ocelových plátů. Dobrá průbojnost střel i na značnou vzdálenost (prorazí sedmdesátimilimetrovou ocel na 2000 metrů), ale pro vysokou hmotnost snižená taktická mobilita. Dobrý dostřel, avšak plochá dráha střely která je tak schopná překonat jen nízké překážky. Zasáhl mnoho tanků, ale vzhledem k nízkým a úzkým kolům lafety a nadměrné hmotnosti zapadal často na východní frontě do bahna a zmocňovala se ho Rudá armáda, která ho posléze nasazovala proti německému vojsku.

Projektor promítá nepřetržitě na stěnu jednu stránku z jeho zápisníku č. 15. Písmo lehce nakloněné doleva, kostrbaté, vcelku čitelné. Písmena ubíhají červeně, mizí, vracejí se. Měl mánií všechno opisovat, pomyslela si Luisa, i své rukopisné poznámky, skoro nikdy si nedělal fotokopie.

„PaK 7,5 cm proti T-34, tyranosauři proti dinosaurům, krokodýli proti hrochům v ústí řeky Zambezi, vlny a stříkance zkrvaveného bahna, indiští sloni Antiocha III. ze Sýrie kříží kly s africkými slony Ptolemaia IV. Filopátora z Egypta, tělo proti tělu, až jeden ustoupí, popojde stranou, jen o kousek, ale dost na to, aby nastavil bok klům nepřítele, a ty ho probodnou, tlustokožci na útěku nebo na zemi, koulejí se jako utržené kusy skal. Tentokrát Antiochovi asijsí sloni rozprášili Ptolemaiovy slony africké, asi to bude tím, že ti obři z Keni nebo z Pobřeží slonoviny nevytáhli do boje, nejspíš jsou příliš silní na to, aby se podvolili člověku, aby pro něj zabíjeli a umírali. Zdůraznit, jak se moderní válka čím dál víc podobá strašlivým prehistorickým bojům – létající pevnosti a okřídlení draci, pterodaktylové se vrhají na allosaury, obrnění ještěři, ichtyosauři v bažinách dob svrchní křídly, tanky v džungli, obrovité bagry demolují budovy jako dinosauři ve filmech, mořské obludy z hlubin, před stovkami milionů let a dnes. Ani tenkrát nešlo a teď už zase nejde zpívat Do zákopů padá tiše bílý sníh, jako si kdysi zpívali naši otcové a dědové.

Teď je válka lidská, protože jedinec, pěšák z brigády Sassari, Kaiserjäger, mariňák, partyzán, hoplít nemusí být hlavním hrdinou, viníkem, a tudíž obětí. Atomové bomby a toxické plyny nemíří na jednotlivce, ani nevědí, co to je, stejně jako zemětřesení, sopečné erupce, otřesy v dobách, kdy byla Země ještě mladá, možná až moc mladá na to, porodit člověka, jednotlivce věřícího, že je mu souzeno zemřít.

Ostatní – druhy, kontinenty, lesy, města, ledovce – se otřesou v základech, promění se, demobilizují, přestěhují jako obludní nesmrtelní mutanti. Strašlivá orgie hadů, všichni najednou se proplétají, páří a rozmotávají.“

Na jednom displeji obraz velké medúzy, jejíž jednotlivá ústrojí jsou střídavě osvětlována. Je to *Physalia physalis* nebo také portugalská galéra (z kmene žahavců). Vypadá jako jeden jediný organismus, ale je to skupina polypů specializovaných na různé funkce: jeden zajišťuje pro celou kolonii potravu, druhý ji ochraňuje, další se stará o mechanismus asimilace. Je vybavena měchýřem plným vzduchem, který se reguluje podle hloubky, a chapadly dlouhými od deseti do padesáti metrů, jejichž puchýřky vystřelují na kořist harpunovité šipky opatřené trubičkou, z nichž vystřikuje prudce jedovatá látka. Neuvěřitelně mobilní podmořský tank.

„Je lidské ‚já‘,“ pokračuje tentokrát z videozáznamu, „jedinec, anebo to jsou miliardy buněk registrovaných všechny společně pod jedním jménem v matrice? Jestliže není nikým nebo je všemi, nemůže zemřít. Kdy se z několika zrněk rýže rozházených po zemi stane hrst po hrsti hromada rýže? A kdy se z pár milionů nebo miliard buněk stane ‚já‘? ‚Já‘ existuje, protože spousta jeho buněk, spousta z něho samotného neustále umírá. Smrt, a to tvrdí i kněží, aniž tuší, co to vlastně říkají, je zrození. Válka je tedy porod lidstva, prst Boží, který vytáhne Adama z bahna.

Válka jako potřebná, dobrá věc. Kdysi jsme krotili a využívali koně a slony, zítra si podmaníme sopečné krátery, aby na povel vybuchly proti nepříteli a pohřbily ho pod oceánem hořící lávy, nebo se naučíme přesouvat zlomy v útrokách země, abychom vyvolali zemětřesení a tsunami. Apokalypsa dostupná všem. Ten ubohý 7,5 cm PaK 40 se ještě vrhal jen na pár chudáků zavřených v tanku... A proti tanku T-34 se

stejně moc nevyznamenal. Jo, ten tak mít ve sbírce, to by byl král Muzea, *Tyrannosaurus rex*, prototyp všech tanků vyvinutých po roce 1945, král stepí, kde Němcům zpřerážel kosti. Bohužel se musím spokojit s fotografií. No co, aspoň ji nechám zvětšit...“

20.

Velká zvětšenina tanku T-34 zepředu. Podobá se obrovskému tlustokožci, který zatarasil přístup k rozlehlé pláni za ním. 26 tun. Kanon ráže 76,2 milimetrů s délkou čtyřicetinásobku kalibru, schopný bez námahy prorazit jakékoli opancérování německých tanků nasazených v operaci Barbarossa – napadení Sovětského svazu – a čelit dělům těchto tanků. Dvanáctiválcový vidlicový dieselový motor, který snižuje riziko požáru a umožňuje dosahovat na bojišti rychlosti, u tanků dosud nevídané, a to 55 kilometrů za hodinu. Široké pásy (55 centimetrů) – obrovské tlapy pravěkých mastodontů – které umožňují pohybovat se ve sněhu a v bahně a nezapadnout. Pravěk budoucnosti, člověk je znovu malý mezi mamuty, které vyrobil vlastníma rukama, čím dál nevladatelnějšími, odmítajícími poslouchat svého vodiče, který mu sedí za hlavou a pobízí ho.

„Dobrý, prospěšný stroj, který nahradil člověka, ochraňuje ho a neničí, jako v tolika hloupých pohádkách. Právě T-34 zachránila velkou matičku Rus, když ji ve čtyřicátém prvním napadli nacisti a měli proti sobě armádu prakticky bez generálů, které dal Stalin popravít, vojensky rozloženou a zaostalou, protože kremelský dinosaur odmítl strategické

zásady geniálně vymyšlené maršálem Tuchačevským, jehož dal právě pro jeho genialitu postavit ke zdi, a zakázal vytváření velkých obrněných jednotek, jak to chtěl Tuchačevskij, takže Němci zpočátku pronikali do Ruska jako nůž do másla, poráželi vojska, dobývali města a po atentátech vždycky postříleli stovku rukojmí za každého svého muže, co jim padl do léčky, dokud nenarazili na pevnou, nicméně pohyblivou hradbu T-34 (53 000 kusů za celou válku, po bitvě u Kurska, dodatečně posílených o kanony 85 milimetrů a ještě silnější pancíře). Čínská zeď tvořená děly. Sloni obrovití jako Babylonské věže na šachovnici, ale rychlí jako blesk, když pronikali mezi postupující přední řady nepřátelských tanků, odřízli je od pěchoty za nimi, čímž izolovali německé těžké tanky, dokonce i Tigry a Pantery, které donutili zastavit se, čímž Führerově Blitzkriegu zasadili smrtelnou ránu. Zkrátka T-34 mi připadá jako obraz velké Rusi, zranitelné a neporažitelné, trpělivé a trpící, země, kde cesty mířící do Moskvy vedou pro toho, kdo ji hodlá zničit, přes Poltavu, Berezinu, Stalingrad... Je pravda, že se často cítím jako Němec, určitě víc Němec než Slovan, zvláště v Terstu, ovšem...“

21.

Sál č. 23 – Poličky na stěně. Knihy na nich stojí vzpřímeně, šikmo nebo jsou naležato, tak aby byl vidět jen hřbet s názvem. Mezi knihy jsou porůznu vloženy kartičky – hezky viditelně a nasvícené, v některých případech zvětšené – s citacemi psanými jeho rukou a pestře kolorovanými, připomínajícími karty-vojáky z *Alenky v říši divů*.

Mistr Sun, *O válečném umění* (6.–5. století př. Kr.). „Umění válečné se podobá řece, jejíž tok se vyhybí výšinám a spěchá dolů – jako se vítězný boj vyhne plnému a napadá prázdné. Vojsko svá vítězství tvoří podle nepřítele.“ K tomu jeho vlastnoruční dodatek: „Ocel, nebo voda? Když se řeka rozvodní, hráze, aby ji zadržely, anebo kanály, aby ji bylo kam odvést?“

Flavio Vegezio, *Epitoma rei militaris* (konec 4. století). „Neočekávané akce, které protivníkovi způsobí velké ztráty a jistojistě u něho vyvolají hrůzu, aniž však jimi ohrozíme život vlastních vojáků...“

Raimondo Montecuccoli, *Pojednání o válce* (1641) a *O válce s Turky v Uhrách* (1670). „Vojsko nechť nikdy neválčí celé najednou...“ Vlastnoruční poznámka: „První, kdo pochopil význam komand, teroristických akcí, nový Machiavelli. ‚Oživlý Escorial‘, jak se mu říkalo, učitel Napoleona, ale i norských partyzánů a teroristů.“

Na jedné policiče jsou umístěny jen dvě knihy, ale řádně viditelně. Carl von Clausewitz, *Vom Kriege* (1832–1837), a Mao Ce-tung, *Revoluční válka* (1936–1938). „Nejspíš ani jeden z nich nepochopil, že válka je cosi totálního, nejtěsnější sepětí jedinečného s obecným. Každý pochodující voják i každý partyzán v džungli, připravení začít střílet, jsou organickou součástí Všeho. Kultur, Tao. Vše je Prázdnost života, v němž má každá věc své místo. Abychom pochopili válku a tím nad ní zvítězili, musíme znát vše, co do války patří, to znamená úplně všechno, výplatní pásy, televizní reklamy, statistickou křivku sňatků, rozvodů a znásilnění, rodinné obědy, babiččiny pohádky, bratrství, které se utváří jen za války, druh po tvém boku – který je tvým bratrem víc než synové tvých rodičů, uděláš pro něj, co bys pro ně nikdy neudělal, vrátíš se pro něj pod palbou, abys ho zraněného odtáhl do zákopu.“

Ano, smrt, jistě – ale bratrství ve smrti, ve smrti jsou si všichni rovni a tedy jsou všichni bratři.“ *V sále spustí hudba: Do zákopů padá tiše bílý sníh / my jsme umírali v jeho závě-
jích / jeden nohy zlámaný / druhéj voči spálený / třetí prosí kamaráda vo doražení...*

„Každá smrt je oslavou dialektiky, Mao Ce-tung. Květ, který umírá v plodu, květ, který umírá a tím vzniká plod. Válka, běs zanikání. Vše, byť i jen na chvílku, je věčné před Bohem – pamatujete, paní doktorko Brooksová? Jsem si jistý, že si tenhle list přečtete – Nuž milujte mne: je to Bůh, jenž ve mně potrvá... Právě smrt dělá z okamžiku život, každý okamžik je živý a věčný jako ten, který ho zničí – *ecce quam bonum et quam iucundum habitare fratres in unum*. Generál Giáp zastavil francouzskou posádku a vyřadil ji z boje frontálními útoky, které ruší všechna strategická pravidla, a o několik let později pokoří největší velmoc, jaká kdy existovala... Válka je demokratická, je rovnostářská. Srazí k zemi vysoké libanonské cedry, hrdě se tyčící v přesvědčení, že tak to bude navždy... Bůh, Pán vojsk, nebo, jak dnes kněží raději říkají, veškerenstva. Generál Ludendorff mluvil o totální válce, ale jen proto, že život je totální. Ryba sežere červa, rybář chytí rybu, kyseliny rozpustí tuk v žaludku toho, kdo snědl rybu, ten, kdo jí rybu, bude brzy jako ten červ. Válka je Kultur, Kultur zemře a ve válce vydá plod.“

Sir Basil Liddell Hart: „Studium války, chápané jako odvětví poznání, vyžaduje pracovní metodu, jaká se užívá na univerzitě, a duchovní přístup, který je tím vštěpován.“ (*The Ghost of Napoleon, 1933*)

„Filosofie obrněné vědy, Tank Philosophy.“ (Luraghiho archivy)

Gregor von Rezzori, *Hermelín v Černopoli (1958)*.
Metamorfóza obrazu krásné války. Od dokonale seřazených

řad na přehlídkách a při pochodech po neuspořádaný zmatek bitvy a posléze po znovu dokonale seřazené řady hrobů na hřbitově.

Stefano Jacomuzzi, *Waterloo: neuskutečnitelná epopej?*, nedatovaný rukopis. Je bitva zmatek, nebo geometrie? Sešikování do čtverce a útoky v *Bídnících* nebo ve *Sto dnech* Josepha Rotha, smrt a krvavá řež spořádaná jako uniformy. Všechno to do sebe zapadá. V *Kartouze parmské* stejně jako na Little Big Hornu ve vzpomínkách Black Elka dobydou samotou jako nic, zajdou se tam najíst, zatímco kolem se ženou útočící nebo prchající nepřátelé. Thackeray, *Jarmark marnosti*: z fronty se do města dostávají nesouvislé útržky zpráv, poslední z nich jsou vyvráceny jinými, které se ztratily cestou a ohlašují opak. Ottavio Missoni, jehož uprostřed palby u El Alameinu vyslali opravit telefon do jednoho bunkru, se vrátí zpátky k italským liniím. Uvidí tank: „Come on, come on,“ křičí voják z věže. „Ty blbče, ty teď mluvíš anglicky?“ odpoví mu, protože si nevšiml uniformy. Když ten druhý na něj namíří kulometem, zvedne ruce: „Já blbec...“

Jistě, byla to neomluvitelná profesionální chyba, toho si byla Luisa vědoma, ale v nečekaném záchvatu sympatie k němu a k jeho drásavé umanutosti nemohla jinak a na konec stránky neoprávněně připsala písmem co nejvíc napodobujícím jeho rukopis – falzifikát, jen co je pravda – dvě věty od Mistra Suna, které si poznamenal, ale pak jedním tahem pera škrtl: „Nevychvalovat vítězství. Nemilovat válku.“

LUISIN PŘÍBĚH II

Teta Nora a strýc Giorgio – Geršom, až nadejde chvíle, kdy nazvou pravým jménem toho, koho ukládají do hrobu – se s lidmi moc nestýkali, vyprávěla Luise matka. Občas nějaká ta večere a po večeri muzicírování. Jejich dvě dcery, její sestřenice, hrály celkem slušně na housle – ne, žádné *jidl mint fidl* a podobné věci z ghetta, upozorňoval strýc, šprýmovná nebo srdceryvná hudba tváří v tvář životu a smrti, to ano, ale nějaké *Dudel–Dudel*, to není nic pro nás, nejsme cikáni, u nás se hraje velká klasická hudba jako ve slušném terstském salonu ze starých časů. Sara neuměla hrát na nic, v Salvore se housle a violoncello nepěstovaly, leda tak tahací harmonika. Ale hudební večery měla ráda, dokonce říkala, že je v té hudbě celý život.

I neopětovaná láska, jako ta moje k hudbě, prohlásila jednou. Ano, zpočátku, když k nám přišla, byla posmutnělá, vzpomínala – o moc později – teta Nora, jenže v té posmutnělosti byla spousta života, kdežto potom... V hudbě, dodala Sara, tkví nejhlubší zákon života. A možná i lásky, strýčku Giorgio, láska je všechno, co člověk nemá, co já nemám, prostě *l'amour, c'est tout ce qu'on n'a pas*, to jsme četly v jedné knížce s Mademoiselle, co mě učí francouzsky. I na tohle strýc s tetou dbali, jak káže tradice, ale ani lekce z němčiny s Fräulein nezanedbali, to se rozumí, v rodině vždycky všichni mluvili perfektně německy, a nějaký Hitler přece nezmění jejich tradice, záliby a zvyky. Hudba, kterou Sara nebude nikdy umět hrát, vyjadřovala samu podstatu života, mluvila totiž o tom, že to, co se do budoucna chvěje a vznáší, jako třpyt moře, nikdy nebude doopravdy *jejím* životem a že žít pro ni bude znamenat nechávat v sobě znít tu nepřítomnost.

Nicméně kromě muzicírování měla děvčata, ona a její sestřenice, i jiné, rozvernější a zábavnější radovánky jako vyjít si s přáteli, poznávat lidi, tancovat, což je věc dostupná a příjemná i pro toho, kdo neumí hrát k tanci. Když je paní Prestonová – manželka majora Prestona, amerického důstojníka Vojenské spojenecké správy, po válce řídící území Terstu, na něž si dělala nároky stará vlast a po němž maršál Tito vztahoval hrabivé ruce, které se na karikaturách v italských novinách objevovaly jako chodidla s tlustými špinavými prsty – pozvala na jeden z večírků pořádaných ve vile na Scorcole, teta a strýc s poděkováním odmítli, možná se jim nechtělo setkat se s některými hosty, kteří před pár lety údajně navštěvovali jiné večírky a důstojníky jiné armády. Avšak sestřenice, jak jen to dcery umějí, si dokázaly na rodičích vymocit, že smějí přijmout pozvání té milé a veselé dámy, a začaly občas navštěvovat krásné vily s vyhlídkou na moře a se sluhy v bílých kabátcích, s přívětivým šumem hovorů ve vánku na terase, mísícím se do cinkotu sklenic, a občas s tancem pro ty mladší. Ne že by ty večírky byly kdovíco, ale na moři, které bylo z teras vidět, žhnuly fialové uhlíky a vál vítr, který určitě předtím foukal v Salvore, Sara to tak cítila.

Na večírcích se o válce nemluví. Ne o té, která nedávno skončila, dá-li se to tak říct. Někdy se prohodilo pár slov o válkách v Africe nebo v Asii, protože ty jsou daleko a nemají nic společného ani s Němci, ani s Italy, ani se Slovany. Mají co dělat s komunisty, kteří jsou všude, po celém světě. Nebo o politice, především místní, už proto, že hosté bývali víceméně zdejší honorace: o Svobodném území, o Titových nárocích, o šrámech zmrzačeného města. Na terase ale nejsou žádné horké hlavy. Ani o něco později na terase vily plukovníka Lercha, krásné vile, kterou si plukovník pronajímá na Krasu, protože mu Terst přirostl k srdci a protože

ty spojenecké důstojníky, nedávno ještě nepřátele, považoval upřímně za bratry ve zbrani. Stačí jen pár krátkých let a už nezáleží na tom, jestli se zákop bránil, nebo dobýval. Rozhodně na obou stranách stejně udatně a odvážně. Kdo je ten Lerch, zeptala se Sara tety a strýce, ani nevěděla, proč se jí ten úslušný pán s všední tváří a tvrdými, ale ochablými rty tak trochu hnusí. Jeden Rakušan, odpověděl strýc, aniž pozvedl zrak od novin, předseda Sdružení živnostníků z Klagenfurtu, má tam pěknou kavárnu. A změnil téma.

Ne, Lerch taky nebyl příčinou jejích bolestí hlavy. Ani když Sara, dychtící se dozvědět, sama nevěděla co – jako honící pes, který ucítil zvláštní, neodolatelný pach, po němž prostě musí jít –, začala pátrat, kdo je ten člověk, ten předseda živnostníků, kterého major Preston i další američtí a angličtí důstojníci nazývají plukovník. Doufal jsem, že toho nechá, řekl později strýc Giorgio, jenže... Nenašlo se moc lidí, kterým by se chtělo o tom mluvit. Naopak. Ani tetě se strýcem ne. Až konečně Sami Goldfaden, krejčí, který utekl z Risiery a zachránil si tak život – a na rozdíl od jiných přeživších neztratil řeč a nepřešla ho chuť mluvit –, vyšel s pravdou ven. Plukovník Ernst Lerch, velitel Globočnickova generálního štábu, jinak řečeno Höherer SS- und Polizeiführer pro Jadranské pobřeží, hlavní katan Risiery, rozhodující o tom, kdo z vězňů půjde do malé místní plynové komory, kdo bude poslán do vyhlazovacích táborů v Německu, koho zlikviduje osobně. SS-Hauptsturmführer Lerch, kdysi zodpovědný za ta jatka a nyní přijímaný a přijímající účastník terstské *dolce vita*. Nic světoborného, jen malá skrovná, provinční *dolce vita* ve městě odříznutém železnou oponou, které se snaží nějak zabavit při čekání na to, až se opona zvedne, nebo taky nezvedne, koneckonců našťástí jsme v divadle na té správné straně, hovíme si v pěkných křeslech před spuštěnou

oponou a rozprávíme, zdravíme se, setkáváme se známými, jak už to při představeních chodívá. Má úcta, pozdraví starší pán způsobem, jaký býval v Terstu zvykem.

Ne, nebylo to potřásáním rukama a zdvořilostními frázemi mezi vrahem a řadou slušných lidí, že Saře občas viditelně natekla žíla těsně pod spánkem. Nezvracela kvůli zjištění, že ty krásné osvětlené terasy jsou jen druhou tváří Risiery – pěkný reprezentativní salonek těchto i všech ostatních jatek. Žaludek jí nereagoval na zlo ochablostí peristaltických pohybů, což se asi jako snadné slzy stává dušičkám příliš jemnocitným, aby se podívaly nebo si sáhly na zlo, aby v případě potřeby nehty odškrábly krvavé výkaly stoupající ze všech stran. Zvracet je snadné. A je i snadné tomu předejít, prášky proti nevolnosti při jízdě autem jsou účinné i na nauzeu citlivého svědomí. Ona si jen uplívla, když se dozvěděla, že jistý tupý sadistický surovec, pitomý byrokrat vraždění, je úctyhodný člověk, vítaný u slušných lidí, kteří by mouše neublížili – z opatrnosti raději řekněme, kteří jakživo mouše neublížili, protože jeden neví, co by udělali v situaci, kdy je normální stříkat insekticidy, a nejenom na mouchy.

Odplívla si. Byl to pořádně prudký plivanec, to v takovou chvíli nedokáže každý. Žádná nechtěná kontrakce překyseleného, staženého žaludku stoupající vzhůru, nýbrž trpký, hutný, úmyslný a vědomý plivanec – v té chvíli už na zemi, na dlaždicích, v nichž se odrážejí tváře těch, jimž patří nohy tančící po těch dlaždicích. Ještě štěstí, že existuje smrt a že všechny ty pěstěné usměvavé obličejky taky zmizí, tělo rozkládající se pod zemí není lepší než dým, který se rozplyne ve vzduchu. Samozřejmě je nespravedlivé, že z obětí, popravčích a slušných lidí na půl cesty mezi nimi bude nakonec stejně hnojivo, že se za krátký čas slijí v jedno a nebude možné je rozlišit. Ta absolutní rovnost je strašlivá, je falešná, lidi

nejdou stejní, kdo vyrve vězni genitálie, není roven vězni, jemuž je vyrval, a pokud je i ten, kdo mučí, stvořen k obrazu Božímu, pak mě to mrzí kvůli mým předkům, ale Abraham neudělal dobře, když rozbil ty sympatické dřevěné modly svého otce, které nikomu neublížily, aby se spřáhl s Hospodinem jen proto, že to byl mocnější *Padre padrone*.

Sara se po tom strašlivém zjištění cítila podivně svobodná. Divoce volná, nepříslušející vůbec nikam. Nepatřila nikomu a ničemu, jen blyskotu vln na útesech v Salvore a té hrstce rozprášeného popela, jímž byla teď a navždy, na věky věků její matka. Její kořeny jsou v té nicotě, v nicotě modrého chvění vody prozářené slunečním paprskem a v poprašku, který uletěl a jako kdyby nikdy nebyl, jsou ve vzduchu, jehož barva se mění s uplyvajícími hodinami. Určitě bylo něco bolestného v té závratné svobodě, kdy byla daleko od všeho a od všech. Zejí rána po výkřiku, který potřásl prázdný vzduch, po křídle, které ho protne a spadne – ach, být tak ještě volnější, prázdnější, oslněnější tou planoucí modří, spálená v srdci na hrstku řevavých uhlíků, které se brzy vytratí, mít myšlenky ukryté v lebce, jako je měkkýš v lůně ulity, chránící ho před predátory. Člověk by mív trpěl v té prázdné, závratné svobodě, v níž není ještě nikým, jen nevědomou špetkou života.

Pro Saru bolest, opravdová bolest přišla až později a přišla nenadále. Ale dá se říkat bolest balvanu, který se nečekaně uvolnil z hory a zřít se na ni jako meteorit spadlý z nebe, který udělá v zemi díru a zničí nejenom chudáky dinosaury, nýbrž bytosti mnohem ostrílenější s větším a těžším mozkiem, než mají obrovití plazi z dávných dob? Do mozku se jí nabourá balvan a je teď hrozivě mnohem těžší, je to břímě, které s ní smývá do všech stran.

To štěstí, když si odplivla při zjištění, že vrahové slušným lidem nevadí, chovají-li se taky tak slušně jako oni, bylo kratičké. Skončilo, jakmile se Saře podařilo vypátrat Ester, další sestřenicí – z druhého kolene – a kamarádku z dětství, kterou od doby, co se vrátila ze Salvore, neviděla a o níž věděla jen to, že její rodiče, doktor Simeoni a jeho žena Gabriella, a starší bratr Ettore zahynuli v Risieře, když byli nečekaně zatčeni v domě, kde se schovávali a kde – jak se dozvěděla skoro jen náhodou, strýc a teta se jí o tom zmínili jen zběžně – se schovávala i její matka, babička Deborah, která si jednoho dne nerozvážně a neopatrně vyšla ven a na ulici ji hned zatkli, určitě na ni Němce upozornil nějaký mizera, který ji poznal.

Dům, v němž se rodina Simeoniových skrývala a kde byla posléze zatčena, byla bezpečná, nenápadná skrýš, dům advokáta Radicha, z něhož se posléze stal Radice, starého rodinného přítele od dob, kdy na počátku fašismu chovali k novému režimu společné sympatie, jako ostatně mnozí terstští Židé, zednáři a iredentisti nadšení pro antiklerikální Italiettu a nanejvýš italský Terst, jako byl Salem, nejlepší zdejší starosta, potažmo podesta, jehož odchodu všichni želeli, protože dokázal udržovat město čisté. Želeli toho i mnozí z těch, co v roce 1938, kdy Duce přímo v Terstu vyhlásil rasové zákony, na něho museli zapomenout nebo se aspoň tvářit, že na něho zapomněli.

Měli tedy bezpečný úkryt v domě advokáta Radicha-Radiceho, který pocházel ze starého iredentistického a stoprocentně árijského rodu a který byl svého času, hned na začátku, fašista – přesněji řečeno filofašista, zato upřímný. A přesto v noci, pár dní potom, co sebrali babičku Deborah, všichni tři Simeoniové zmizeli. Ani ne půl hodiny po příjezdu SS je naložili na nákladák a odvezli do Risieře. Advokát za to taky zaplatil životem. Je nebezpečné, když ti víceméně slušní,

jako spousta jeho kolegů a přátel majících dobré bydlo v pojišťovacích, plavebních společnostech nebo průmyslových podnicích, se začnou chovat doopravdy slušně, jako to bylo v jeho případě. To pak špatně skončí. Ester se zázrakem podařilo vyváznout, když se vyděšená schovala v kumbálku, který unikl pozornosti esesáků provádějících štáru.

Sara se divila, že se Ester jejich setkání vyhýbá a že se chová tak divně, skoro nepřátelsky, když se uviděly. Nejspíš byla na rozpacích. Asi to tak mělo být, jistě. Nedá se čekat, že ti, co se vracejí z království mrtvých, se hned rozpovídají. Dovede si někdo představit Lazara, jak se náhodou setká s někým, koho poznal tam dole a jehož kůže je i po návratu pořád stejně sinalá a promodralá jako ta jeho, a že se ti dva pozdraví a budou si vykládat, jak se celou dobu měli? Ne, není žádné *po* Risieře, po potopě nemůže nikdo bez úhony vystoupit z archy, která se lehounce kolébá na znovu poklidném moři, na břeh krásné země. Nikdo nepřežije potopu, ať si nám říkají, co chtějí, protože potopa neskončila a moře je pořád rozbouřené. Jen ryby se zachránily, těm jsou běsnící vody lhostejné.

Sara se tedy smířila s tím vyprahlým, skoro agresivním tichem, které zavládlo mezi ní a Ester, jako s něčím nejspíš nevyhnutelným. Jen jednou, když se zdravily a ji přemohlo dojetí, které jí nezadržitelně stoupalo srdcem jako rozvodněná řeka a už jí nepřístojně prýštilo z očí, ji objala a zavzlykala něco o jejich matkách, odvečených z toho domu a zavražděných pár dní po sobě, ale Ester ji prudce odstrčila, ve tváři tvrdý, krutý výraz. Nech moji matku na pokoji, řekla a přiblížila obličej k jejímu, a nemluv o ní, když mluvíš o té své. Chtěla ještě něco dodat, ale pak se otočila na patě a utekla. O pár dní nebo týdnů později, když se náhodou potkaly na ulici, odvrátila Ester tvář na druhou stranu – tvář jako by

na okamžik ustoupila, oči se v hrůze otevřely dokořán, rysy jako by dostaly povel k rozchodu. A přidala do kroku, dala se na útěk.

No jistě, ano, to bude tím, odpověděl jí strýc Giorgio a hned změnil téma, když mu Sara řekla, že je Ester nejspíš ještě rozrušená ze smrti rodičů a bratra, že ji pronásleduje ta noc, kdy viděla, jak je nakládají a odvázejí na smrt. Nejradši bych se jí zeptala na mámu, pokračovala Sara. Ester ji přece viděla, mluvila s ní, žila s ní až do jejího konce, kdežto já ji už nikdy nespatriila ode dne, kdy mě přivedla do Salvore a předala do náruče Anny a kdy mě tiskla, až to skoro bolelo, a pak se obrátila a odešla. Zmizela v tom podvečerním trpytném, oslňujícím slunci, v němž se lidé i věci rozpouštěli. Kdybych ji tak mohla ještě vidět, aspoň si ji představit v tom posledním údobí jejího života, které neznám... Možná jednou mi Ester, až bude klidnější, něco poví... Strýc Giorgio si dál četl noviny a teta Nora beze slova odešla do kuchyně, kde začala hlučně mýt pár šálků a talířků. Tady u strýce a tety, kde byla teď doma, byl taky večer jako tenkrát v Salvore, ale teplé světlo vstupující oknem neoslepovalo, pokojně se usadilo na masivním nábytku z tmavého dřeva, ozářilo ho a nechalo zaskvět se v poklidném šabatovém majestátu. To nic, jen ji nech, ať ti to poví sama, až se jí bude chtít, pronesl strýc Giorgio zabraný do novin a zapálil si doutník, ale ne jako obvykle klidným a spokojeným gestem člověka, který si ho vychutnává, nýbrž nejistou rukou, jejíž prsty dělají víc pohybů, než je třeba.

Zpočátku se Sara nepozastavovala nad tím, že nikdo, především z židovských příbuzných a známých, nikdy nevzpomíná na její matku. Slýchala jména známá jen mlhavě nebo vůbec ne, vzdálená, po nichž následovala víceméně vždycky stejná slovesa v trpném rodě, byl upálen v Majdanku,

zpopelněn v Treblince. Ta jména se samozřejmě neozývala na večírcích u Prestonových nebo Müllerbrunnových, velkých pořadatelů oslav, kde nikdo z přítomných nechtěl slyšet nic ošklivého nebo smutného z minulosti, co by jim zkazilo večer. I bez toho je všechno tak těžké a zítřek jen nahání hrůzu, nač k tomu ještě přidávat nepěkné vzpomínky ze včerejška. Když se však nikoli na krásných večírcích na terasách vil, nýbrž v intimnějším prostředí obývacích pokojů scházely rodiny, co přežily a vrátily se, nebo aspoň částečně, bylo to, jako kdyby za těch poklidných a uvážlivých hovorů mezi příbuznými, kteří si dobře rozumějí, ale nijak zvlášť se navzájem nesvěřují a o všem hovoří pokojně, se beze slov, a přesto slyšitelně odříkával kadiš, a při tom se ozývala i jména, vyslovená taky umírněně. Hrůza neměla vrch nad Kinderstube, ne natolik, aby ji zrušila.

Padala jména, ale matčino ne, pomyslela si Sara s údivem. Až jednou, jednoho dne... Sara se zeptala strýce na Griniho, Žida, který spolu se svou ženou Marií udal spoustu jiných Židů, a ti potom skončili tak, jak si dovedeme představit, ovšem ani Grini s manželkou smrti neunikli.

Svatý, budiž pozhnán, že pošli jako psi, řekla Sara, z toho mám větší radost, než že jako psi pošli jejich vrazi. A oni byli jediní, myslím tady v Terstu, kdo... Byl tu ještě někdo tak podlý jako oni? Ano, byl, řekla rychle teta, ale strýc ji přerušil otázkou, kdy už bude večere. Já taky, řekla Ester, která až do té doby seděla zticha v přítmí, a podívala se na Saru se záští, já mám taky radost, že taková mrcha takhle skončila, i když mi připadá hrozné, že popel spravedlivých byl smíchán s popelem těch, co vrahům napomáhali a co jsou ještě větší vrazi... „Kdoví,“ řekla Sara jakoby sama pro sebe, „možná i moji mámu takhle sebrali, když vyšla z domu, kde se s vámi skrývala, protože ji někdo poznal a šel ji udat.“ „Ty

laskavě mlč! Tvoje matka...“ zakřičela Ester a pak s pláčem vyběhla z místnosti. Ne, to nebyl pláč, znělo to jako vrčení psa, který chce kousat, ale ovládá se, protože ví, že nesmí, že nemůže, a utíká pryč, protože ví, že by se neovládl. Ale matka, vzpomínala si Luisa na ty vzácné chvíle, kdy jí vyprávěla o téhle době, se o tom nenadálém Esterině běsnění zmínila jen jednou a pak už mlčela.

22.

Sál č. 22 (největší z celého Muzea) – Uprostřed houfnice 305/17, rozmontovaná na čtyři obrovské díly. Celková hmotnost 33,8 tun, hmotnost nábojů až 400 kilogramů každý, dostřel 17,6 kilometrů. Lafeta, hlaveň, vlečný traktor. O devět z nich jsme přišli u Caporetta, pět jsme později poskytli Francovým vojskům ve Španělsku. Používala se i za druhé světové války jako pohraniční a námořní dělostřelecká jednotka, z vojenské výzbroje vyřazena v roce 1959. Střední díl, největší ze všech, má jakési obrovské sedlo, obří sedlo pro jezdce Apokalypsy, který je spíš kolosálním, leč nemotorným terčem než andělem smrti. Čtyři rozpačité předpotopní obludy, které tu zůstaly, když vody ustoupily, kyklopské a zbytečné.

Návštěvník, který prochází sálem č. 2, nedopatřením sešlápně tlačítko na podlaze, a to spustí záznam jednoho jeho rozhovoru pro Rádio Terst, který následoval po soudním řízení pro nezaplacené poplatky a hojně přetřásaném obstavení několika exponátů z Muzea, mezi nimi protitankového kanonu.

„Ne, samozřejmě že ne, ten kanon, ten PaK 40 bych jim nikdy nedal, a taky že jim ho nedám, to je neslýchané, další důkaz hrubé neznalosti a necitlivosti tohoto města kšeftařů a šizuňků vůči těm, kteří se mu obětavě snaží vrátit čest, jako moje maličkost svým Muzeem. Kdybych byl věděl, že mi ho seberou, nabil bych ho a přivítal bych je kanonádou. Jestli se opováží dotknout se meče mého praprapředka conquistadora, probodnu je. To ať mě radši šoupnou za mříže.“

Z céděčka ve vedlejší místnosti sem doléhá hlas zpívající v terstském nářečí.

V Coroneu jsem jako doma / u jezuitů mám pěknou zahrádku...

Na stěně visí tabulka: U jezuitů znamená v jejich koleji, na okraji starodávné, nechvalně známé čtvrti Cavana na Starém Městě, která později sloužila jako žalář, jejíž posléze nahradila věznice Coroneo.

V base je fajn, říkával, člověk je tam mezi slušnými lidmi, ti praví šibeničníci jsou skoro všichni venku. Jako ti z Risieri. Jako ti pohlaváři, jejichž jména byla pěkně napsaná na latrínách v Risieře – kdepak do vězení, ti patří do pekla, do plynové komory... Žádný strach, nebudu nikoho jmenovat, zatím ne, všechno má svůj čas. Do basy se člověk dostane raz dva, pro nic za nic, země je trochu vlhká a lehko sklouzneš po sračkách. Mohlo se to stát někomu jinému. Možná uklouzneš

snáz, protože sis přihrýbal v hospodě naproti... Červené je dobré na krev a taky krev prolévá, jen tak bez důvodu, stejně jako kulometry a protiletická obrana. Sklenka navíc, slůvko navíc, nůž převrhne víno a zabodne se do břicha, bombardéry vzlétnou a svrhnou bomby. V jedné kudle je obsaženo celé Muzeum. I dole v podzemí Starého Města jsem našel nože, zarudlé od rzi a kdovíčeho.

Kdekdo ho znal / Antonio Freno se jmenoval / jak se s kudlou v zádech / po městě promenoval.

To se zpívalo u Sgnanfa, který proslul chutnou *porzinou*, červeným Refosco a starými písničkami, cajdáky, ale dojemnými, protože připomínají doby minulé. Jo, kdybych tak našel ten nůž, paní doktorko Brooksová, řekl jí při jednom z jejich rozhovorů, myslím ten, co skončil v břiše toho strážníka. Dva, kteří si jdou po krku – dvě vojska, dva podnapilí darebáci, to vyjde nastejno. A válka, každá válka, potřebuje písničky. Lucerna právě začala už plát... Do války jsme odcházeli, devětadvacet bylo nás, jen v sedmi jsme se navrátili... Zpíval pěkně, vzpomínala si Luisa, skoro dojatě. Bez písniček, dodával, by válka byla jen jatka, nic víc. Ona to samozřejmě jatka jsou, ale přece jenom... Proč se tolik pěkných písniček, bratrských, lidských, soucitných, které v člověku vzbouzejí lásku k životu, zrodilo z krveprolití? Na krvavých řežích musí něco být, když z nich rozkvétá tolik lidskosti, až jednou nepříjdu tam víc, kdo pod lampou zlíbá ti líc... Těch květů hnojených krví. Ale tu o Antoniu Frenovi – na Via Crosada byl / aby nás tu střežil / a tam ho zavraždil / občan, co s námi žil – tu jsme zpívali, když jsem s těmi druhými dvěma kopal ve stokách Starého Města.

Ano, v takzvané Rudé síni, kterou archeologové objevili 14. října 1926 a kde konala svá zasedání a přelíčení terstská Svata inkvizice, v čele se soudcem v šarlatově červené kápi.

„Vany se pravděpodobně užívalo k máčení obviněných v le-
dové vodě plné bahna, dokud se nepřiznají.“ (z rukopisného
zápisu ze zasedání Terstské archeologické společnosti ze
dne 16. října 1926)

*Fotografie ukazuje jakousi temnou, kruhovou jeskyni, dlouhou
kamennou lavici a naproti velkou vanu.*

Slavná Archeologická společnost. V roce 1925 ji založili on,
Poldy Wiesenstein a Piero Delconte. Jen oni tři – nechceme
žádné diletanty nebo žvanily, kteří by vyslepičili, co podniká-
me a co jsme objevili, zvláště teď, kdy buldozery, bagry a silnič-
ní válce vzaly Staré Město útokem, boří ho a srovnávají se zemí.
Prý asanace. Duce chce mít Terst krásný, čistý a plný světla.
A podesta Enrico Paolo Salem, obřezaný, pokřtěný a fašista ješ-
tě před pochodem na Řím, do toho vkládá veškerou svou pří-
slovečnou kompetenci správního úředníka, ať už v bankách,
nebo v městské radě, a bourá, vykuchává a nově staví. My tam
dole, jak jen to jde, bourání sabotujeme, ucpeme díru, kterou
dělníci nahore zrovna udělali, Poldymu se dokonce podařilo
poškodit obrovskou pneumatiku jednoho nákladáku. My tady
dole vedeme partyzánskou válku proti světu tam nahore...

No ano, partyzánská válka... Tak to řekl i očištné komisi,
jak plyne ze zápisu z 15. května 1947. „Ano, prosím, partyzán-
ská válka, to je ten pravý výraz. Nejsem tu, abych se ospra-
vedlňoval, naopak jsem si vědom svých zásluh za léta temné
diktatury. Černou košili jsem nosil jako všichni, protože je
hloupost dělat ze sebe zbytečně terč, zbraně jsou vždycky
připravené střílet, podívejte na mé Muzeum, stačí si počkat
na vhodnou chvíli. Zamaskovat se, to je taktika partyzánské
války. Ano, je pravda, že 30. dubna a 1. května 1945 jsem vy-
jednával s Němci a pak jejich jménem s Jugoslávci a o dva
dny později s Angličany a Američany, ale tím jsem město
zachránil. A navíc Němci byli džentlmeni, byla radost s nimi

vyjednávat. Jen se běžte zeptat Slovinců ze San Pietra del
Carso, co patřili k Osvobozené frontě, už jsem vám o tom
vykládal, oni vám poví, že jsem jako tlumočník Němcům, kte-
ří tam dělali zátaž, zachránil spouště z nich život, když jsem
přesvědčil nacisty, že to byli řádní lidé, kteří se do politiky ne-
míchali. Vlastně 2. května předal Generalmajor Linkenbach
kapitulaci mně a vzdal se, přenechal mi i své sako, které si
občas rád obléknu, když má přijít návštěva.“

24.

Měli by mi dát medaili za účast v odboji a ne mě
drže předvolat před očištnou komisi. Odbojář *ante*
literam, už před pochodem na Řím, ještě když jsem
byl na gymnáziu. My tři jsme dole v podzemních chodbách
dělali, co jsme mohli, ovšem byli jsme tři kluci, takže...
Nicméně jsme bojovali proti planýrování, které režim a jeho
židovský podesta pokrytecky nazývali asanace. No jistě, zba-
vit se antifašistů a Slovanů a později Židů byla pro ně taky
asanace. Ricinový olej je koneckonců léčivý, zbaví škodlivých
látek. Věnuju jeden oddíl Muzea nuceným evakuacím náro-
dů, lidí, zemí. Viděl jsem jich spoustu... Vlastně i ricinový
olej může být zbraní, taky že jí byl, a tedy jí je... Pak ovšem
taky pendrek, i nůž na dopisy, šála, kterou ten Američan
uškrtil spoustu žen, určitě víc, než kolik břich mohl za vál-
ky probodnout bajonetem můj bratranec Rudy, ale jaképak
bodání, vždyť se dal přidělit do kuchyně a nanejvýš si jím
potají ukrojil kus masa... Pokud ale může být zbraní cokoli...

B yli jsme pořád dole ve stokách a chodbách procházejících pod Cavanou – od hospody U Jednorukého na Via dei Cavazzeni až po jezuity. To je to pravé korzo věrného města Terstu, Via Regia v Cavaně, *liston* terstských starousedlíků. Takoví ale neexistují, tady se nikdo nenarodil, natož něčí otec. Všichni jsou odjinud, jsou dětmi kdovíko, čubčí synové. Proto jsem se v mládí, ještě jako kluk, prohřábal tam dole prapůvodním bahnem, protože počátek je v bahně a krvi... Možná jsem ve světě žil doopravdy jenom tenkrát. Svět – nahoře ulice Cavany a dole jejich podzemí.

Pro Giorgia Voliotise, který později otevřel první pornokino ve městě, tedy víceméně pornokino, začínal *liston* od Via dei Capitelli s jejími přívětivými hostitelkami, poněkud postaršími a se zmalovanýma, ale i tak krásnýma očima. Vycházel z těch bran hříchu a mířil do nedalekého řeckého kostela svatého Mikuláše – z veřejného domu ke kostelnímu zvonu.

Chodil se modlit k madonám na modro-zlatém ikonostasu. Ne za sebe, říkal, takovou drzost nemám, ale za ně, za ty ženy, aby i jim dal Bůh trochu štěstí, jako mám já v kartách. A jak se svěřil, nebylo to modlení. Stál tam, trochu na rozpacích, trochu dojatý, hleděl na ikonostas a pak se otočil a díval se na moře naproti kostelu – kostel byl taky ikonostas, hráz mezi profánním světem, kde si už člověk nějak poradí, a neúnosným, posvátným a rouhačským mořem. A pak šel mastit karty do staré hospody, které se pořád ještě říkalo Falešný pětník. Na vlastní riziko, protože už za časů hostinského Bartolomea Mengottiho – o němž se ještě řadu let po jeho smrti vykládalo, že vyráběl hrací karty, kladl je na stůl před

podnapilé hráče a odříkával při tom smyšlené formulky – se občas vynořila dvě srdcová nebo piková esa. Nejspíš proto, že když člověk vyrábí srdcové nebo pikové eso, není nic snazšího než vyrobit rovnou dvě. To Voliotis mi prodal ty římské dýky. Říkal, že patřily vojákům z pompejských trojveslic, které se potopily v Kvarneru a které později spolu s několika amforami vytáhl nějaký ten šmelinář z pobřeží. Není jasné, jak je získal, možná je vyhrál u Falešného pětníku.

Via Regia v Cavaně vede především od hospod k jezuitům. Via Regia a Via Crucis. Když benga vytáhnou z hospody někoho ještě s kudlou v ruce a odvedou ho k jezuitům, vydají se všichni za nimi, mluví, rozprávějí, smějí se, je to průvod jak o masopustu v Servole. A stejné je to, když policie sebere někoho ze země a jemu začne poslední cesta – s povinnými zastávkami na policejní stanici, v nemocnici a v márnici – na hřbitov Sant'Anna, kde skončí v hromadném hrobě, třebaže to byl v uličkách Starého Města a v jeho ghettu obávaný darebák, *sic transit gloria mundi*.

Omlouvám se za tu odbočku – psal v dopise, který byl součástí písemností, co jí předal –, ale vy jste se mě ptala na Archeologickou společnost. Hned se k tomu dostanu, schoval jsem si zápisy z té doby. Ovšem nejde mluvit jen o jedné věci, všechno je propojené, zřetězené, hlaveň, spoušť, nábojnice, kulky...

Ze zápisníku č. 78, poznámka k datu 18. května 1947 – Neházet perly sviním. Co můžou oni, ti druzí, nebo ti z očistné komise vědět o našem tehdejším životě v podzemí Starého Města, v těch temnotách – mládí prožité ve tmě... Je pravda, že jsem měl tmu vždycky rád. I později za války zatemněné město při náletech, ten šelest ve tmě, kdy člověk jen tuší, že lidi utíkají do sklepů jako krysy, jen aby byli co nejdřív v protileteckém krytu. My utíkali do toho nejbližšího, do pasáže na Via Catullo, kde jsme vstoupili do černého chřtánu podobného hlavní velkého děla... Díval jsem se do hlavní tisíců pušek a pistolí, moždířů, kolubrin, torpédometů. Tajemství černých očí, ostrý zrak je vycvičený vidět ve tmě, stačí pomyslet na kočku dole v chodbách pod Starým Městem, kterou jsme našli, když jsme báдали pod jezuitským kostelem.

Dolů jsme se dostávali nenápadným průlezem vedle kostela, jímž jsme se potají protáhli. Vklouznout do otvoru není těžké. Vzduch okamžitě zvlhne, prach zamaže ruce i tvář. Děravé odpadní potrubí sem vychrlilo spousty svinstva z latriny. Teď, když je ztuhlé, vypadá jako relikvie. Kdoví jestli ten starodávný sajrajt pocházel od nějakého důstojného otce nebo od zloděje za mřížemi. Piero rozsvítí kapesní svítilnu, na stěně se mihne stín utíkající jako krysa. Možná to byla opravdu krysa. I ona se tady dole cítila v bezpečí, dokud Piero nerozsvítil.

Dole toho není moc vidět, ale něco přece jenom a hlavně nikdo nevidí nás. Příjemné pomyslení, že nahoře nikdo netuší, že zkoumáme podzemí. Jsme neviditelní, nepolapitelní, jako tiché larvy, krtci, kteří hloubí a hloubí, až by se

jednoho dne mohla zřítit celá kolej i s věžeňskými celami, kostel s hlavním oltářem.

Poldy se posadí na kamenné sedátko, na hlavě má červeného kulicha, jaký se nosí, když je venku sníh. Ležíme ve vlhké vaně a zpovídáme se z kacírských a nečistých myšlenek. Poldy mává kostí, kterou našel na zemi. Říká, že je to část ženské pánve, kdoví kolik si asi užila záchvěvů. Masturbuju, ale přestanu, ještě než si toho druzí dva stihnou všimnout. Věkovitá suť je potřísněná spermatem. „Přiznávám, že miluju hada, který se kouše do ocasu a spojuje minulost s budoucností, věřím ve věčnost všeho, co je a co si zbraně, děla, tanky, bomby a lidi jen představují, že zničí. *Anathema sit!*“ křičí Poldy a praští mě klackem.

Věčnost, obrovské smetiště, kde se nic neztratí. Někde ještě musí být blyštivý staniol, v němž byla zabalená čokoláda, nebo noha či hlava panenky, kterou maminka koupila u pana Popela. Mně se líbí všechno, každý dílek každé věci. Vlastně se mi líbí hlavně dílky, věci rozbité na kusy. Vojáčky z lepenky se taky někdy potrhali, když jsme si já s Poldym proti Pierovi nebo Piero s Poldym proti mně nebo já s Pierem proti Poldymu – ano, kamarádili jsme se už jako malí – hráli na bitvu u Verdunu a kameny jsme sráželi vojáčky. To se ví, že se potrhali, a my občas taky schytali kámen do obličeje, netrefit se je snadné. Panenka při tom přišla o baculatou tvářičku a taky o jednu ruku, podezírám Piera, že jí ji utrhl, ale nejsem si jistý – a pak zmizela, nejspíš skončila na smetišti, ale já bych to všechno rád našel, určitě to je tady dole, ten nádherný staniol už bez lesku i sinale růžová paže panenky...

Slepí jako krtci dole pod zemí. A nahoře taky. Viděl jsem někdy, co bylo, nebo taky nebylo mezi mými rodiči? Ten zamžený výraz v matčiných očích – teď ho vidím, ale tenkrát ne, připadalo mi, že má oči pořád stejné, jako brýle. Když otec

dočetl noviny – četl je u stolu, mlčky, a zlobil se, když někdo z nás promluvil –, vstal a šel do ložnice a ona tiše za ním, s pozměněnou tváří a jinýma, jinýma očima – ale jak bych to mohl vidět? Byl jsem krtek, viděl jsem líp ve tmě, dole v podzemí než nahoře, než doma. Právě krtci dělají revoluci, jak jsem taky řekl očístné komisi, jen ať vidí, že jsem četl i Marxe, když nadělali tolik cavyků kolem knihovny německých autorů, kterou jsem v pětačtyřicátém zachránil. Skoro samí nacisti, i *Mein Kampf* tam byl, co by asi taky v těch letech měli mít v Italsko-německém spolku, kam jsem si chodil půjčovat knihy, snad díla Lenina nebo některého rabína? Marxe měl ovšem doma strýc Giuseppe, měl ho z Lidového domu, který vydrancovali *squadristi*.

Jak jsem říkal, krtek, ne orel. Ten se naparuje ve výšinách, s křídly rozepjatými jako fangle, jako korouhve a rudé vlajky, ale kdejaký střelec ho sundá první ranou a bum ho, orel je na cucky a padá střemhlav k zemi, letadlo je na kusy, ani černá skříňka nedokáže říct, jak to všechno bylo, myslím, že opakuje jako papoušek lži, které do ní nacpali. Kdežto krtek, slepý, hloupý, umíněný, kutá a nadělá spousty děr, až se podlaha propadne, panské poschodí dějin se s rámusem zřítí, skončí i s odpadem ve stoce a v podzemí, třeba právě ve chvíli, kdy se koná velká recepce a podesta pod portréty Duceho a krále odměňuje chlapce z *balilly* a dívku z *piccola italiana*, kteří se na přehlídce nejvíc vyznamenali.

Já chtěl kutat přímo pod křeslem podesty, dokonce jsme na to koupili pořádnější krumpáče, protože za Rudou síní chodba končila a k tomu, dostat se pod radnici, zbývalo ještě pěkných pár metrů. Jenže dole bylo všechno shnilé a provlhlé, dokázali bychom to, ale Poldy nechtěl, že prý je to moc nebezpečné a že tohle a že tamto – pravda je ale ta, že Wiesensteinovi byli se Salemovými příbuzní, u nich si

často bratrance berou sestřenice, a v tom křesle nad námi seděl Enrico Paolo Salem, podesta přezdívaný Krumpáč, protože chtěl rozkopat starou čtvrť *ad maiorem gloria* italského města a fašistické strany, jenže netušil, jak bude to boření dlouhé a komplikované. Ono se řekne zbořit, ale dá to zabrat, je to málem nemožné. Stavět je snadné – klamné, ale snadné.

Nicméně podesta byl pravý džentlmen a Terst udržoval čistý líp než kdo jiný. Jako majitel firmy Vita Salemová, který za první světové války obdržel od vévody z Aosty válečný kříž, rada Jadranské pojišťovací unie, viceprezident terstské Obchodní banky, člen Národní fašistické strany už od roku 1921, požádal v roce 1938 o uznání, že není příslušníkem židovské rasy. Křestní list, jímž takhle opožděně všude mával, byl poněkud pochybný, nicméně měl gójskou matku, okouzující pěvkyni, která pochopitelně nenosila paruku jako nějaká *jidiše mamele* na svých přenádherných vlasech, které spolu s jejím mimořádným hlasem budily rozruch, když zpívala *Afričanku* nebo *Normu*. I těch pět milionů korun, co po sobě zanechal dědeček Isach Enrico, připadlo – jelikož otec Vittorio zemřel ještě dřív – budoucímu podestovi, který v černé košili kráčí vstříc rasovým zákonům. Poldy tedy nechtěl, abychom tam udělali díru a zespodu sebrali podestovi křeslo, ale ten by byl třeba rád, aspoň by z něho nemusel zvednout zadek v srpnu 1938...

V podzemí Starého Města, v místech, kam jsme chodívali, je chodbička, která se jmenuje, nebo vlastně my jsme ji pojmenovali Kočičí chodba, protože je skoro celá zatarasená mumii kočky, mrtvolkou, která tu musí ležet už kdovíjak dlouho. Oči té kočky jsou prázdné. Když jsem je uviděl, na chvíli mi připadalo, že jsem jí je vyloupl já,

a vzpomněl jsem si na panenku, možná že je taky někde tady dole, bez očí.

Tapetum lucidum v zadní části kočičího oka tvoří buňky, které odrážejí a rozkládají světlo a umožňují noční vidění. Jak asi musela vidět tady dole v temné chodbičce vedoucí do podzemního sálu, když se uzoulíná štěrbina její zřítelnice otevřela dokulata a kočka, vládkyně temnot, proklouzla chodbičkou, již jsme se my s námahou prodrali. Poldy měl pravdu, ale ne z důvodů, které říkal. Udělali jsme dobře, že jsme neprobořili strop sloje, to znamená podlahu radničního sálu. Jeskyni s jejím krásným kruhovým prostorem by to zavalilo a vana, kamenný stůl a inkvizitorův stolec by byly zničeny, byla by z nich suť vystavená dennímu světlu.

Dějiny přivírají oči slepé jako oči netopýrů, odsouzenec sundá kápi a je ještě slepější než předtím, jak je oslněný tím hloupým jasem. Existuje fotografie rozbořeného Starého Města, trámy zapadlé v blátě a na kusy, rozkopané senkrovny, nestydatě bělavé mrtvoly v márnici, střeva na kaši.

Ještě že jsme nezavalili tu štolu stoupající na vršek San Giusto a procházející pod starou věznicí u jezuitů. Kočičí chodbu. Musel jsem se kolem toho zvířete prosmýknout, protože chodbička je nízká a úzká. Vlhkost ho mumifikovala. Leží, přední tlapky natažené dopředu. Drží u vchodu stráž. Je to zbytečné jako všechny hlídky, které střeží vchody do pekel. Teď sestupují do pekla všichni, sjíždějí tam i výtahem, a zase z něho vycházejí. Kočičí oko je temné, je to jen prázdná černá jamka. Kdoví jakou mělo duhovku, jestli modrozelenou, žlutou... Smrt kočku zastavila nenadále, jako sopečná láva. Možná ji ve spánku zastihl nějaký ten podzemní sesuv půdy. V REM fázi spánku pohybuje kočka očima a ušima, nejspíš se jí něco zdá. Četl jsem, že když se

poškodí určitá oblast míchy, mívá kočka v REM fázi drobné záškuby vzteku (jeden malý speciální úsek Muzea by mohl být věnován nejrůznějším zákrokům na mozku a míše, terapii a destrukci). Možná umřela, když ve spánku uprostřed snu na někoho funěla vzteky.

27.

Sál č. 11 – Kulomet Saint-Étienne, model 1907. Náboje 8 milimetrů.

Lehký, s hlavní poněkud zvednutou, jako pes, který čenichá a zavětril kořist, je napjatý a nachystaný vyrazit. Elegance války. Válka jako hon. Záležitost pro velké pány a džentlmeny, ohleduplnější ke svým koním než k podkoním, kteří je za uzdu přivádějí na mýtinu, odkud se vyráží. Ani důstojníci, když dají rozkaz umístit a namířit kulomet, nehledí na vojáky, kteří ho přenesou na ramenou a přichystají, kteří smrdí a chčípají v zákopech.

28.

Volný list, vložený do zápisníku č. 194, s datem 3. 8. 1936.

Proč mi maminka nezavolala dřív? Když jsem přišel, nemohl už táta mluvit. Ležel na posteli, třepal rukama i nohama a křečovitě škubal hlavou. Sestra se ho snažila pohladit po tváři, já ho vzal za ruku, pozvedl jsem ji

ke rtům, ruka se prudce stáhla zpět, byl to nechtěný pohyb, já vím, o mě nešlo, ani nevěděl, že jsem tam... Matka stála a nic neříkala. Hleděla na něj a nedávala najevo žádný cit. Pak se tatínek otrásl, nadzvedl hrud', ze rtů mu vyšel chraplavý zvuk, se zachroptěním dopadl zpátky na polštář a v tu chvíli se mu pod prostěradlem náhle ztopořil penis – jako panáček vstaváček, se kterým jsem si hrál jako kluk. To koukáš, co? Tohle ty nikdy nedokážeš... Maminka se dívala na tu vypouklinu pod prostěradlem, otec přestal dýchat, poslední přeřatý, přidušený výdech a zase jednou byl vítězem v litém boji o matčinu lásku, nehybný, zatímco se jeho žerd' pomalu skláněla jako prapor vzdávající čest padlému.

29.

Sál č. 12 – Fotka z jeho svatební cesty s datem 1. října 1933. Na pozadí hora, kterou halí stín. Manželka se opírá o lopatu před hromadou vykopané země, on má v ruce krumpáč, za zády rýč zabořený do hlíny, a s úsměvem ve zpoceně tváři ukazuje druhou rukou proděravělou přilbu. O kus dál je vidět kolečko, zjevně sloužící k převážení nálezů. „Fotku pořídil Ivo, hostinský z Doberdò, který nám půjčil kolečko,“ stojí napsáno na zadní straně fotografie. Svatební cesta byla věnována vykopávkám – ještě amatérským, jak podotýká v deníku – na Hermandě, na Sabotinu a další horách, kde se na Krasu v letech 1915–18 válčilo. O rok později se narodil Leopoldo, k něčemu tedy dojít muselo navzdory kolečku, rýči, krumpáči a zpoceně tváři. Je tu snímek (č. 414) jedné střílny, šterbiny ve skále, nestoudné horizontální

škvíry. Vertikální dává život, horizontální přináší smrt. Z téhle krasové šterbiny vycházela smrt, záblesky, zášlehy zběsilé střelby, málem to zkosilo celou rotu, než překonala pár výškových metrů, ze sto padesáti jich nahoru dorazilo šest a v jeskyni za tou střílnou byl jen jeden nepřátelský voják. Šílení vzteky ho chtěli rozsekat na kusy, poručík na ně musel namířit pistoli, aby je zarazil.

Snímek nemravné střílny v albu ze svatební cesty...

LUISIN PŘÍBĚH III

Řekl to mámě strýc Giorgio? Nebo to slyšela od někoho na jednom z těch večírků, nějakou nakousnutou větou, nedokončenou, protože se k nim blížila, možná tenkrát, jak honem zase odešla, obrátila se zády k těm dvěma nebo třem, kteří ji uviděli přicházet, a jak se zdálo, okamžitě změnili předmět hovoru? Tak jí to aspoň o mnoho let později řekla paní Weberová, od nepaměti vdova po nebožtíku generálním řediteli Jadranské pojišťovací unie Alfonsu Weberovi. Odcházela, říkala paní Weberová, a ti druzí jí kynuli na pozdrav, moc dobře si to pamatuju, i když už uplynulo tolik času. Skoro odtamtud utekla, bylo vidět, že sama neví proč. Nebo to možná věděla, říkala si Luisa, ale byl to jen okamžik – myšlenka, ani to ne, výrazný trýznivý pocit, blesk, který všechno ozáří, ale vzápětí se vytratí, znovu se vnoří do nezřetelného temného vlnobití.

Bylo to zvláštní – Luisa si dobře pamatovala, jak jí to matka řekla, jen tak zničehonic, bez varování. Na okamžik se zastavila před zrcadlem, překvapeně, užasle na sebe hleděla,

a říkala to spíš sama sobě než jí. Zvláštní, že si matka nedokázala přesně vybavit okamžik, kdy pochopila. Bylo to, jako kdyby si uvědomila, že to věděla vždycky – ale odkdy? – nebo aspoň už hodně dlouho. Pustošivé vědomí, ukonejšené a ztlumené plynutím dní a měsíců, které však bylo součástí jejího bytí jako cosi, co v jejím těle zduřelo, o čem jako by odjakživa věděla, ale teprve teď to začalo nenadále bolet a přinutilo ji to vnímat. Tvář se zruzní vráskami, celá se rozpadne a občas – často, skoro vždycky, úplně vždycky – člověka zarazí, lekne se jí, když ji spatří v zrcadle, přitom to není poprvé. Člověk se na sebe zahledí, zděsí se, ale cítí, že už to věděl, ta tvář tam byla – v zrcadle, v pohledu – už dávno. A přitom i po letech, kam až Luisina paměť sahá, to vždycky byla tvář mladé ženy s temnými očima a krásnými ústy Šulamit pod panovačným nosem.

Blesk toho poznání jí proletěl do hloubi nitra, blesk, který zmizí pod zemí, ozáří a zažehne tmou pod kůží, temné řeky těla, jichž si člověk všimne jen tehdy, když se protrhne nějaká hráz nebo břeh. Z hlubin začne sopka chrlit lávu, s rámusem, ale tiše pro toho, kdo to nemůže a rozhodně nechce slyšet. Vzdouvající se magma, oheň, jehož žár není cítit, třebaže rozežírání čedičové vrstvy a vulkanické skály, až se sesypou, posouvá zlomy a chystá zemětřesení. Ona to ví, ona to neví, ona bude vědět, co už ví, občas se jí v hlavě něco zadrhne, nějaký kazisvět úmyslně poškodí obvody. Cosi v ní neúprosně hlodá, červotoč hloubí tunely a postupuje dál a dál.

K sluchu jí doléhají slova, vidí obrazy, vnímá agresivní nebo uhýbavé pohledy, zdvořilé, ale jakoby znetvořené a zlé tváře, jiskry toho blesku srší od jednoho neuronu k druhému, plazí se jako hadi mezi synapsemi, lezou vzhůru po míše, velkou rychlostí probíhají cestičkami mozkové kůry až

do generálního štábu, ale nejvyšší velení se vzpouzí vzít to na vědomí, informovat ji o tom, co by Sara celým srdcem i mozkiem nejradši nevěděla a o čem neví, že to nechce vědět. Infekce se šíří pomalu, ale nezadržitelně, a vrchní velení nadále zachovává liknavý postoj. Nepřítel si razí cestu všemi směry, myšlenky, vlastně ne, jen jakési záškuby nervů postupují a nečekaně vezmou útokem obranné pozice, těm však přijdou na pomoc další posily a nepřítel obklíčí, odrazí, napadnou. Boj je tvrdý, a jak se stává, když se odehrává uvnitř hranic vlastní země, všechna vítězství i všechny porážky, postupy a ústupy napadené území pustoší, trhají na cáry, až čím dál víc připomíná hromadu rozvalin.

Začala opravdová válka, ale zpráva o ní zatím nedorazila – ani se nechce, aby dorazila – do generálního štábu, k hlavě chráněné krásnými vlasy, halícemi ji jako husté stromy vilu. Sara dál chodí na procházky, zlobí se, směje, pozoruje večer nad mořem – navzdory tomu nepokoji a neurčitému strachu, který ji stahuje dolů, ale ona si ho umíněně nepřipouští. Epické války v žilách a tepnách, v nervových zakončeních, v buňkách. Kdo miluje válku, má rád i nemoc, tu pravou válku Goga s Magogem. Churchill se prý i při obyčejné chřipce dovedl nadchnout pro vojenská hlášení, která mu podával jeho lékař o střetech, k nimž docházelo v jeho těle, z něhož se stalo bojiště, jeho nejoblíbenější krajina, jen tam cítil, že žije.

Subtilnější války vypukly v nevědoucí Saře, nevědomky se snažící, aby to tak zůstalo, i když k ní odevšad přicházejí stále jasnější signály, čím dál chaběji potlačované podvědomou vůlí je ignorovat, kůže se bezdůvodně zpotí, nutkání ke zvracení stoupá ze žaludku k ústům plným nakyslých slin, ve spáncích jí buší stále divočěji. Neurotransmitery ve službách záludných informátorů – hosté na večítku, kteří při jejím příchodu přerušují hovor, narážky, které každou chvíli

někde těkavě zachytí, rozpačité ticho, když párkrát padlo jméno její matky – vysílaly k prefrontálnímu kortexu zprávy okamžitě převáděné do neznámého kódu, nerozluštitelného i pro samo vědomí, zbytečně zaujímající velitelské místo. Vědomí, nebo jak tomu chceme říkat – se možná jmenuje Sara, ale třeba i to jméno je zašifrované.

Zpráva je sice nezřetelná, ale není vymazaná, i když Sara slova, která zaslechla ten večer nebo jindy na terase, potlačila. Když k ní dolehly ty akustické vlny, příboj narážející jí do hlavy – „ano, jediné ona mohla udávat“ –, byla otřesená, šílená strachy – „asi Deborah“ – Deborah? jak, proč, co ona s tím... Guma vymaže slovo nebo větu napsanou na papíře, sice to už nejde přečíst, ale něco přece zůstane, rýhy na listu papíru, šmouhy pod kopírákem. Narážky, tíživá ticha, něco, co se vzdaluje, Esterin divoký a zároveň ztracený pohled... Svět kolem Sary – před Sarou, v Saře, ona ve světě a svět v ní, oko hledí na videozáznam zákroku fakoemulzifikačního přístroje, který do něho proniká. Venku je jen samá poušť obývaná krvežíznivými nomády připravenými udeřit, slova, gesta, výrazy ve tvářích kolem ní jako vystřelené šípy, které se jí zabodly do spánků.

Dobré analgetikum samozřejmě bolest hlavy umlčí. Existuje spousta analgetik, Optalidon, Veramon, nebo jít na procházku, na nákupy, přečíst si knížku nebo noviny, vyměnit pár slov se sousedem, jít do kina. To, co máme pod kůží a co buší do spánků, jako by se na chvíli zanořilo hlouběji a člověk nezkoumá, co je tam dole v matných hlubinách, ty odpadky nadnášené podvodními proudy, sumýši neboli mořské okurky – u nás se jim taky říká mořská hovna.

Mezitím se dole a uvnitř pracuje, i když na velitelském můstku není nic slyšet a nikdo nic slyšet nechce. Sabotéři tajně pronikají do kup neuronů, narážejí na věrná vojska

ochotná zemřít pro Saru nebo pro někoho místo ní. Je-li to nutné, spáchají neurony dokonce sebevraždu, aby spolu se sebou zničily i to, co ohrožuje stavbu, její růst a její ráz. Z ruky by byla jen beztvářá dlaň, kdyby kamikadze tvořící její tkáň neodešli a neumožnili tak, aby se prsty oddělily.

I spousta z těch jedovatých zpráv, které se potají propížíly do chodeb mysli, odumírá, nebo to tak vypadá, jsou šťastně zničeny tepem života, který se přesto přese všechno zachvívá, postupuje vpřed, odklízí, co je potřeba odklidit, zbavuje se, čeho je potřeba se zbavit, aby člověk přežil. Sara to neví, neuvědomuje si, že ozvěnám těch slov – ukrytých kdesi pod čelem nebo v srdci, v krvi, v míše – nařizuje, aby zmlkly, aby odezněly.

A tak se protlouká životem, trochu nervózní, unavená, znepokojená, ale jde dál. Každému pacientovi je do chvíle, než se stane pacientem, dobře – tedy aspoň tak dobře, jak může člověku být v tomhle slzavém údolí. Až jednoho dne CT – na tom není nic znepokojujícího, že ho nařídili, jen preventivní opatření, z opatrnosti, každý by to měl občas podstoupit – převrátí svět vzhůru nohama. Skvrny, světelné kruhy, fluorescence, slova, pohledy, fakta mluví jasně. Kostní metastáza, metastázy na játrech. Kovová roura se systémem umožňujícím propojení mnoha rentgenových snímků je jako Bůh, zná dobro a zlo, zlo *par excellence*, přicházející smrt. Občas ten bůh ve tvaru válce dobrotivě rozhodne, že nechá svého sluhu chvílku vydechnout a aspoň pro tuto chvíli konstatuje nepřítomnost zla a kartička se jménem potenciálního obětního beránka zůstane v jeho kartotéce. Pro oběti a pro spolupachatele existují dva různé lístkové seznamy, ale kartičky se někdy mohou pomíchat a udavač pak následuje udaného do kremační pece.

Sářino nitro je ozářené neúprosným světlem. Její žíly, srdce, pocity jsou jako větrem potrhané plachty v nesnesitelném jasu, slunce oslňuje, ale člověk je nucený dívat se přímo do jeho žáru, do jeho strašlivých atomových výbuchů, které duní v mozku toho, kdo do nich nepřestává upřeně hledět. Nedovedla pochopit, jak to, že ji zatkli okamžitě, jen co vyšla z domu, o němž nikdo nevěděl, neměl vědět, a tak si Deborah zřejmě pomyslela...

Někteří to tak vidí, ale třeba to není pravda, nemyslím, že je to pravda, nevěř tomu, řekl strýc Giorgio a ve snaze ochránit Saru před žhnoucí lávou plnou bahna, která se na ni vylila a pršela dál, roztáhl nad ní krotký deštník profesora na odpočinku. Nedívej se zpátky, to se nesmí, říká to i Tóra. Taky se člověk nemá prohrabovat v popeli, snažit se oddělit zrnko, ne, ani to ne, snítku, špetičku popele od jiného... A navíc, dodával, tím ještě není řečeno, že... Nic není řečeno, nic není jisté ani vyloučené, když lidi vycházejí komínem jako oběti lávy, z nichž se taky staly sopečné kamínky, kouř, který zamořuje tělo... Nic není vyloučeno, ani nepředstavitelné šoa není vyloučeno, však k němu taky došlo. Ty prosím tě...

Tvoje matka, říká někdo, si třeba myslela, že ji zradil a udal advokát Radich, jediný, kdo věděl, možná protože chtěl svůj osud, na kterém mu záleželo víc, vyhandlovat za osud druhých, nebo kdoví z jakých jiných důvodů, a tak – ale je to jen takový nápad, jen domněnka, Saro, vůbec to není jisté, když upalují miliony lidí, jedině, co je jisté, je, že budou spáleni – a tak tvoje matka možná – jsou to jen dohady – udala advokáta a esesáci – byli tam i dva Ukrajinci a jeden Ital – vtrhli do domu, našli Simeoniovu, až na malou Ester, a odvedli je pryč a na smrt. Zkrátka jediná jistota je, že tvoje matka a Simeoniovi zahynuli a že zahynuli tímhle způsobem. A to je to jediné, na čem záleží. Zbytek je dým, jako ten, co

tam vycházel z komínů. A pokud se tvoje matka ve chvíli, kdy ji zatýkali, aby ji posléze zabili, cítila – neprávem, omylem, ale ne ze zlé vůle – zrazená a ztratila hlavu, to jediné se dá očekávat v takovém okamžiku a v deliriu zloby, pomsty, strachu, znechucení, nenávisti ke všem i k sobě samé, pokud v takovém, nejspíš nevyhnutelném šílenství možná... Když triumfuje zlo, je těžké neublížit, ale ty nesmíš...

Co Sara nesměla? Nesměla vědět, že ví, měla tápat, cítit v sobě prázdnotu, mít bolesti hlavy? Jak záviděla ten dar, kterého se dostalo tolika jiným, snad všem: schopnost zapomenout, nebo aspoň žít, jako by člověk zapomněl. Dobrý večer, pane plukovníku, ano, Ravennovi byli naši sousedi, možná jste je znal – ale to se neříkalo, říkalo se jen „dobrý večer, pane plukovníku“, na ostatní se ani nepomyslelo. A proč ne? Žít znamená přežít, každý měl sousedy, kteří zahynuli, jeden tak a druhý onak, člověk přece nemůže pořád jen pátrat nebo vzpomínat, jak zemřeli. Zapomenout by se mělo i na udavačku, kterou pak zavraždili vrazi, jimž řekla, co neměla, ale i kdyby na ni zapomněli ostatní, ti stále méně početní, co chodí v pátek do synagogy, aby jich bylo dost do počtu, Sara zapomenout nemohla, nešlo to. Snažila se zastínit ty představy a přehlušit ta slova, co ji přepadly jako útočníci, když dobydou pevnost, vztyčí na baštách její sebereflexe prapory hanby, píšou sprosté nápisy po zdech jejích frontálních laloků, na něž se vyšplhali jako vojáci speciálních jednotek.

Nechávala děst bubnovat a stékat po skle, až se ten neměnný hluk ztišil. Vlastně ne, to se jen zdálo, že se ztišuje, byl to pořád stejný rámus, ale jak se neměnil, byl z něho nakonec jen šum na pozadí, který člověk pomalu přestane vnímat právě proto, že je neměnný. Sklo se zamžít, postavy začnou být nezřetelné, ostré hrany se otupí, špičaté rampouchy táním

změknou a už neublíží, nebo aspoň ne tolik. Psí spřežení zajede pod příkrov sněhu, je tam teplo, nebo to tak aspoň v porovnání se štíplavým mrazivým vzduchem vypadá. A člověk žije, žít se přece musí. Táhnou to dál, jíst, spát, pracovat.

30.

Sál č. 21 – Není divu, že miloval kaktusy, když jsou tak pichlavé a útočné. Dokonce měl přednášku o válkách v rostlinném světě, jako příklad uvedl masožravé rostliny, jejichž kořeny vyměšují toxiny, kterými hubí jiné kořeny, aby se zmocnily jejich území, anebo spojenectví mezi akáty a jistým druhem mravenců, jemuž akáty poskytují útočiště, takové malé kasárny, kde přebývají a odkud vyrážejí do zuřivých bojů proti jinému druhu mravenců nakusujících listy, kteří by jinak rozežrali právě listy akátů. Mluvil především o ostnech, o jejich funkci v rostlinných bojích, ale i o ostnatých drátech jako ochraně zákopů a ležení, především za první světové války. Hlavně však obdivoval kaktusy, které znal z Fričova díla, k němuž se dostal díky doktoru Huláčkovi. Od něho získal i sekyru kmene Čamakoko. Už proto měl být podle Luisy *Echinocactus* vystaven na náležitě viditelném místě, aby přitahoval pozornost především k jeho nepolepšitelnému majiteli Vojtěchu Fričovi, velkému botanikovi a ještě většímu šlemazlovi, jemuž se nic nedaří, ale on si to nepřipouští.

Echinocactus grusonii. Umístěn uprostřed, aby se mu dostávalo potřebného vzduchu a světla. Kulovitý, žebra mu útočně

vystupují jako hradní ochozy; květy do korunky a žluté ostny, deset tisíc osm set nažloutlých trnů tvořících světelnou sva-tozář, kostry osmistěnné, barvy měkce zelené připomínající vlnu, jemné na dotek prstu, který je rozmáčkne jako ústa dužnatý plod a vytékající vodu obarví kapkou krve. Jeden ulomený osten – to se muselo stát, když ho sem kladli – se sklání, potřísněný cizí, už zaschlou krví. Paprsky žlutého zapadajícího slunce pronikají oknem a noří se do narudlého moře. *Opuntia microdasys* má miliony ostnů. Kaktusu *Echinocactus grusonii* se někdy přezdívá tchynin polštářek.

CACTUS MARCESCENS HITLER

Dát jich tak spousty Němcům pod zadek, myslí si Frič, když přesouvá veliký květináč – ten kaktus je nějakých osmdesát centimetrů vysoký, o průměru jeden a půl metru – do kouta své velké místnosti přeplněné bednami, na to nejméně vlhké místo, ale také chráněné před poledním sluncem, které *Echinocactus* nemá rád.

Třicet beden plných trofejí, per, kožešin, shnilých exotických rostlin, cestovních deníků, fotografií z Mata Grossa, které nikdo nechce, to byl jediný jeho nábytek v bytě v Náplavní ulici. Přítel Kafka mu ho pomocí těch beden zařídil, natáhl mezi nimi hamaky na spaní, protože na postele nebylo místo, a dokud tam byl ještě Čerwuiš, přespávali tu občas i další kamarádi, v té zapakované mrtvé džungli, nebo možná jen podřimující pod starými razítky c. a k. pošty na bednách. V každém případě ty velké povadlé kaktusy, které všude možně vyčuhovaly a pořád ještě píchaly, vycpané pumy se

skleněnýma očima, ale i tak na číhané, zvláště v noci, pokud na ně člověk šlápl, když v polospánku slézal z hamaku. Nejhorší bylo, když někdo náhodou potřeboval bednu, vešel dovnitř rozvrzanými dveřmi a za jeho nepřítomnosti si jednu prostě vzal, obsah přitom vysypal na podlahu – kůže z guanaka nebo jaguára, slovníčky šestatřiceti indiánských jazyků v sešitech, shnilá rajčata, všechno rozházené mezi velikými uschlými šarlatovými květy, v kaluži pokojné sražené krve.

Od té doby, co je Čerwuiš pryč, visí tu už nad džunglí kaktusů jen jedna houpací síť, ta jeho. Když provazy povolí, jak se občas stává, zvláště v noci, bodne ho pichlavý vrcholek kaktusu *Cereus giganteus* do zad nebo do hýždě. Probudí se, svěsí paži ze sítě dolů a tápavě se snaží utrhout malé červené, velmi chutné plody. Když trochu vykloní hlavu, vidí *Copiapoa cinerea*, válečnou kouli s ostny propletenými do neskutečných klikyháků. Zářezy oddělující jednotlivá žebra jsou sečné rány, je to medúza stočená do klubíčka v nočních vodách.

Není špatné žít v akváriu, když Prahu okupují Němci. Kdyby ty ostny byly opravdu jedovaté a nevyvolávaly jenom lehké zanícení kůže, stačila by jedna jediná *Opuntia* se svými miliony ostnů na zničení Třetí říše. Už mnoho let, od dob, kdy tu býval Čerwuiš, je ta místnost plná kaktusů a sešitů, do nichž Frič zapisoval své monumentální dílo o čeledi kaktusovitých. Některé kvetou ve dne, jiné v noci. Květy se otevírají a zavřou, zavlní se ve větru, zakomíhají a změní barvu, zelené květy s červeným nádechem kaktusu z rodu *Cereus* se obrátí naruby, bílá v jejich vnitřku je zpěněný hřeben vlny, hebká vatová *Cephalocerea senilis* se noří do hlubin jako bělovlasá hlava starého námořníka pohlcená vodami. *Echinocereus pentalophus* je trhlina ve tmě, z níž prýští krev, několik sluncí

zaplane, ale hned následuje kolaps, šiky pavéz protatých šípů, kopí napřažená na obranu lodě uvízlé u pobřeží, hvězdy vybuchují, černé díry pohlcují květní koruny, měkké chomáče mračen se svinují a najednou se z toho mlžného chmýří vysunou jemné drápky a hluboko se zatnou.

Válka nebo láska, čarovná krása velkých manévrů, nečekané rány dýkou do srdce. Galaxie se rozpínají a smršťují, osel chce žrát opuncii, *nopalnochezтли*, jak jí říkají Mexičani, ale po listech lezou červíci, bílí zvenku a rumělkoví uvnitř, zanechávají za sebou slizkou stopu a odradí drsný jazyk osla, ten couvne a nechtěně přitom zašlápne pár dalších kaktusů snažících se vyrašit ze země, v noci shoří meteorit. Ženská vajíčka, chlupaté falické stonky, chmýří v podbřišku ukrývá bodliny jako zubatá vulva Čamakoků, *Euphorbia aeruginosa* se vypíná jako hnízdo hadů, *Hoodia gordonii* je motýl, který došel na ostny, ale je tak lehounký, že ho to nezraní, *Astrophytum asterias* dorůstá do výšky čtyř centimetrů a *Cephalocereus patnácti metrů*. Některé žijí pár roků, jiné desítky let, další celá staletí, jako *Carnegiea gigantea*. Rakouské mocnářství taky přežilo staletí, květy královny noci, *Slenicereus grandiflorus*, jen pár nočních hodin. Jak dlouho vydrží Třetí říše?

Fričovi se moc nevede, spíš to jde čím dál hůř. Těch sto padesát korun, které dostal od Náprstkova muzea, přijal – spíš nevolky než volky, on, který skolil jaguára v boji tělo na tělo (víceméně) a jednal jako rovný s rovným s náčelníky největších kmenů – jako zálohu na mlhavou příští spolupráci, přičemž dobře věděl, že je to fakticky almužna, ale neměl tu kuráž odmítnout energické paní Náprstkové, která si nejspíš říkala, že ve městě plném kamenných světců a bezbožníků nalitých pivem se jednou za čas může udělat dobrý skutek. Ale ani když mu těch sto padesát korun docházelo, nepřestal

se směle pouštět do úctyhodných otců rodin, když mu předhazovali indiánskou manželku jménem Lora-y, Černá kachna, a dceru Hermínu, které zanechal na březích Paraguaye, a přitom sami měli milenku v Modřanech. Anebo poukazovat na různé pavědce a pisálky, kteří líčili západní Indii, kde jakživo nebyli. Nakonec mu nejenom *Prager Tagblatt*, ale i *Národní listy* a farní věstníky přestaly otiskovat články, jichž si naopak vážily vědecké akademie v polovině Evropy a poskytovaly jim prostor ve svých publikacích, aniž mu za to zaplatily groš, protože akademie, a zvláště ty nejvěhlasnější, nemají peníze na vyhazování, naopak je potřebují. Stejně jako žebráci na Karlově mostě, kteří možná hrají na housle líp než členové orchestru Smetanova divadla, ale za to, co od kolemjdoucích vyberou do nastaveného klobouku, nemají ani na nový klobouk, zvláště když nedokážou odolat Staropramenu, nebo taky burčáku v těch pár týdnech po moravském vinobraní, kdy se sežene i v některých pražských vinárnách. Od té doby, co už ani neměl přednášky ve Spolku žurnalistů, protože bez Čerwuiše nikoho nepřitahovaly, to šlo od desíti k pěti.

A oni mají tu troufalost se mě zeptat, proč jsem tenkrát přivezl s sebou Čerwuiše a dceru Hermínu tam nechal? No protože jí je tam dobře, stejně jako její matce Lora-y, Černé kachně. To byste chtěli, abych je přivezl do Prahy, kde budou vyplašené jak noční ptáci za slunce, které se zčistajasna zbláznilo a vychází o půlnoci – *dei-č*, slunce, je nepřítel Čamakoků. Aby se po nich sáпали opilci? Byly opuštěné? Takhle jsou aspoň v bezpečí před tím lesem hákových křížů, který je mnohem horší než džungle tam u nich. Spíš co bude s námi...

Profesor Viktor Krahulík z Karls-Universität, nejstarší německé univerzity, píše monumentální dějiny Čech, od Libuše – tedy od Přemyslovců, přičemž kritizuje Boleslava I. za připojení Čech k říši – až do přítomnosti. Píše je už léta, chtěl je mít hotové v prvním desetiletí svobodné republiky, ale jednotlivé příběhy jsou komplikované, navzájem propojené, monografie měla dospět až k událostem dne, kdy ji odevzdá nakladateli – ten nápad mu byl povzbuzením. Když člověk sepíše celý svůj příběh, může být spokojený, už se v životě nemusí dál lopotit, má to za sebou. Jenže ve chvíli, kdy ho ráno 15. března dopisoval a pak si chtěl zajít do kavárny přečíst noviny, stály už v 10.42 německé tanky a kanony seřazené na Václavském náměstí pod sochou svatého patrona země. V Praze je klid, hlásaly noviny. Advokátní a lékařská komora doporučovaly svým židovským členům, aby si našli árijské zástupce, Kde domov můj, zpívá se v české národní hymně. Krahulík nedokončí historii Čech, ta už skončila, není potřeba ji uzavírat. To Frič svého díla o kaktusech – *O kakttech a jejich narkotických účincích* – nenechá. Ani on neví, jestli jde o léčivé látky, nebo jedy, velký rozdíl v tom není. Opium, jímž trpící ubožák, se kterým je stejně amen, ulevuje od bolestí a chce přivodit konec dřív, je jed, nebo lék? A tak píše. Dějiny kaktusů, na rozdíl od Čech, nikdy nekončí.

Ktož jsou boží bojovníci, píše dav, který se vyhrnul z protestantského kostela svatého Mikuláše a z kostela Nejsvětějšího Salvátora, všichni míří na náměstí k pomníku Jana Husa, legionáři v civilu a děvčata v krojích – pravdy každému přejte, je napsáno pod pomníkem buřiče. Pravda se obrací. Tenkrát němečtí křižáci prchali ozlomkrk pod svistem šípů a mečů a za chraplavého zpěvu chorálu, kdežto teď článek na první stránce *Prager Tagblattu*, který se několik týdnů nedal, končí *Heil Hitler*. Šéfredaktor Rudolf Thomas se už na to nestihl

podívat, se ženou si pomocí prášků sáhli na život. Ještě štěstí, že Hus už byl upálen, teď by to měl horší.

Na letenském stadionu porazí Praha Borussia 2:0, první české vítězství nad Němci po pěti stech devatenácti letech. Jan Žižka, jednooký husitský vojevůdce, porazí císaře Zikmunda na Vítkově. Je pěkné vidět brankáře Borussie na zemi a míč v síti, na Vítkově se tyčí kopí a koulejí se hlavy, Češi na stadionu tleskají, i děvčata v krojích, Němky tu jsou v dirndlech, Češky jsou koketnější a elegantnější. Na Letné to skončí 2:0 pro Čechy, Máchovy ostatky vyzdvihli před měsícem a uložili do hrobu největší čeští básníci století Halas, Hora, Seifert a Holan. Poezie má svou váhu už jen na pohřbech, spouští máry do hrobu, klesá do hrobu.

Ten gól, hlavně ten druhý, byl mistrovský, Prušáci na to vyjeveně koukali s pusou dokořán nad dresem i pod přilbou. Mezitím už od ledna devětatřicátého jsou Židi vyháněni z veřejných institucí a jiných státních zaměstnání, německá univerzita už před rokem vyloučila židovské studenty a profesory, u Bumbříčků a v kavárně Technika si čeští fašističtí studenti vykládají, jak udatně zakročili proti synagogám a židovským obchodům. Jan Vrzalík, jeden z jejich vůdců, nenávidí Němce, Židy, marxisty, zednáře, liberály, socialisty, komunisty, katolíky, zkrátka všechny. Když se dostane k moci Hitler, volá i on nadšeně *Heil Hitler* a zjistí, že Němce miluje, ale ne ty v Čechách, to jsou samí Židi. Kdoví jak by skončilo utkání mezi Němci a pražskými německými Židy.

Cedulka *Opuntia* – *Opuntia bigelovii*, abychom byli přesní –, zavěšená na jedné z větví, spadla už dávno, možná ji ohryzaly myši. Ty jsou ve starém bytě v Náplavní ulici čím dál početnější a drzejší od té doby, co už skoro nezametá podlahu a nechává tam válet kůrky chleba a sýra, které chroustá vleže v hamaku

nataženém mezi bednami a čím dál uvadlejšími rostlinami, ani ty moc často nezalévá. To má udržovat byt v čistotě, když po městě chodí SS, gestapo, Klipo Kripo a Kruppo Kriminalpolizei a podobně a odprásknou, koho je napadne? Houby, kdyby to šlo, tak ať je z něho radši obrovské smetiště – apokalypsa shnilých odpadků, tuny zbytků jídla, výkalů, které vystupují ze stok, řinou se z klozetů a naplňují místnosti, přepadají z oken, tečou po silnici, hromadí se a stoupají strmými ulicemi Malé Strany, smrdutá láva překrývající vše. V Praze ani nikde v Čechách nejsou sopky, ale to, co lidé snědí a vyloučí, a prach z předmětů, které se opotřebovávají, a suť ze zdí, která se drolí, a mrtvoly v rozkladu by mohly působit jako láva a všechno zaplavit. Kupole svatého Mikuláše se tyčí nad mořem sraček jako ostrůvek, až taky zmizí, kříže se propadnou do hlubin a s nimi i vyhlazovači a jejich svastika. Všichni jsou tam dole, hnijí a smetiště se zvětšuje.

Vojtěch je připravený shnít, aby rozmnožil tu bahnitou potopu, to jediné, co snad může zkrotit triumfující bestii, která drží v drápech protektorátní Prahu jako jaguár pásovice, a tu jí urve tlapu, tu zas kus tváře. Ležet v houpačí síti a čekat. Už celé týdny, měsíce nevychází z domu, jí staré suchary a maso z konzervy, občas mu něco donese sousedka, které kdysi vyléčil infekci, chtělo to jen malinko vyříznout, jako to dělal mockrát v pralese s Čamakoky, nic to nebylo, ale ona mu zůstala vděčná. On čeká, zatímco jeho kaktusy usychají. I ostny *Opuntie* zčernaly, to znamená, že větve zestárly. Z červenofialových květů jsou už jen tmavé skvrny, kdysi to byla Venušina poupata, korunka Lora-y, která se rozvíjela sladká, vlahá a žhavá, teď jsou to cákance zaschlé krve, suchá, už léta nemytá vulva.

Dějiny jsou jeden velký strup zaschlé krve, odškrábnout ho už nejde, ale možná že pod tím výrůstkem je ještě život,

voda, která teče, srdce, které miluje a nebojí se Nor Yo Ri, nestvůry, jež dokáže ochromit pohledem. Čamakové říkají, že vypadá jako kajman a žije v okolí Fortín Bogado, místa, odkud není návratu, v bažinách neznáma a smrti. Pod hamakem je hnisající kaktus, který jako by měl oči, odpudivé houbovitě otvory, jako jsou oči Nor Yo Ri. Budu mu říkat Hitler, jsem přece slavný tvůrce názvosloví kaktusů, Jan Křtitel novotvarů, kterého uznávají vědecké akademie celé Evropy, i teď, kdy Evropa už neexistuje. Ten sliznatý kaktus zaplavil místnost, jako *Opuntia* zaplavila svými semínky a pichlavými plody Austrálii, třicet milionů hektarů přeměněných na ježaté neúrodné houští. *Opuntia microdasys* má miliony ostnů, miliony bajonetů probodávají Evropu skrz naskrz, krev odkapává jako z cedníku. Zanedlouho už žádná nebude, o konečném řešení bylo rozhodnuto na konferenci ve Wannsee, z valné části díky Heydrichovi, našemu Reichsprotektorovi, který ho zvláště zapáleně prosazoval. Třeba nenáviděl Židy, protože se mu ve škole posmívali a říkali mu Žid Süss, a tak ze vzteku, že se stal obětním beránkem celé třídy, jakmile to šlo, dal průchod své zlosti a chtěl vyvraždit všechny Židy, všechny obětní beránky naráz a jednou provždy. Kdoví proč ne všechny Němce, všechny ty, co po něm plivali a volali na něj „Süss, Süss“. Třeba se právě z některých z nich – krásných, blond'atých a *stur* – stala později v Praze jeho tělesná stráž a on se nevědomky pomstil tím nejkřutějším způsobem, když z nich udělal bestie a nechal je ušpinit se krví.

Ostny bodají do krve, ale i když jsou hrozný v kádi rádne vymačkané a žádné víno už nevytéká, nejradši by člověk dusal dál. V tisícileté říši nebude ani kapka krve, možná už teď ji všechnu vycedili. Všechno je suché, ztrouchnivělé, lidstvo vysušené jako tresky na slunci, ztuhlé jako brouci zapouzdření v kameni. Proto vyhrávají, protože je už nejde

zastavit, nemají žádnou krev, kterou by mohli prolít. Náš pan prezident Hácha běhá kolem stolku a pláče, jako tenkrát v Berlíně, a Hitler s Göringem běhají za ním s listem papíru, kde je už všechno pěkně sepsáno – bezpodmínečná kapitulace –, i s perem, aby podepsal, a on jim utíká kolem stolu a pláče a pak podepíše, aspoň si mohl otevřít žílu a podepsat se krví, tak se to dělá s ďáblem.

Ale dobrá, štědrá krev, připravená být prolita, když bude potřeba, aby to zastavilo zlé duchy, tu pořád ještě je. Například Tři králové jí mají na rozdávání, jen těch atentátů proti Němcům kolik napáchali, nejenom v Praze, ale taky v Berlíně. Byli by zabili i Himmlera, protože měli všechno pečlivě připravené, však taky bomba vybuchla ve správnou chvíli, jak bylo naplánováno, na vteřinu přesně. Jenže vlak s Himmlerem měl zpoždění, přijel až po výbuchu. Ano, ještě se dá pít na zdraví člověka, existují-li lidé jako Václav Morávek – právě on založil odbojovou skupinu Tří králů. Když vyhodí do vzduchu most nebo nádrž, pošle Heydrichovi pohled podepsaný celým jménem, na němž mu sděluje, že to byl on a že ho zdraví.

Němci dokonce vytvořili speciální skupinu, aby ho dopadli, kterou řídil důstojník gestapa Oskar Fleischer, a když se Václav jednou večer dozvěděl, že Fleischer sedí v hospodě – nejspíš u Bumbříčků nebo v Technice, jedné z těch, kde se už dříve scházeli fašisti –, trochu se zamaskoval, zašel tam a nechal si od Fleischera připálit cigaretu, náležitě mu poděkoval a pak se odporoučel, a za pár minut nato našel Fleischer v kapse lístek, na kterém ho král – Kašpar, Melichar nebo Baltazar? – pozdravoval a psal mu, že ho mohl zabít. Určitě by ho sejmul jednou ranou, ten pobožný pistolník, jak Václava nazývali – protože v kapse nosil neustále Bibli a pistoli, nikdy

neminul, věřím v Boha a ve svou pistoli stejně neomylnou jako on, říkal –, jenže v hospodě bylo moc německých vojáků a ti by ho okamžitě odpráskli, to by nestálo za to, padnout a zabít přitom jenom jeho. Jsem připravený zemřít, pane inspektore, ale za cenu alespoň deseti Němců – z SS, z Kripa, z Gestapa, to je fuk –, jen jeden je málo, vy nestojíte za jednoho ze Tří králů, a tak vám já, král, dávám milost nebo přesněji řečeno odkládám popravu, brzy na shledanou. Fleischera málem trefil šlak, když si ten lístek přečetl, jakoupak milost, Václav si skoro mohl ušetřit kulku. S řevem vyletěl na ulici, zastavoval každého, kdo šel kolem, byl z toho mazec, to my Češi máme rádi, když popíjíme ve vinárně a po čase začnou lítat skleničky. Fleischer dokonce chytil za flígr jednoho vysokého, váženého pána, a on to byl německý oficír v civilu, který mu vlepil pár facek.

Ne, krve je pořád ještě dost v zemi Žižky, jednookého husitského vojevůdce, jemuž i jedno oko stačilo na to, aby rozprášil císařská vojska. Jenom já už žádnou nemám, jen tu vylehávám v hamaku obklopen pavučinami, těmi jemnými bílými vlasy bez krve. Dokonce i pavouci je opustili, už tu skoro žádné nevidím, taky je ty jejich máry omrzely... Jediné, co každý den udělám, je, že vyhodím pár kaktusů z nejkrásnější sbírky v Evropě. Není to snadné, protože je jich spousta. Píchají mě ze všech stran, sundám nohu ze sítě a do paty se mi zabodne trn, kdysi jsem je uměl brát do rukou, ale teď se vždycky popíchám, jsem samá bodlina, je ze mě taky kaktus, radši se ale nijak nepojmenuju, nejsem součástí sbírky ani svého názvosloví, pro potomky nebudu *Echinocereus rigidissimus* nebo kulovité *Astrophytum*.

Paže mám zašedlé, skoro černé, jako ostny *Opuntie*. Už nevidím glochidie vykukovat z blanitých žlutých chomáčků,

ten můj mi visí ochable a suchý mezi nohama, z jednoho hrbolku vyráží osten, z jiného zduření by mohlo vyjít ven kdovíco, už jsem neslyšel o Lora-y, ona poznala můj pupenec v rozkvětu, ani o Hermíně, ale když se nad tím zamyslím, nevím toho o moc víc ani o Ivanovi, jejím, našem synovi, který se narodil jaksepatří v Praze a ne mezi agávemi, co jim tam u nich říkají *caraguatá*, ale on je stejně jako každý člověk jen semeno zanesené větrem kdovíkam a nemá smysl ptát se, z kterého lůna nebo okvětní koruny pochází. Pár kaktusů jsem nechal nenápadně na lavičkách ve Valdštejnské zahradě, schované, zastrčil jsem je mezi dvě latě sedadla, takže až sem přijdou němečtí vojáci s českými dívkami, možná si popíchají zadek. Každý vedeme svou partyzánskou válku. Nejsem jedním ze Tří králů ani motýlek obaleč *Cactoblastis cactorum*, co přemohl *Opuntii*, uchvatitelku Austrálie, kaktus, který pokryl miliony hektarů a zdevastoval zemi. V Dalby prý tomu vítěznému vojevůdci dokonce postavili pomník.

Všechny postřílet, nejmladšímu je patnáct let, nejstaršímu osmdesát čtyři, děti pošlou do Chełmna, aby je zplynovali, hřbitovy, domy, zahrady – všechno zničené, shořelo na troud, buldozery to srovnaly se zemí. Rozkaz vymazat Lidice z mapy a pomstít tak vraždu Heydricha byl vykonán do slova a do písmene, nacisti házejí hrsti soli na spálenou zemi, jistý důstojník se starým dobrým klasickým vzděláním tak povýšil tu českou vesnici do role velkého Kartága, na které Římané taky rozsypali sůl. Má pravdu, každá hořící hranice, i malá, se rovná té největší. Právě oheň, zkáza dodává obětem, ať jich jsou desítky, nebo miliony, absolutní velikost, hranice, na kterých se upalovalo a které byly postaveny během věků, nikdy nevyhasnou, kroutící se těla ovíjená plameny jsou věčná.

Postřílet deset tisíc Čechů, řekne Hitler Frankovi do telefonu. Tady se to dá aspoň vyčíslit, člověk je jenom člověk, kterého lze zlikvidovat jako nic, ale je to pořád člověk, chod z jídelního lístku, který se rozhodně objeví na účtu. Václav Morávek se střílil do úst, než ho mohli dopadnout. Ani tenkrát jeho neomylná pistole nezklamala.

Kdyby se nacistům, co právě popravují všechny obyvatelé Lidic, sundaly holínky, ukázalo by se, že mají *di-ora*, křivé kotníky, jako měl i Čurda, partyzán, který zradil. Ležím v hamaku a dívám se na nohy, jsou nateklé, kotník je trochu nakřivo, zlo stoupá do srdce a tepe v nás jako shnilá krev. Kdybych nebyl tak unavený – mé oči špatně rozeznávají věci, možná už ani nerozeznají dobro od zla –, třeba bych taky šel jako Čurda udat Gabčíka a ostatní hrdiny, kteří zabili tu hyenu Heydricha, Čurda byl správný chlap, Čamakoko, a stal se z něho démon, Anabson, jako ze všech, ne, úplně ze všech ne, ale... Odkdy jsem tak unavený? Hodiny jsou všechny stejné, usnu, probudím se, pořád víceméně to samé světlo. Asi uplynulo jen pár hodin, nanejvýš pár dní, ale když pozoruju, jak některé rostliny zestárlý nebo shnily a pošly, musely uběhnout roky.

Samozřejmě že bych chtěl, aby byl Heydrich naživu, aby trpěl. Vodu, mám žízeň, jak dlouho jsem už nepil, i kaktusy potřebují vodu a dovedou si ji zajistit tím, že zmenší svůj povrch, aby se míň potily, a zvětší vnitřní tkáň, aby hromadila vodu – kdyby tu tak byla třeba jen jedna *caragatá*, je to jen malá rostlinka, ale trochu vody zadržuje. Žádnou nevidím, nevadí, nechci živit zhoubný kaktus, který se šíří celou Evropou, *Opuntia* si v Austrálii vydobyla čtyři miliony hektarů, armády tohoto kaktusu dorazily do Paříže a k branám Moskvy, ale nemají vodu, ta, co měly, zmrzla jako benzin v tancích, já ji z té smradlavé houby vyždímám do poslední kapky.

Naježené trny Führerova knírku – můžu ho nechat zemřít, rakovina se šíří a celého mě zaplavila, já jsem on a umřu bez zpěčování, a on se mnou. Kůže mě pálí, určitě ji mám rudou jako Watirak, zasvěcený, pomalovaný *urukú* – každý je Watirak, když nadejde čas. Rudá krev, dřív ji někteří v pralese pili, aby uhasili žízeň – teď je v hrdle, vychází z hrdla, pálí v hrdle. Kdybych tak mohl pít vlastní moč, ale už řadu dní jsem nemočil, to bude tím železným pilníkem, o který jsem se škrábl, když jsem se přehraboval mezi kaktusy. *Clostridium tetani*. Dobrovolný trvalý spasmus svalů. Mám žízeň, ale sklenice mi vypadla z ruky, ruka ji sama od sebe křečově odhodila. Gabčík, Kubiš a ostatní partyzáni byli poraženi, když osm set příslušníků SS zaplavilo vodou kryptu kostela svatého Cyrila a Metoděje. Ještě než se utopili, střílili se do úst, aby je nedostali živé, to já nepotřebuju, nepotřeboval bych to, ani kdybych byl bojovník jako oni, jako Červíček, o mě se postará rezavé železo, které mi vpíchlo do žil jed – jen škrábnutí, stroupek, jako když jsme si hráli ve Valdštejnské zahradě na četníky a zloděje a já si odřel koleno, jenže teď nedokážu ani okousat tohle jablko –, čelist je strnulá, aby se pohnula, musel bych jí pomoci prsty jako u lebky umrlce. Proč se takhle směješ se stisknutými čelistmi – *risus sardonicus*. *Clostridium tetani* je drobná tyčinkovitá bakterie, už se určitě dostala k periferní nervové soustavě – jablko padá na zem, nemůžu za to, to moje ruka, moje paže sebou křečovitě škubla. Když jsem se plavil nahoru nebo dolů po Pilcomayu...

Fertig! zvolal německý důstojník a vylezl celý mokry z krypty. Voda a krev. I německá krev. Pro mě to ještě není *fertig*, ale určitě brzy bude – sardonický smích světa, Hitler, který řve, svět je křečovitý, sinalý, mám žlutý obličej – *yetit carhi*, žluté nebe, když hvězdy a věci a lidé a hrůza vystoupili

z dobré tmy, z dobré nicoty. Žlutá hvězda – svět se dusí v astmatickém záchvatu, vstupuje do plynové komory. Rád bych něco řekl, ale ústa se neotvírají a nemůžu polykat. Kdyby mi tak dali kurare – tím Čamakokové léčí tetanus, ale tady mi nevěří, neznají to, jsou to hlupáci. Kdybych tak mohl mluvit – ale nejde to, a kdyby to šlo, bylo by to ještě horší, nikdo by mi nevěřil.

Je čas Toloritiho, démona lačného po lidském mase – i zkaženém, zahrávajícím jako to moje, jako to jeho. Duše vstoupí do jiného těla, třeba do jaguára, nebo taky do rostliny, do kaktusu, někdo mi požívá tělo, tady, tam, hamak povolí jako pavučina, spadne do kaktusů. Jiným bohům, Anertovi a Tobuč-Kimtemu, chutná jenom čerstvé, živé maso s krví proudící žilami. Pilcomayo a Vltava obeplovávají srdce, je tu ještě spousta živého lidského masa, které lze pozřít, s řevem se svíjející těla jsou dostrkána do plynové komory, mučena elektrickým proudem, ale ještě je toho spousta, co se dá sníst, rozsápat, než zemřou. Anerto a Mengele si olizují kníry, *pitínno*, mravenečník, se láduje obrovským mraveništěm, potopa a oheň, pramáti Ešnuwarta vyhubí svět, *lata touxa laabo*, matka přitáhne k sobě své děti, tady jsem, už mě celého pohltila, to všechno bude pro Toloritiho, ta obrovská zdechlina, kterou se může přecpat, Toloriti se nebojí, že se mu ostny zabodnou do patra – je mlsný na všechno, i na kaktusy, píchají a smrdí, ale to nevádí, Führer prý páchne, *Cactus marcescens hitler, Sieg Heil...*

LUISIN PŘÍBĚH IV

Luisa nevěděla přesně, kdy si její matka našla práci u Vojenské spojenecké správy, ale muselo to být brzy. Tlumočnice z chorvatštiny. Dlužila to i těm dvěma, skoro třem letům stráveným v Salvore. Pak chorvatštinu, nebo jak se oficiálně říkalo srbochorvatštinu, i řádně vystudovala. Sousední Federativní republika Jugoslávie, která se osvobodila od Němců a zanedlouho nato i od železné pěsti Stalinovy, ovšem Terst se jí nepodařilo dobýt, tedy osvobodit, jak říkali oni – *Život damo, Trst ne damo* –, měla spoustu jazyků a národností, ale chtěla, aby jejím jednotícím jazykem byl jen jeden, navzdory všem Tomislavům a Karađorđevićům.

Saře se tlumočení líbilo. Mluvili druzí, nic z toho, co říkali, jí nemohlo vadit, protože se to týkalo jich, a ne jí. Ona sama nemluvila nikdy, nemusela myslet na to, co říká, věřit tomu, nebo nevěřit. *Čekajte, poštovana gospodo*, jugoslávská delegace přejde hned k věci, *mi smo Balkan oslobodili od nacifašističkoga jarma, pa stoga* – víte, vážení pánové, my jsme Balkán osvobodili od nacisticko-fašistického jha, takže se oprávněně domníváme, že na jistá území máme nárok... Slova jí zřetelně vstupují do uší a vycházejí z úst, elektrický impulz vybuzený chvěním vzduchu prochází přes sluchový nerv do mozku, ale hypothalamus na to kašle, dřímota jako po těžkém obědě, žádné emoce, dejme jim ten kousek Terstu, kde stojí Risiera, ale to samozřejmě ona neřekne, není to ani myšlenka, je to jen cár šedé hmoty, který se rozpustí jako sněhová vločka. Dávat, brát kusy země a moře, příliv a odliv. Země, po níž šlapeme, kde se rodíme a umíráme, vlast je kus pohybujícího se břehu mezi vodou a pískem. Člověk tam vkročí, když se vlna stáhne, a pak couvne, když vlna zase

příplouvá. „Pane rado,“ – nebo „pane plukovníku,“ jednou je to zástupce Itálie, jindy anglický nebo americký velitel – říká potichu k muži vedle sebe, „mám vaši odpověď spíš zmírnit, nebo zdůraznit? Víte, ono stačí málo...“

Stačí málo a všechno se může zhroutit, nebo taky ne, jen málo a to málo je všechno. V jedné kanceláři měla dokonce svůj psací stůl. Holubi usedali na okenní parapet, trochu pokáleli bílý mramor, něco sezobli a uletěli. Mávání křídel v prázdnu, které se na okamžik rozkmitá, o kus dál na moři brázda za vaporettem, co mizí, už zmizela. Uvítací projev, který má přeložit – plukovník se jím osobně obrací na delegaci –, je krátký. Přátelské vztahy s Federativní republikou Jugoslávie jsou pro nás velmi významné, jsou zárukou míru mezi národy. Nezapomínáme, že máme povinnost ochraňovat Slovinci žijící na území, které z rozhodnutí Spojených národů spravujeme. Ostatně doufáme, že Italové, kteří zůstali v Jugoslávii...

Slova, kompaktní zdi slov, nikde žádná puklina, nic se nevloudí mezi jednotlivá slova, mezi jednotlivé jazyky, mezi rub a líc listu. Šálek kávy na stole, zaschlý, zčernalý zbytek cukru na dně. Na stěně rytina znázorňující údolí Muggie, z komínů několika parníků stoupá sloupek dýmu jako otazník. Sara se dívá na své stěvícce, na pásek táhnoucí se přes nárt. V dálce je v chodbě slyšet bouchnutí dveří. Ano, strýc Giorgio měl pravdu, když říkal, nesmíš. Nesmím na nic myslet, nesmím nic dělat. Moucha si sedla na okraj šálku od kávy. Život je venku, je to, co se dá zahlédnout, když stěrač na okamžik otře sklo zamžené deštěm nebo sněhem. Sklo je silné, nepropustí hluk, slova, pohledy, zachycené na okamžik a hned pohlcené venkovní mlhou. V kanceláři by se nemělo kouřit, ale když si Sara zapálí, každý přimhouří oko, protože umí tak dobře a pohotově překládat a navíc je hezká a milá. Při tlumočení

vyjde ze své hlavy a vstoupí do hlavy toho druhého nebo té druhé – poklidné labyrinty bez Minotaurů, v nichž se člověk na rozdíl od těch vlastních nemůže ztratit ani se tam nemusí bát.

Nesmíš. Nesmím, já ne. Výborný překlad, slečno, ale když jste se tu takhle zdržela, abyste ho dokončila, jestli dovolíte, seržant vás doprovodí domů. Automobil jede po nábřeží, neprší, všechno zůstává venku, lidé a domy a světla couvají do moře, sem tam nějaká, navzdory pokročilé hodině umíněně nafialovělá šmouha na nebi vybledne a vytratí se, schodiště domu, před jehož vchodem automobil zastaví, je už chabě osvětlené. Ne že by v tom světle bylo bůhvíjak vidět, ale stačí na to, aby člověk neškobrtnal a dokázal zasunout klíč do zámku. Stoupat po těch schodech bylo stejně dobré a bezvýznamné jako bližící se spánek. Ano, spánek, ten měla ráda, vždycky si šla ráda lehnout. Usínala okamžitě. Zato Luisa spánek odkládala. Uklízela papíry na stolech a nádobí v kuchyni, i když to nebylo potřeba, kouřila, četla, odložila knížku, vzala si jinou. Často si brala domů i stránky z jeho zápisníků, aby se rozhodla, zda vůbec a jak je použít v Muzeu. S její matkou to bylo jinak – aspoň do té doby, než ses na obzoru objevila ty, řekla jí. Ale předtím každý večer... nedopověděla, jako kdyby se ztratila v mlhavé vzpomínce.

Vystoupat do třetího patra na Via Tigor. Večery, všechny stejné, kloužou Saře za zády do úzké šachty schodiště, zítra uklízečka zamete prach jejích dní. Ještě před tím večerem pokaždé zasunula klíč do zámku a mechanicky, unaveně si otevřela, dveře se otvíraly skoro samy a odměřovaly tak očekávané závěrečné momenty dne – vstoupit do těsné předsíně, podpálit plyn pod připraveným hrncem, dát talíř na stůl a o něco později do výlevky, postel jako vyschlé kořyto řeky. Zalezla si pod přikrývku – studený písek spánku,

brzy ale vlažný v kontaktu s jejím tělem a příjemný na spaní. V Salvore, když ji Anna poslala spát, usnout znamenalo ponořit se do těch samých tmavomodrých vod jako před hodinou, možná trochu temnějších, ponuřejších, a přece svítivých, měňavá tma, která objímala, kolébala, vyprávěla. Ryby se vznášely ve vodě jako květy ve větru, Sara sestupovala na světlinké dno, hejno drobných rybiček se rozprchlo, byly nad ní i pod ní, smísily se s okvětními lístky oleandru před domem, jimiž listuje lehounká bóra a odnáší je do moře. Pila tu vodu všemi póry své kůže, ten čarovný nápoj z květů lotosu, a upadala šťastně do oceánu spánku, tak černého, že vypadá až modrý. Ale postel na Via Tigor bylo vyschlé řečiště, usínání – okamžitě, naráz, aspoň to – nepřipomínalo slunce sklánějící se nad moře, spíš povel vypínače.

Každý západ slunce je jiný, za celá tisíciletí se nenajdou stejné řeřavé uhlíky večera. Zato vypínač neztrácí čas nějakými světelnými efekty, není to žádný dryáčnick snažící se obalamutit maminky třpytnými cetskami pro jejich dítko, pokaždé rozsvítí stejné světlo a zhasne ho do stejné tmy, je to seriózní pracovník. Až jednou večer, ten večer, kdy se tmavá ruka jemně dotkla její paže a pomáhala jí stoupat po špatně osvětlených schodech – tmavá na hřbetě, dlaň měla světlejší – a pak ji pustila, vzala za kliku a otevřela dveře, pocítila Sara hledící na ten pevný a silný hnědý hřbet ruky, že i nepatrný všední pohyb může člověka prozradit a že v jejím srdci se může něco znenadání změnit.

Zamířila dovnitř, on ustoupil, aby ji nechal projít, a rozhlédla se kolem sebe s pocitem ohromení a zároveň líbezného důvěrnosti, jakou dosud nepoznala, leda když se v Salvore večer, potom co ji Anna už několikrát volala, vracela ještě vlhká od moře a dům – už zapálená petrolejka na těžkém dřevěném stole, postel, kterou bylo vidět v tmavém pokoji – byl

pořád ten drahý, teplý domov, kde znala každičkový kout, ale taky pokaždé nové tajemné království, stříbro ve džbánku mléka, měsíc v přítmí, kočka, která se tiše objeví a zmizí. Vracet se večer do bytu ve třetím poschodí na Via Tigor bylo něco jiného. Sara vstupovala skoro pokradmu, jako cizinka do těch místností, které znala nazpaměť, asi jako obchodní cestující zná nádražní halu a čekárnu, odkud pokaždé odjíždí a kam se pokaždé vrací. Byla příliš lhostejná, aby se znepokojovala, ale cítila se jako nájemnice, které je tu sice dovoleno bydlet, nicméně načerno. Kdežto on ji sem dovezl služebním autem, doprovodil ji nahoru a vstoupil uctivě, ale s jistotou někoho, kdo vchází do světa, který má rád a který vnímá tak trochu jako svůj, aniž by ho to opravňovalo k nějaké nemístné důvěrnosti nebo banální nenucenosti, které často provázejí znuděný zvyk. Rozhlédl se kolem s citlivým a rozhodným zájmem, jaký míváme o to, co už milujeme. A já taky, řekla Sara dceři ve vzácné chvílce, kdy nebyla tolik ve střehu, jsem měla pocit, že jsem doma, jako kdybych se chtěla najít a našla se, nevím, jestli mi rozumíš.

Bylo to zvláštní – pomyslela si Luisa a zadívala se na své pěkné hnědé ruce, možná ne tak hnědé, jako ty, které ten večer otevřely dveře, ale určitě tmavší nebo jiné než snědé ruce slečen v létě opálených od slunce na pláži nebo v zimě od horského sluníčka – bylo zvláštní, že matka, která tak nerada mluvila, a zvláště ne o sobě, jí vyprávěla o tom večeru, jemuž ona vděčí za svou tmavou pleť a gazelí krok. Jen pár slovy a náznaky, ale nijak tvrdě, uvolněně, s výrazem upokojení u ní tak neobvyklým. Nejenom za barvu pleti vděčila Luisa onomu večeru, samozřejmě i za své příjmení. Luisa Brooksová, první nežidovské příjmení v jejich rodině – známí ji ale často dál nazývali příjmením její matky Simeoniová. Vlastně Luisa Kasika Brooksová, tak se totiž jmenovala otcova sestra, kterou

viděl naposledy před mnoha lety, než odjela do Virginie a pak za války do Anglie s jednou z prvních černošských armádních jednotek Army Nurse Corps a kde zemřela, ještě než válka skončila. Luisa měla ráda to své zvláštní a exotické druhé jméno. Tenkrát bylo takové i pro nás, řekl jí otec, v těch dobách se dávala mnohem jednodušší jména – Bessie, Joe nebo Jenny.

Přivedu ho do domu své matky a do jizby své drahé rodičky – kolikrát Luisa slyšela a šeptala ta slova ze *Šir ha-širim*, když si je o Pesachu opakovala ve stínu, který menora, velký sedmiramenný svícen, vrhala na stěnu v synagoze. „Za nocí na lůžku toužila jsem / po tom, ježž ze srdce miluji,“ ale pro ni ta sloka končila vždy následujícím veršem, „toužila jsem po něm, ale nenašla ho.“ A když lilie šaronská kvetoucí v údolí našla toho, kterého tolik miluje, „našla jsem nejmilejšího / teď držím ho a odejít mu nedám,“ hleděla Luisa zamyšleně a nepřítomně do světla meny.

Přivedu ho do domu své matky a do jizby své drahé rodičky – ne, tohle jsi, Šulamit, říct nemohla, protože ten dvoupokojový byt ve třetím poschodí na Via Tigor nebyla vila na Krasu, nejdřív zabavená a potom v rozvalinách, kde nekonečné řetězení událostí přivedlo bůhvíproč právě v tu dobu, v ten okamžik babičku Deborah a dědečka Daniela na lože ve velké místnosti, odkud se přes lesy dalo dohlédnout na vzdálené moře, na něž možná babička Deborah a dědeček Daniele hleděli přivřenýma očima, když vedle sebe leželi zadýchaní a ztišení, potom co zažehli další svíčku na menoře vesmíru, maličký chvějivý plamínek Sary. Ne, ani nemohla říct jako Šulamit, snědá, však v jeho očích krásná, protože snědý a nepochybně krásný byl on – Luisa si dobře pamatovala na svého otce, na jeho tmavou, zářivou a mladistvou tvář, kterou vytesala melancholie o nic méně starodávná než ta, kterou v sobě nosili ti druzí dávní předci,

kterí nemohli zpívat Hospodinovy písně mezi cizinci, tak vzdálení a zároveň přítomní, natěsnaní v pátek večer v přítmí templu, v němž znějí nejenom písně živých, ale i hlasy, které žádný babylonský král ani egyptský faraon nemohli umlčet. Místnost na Via Tigor ještě pořád existovala, na rozdíl od ložnice ve velké rozpadlé vile, ale Sara ji až do toho večera doopravdy neviděla, stejně jako nevnímala tu druhou místnost, ještě když neuměla chodit, lezla po čtyřech jako kočka po místnostech a kuchyni a neměla tušení o hrůze, která už stoupala k obzoru, o morových výparech světa, plných krve. Nevybavovala si svůj dětský domov, zapadl do hlubin, kde se z paměti stává zapomnění, zapomnění, které dál vyživuje srdce, jako půda hluboko pod hroudami, kterou nikdy nikdo neviděl, vyživuje rostlinu nemající o ní ponětí.

Co si asi tak mohli říct, americký seržant, který ve zdraví přežil německé granáty pršící podél Gótské linie na Buffalo Division, 92 Infantry Division, první oddíl tvořený výlučně afroamerickými vojáky, a který posléze přišel s 88. divizí do města na Jadranu, jež se ocitlo v historickém vzduchoprázdnu – TLT, Territorio libero di Trieste, Svobodné území Terst, Země nikoho, karikatura dějin; a terstská Židovka, která jako kdyby se občas styděla za to, že unikla okovaným obuškům a komínu v Risieře, a především za své šťastné dospívání v Salvore, za moře a vítr, vůni moře a pinií, mezi nimiž poletovala jako racek, zatímco na opačné straně zálivu stoupal dým – možná kdyby člověk zaostřil zrak, říkala si občas Luisa, mohl by ho vidět, nejspíš ne, i když... A tím dýmem byla i její babička a ti, co se jím stali babiččinou vinou. Z nevelkých oken na Via Tigor, hledících na kopec San Vito, kde o mnoho let později požár uvrhne Muzeum i s jeho demiurgem do invertoru, moře vidět nebylo. Matka si byt vybrala – tedy ne že by měla tolik

na výběr – právě proto, že moře není vidět, protože od toho večera na terase s Ester se na něj nemohla dívat. Je to tak, i ona začala nenávidět moře – a nenáviděla ho ještě víc než on, který dokázal milovat jen oheň a meč, protože ona ho nade vše milovala, a člověk víc než co jiné nenávidí to, co miloval a už milovat nemůže.

Toho večera jsem vyšla z nicoty a vstoupila do dějin světa, pomyslela si Luisa, když rovnala papíry. Ten večer si nepředstavovala, nechtěla si ho představovat, z ostychu dětí, kterým vadí myslet na rodiče jako na milence a které tu iritující a vlastně málo věrohodnou myšlenku raději zaplaší. Věřit na čápa není v některých případech zas tak hloupé. Dokonce jí vadilo klást si otázku, jestli se měli rádi, jestli se milovali, ale někdy náhodně zachytila pohled, jako racek chytí rybu, co se mihla na hladině, a ten ji vedl k tomu myslet si, že ano. Jeho něžný, i když tak trochu něžně výsměšný pohled, sotva naznačený úsměv, co ani úsměv není, jen okamžik před úsměvem, jakási lehkost zastírající vášeň, zatímco ona zrakem uhnula z jeho pohledu a upřeně se zadívala na vzdálený bod, tvrdá, ale tvrdost v ní ustupovala a ona pomaloučku podléhala, rty lehce pootevřené, letmý polibek, něha – sice strohá, ale přesto něha –, jakou ta tvář jinak neznala.

Otcův obličej někdy prozrazoval ještě hlubší, starodávnější smutek, svým způsobem taky příběh egyptského otroctví a babylonského zajetí, goletu, vyhnanství, který sahal do dávných dob a odehrával se na územích rozlehlých jako místa, kde se po celé zemi rozptýlili synové Izraele. Obličje ostatních vypadaly nevýrazně, všedně ve srovnání s černou tváří jejího otce a s matčinou s velkýma šikmýma očima jako luny – nebo taky ve srovnání s láskyplným, ale nevyzpytatelným pohledem strýce Giorgia (přesněji řečeno prastrýce) pod hustým bílým obočím –, obličje známých, kteří se setkávají

v kanceláři nebo na večeři, obličje herců, kteří nevědí, že osud chystá i jiné role než ty, co hrají ti charakterní herci, chvilkami fádni a chvilkami trochu šmíra, ty masky divadla světa, do něhož mají předplatné, a doufají, že do lóže.

Ano, zajímalo by jí vědět, co si tak mohli říct na začátku, ještě než si uvědomili, nebo když si ještě nechtěli uvědomit to, k čemu dojde a k čemu už dochází. Naštěstí existují příhodné, konvenční fráze, pravidla slušného chování, ten sterilní, neškodný jazyk, do něhož se převádějí nezřetelné rozpaky srdce, na to člověk nemusí být profesionální překladatel. Ale mluvit, říct to slovo, které zachrání... Jak bychom ale byli zpívali Hospodinovu píseň mezi cizinci? Vyříznuté jazyky vyhnanců, kteří mají společné jen to, co jim chybí, místo na světě, a kteří se v tichu a ve tmě poznají po hmatu jako vězni v cele, nebo podle udýchanosti po dlouhém bloudění. *Dere's no hidin' place down dere, I'm burnim too.* Jak bychom ale byli zpívali Hospodinovu píseň mezi cizinci? Není místa, kde se schovat, já taky hořím. A přitom to uměli zpívat oni i my, myslela si Luisa, *go down Moses tell old Pharaoh to let my people go* a lid odešel do světa, často stejně nehostinného jako zajetí.

Deep river, řeka Jordán je široká a hluboká, další řeka, kterou je třeba překročit, vždycky je třeba překročit nějakou řeku, zaslíbená země je pokaždé na druhém břehu. Stejně písňe, písňe ztracených kmenů, deset bylo kmenů Izraele, nespočet kmenů afrických. Není místa, kde se schovat ani na téhle, ani na druhé straně řeky a moře, pod krutým sluncem, které lovci ukáže kořist. Utíkej, negře, utíkej, já taky hořím, překonat poušť, obrněný vlak jede do Treblinky, pach namačkaných těl a nehybného mračna jejich dechu je už tím nakyslým smradem, který ucítí zanedlouho a okamžik nato ho přestanou cítit navždycky. Vlak dějin má štiplavý dech,

i esesákům je z toho nanic, není to příjemné nikomu, i když je v tom jisté zadostiučinění cítit, jak Židi páchnou. Je tedy pravda, co se říkalo odjakživa, když teď na sebe nemůžou napatlat mastičky a jiná orientální svinstva, ukáže se, jací jsou špindírové, i když je naženou do sprch, zůstanou špinaví. Z úst už jim nepáchne, to je fakt, protože už jim z úst žádný dech nevychází, ale smrad celé té hromady je odpudivý, naštěstí se čtyř činí a pec, oheň, který zbaví vši špíny, se hned pustí do díla.

31.

Možná to byl můj prapředek, ne, spíš praprapředek Carlo Filippo, kdo způsobil smrt té kočky v chodbičce pod Starým Městem, když šel dolů schovat poklad – ano, někde tam musí být, tím jsem si jistý, zlato a drahokamy zahrabané do smrduté hlíny, acháty, topazy, kočičí oka –, nebo možná kočka způsobil jeho smrt, zahlédl něco zazářit ve tmě a lezl tím směrem po čtyřech, ostré hrany mu drásaly obličej, křičel, ale tam dole není nic slyšet, kočičí oči se ve tmě blyští, dva velké smaragdy, pak se zmenší, sklouznou stranou a zmizí, Carlo Filippo taky uklouzne, spadne do Studně duší – je jako obrovský, dokonale geometrický krystal podivně pravidelných tvarů: nejdřív osmihranný, potom kruhový, pak znovu čtvercový a zase kruhový.

Možná upadl do bahnitě vody. Když jsme my tři sestoupili dolů, bylo jí tam spousta, odsávali jsme ji vodním čerpadlem, chtěli jsme vidět, co je na dně – nic, jenom špína a bahno, možná že to bahno je jediné, co zbylo po mém šejdířském

předkovi. Třeba měl pochodeň, která mu vypadla z ruky, a ještě než v tom bahýnku zhasla, na okamžik ozářila mohutné obdélníkové tvárnice, hrubé bloky mramoru, kluzké žlábký, malé potůčky černé vody stékající jako slepí hádci. Ve tmě se míhají barevné záblesky, všude samé kočičí oči, které hned pohasínají, upadne, natluče si, možná tam zůstane docela dlouho, zraněný, zůstane tam a umírá. Jeho kosti se smísí s kostmi mnichů z kostela Santa Maria Maggiore, z nichž na některých možná ulpívalo podezření z kacířství, zatímco jiní byli protikacířští inkvizitoři. Rozhodně ale je lepší skončit tady dole než v tlamě nějakého žraloka v oceánech jeho podvodů.

Nevím, jestli tam šel schovat poklad – poklad ze zámoří, z Afriky, někdo říká ze západní Indie –, nebo ho tam měl už schovaný a přišel si pro něj, pro to žluté zlato, které pohaslo v kočičím oku. Představoval jsem si ho, jak pořád bloumá chodbičkami a podzemím ještě hlubším než to, které jsme znali my tři, a myslím, že by mě nepřekvapilo, kdyby ten svůj poklad našel – ten by mi samozřejmě později vyřešil řadu problémů a umožnil by mi zřídit Muzeum a nemusel nikoho o nic žádat. Když za starých dobrých časů císaře Karla VI. a císařovny Marie Terezie zkrachovala terstská Císařská společnost pro obchod s Asií, šel můj praprapředek na pár týdnů do vězení, protože pokoutně prodal africké zboží – čaj, dřevo, kávu, pepř a cukr –, které se mu podařilo ukrýt v podpalubí a včas odnést, než byl *Kaiserlicher Adler*, jedna z lodí nové Společnosti, zabaven v Cádizu věřiteli vylekanými poklesem ceny čaje.

Luisa si říkala, kdy asi tak mohl psát tyhle stránky, které náhodně našla mezi jeho papíry. Přidal je k podkladům Archeologické společnosti, ale možná až později. Například po svatební cestě, po té fotografii pořizené v Doberdò, nad

níž se jí svírá srdce. Třeba je psal, když se potom někdy nostalgicky probíral papíry o svých dobrodružných výpravách do podzemí. Třeba se mu zachtělo utéct a hrát si, jako ten jeho údajný předek, i když on si zřejmě nikdy nehrál – i v těch jeho cínových nebo lepenkových vojáčkách je smutek nedělních kasáren... Kdežto loď, která uvízla na mělčině v Delagoa Bay, v obrovském ústí čtyř řek černých jako černá Afrika, kde se toky noří do temného neznáma a vlévají se do oceánu za hřmotného kypění, odfrkování obrovského zvířete, které se vynořuje z hlubin, vystřikuje vodu z nozder a cení zuby, ty ostré útesy, o něž se všechno roztrhne, než to bude pohlce-no... Loď uvízla na píscích rozhýbaných běsnícími vlnami, vyplivovanými z hrdla velkého ústí, *Espírito Santo* – jen klid, *navigare necesse est, vivere non necesse* –, možná to bylo tím, že jí změnili jméno, *Giuseppe e Teresa* místo *Earl of Lincoln*, a každý námořník ví, že to nosí smůlu.

Ta fotografie z líbánek na Hermadě a Sabotinu stojí na nočním stolku, je to první a poslední věc, kterou člověk uvidí, když vstává nebo si jde lehnout, vybledlá tvář manželky, lopata, rýč a proděravělá přilba... A najednou se roztrhne plátno na pozadí každého dne, to věčné každodenní pozadí, za jevištěm a kulisami nejsou obvyklé rekvizity na představení a jeho reprízy, nebo tu aspoň není jenom to, jsou tam bedny na materiál, který se má shánět, uspořádat a vystavit v Muzeu. Vzadu za pořád stejným jevištěm – v podstatě jen pár metrů za předscénou –, kde se hraje pořád stejná hra, se v záři světel nečekaně otevře veliké moře s neznámými ostrovy, kvůli němuž je člověk schopný všeho nechat a odejít. Divoký, daleký mořský vítr, loď. Už ne jenom obrněné vozy AB 41 nebo kanony PaK 40.

Odejít jako Carl Philipp – no ano, nebo taky Carlo Filippo či Carlos Felipe, pokud se mu to hodilo. Ne, vážená paní

doktoro Brooksová, příbuzenství s ním jsem si nevymyslel. Kéž by tak byl mým dědečkem, možná dokonce radši on než pan Popel... Je pravda, že v rodině se o něm nikdy nemluvalo, styděli se za toho předka, byla to nedůstojná skvrna na rodokmenu admirála Egona, tak to viděli oni, zatímco já, když jsem našel v truhle na půdě jeho lejstra a četl jsem si o tom, co všechno ho potkalo, jsem měl poprvé dojem, že život může být hra, veselá, plná všeho možného, vůní, světel, smíchu, jenže u nás doma všichni jen mlčeli a byli otrávení, když se něco stalo... To Carlo Filippo...

Ne, nezajímají mě jeho potíže s úřady, těch pár šupů za čaj a za kávu, které skončily v jeho kapse místo v pokladně Společnosti, nebo zálohy, co vyinkasoval, aby rozjel obchod se rtutí a vydřími kožešinami v Nootce, ostrově náležejícím k Vancouveru, a za tím účelem vyzbrojil loď na jejich převoz – ta ovšem nikdy vyzbrojená nebyla, to je pravda, ale jak a proč to tak bylo a kdo za tím byl... Já bych mohl mluvit, vždyť všechno, co jsem měl, jsem věnoval Muzeu a sklídl jsem za to jediné nevděk, upomínky, udání, exekuce, bankroty, směnečné protesty... Rozhodně si uměl vybrat správné kumpány, jako byl kapitán Bolts, kterého si přivezl z Delagoa Bay, a ne jako já všechny ty účetní, úředníky, tajemníky, radní, předsedy, kteří mi brejlili do papírů, slibovali pomoc a dělali mrzutosti. On se aspoň toulal po mořích a pralesích, kdežto já chodil jen nahoru dolů po schodech ke kancelářím.

Ano, ti dva, on a Bolts, se prostě museli potkat, dva podfukáři u hracího stolu o sobě hned vědí a právě proto – na rozdíl od toho, jak to mezi lidmi chodívá – si můžou navzájem důvěřovat. Na oceánech i na londýnské a amsterdamské burze byl Bolts všemohoucí. Merkur ve službách Neptuna, nebo ne, Neptun ve službách Merkura, bankrotář a zakladatel společností, které vzápětí na dalekých mořích ohlásí úpadek,

ale nejdřív schramstnou, co se schramstnout dá, obchodník a autor knih o obchodování v Indii, který umí rychle zbohatnout a zase o všechno přijít, *a thoroughbred merchant very unworthy and unprofitable servant* a navíc *homo perigoso*, shodovaly se anglické a portugalské úřady. Portugalci ho pomocí čtyřiceti děl na fregatách *Santa Ana* a *São Joaquim* přinutili stáhnout vlajku rakouského mocnářství a vypakovali ho z Delagoa Bay i z pevnůstky San Giuseppe. Během cesty do Indie tu nechal hrstku mužů, aby postavili pevnůstku, umírali na malárii a kšeftovali s otroky, látkami, šperky, alkoholem, zlatým prachem (který tam nebyl) a slonovinou.

Z jeho pověření, ale taky z vlastní iniciativy jednal Carlo Filippo s místními představiteli o nákupu otroků a zdá se, že se s nimi dohodl na navýšení ceny, z níž část skončila v jeho kapse. Pak se vrátil do Terstu se zlatými mincemi a drahokamy, v něž se proměnila těla otroků. Finančnictví je chemická věda, peníze jsou převoditelné a propojené jako molekuly. Z černých zad pod ranami bičem je dublon a z přečpaného podpalubí páchnoucího černými těly v rozkladu kreditní karta.

Přivezl si s sebou i čerstvé maso, černou gazelu, o které tvrdil, že ji zachránil před brutalitou portugalských námořníků: „Jmenuje se Perla,“ říkal, ale myslím, že tuhle nehodlal zakopat pod Starým Městem s dalšími perlami a dublony.

Kolik asi za Perlu zaplatil? V těch letech se cena pohybovala kolem dvanácti až šestnácti liber šterlinků. S otroky mělo být dobře zacházeno a měli bydlet ve slušných chatrčích. Pak budou pracovat s větší chutí, založí rodinu, rozmnoží se. Bolts a můj praprapředeck si představovali řádku domorodých příbytků se zahrádkami a zelinářskými záhonky. Perla zřejmě záhy pochopila, že chatrče, co tam vyrostly, představují hradby opevnění. Kdyby přišli ozbrojení Portugalci znovu zabrat deltu, jak se posléze i stalo, první rány z děl by

zasáhly tenhle pás chatrčí, který byl pro pevnost skvělým nárazníkovým pásmem. Až po sobě budou nějakou chvíli střílet, dospějí jako vždycky k dohodě, a na zemi zůstanou ležet hlavně, nebo spíš jenom pracovití zahradníci, pěstitelé kukuřice, hledači zlatého prachu pro cizí kapsy, nosiči slonoviny.

Perla – můj praprapředeck o ní vykládal na potkání, i ve svých denících ji neustále zmiňuje, musí to být zvláštní být tak uchvácen ženou – čistila bílé sloní kly, které se měly umyté uložit v podpalubí, než se odvezou. Oči jí zářily a smály se, ale rozhlížely se kolem sebe, viděly, kolik z jejích lidí stravují paraziti nebo malárie, uvědomovaly si, že je občas ve vzduchu cítit válka, která dřív nebo později vypukne. A když jeden osadník utekl do vesnice ve vnitrozemí, šla s ním a netrápilo ji, že není jeho jedinou ženou. Carl Philipp byl prý pověřen přivést ji zpátky, skutečně ji dostihl v ohybu řeky Espírito Santo, ne moc daleko od moře, a vzal si ji k sobě domů – aby na ni, jak říkal, dohlédl. Měla svou cenu, protože mluvila jazykem *ronga* a lámanou portugalskou a navíc vyráběla pěkné šperky, které on směňoval, nebo doufal, že smění, za zlatý prach. Potom využil *Ferdinanda*, jedné ze dvou lodí, které pendlovaly mezi Afrikou a Indií, a zmizel i s ní, ještě než dorazili Portugalci. Z Indie se pak dostal do Livorna a odtamtud do Terstu, kde nastoupil u nové terstské a antverpské Císařské společnosti pro obchod s Asií a kšeftoval, prý i na svůj vrub, s kávou, pepřem, kožešinami a salmiakem.

Úřady, zdá se, přimhouřily oko nad Perlou, kterou bylo nějakou dobu vidět promenovat se po Terstu, aniž se nad tím kdo podívoval. Lidé byli tak trochu, pochopitelně ale jen trochu, zvyklí na její barvu pleti, protože už před pár lety vídali poblíž divadla San Pietro krásnou černošku s košíky

ovoce a krabicemi na klobouky, která sloužila u hraběnky di Bourghausen. Ta si podobně jako i jiné dámy z města usmyslela, že bude vystupovat ve francouzských hrách vybíraných Casanovou, který se tehdy v Terstu vyhýbal soudům. „Já nechápu,“ řekla údajně krasavice ebenové barvy Casanovovi, který řídil představení a hlavně radil herečkám, „jak můžete být tak zamilován do mé paní, když je bílá jako sám d'ábel,“ a o pár měsíců později byl Casanova stejného názoru.

Meu amor dej mie / os teus lábios – své rty / dej mi os lábios desse rio – rty řeky / jak krásné je být al corassao / milovat a dělat cik ciuk.../ ale můj král, můj mameluk / na mě zapomněl – el me ga desmentegao / proč jsi tak smutný, přemilý / mé srdce jen pro tebe lká / svět byl snad zlý a ošklivý / že se už smíchu nedočká? / Růže bílá, růže černá / rudá růže v srdci mém / co hoří jasným plamenem / žhne a láskou zahřívá / jsem tvoje černá milá / obejmi tě, podej mi ruku / ty můj přemilý mameluku / ó mon bijou des bisous.

Smeraldina a tři pomeranče. Nové zpracování *Lásky ke třem pomerančům* od hraběte Carla Gozziho z pera rytíře Carla Filippa de Alcantara. Představení plánované na jaro 1785, financované výše zmíněným rytířem. Osobně opsal ten pokulhávající kuplet, plakát pro divadlo San Pietro a návrh smlouvy, pochopitelně z obdivu ke schopnostem svého neuvěřitelného předka, který si nechal zaplatit – aspoň teoreticky, to znamená, pokud by opravdu následovaly – předpokládané četné reprízy a kočovná představení uváděná na jevištích v hrabství Gorice a Gradišky a v Kraňsku.

Perla musela představovat, a jeden večer tomu tak i bylo – necelý jeden večer, protože představení bylo uprostřed velkého mumraje přerušeno a žádná repríza se už nikdy nekonala, jak se psalo v divadelních rubrikách, které si

Luisa vyhledala – Smeraldinu, Maurku ve službách zlé víly Morgany. Role, o níž se Carl Philipp domníval, že jí padne jako ulitá už proto, že podle Gozziho poznámek, měla Maurka Smeraldina hovořit „jako italsky mluvící Turkyně“, aby se diváci smáli její hatmatilce, a Perla se brzy naučila makarónštinu prokládanou sem tam nějakým slovem z jazyka *ronga* – afrického jazyka, jímž se mluvilo v Delagoa Bay –, kterou si on v textu upravil po svém, přimíchal do toho terstský dialekt i trochu starého tergestinského nářečí, už nepoužívaného, a navíc portugalskou, tu znala dobře, a francouzštinu, tu ji jen tak mimochodem učil s vyhlídkou do budoucna. Nicméně Perla, když smlouvala se zelináři o ceně vodních melounů, nebo i cukrových, po nichž se mohla utlouct – jedla je rovnou na ulici a vypadala krásně s tou žlutočervenou šťávou stékající jí po bradě, když vyplivovala jádérka a zuby i oči měla rozesmáté –, se naučila nářeční slepenec vyslovovaný hrdelně. Pořád lepší než *patoco*, čistá terstština, prohlašoval Carlo Filippo, lepší její nádherná černá pleť než pudr na našich fiflenách v lóžích.

Do smlouvy Carl Philipp napsal: „Tančí, jako kdyby chodila do školy k Noverrovi, a to byl velký mistr, ale ne tak velký jako je geniální příroda, která jí na divokých afrických březích naučila umění Terpsichoré. Ano, nemá co závidět nějakým *gargouilladám* nebo *pas seul a pas de deux* madam Dupetitové Bantiové nebo paní Margarethy Liskinové, diváky oprávněně zbožňovaným. Ale i když hraje a mluví, je to, jako kdyby tančila, její pohyby, její mluva jsou přímo hudbou...“

Luisa se nechtěně podívala na své krásné hnědé ruce, které odkládaly papíry, tmavší hřbet a světlejší dlaň, tmavá a světlá, ne tak výrazně jako na rukou jejího otce, na těch silných a něžných rukou, možná právě na ně si vzpomínala

nejintenzivněji ze všeho, s bodnutím u srdce, které je i pohazením.

Ze zprávy v *Osservatore Triestino* o fiasku těch pomerančů se nedalo poznat, zda hra propadla kvůli nevydařenému novému zpracování, nemotornosti narychlo sehnaných herců nebo kvůli improvizaci, která by byla moc i na *commedii dell'arte*. Věc se měla tak, že děj byl příliš zašmodrchaný, samé fórky a čáry, jak uzdravit prince Tartagliu z jeho ponuré hypochondrie a vrátit mu schopnost se smát, zatímco zloduší provádějí jiná kouzla, aby ten zasmušilý a zádumčivý princ zemřel – a s ním i jeho milovaná – a oni se zmocnili jeho království. Maurka Smeraldina byla ve službách proradné víly Morgany, a jelikož byla taky proradná, měla proměnit princovu nevěstu v holubičku, probodnout ji jehlicí do klobouku a upéct – jako příloha měly být smažené brambory zvané *chifeleti* a kapusta a jako moučník štrúdl a bábovka. Pak měla Perla touž jehlicí zabít prince, zatímco se jí připalovala pečeně.

Možná se Perle ta role nezamlouvala, fakt je, že jehlicí, s níž měla zabít prince, zabila naopak zlou vílu, která po nečekaném bodnutí odmítla na scéně zemřít a dala jí facku, zatímco režisér na ně křičel ze zákulisí a Perla po té facce mrštila víle pomerančem do obličeje, víle začala po tváři stékat červená šťáva a vypadalo to, že ji Perla doopravdy zabila, nicméně ji ještě navrch praštila do hlavy formou na bábovku, ale nejdřív si z bábovky ukousla. Diváci se ze začátku smáli, líbí se jim, když se herci mlátí, ale pak začali pískat a házet shnilá jablka, kdosi toho dokonce využil, vyskočil na jeviště a popadl Smeraldinu za zadek, ale taky za to vyfasoval pořádného facana – tumáš, to je pro tebe, už byla polonahá, šaty měla z té pranice potrhane.

Nebylo by špatné být uprostřed té mely, schytávat a rozdávat rány pěstí, poznamenal si na okraj, třeba i spadnout dolů z jeviště, moji vojáčky taky skončili ve vodě. Já jsem se nikdy s nikým nepopral, nejsem schopný někoho mlátit, nevím, jak se to dělá, nahání mi to strach. Smrti se nebojím, nikdy jsem se jí nebál, ani když jsem na prvního máje chodil po městě a kulky jen svištěly. To je k smíchu mít strach ze smrti, z něčeho, co neexistuje... Zato se ale bojím ran pěstí, kopanců, protože je hrozně ponižující neumět je oplátit. A přitom se lidi málem podělají jen z pomýšlení na smrt, ale když dojde na rvačku, vědí si rady... Jak já těm darebákům závidím...

Carl Philipp se o dva dny později před rozzlobeným ředitelem, požadujícím zpátky peníze, které mu dal jako zálohu na představení, hájil prý tím, že to bylo všechno takhle promyšlené a připravené, že to byla originální úprava hry, a dodal, že se diví, že ředitel a impresáριο tak významného divadla nezná novinky scénického umění, jež mají velký ohlas po celé Evropě a především v Německu, kde jeden slavný dramatik, herec a režisér sklídl obrovský úspěch s představením, které pořad ne a ne začít, jen pár techniků se lopotilo s oponou, nemohli ji dostat nahoru, až to několik diváků už nevydrželo, vstali a začali sami oponu vytahovat, ta se ale utrhla a spadla jim na hlavu, bylo z toho pozdvižení a tahanice a všichni se náramně bavili. Takhle vypadá novodobé divadlo a ještě báječnější komedie se za bouřlivého potlesku hrají ve Vídni, kdy bohové sestupují z Olympu na jeviště, prodávají salám a opékají buřty na ohýnku, stoupajícím zpod pódia, ze světa pekel, kde má Pluto pletky s Eurydikou.

Nakonec ale mu musel peníze vrátit, nebo tedy malý zbytek z té přiměřené zálohy. Nicméně pořad ještě měl dobře ukryté zlato, diamanty a perly, které získal na jiných

pobřežích obchodem s otroky. Však také s velkou pompou ohlásil – jak psaly noviny – *Šalamouna a královnu ze Sáby*, on jako autor, impresário a režisér a Perla pochopitelně v roli královny, *roseirinha* v její zahradě... *šimišweni šidambyeni*, každý večer každé ráno / na lůžku ještě není dohráno. / Jde do toho s vervou / lžici má pěkně pevnou / vyškrabuje mi mističku / všechnu tu černotu na lžičku / ach lásko, je mi na umření / utrhni ten lásky květ / dnes jsme tu, zítřek jistý není.

Nakonec z toho ztřeštěného nápadu nic nebylo. Bud' byl Carl Philipp bez prostředků, anebo mu na Perle sice záleželo, ale zas ne natolik, aby kvůli ní utrácel vlastní peníze, s cizími penězi by to problém nebyl. Přesto bylo s podivem, že ho napadlo – jak vyplývalo z několika dopisů přechovávaných v archivu starého divadla – uvést jednu francouzskou hru (ty byly i v habsburském Terstu nejžádanější), která v Paříži roznítla spory mezi těmi, co hlásili zrušení otroctví, a jejich odpůrci. *Otroctví černých aneb Šťastné ztroskotání* od autorky Olympe de Gouge, srdcervoucí, exotický, angažovaný a mravoučný příběh dvou zamilovaných otroků, kteří uprchli na pustý ostrov, hrozí jim smrt od zlého otrokářského soudce a zachránějí je osvícený guvernér. Dílo bylo od první reprízy v Paříži bojkotováno mocnou otrokářskou lobby, navzdory zanícené podpoře od Société des Amis des Noirs a protiotrokářským traktátům a bojům Condorceta, Brissota, Merciera a abbého Grégoira.

V každém případě musel být Carl Philipp pěkný ptáček, když ještě než pro Perlu ztratil hlavu – tedy ztratil, odsud posud –, se snažil udržovat dobré styky se Société des Amis des Noirs, a to v dobách, kdy v Delagoa Bay čile obchodoval s otroky jak pro Boltse, tak i sám za sebe. No dobře, pomyslela si Luisa, když ukládala lejstra do zásuvky, i každý nacista měl svého Žida, kterého chránil, k němuž možná cítil i upřímnou

náklonnost. I na starém dobrém jihu mého dědečka a pradědečka měl bílý aristokratický potomek radši černou *mamy* než elegantní rodičku, která ho snad nikdy nevzala do náručí, ale to neznamená, že byla nenávist překonána. Možná je už na světě příliš pozdě na to, být dobří. *Il nous est défendu d'être innocents*, měla říct Perla v té hře v roli Coraliny, otrokyně, která moc nemluví, ale je bystřejší než ostatní.

Dál jsou pak události nebo zprávy o nich zmatené. Carl Philipp zřejmě musel znovu prásknout do bot nebo byl možná ve vězení, protože mu policejní šéf baron Pittoni asi přišel na nějakou další levotu. Když zmizel ze scény on, zmizela, aspoň na čas, i Perla.

Dávno předtím ale zřejmě ukryl svůj poklad do jedné z chodeb někde pod jezuitskou kolejí, kostelem a hradem. Zřejmě to podzemí objevil náhodně, zaujala ho odrovená průrva vedoucí do tmy v Androna della Marinella, nedaleko od domu rodiny Marinellis von Merzhoffen, která uprchla z Konstantinopole těsně před pádem města a kterou do šlechtického stavu povýšil císař Josef I. Když pak zase vyšel z vězení – Perla mezitím odjela a on mohl znovu chodit volně po terstských ulicích a shánět někoho, koho by přemluvil, aby vypravil loď na kšeft se rtutí a vydřími kožešinami na Nootce –, zčistajasna jednoho krásného dne zmizel a už ho nikdo nespatriil. Teď, když se pro něj vody zklidnily, šel si nejspíš dolů pro poklad. Vklouzl dovnitř a bloudil podzemím, které se táhne až pod hrad San Giusto, a zahynul tam při nějaké nehodě, asi spadl nebo hloupě uklouzl. Možná se i z něho stala mumie jako z té kočky, ale my ho nenašli.

Sál č. 19 – Dvě tuny uniforem, tři sta kilometrů filmového materiálu a válečných dokumentů, a k tomu ještě 2,8 tun mnohem působivějších válečných plakátů a letáků. Kdyby byly řádně sbalené dohromady, do obrovského pevného balíku, byla by z nich pořádná bomba, která by dokázala probořit střechu, a radši ani nemyslet na to, kdyby někomu přistála na hlavě. Kdežto v Muzeu jsou jako pířko lehoučké plakáty, poutače, prospekty, i velké reklamní plochy, rozmístěné halabala po zemi pod obrovským průhledným skleněným zvonem. Z otvoru v podlaze místnosti tam stroje na vítr vhánějí v pravidelných intervalech všemi směry prudké poryvy vzduchu, které rozfoukávají letáky poházené po podlaze, nadzvedají je, nechávají kroužit a poletovat, narážet do skleněných stěn zvonu a znovu se vzdouvat jako vlna.

Těžší srolované plakáty se koulejí po zemi jako po palubě lodě smýkané vlnobitím, ty lehčí poletují jako karnevalové papírové serpentiny nebo fábory, jako ptáci, kteří mávají velkými křídly, míhají se vzduchem a padají k zemi jako kámen, když poryv větru ustane, potom znovu vzlétnou, nejdřív při zemi a pak do výšky, když zase zafouká – hejna bombardovacích letadel se řítí střemhlav.

Usměvavá šťastná tvář vojáka, který oznamuje „vrátím se domů“, rychle klouže podél zakřivené stěny, průhledné sklo ozáří pomíjivými odlesky jeho úsměv, kostlivec s kosou v jedné ruce a hákovým křížem v druhé se žene po hejnu motýlů v barvách trikolory. *Victory Liberty Loan*, vlast potřebuje i tvé úspory a rodinka – otec v uniformě s vojenskou čepicí na hlavě, usměvavé děti v náruči mladé, trochu znepokojené, ale

důvěřivé manželky – hledí vpřed a nad hlavami jim krouží pokladnička. Voják hází ruční granát a neohroženě se usmívá do salvy ze samopalů, která ho právě sráží k zemi, stroj na vítr se vypne a on rázem letí kolmo dolů, portrét se odlepí od stěny a padá na podlahu, kde nějaký obrovský silák rudý ve tváři a s krvelačným výrazem pozvedá srp a kladivo proti ženě, jíž strhal šaty a která se svíjí v posledních poryvech větru jako ve smrtelných křečích.

Akvárium šílenství, víry, lži. Pestrobarevné rybky hloupě proplouvají a mizí u dna. Zvon by měl být velký, ale ne moc, divák, který k němu přilepí nos, uvidí na druhé straně obličej připláclé ke sklu jako užaslé ryby. Hrou odrazí se v nepravidelných intervalech objevuje na stěnách zvonu i obraz a tvář toho, kdo se dívá, a on na okamžik krouží mezi velkými větroni pomalovanými živými barvami. Krásná žena půvabně vlaje v pomalém tanci, svůdně se usmívá, nedává na sobě nic znát, ale poslouchá, co si za ní nerozvážně říkají tři důstojníci: *Keep Mum, she is not so dumb*, ve válce může jedno slovo navíc stát člověka život.

Perla... Luise připadalo, že ji zná, že zná i její tělo. Představovala si její lehký krok, nohy našlapující klouzavě a neslyšně, jako když jde zvíře pralesem, procházejí životem a téměř za sebou nezanechají stopu, vyhýbají se spleťm a léčkám. Běžící gazela jen zlehka ohne trávu, která se ve větru okamžitě se zašuměním narovná, hned vzápětí ji ale podupají nemilosrdné těžké kroky pronásledovatelů,

lovců, kteří nakonec kořist dostihnou, pokaždé příliš brzy, protože je vždycky příliš brzy na to zemřít, ale taky je vždycky pozdě na to, aby kořist, teď šťvaná, nepoznala někdy štěstí z běhu ve větru a z vůně listů a trávy.

Večer si lovci unaveně zují holínky a na velké háky zavěsí zvěřinu a jiné bohaté trofeje ze své trestné výpravy. To všechno při toukách po Perliných lesích a savaně sebrali zákonitým pánům lesů temných jako jejich kůže, kteří přišli o všechno, když u bahnitého pobřeží přistály lodě. Mohutné lodě, mnohem mohutnější než pirogy nebo kmeny unášené po řekách, těžké pancíře, pušky a děla, *pour tenir en respect la canaille indienne ou arabe*, aby ta indická nebo arabská svoloč měla respekt, a ta černá ještě víc, jak se upřesňovalo ve finanční podpoře vídeňské vlády pro Boltse na jeho výpravu do Indie.

Lovci, kteří přišli kořistit v Perliných lesích a vesnicích, jako v každé džungli na světě, se vrátili domů obtěžkáni kožešinami všeho druhu, zlatem, stříbrem, hrstmi diamantů a smaragdů. I lidé, jimž tohle všechno sebrali, byli namačkaní mezi kožešinami, černá slonovina tísnící se v podpalubí se slonovinou bílou. A právě lovci zanechali stopy na zemi, kterou zpustošili a rozdrtili pod tíhou své výzbroje, svých holínek a děl, pod koly svých vozů. Stopy drobných Perliných nožek zmizely pod zemí udusanou dřeváky a pásy dobyvatelů, pěšiny jsou smazané z povrchu zemského velkými silnicemi, po nichž může pohodlně projet obrněná kolona. Muži na těch železných vozech si namlouvali – s nevyčválanou naivitou dobyvatelů, přivandrovalců a zbohatlíků –, že po Perle, jejím lidu a jiných jí podobných, zadusáných jejich holínkami, nezůstala stopa, že zmizeli navždycky, rozplynuli se a nikdy neexistovali.

Dějiny jsou Zemské desky, jak se v Terstu říká pozemkové knize zastaralým výrazem z dob rakouské monarchie. Majetek a majitelé se dají jasně dohledat. Pokud nějaký údaj chybí, jsou tu ještě archivy, a tak tedy víme, komu co patří a odjakživa patřilo, věci i jejich významy, kdo je Adam, první vlastník zahrady. Nezáleží na tom, že do té zahrady vnikl svévolně a že se snažil zahladit stopy po tom, kdo tam byl dřív, dokonce včetně vzpomínky na něj, protože nejjistější způsob, jak upřít někomu právo na něco, je upřít existenci právního nástupce. Dobyvatel projíždí na triumfálním voze a za sebou vleče poražené nepřátele v řetězech a zotročené, jeho jméno je vyryto do bronzu a to jejich se vytratilo jako výkřik ptáka střeleného v lese. Genealogie je pedantsky přesná. Moji předkové sahají do dob antického Říma, řekne kdosi, předkové jeho kuchařky nesahají do žádné doby, nebyli, nejsou, nikdy neexistovali, takže neexistuje ani ona. Perla taky zmizela beze stopy, pár let po své jednodenní divadelní kariéře. Možná odešla s nějakým řeckým obchodníkem, který se svou lodí připlul do Terstu, jiní říkali, že ji unesl a že policie barona Pittoniho přimhouřila oko, nebo rovnou obě, byli rádi, že ji mají z krku.

A přitom to tak není, myslela si Luisa, stopy těch dvou nohou prchajících lesem nezmizely, žádná kapka zaschlé krve se úplně nevytratí. Dějiny jsou spíš než Zemské desky bankou DNA, Jošafatským údolím, které čeká na vzkříšení miliard bytostí, jež kdy žily nebo ještě žijí, neboť jediný atom života nezanikne. Oceán kapek na čekací listině, aby oplodňovaly, byly oplodněny a množily se. Lovci a uchvatitelé se snaží chránit, seškrabat z nože krev těch předešlých, ale ta krev žije, je připravená znovu kypět v žilách těl vzkříšených v paměti a ve vědomí světa, v Perliných zákonitých pánech čtyř temných řek, které s hukotem ústí do zátoky Delagoa.

Černá Perla, nejvzácnější a nejdrahocennější z perel, pro svou barvu, pro černé lupy nader, pro hbité bosé nohy nepolapitelné jako ryby. Tak rád líbal její chodidla, jen o něco málo světlejší, ten jemný bledý palmový list. Černá chrání před neúprosně žhnoucím světlem života a před jeho násilím. Černoši jako poslední z posledních na zemi a nezničitelní vzdorovali ohnivému slunci, které je spalovalo na savanách, na otrokářských lodích, na plantážích. Černá světlo pohlcuje, ukryvá a zadržuje, nechává ho něžně a toužebně se zablýsknout ve hře paží a nohou. Možná právě proto říkával Carl Philipp, že Perla tančí, i když jen mluví a usmívá se.

Ale Carl Philipp si toho pravděpodobně vůbec nevšiml, nebyl ani schopný si něčeho takového všimnout. Vydělat nějaké peníze s divadlem, jako je vydělal a prodělal v mnoha jiných podnikcích, nejspíš si i užít těch nohou a nader a možná soupeřit s Casanovou, který přivedl na prkna divadla San Pietro náročnou hraběnku, ale nikoli krásnou černou služtičku, která hraběnku vystřídala v jeho loži, nebo se k ní aspoň připojila, prý k jeho převeliké spokojenosti. Možná ho zajímalo jen tohle.

Ale proč bychom si nemohli myslet, říkala si Luisa, že to bylo čistě jen z lásky? Proč každá mužská výzva vlastnímu osudu se musí vždycky zrodit ze ctižádosti, nenasytosti, hry rolí, kdy se nechá chytit do pastí jako námořník, kterého seberou opilého v hospodě verbíři a on se ocitne na palubě lodi Jeho britské Výsosti, jako se to stávalo v dobách toho Carla Philippa? Kdo tvrdí, že láska může být jen rekvizita v mužově volbě či nevolbě, jen podružná vedlejší postava jako sluhové v komediích hraných v divadle San Pietro, kteří jsou leda k tomu, aby rozmotávali nebo zašmodrchávali zamotané předevo, ale víc nic?

Docela se jí líbila představa, že tenhle Carl Philipp, který tak rád vynášel kartu denárového krále a nejradši jich měl pár v rukávu, mohl uprostřed bouřlivých zvrátů svého života Perlu doopravdy milovat. Sen stínu je člověk. Avšak když vzejde záře darovaná Diem, jasné světlo nastává lidem a blažený věk. Dokonce jeho pravnuk nebo praprnuk, posedlý poněkud méně božskou mánií, mánií války, jako by aspoň na okamžik pochopil, že když člověka přepadne láska, donutí ho jít tam, kam vůbec nechce a kam by si nedovedl představit, že by jednoho dne mohl chtít jít. Ne nadarmo se v jeho papírech, vložených mezi podklady Archeologické společnosti, najde tak podrobný záznam o takovém starém příběhu, jež s sebou odnesl od břehu odliv let, a ne jenom o třiceti kusech děl a tři sta sedmdesáti pěti bednách s puškami, které dostal Bolts na svou výpravu, k níž se připojil i Carl Philipp.

Carl Philipp, hochštapler, ale geniální, údajně pomýšlel i na představení Rousseauova *Pygmaliona*, nejspíš se mu zamlouvala představa Galatey, která se z bílého mramoru promění v černé maso a začne svého stvořitele pěkně sekýrovat. Kdoví jestli byl Perliným Pygmalionem, nebo se aspoň pokusil jím být, říkala si Luisa, a to pomýšlení ji jako sinální blesk na vyprahlé pláni srdce zabořilo, když si představila nezvladatelnou sílu, která nutí toho, kdo miluje, stát se Pygmalionem milované bytosti, v tom je prvotní hřích lásky, která nechtěně a nevědomky chce mít milovanou osobu k obrazu své touhy.

Ona sama byla taky k těm, co milovala, krutá, aniž si to uvědomovala. Snažila se vymodelovat a vysochat tvář, duši a tělo toho, kdo spával po jejím boku – v tom štěstí společného spánku –, a nekladla si otázku, zda retušováním těm rysům spíš neuškodí. A přitom to mohla vědět, protože se sama tolikrát vzpouzela milujícím a milovaným rukám, které

si nemohly pomoci a musely se pokusit pozměnit nalíčení na její duši, na jejím způsobu bytí a života, nedokonalém a hřešícím, ale jejím, jejím jediném možném. A tak pokaždé buď ona, nebo on zpřetrhali řetězy, které si navzájem ukovali, a utekli, i s těmi řetězy pořád ještě částečně na nohou, protože když se zamkne řetěz na milovaném a milujícím srdci, jde ho pak jediné zpřetrhat, ale už ne odemknout, klíč se ztratil.

Mohla ty stopy a jizvy po řetězech vyčíst na své kůži, v tom graffiti, v němž byl vyryt a vylíčen příběh jejího života a jejího srdce, jako značky, které její otec dělal do zárubně dveří od ložnice, když byla malá, ukazovaly růst holčičky, u níž se očekávalo, že bude vysoká, v tomhle ohledu podobnější otci než matce. Otec a matka – jakou přízní osudu byli ušetřeni okovů, potřeby vsadit do nich druhého a strhnout je ze sebe, ty dvě bytosti osvobozené od prvotního hříchu lásky? Každý z nich se stal sám sebou spolu s tím druhým, díky tomu druhému, jako rostlina, která se otáčí za sluncem a vstřebává ho svými listy, jako její mízní kanálky nasávají vodu ze země, živí se jí. Voda, kterou si předávají, je krev z žil obou dvou, každý z nich je půdou tomu druhému. To ale znamená, že štěstí není nemožné, i když se mu dá těžko uvěřit. Nejenom v pohádkách se najde ztracený klíč k srdci, který nečekaně donese domů zelenavý ptáček nebo jiný zakletý zpěvák.

Sál č. 14 – Vitrína, 2 metry vysoká, 1,5 metru dlouhá, 50 centimetrů hluboká. Na nepravidelně rozmístěných poličkách jsou na malých podstavcích vystaveny špičaté tvrdé kameny, hůlky s pestrobarevně zbarveným hrotem, seříznuté slámky, flakonky s různými inkousty, štětce s roztřepenými konci, skalpely, tabulky potažené voskem, listy papyru a pergamenu, špičatá rydla, husí brka, perka, štětečky, plnicí pera všech druhů, Parker Aurora 88 Montblanc, kuličková pera, propisovací tužky, tuhy zasunuté do versatilek jako kopí, kolofony, Olivetti Lettera 22, linotypy, počítače různých generací. Nápis velkými písmeny přetíná příčně vitrínu: „Pero zabíjí spolehlivěji než meč.“

Pod tím je na stěně pod sklem zavěšený jeden jeho volný list, dole přetržený – vytáhla ho z koše na papír. „Psaní je nabroušená dýka, která bodne rovnou do srdce. Zraňuje i léčí, ale především zraňuje. Pero – a některá velká těžká pera se tomu i podobají – je jako Misericordia, krátká španělská dýka s robustní, obvykle trojúhelníkovitou čepelí, která zasadí ránu z milosrdenství. Jsou knihy, pro něž vzplane svět a které zahřejí srdce, ale zčistajasna ho nechají ve štychu, jako tomu bývá u mnoha příběhů lásky, tedy smrti. Vypouštějí jed, slibují ráj a namlouvají nám, že pravý život je jiný, porušují tajemství a prozrazují důvěrná sdělení, špehují. Anonymní dopisy, udání, pomsty. Faleš a pravda ničivější než jakákoli lež. Klikyháky psané perem, labyrinty, které tě polapí, v nichž zabloudíš a ztratíš se. *Liaisons dangereuses*, vedl do proradnosti, ale především pocitu nenapravitelného neštěstí, a co je ještě horší, výsostné poezie, skoro jako by napovídalo, že mezi poezií, láskou a neštěstím existuje nepominutelné

pouto. Rána za ránou. Rydlo, které ryje do voskových tabulek, zanechává jizvy na duši a na srdci. Psát a rozdírat tím tělo do krve, viz *V kárném táboře* od Kafky. Bodat rydlem, zraňovat jím. César se před spiklenci brání pisátkem, někoho jistě zraní.“

Knihy... *Protokoly sionských mudrců, Mein Kampf, Kladivo na čarodějnice*, staré katapulty nenávisti o to ničivější, čím je hloupější, teď jsou však z nich nepotřebné nástroje se zastaralou municí, dobré leda tak do Muzea. Smrt a ničení běhají po síti rychleji než myšlenka. Zašlápne se mravenec, nepatrná, skoro neviditelná načervenalá kapička pod podrážkou, stiskne se klávesa a zabije se člověk, neviditelné řetězy milionů bajtů mu sevrou hrdlo, zardousí čest.

Žádná krev, stiskne se další klávesa, celé krychlové kilometry velkých bankovek poletují sem a tam, přetékaají z bankovní vkladů, které jsou hned prázdné, makulatura ucpává ulice, ty ulice jsou zaplněné miliony hladovějících, kteří se prohrabují papíry a hledají nějaký ještě požitelný odpadek, kdosi uklouzne a upadne do těch lepkavých a umaštěných hromad, dusí se pod nimi. Předseda představenstva ještě sedí za psacím stolem, kapitán opouští loď poslední. Vzal si do hlavy, že zůstane u počítače, ale z tiskárny bez oddechu a bez slitování vylézají e-maily, papíroví hadi se obtácejí kolem Herkula bezbranného jako dítě v kolébce, ale nejde je uškrtnit, vinou se mu kolem krku a pomalu ho rdousí, spousta jich roztrhne, jenže hadi jsou nespočetní, e-maily z bank, podniků a finančních fondů celého světa. Sotva popadá dech, skončí povalený v křesle, udušený. Papíry nad ním šustí dál a dál, zasypaly ho, obalily jako mumii, sviští k dalším lidem v jeho kanceláři nebo přede dveřmi, spousta tenounkých listů, z nichž je nakonec obrovská hora papíru. Zanedlouho je z kanceláře, ze všech kanceláří papírový hřbitov.

LUISIN PŘÍBĚH V

Prý mezi jeho zmizelými zápisníky – ta nepřítomnost v soudní síni musí být každopádně jádrem, středem Muzea, myslela si Luisa s umíněnou odhodlaností, jejich zmizení je klíčem, zlatým hřebem celého příběhu – byly takové, které pojednávaly o pachu Risiery, o pachu předtím a potom, plných a prázdných cel, šatů v prádelně, spalovaných odpadků. I vůně moře v údolí Muggie pronikala jen chabě střešními okénky a okamžitě se měnila v smrdutý zápach shnilých chaluh. Z jeho poznámek o vůních zbylo jen pár listů, které se nějakým zázrakem zachránily. Asi protože jsou neškodné, na lavici obžalovaných nelze dost dobře povolat pach nebo poznámku o pachu. Ani v té rozvrzané pojízdné polní prádelně plné páry, kterou hodlala umístit do sálu č. 17, to nemohlo vonět o moc líp, pach zpoceného, v zákopech celé týdny nevyměňovaného spodního prádla, nesoucí v sobě v některých případech smrt toho, kdo si konečně převlékl nátělník a padl zabit výstřelem. Smrad i v podpalubí otrokářských lodí, přečpaném těly, která se vrátila do stavu embryí v břiše dějin. Hodně se jich ztratilo cestou, zdechliny pohlcené oceánem a rozsápané žraloky, spousta jich doplula polomrtvá přes tu velkou vodu, Jordán, oceán, prostě potopu, která zaplavila zem, břicho lodě je vyvrhlo i s krví a špínou na pláž, na jiný břeh, kam dorazili k neštěstí svému a i těch, co přijdou po nich.

Je těžké přijít do zaslíbené země, která je ještě nehostinnější než každá jiná, pošpinit ji prvotním hříchem černé

krve, která prýští pod ranami bičem z ohnutých černých zad na bavlníkových nebo třtinových lánech a která z těch zraněných zad vytéká stejně červená, jako koluje v žilách toho, kdo praská bičem – prvotní hřích krve černého Abela, prolité Kainem, zkáza a prokletí té zaslíbené země a vykoupení, až černá krev přestane být prolévána k smrti, bude volná a znovu silná a bude vykoupením a spásou v zemi, která se teprve pak stane zaslíbenou, krev vykoupení obětovaná za všechny, při obřízce taky stačí jedna kapka krve k podepsání smlouvy.

Do kanaánské země přišli v okovech synové Abrahamovi, nezáleží na tom, zda od Sáry nebo od Agar, početní jako hvězdy na nebi a zrnka písku, otcové mého otce ještě početnější než otcové mé matky a taky nesmrtelní, i když byli vražděni po milionech. Hospodin nás nechal vyjít z Uru, aby nám dal zemi, zítřejší zemi zaslíbenou, kde vlk bude bydlet s beránkem. Ale až do toho zítřka zemi krve, viny a bolesti, Šechemovi muži zrádně probodeni meči Jákobových křivo-přísežných synů, starci a děti s podříznutým hrdlem v Santu Domingu kvůli barvě své kůže, v tomto případě bílé. Otroctví v Egyptě a zajetí v Babylonu, zboření chrámu a útěk do všech stran, pogromy v Haliči a lynčování v Alabamě, obchod s černochoy a šoa. Otec přijel až sem zabránit tomu, aby zabili mou matku, hoří, dítě hoří. Rituální vraždy a znásilňování bílých žen, pradávny had je lhář, ale je to nejmohutnější svědek obžaloby a všichni mu věří, Židé o Pesachu vraždí děti a černoši znásilňují bílé ženy, a přece jsme všichni stoupali po Jákobově žebříku, *we are climbing Jacob's ladder*, i matka se naučila tenhle spirituál, starý žalm, který nikdy neutichl.

Muži černé pleti bojují s Bohem, a ne jenom jednou, mokrát. Kulhají hůř než Jákob, okovy, které nosí na nohou celé věky, jim vykloubily kotníky. Bojují s Bohem svým zpěvem, kterým ho prosí a vyzývají a který se vlní jako obilí kolem

ohnutých zad, zpěvem, který je vždy provázel na jejich cestě, *I'm a gwinter sing, gwinter sing along the way*. V podpalubí otrokářské lodě nebo v boudě na plantáži vypravěč vypráví tvářím černým v přítmi a jako přítmi černým, ty opakují písň staré pramáti, černé matky všech, pláče, pláče Sihamba Ngenyanga, ó ta třpytivá kopí, anonymní zástup, temný uprostřed temné noci, slyší hlas a zpěv, jako dítě v lůně slyší zpívat matku, a Luise, když vzpomínala, jak ji otec ukládal ke spánku a uspával těmihle písňemi v jazyce pocházejícím z daleka – z menší dálky než ten svatý jazyk, který vypráví, jak na počátku Bůh stvořil nebe a zemi –, připadalo, že je sama taky v bezpečí a šťastná v ochranném lůně, otcovy silné černé paže byly teplým tmavým mořem, které ji obklopovalo jako to, v němž plavala, když ji matka ještě nosila v břiše. Tak to taky bývá, když člověk spí vedle toho, koho miluje, usínají ještě jeden v druhém, myslela si a říkala si, proč tohle, právě tohle nikdy doopravdy nezažila.

Nikdo neví, jak jsem vypadala, když jsem byla v jejím lůně, když jsem začínala mít svou nezaměnitelnou tvář. Černé tváře ve tmě byly taky nerozlišitelné, třebaže hlas, kterému naslouchaly, je začínal přivádět z přítmi ke světlu, kde by se každý stal sám sebou a už by nebyl jen černou skvrnou uprostřed černé masy, dědeček a babička a další předci, na dlouhou dobu všichni stejní, protože tonuli ve tmě, jako ostatně i dědeček a babička z druhé strany a jejich předkové, mí staří Židé, jak praví básník, po všech útrapách a kšeftování teď tady spočívají, duši a tváří se podobají.

Podobají, jak se to vezme. V čem se podobá rabín Joachim Prinz, který byl rabínem nejdřív v Berlíně a potom v Newarku a který v roce 1963 u Lincolnova památníku kráčel po boku Martina Luthera Kinga a mluvil jako „americký Žid... plně se ztotožňující“ s černochoy, svému kolegovi z Atlanty, který

říkával, že by za negra nedal ani zlámanou grešli, nebo židovským šéfům Miami Beach Hotel Owner Association, kteří se snažili zrušit smlouvu s African Methodist Episcopal Church, aby neodradili bílou klientelu, zatímco v Memphisu spousta černých mladíků zpívala vulgární písničky o Židech, a když mluvili o „sionismu“, vypadali jako členové Ku Klux Klanu, když mluví o negrech?

Lod', na níž otrokáři Aaron Lopez, Moses Levy a Jacob Franks převáželi otroky, nesla jméno *Abigail*, ženy a služky Davidovy, ochotné mýt nohy jeho služebníkům, jak stojí psáno. Ale Abigail spí v Davidově loži, kdežto námořníci, když už po mnoha dnech plavby nemůžou dál, ale klidně i dřív jen tak z vrtochu, chodí dolů do podpalubí a tam przní mladé i ne úplně mladé černošky, ve tmě je každá kočka černá, ani jim nesundají řetězy. Často se jich několik vystřídá na jedné, jejíž černé prsy se i ve tmě třpytí, a pod stehny té ženy zbude jen kaluž sražené krve, spermatu a špíny. Po příjezdu to bude jen skvrna navíc, tam dole se s vyměšováním nedělají cavyky.

A přece jenom se navzájem podobají. *Marron*, který uteče z plantáže na horu na pobřeží, jimž se tam říká *morne*, ví, že ho dostanou, a tak za sebou opovržlivě nechává na tom kopci stopy ve vysoké husté trávě. Ví jako každý, že umře, ale nevzdává to. Po něm a díky němu budou další *marroni*, další vzbouřenci, které žádné vyhlazování nevyhladí. Aaron Lieukant, který odjel transportem do Osvětimi, pošle svým dětem Bertě a Simonovi lístek se vzkazem: „Když jste v létě určení, nepijte studenou vodu.“ A ti pitomci v hnědých košilích a s hákovými kříži si mysleli, že můžou takovéhle lidi zničit? Ve srovnání se vzkazem pana Lieukanta je i Risiera jen směšný barák. Kdybych měl ten lístek, udělal bych obrovskou zvětšeninu, která by vévodila celému Muzeu. Nejen to, ten vzkaz a *marronův* přetátý řetěz by stačily, už jen to by

bylo Muzeum. *No more shell they in bondage toil, let my people go, nech můj lid jít. Miliony mrtvých, oni, to znamená my, já a moji blízcí a blízcí mých blízkých, ale ty kosti znovu vstanou, dese bones gwine rise again, a nejenom kosti, i maso a krev, těla stvořená k lásce. Ne nadarmo se chudáci faraoni a jejich nohsledi bojí sexuální potence černochoů a Židů.*

Matka taky, říkala si Luisa, ožila v té černé náruči, v té nezkrotné bezelstné něze, běloskvoucí jako zuby šťastně otevřených úst v černé tváři. Teď je i ona černá, jako řeka pod vysokými stromy dalekých lesů, v radosti, která zaplavila její vyschlé tělo a srdce. Šulamit a lilie, kvetoucí údolí, *nigra sum, sed formosa*, teplá černá barva života a pokory, s níž ho lze přijmout. Pokora, *humilitas*, říkával strýc Giorgio, pochází od slova *humus*, tak nás to na gymnáziu učil pan profesor Minzi Fano, z něhož nic nezbylo, jen popel, který uklízeči v Risieře vysypali do moře s ostatní špínou. *Humus*, prst', dobré hnědé bahno života.

Ano, byla jsem, byli jsme schopní sundat citery z vrb, kam jsme je zavěsili, a pět Hospodinovu píseň mezi cizinci, to znamená kdekoli v cizím světě. Otec jí taky polohlasně zpíval písně v cizí, neznámé řeči – takové byly Luisiny první vzpomínky –, v řeči země obývané vílami a mluvícími zvířaty a květinami, jak si jí jako malá představovala, když ji ukládal do postele a něžně jí rukou zavíral protestující ústa, někdy jí žertem zakryl celou tvář a ta ruka byla velká hnědá, příjemná noc, která se snesla na ni a na svět. *Adieu madras, adieu foulards / adieu rob'soie, adieu collier chou / doudou à moin, li qu'a pa'ti / hêla! hêla! C'est pou' toujou' – odešel navždy, ach běda, navždy. Non, non, Mam'zell', il est trop tard / le navire est sur la houée... je příliš pozdě, běda, loď už odplouvá...*

Muen enmeu, říkal jí a říkal to i její matce, jak to Luisa o pár let později zaslechla, když pobíhala po bytě a mījela zavřené dveře ložnice, ale matce to říkal jiným tónem, jaký ona neznala, *muen enmeu*, miluju tě, mám tě rád, je to totéž, ale není to totéž, dvě slova, dva blízké i vzdálené hlasy, těžko říct, který z nich je silnější, něžnější, pravdivější. Když vzpomínala na otce, na jeho veliký bílý, zářivý úsměv v černé tváři, vybavil se Luise vánoční stromek u její kamarádky Giovanni, spolužačky, jejíž otec, žák dona Marzariho, bojoval za odboje v terstské katolické partyzánské brigádě Domenica Rossettiho. Tmavá jedle až do stropu, černé větve, které se o půlnoci rozsvítily světýlky, se rozkládaly doširoka, jako by chtěly naznačit, že se spojí jako paže a člověk se v nich může schovat a zmizet, být v bezpečí, pod ochranou. Luisa si představovala, že mezi větvemi toho stromu, které splývaly s nocí, se ukrývá spousta lesní zvěře, která už není štvaná, je šťastná v tom útočišti, a nejenom zvířata všeho druhu, ale i muži a ženy, kteří přišli ze všech koutů světa, indiáni s pery, vojáci s puškami, vystřelujícími jen čokoládové bonbony, a taky nemocní a ranění, kteří se uzdravovali v té hluboké tmě ozářené svíčkami jako noční nebe hvězdami. Bylo tam dost místa pro všechno a pro všechny, však taky pod strom postavila malou menoru a nikdo nic nenamítal, naopak jí Giovannin otec řekl, když jí ukazoval ježíška v jesličkách pod jedlí: „Vidíš, tohle je židovské dětátko, které změnilo běh světa.“ Taky jí připadalo, že je schovaná mezi větvemi té jedle, když ji otec vzal do náruče, jeho bílý úsměv svítil jako hvězda za noci s vánočním stromkem, jako bíle zpěněný hřeben vlny na velkém, hodném temném moři, které ji obklopovalo.

Pak ty vody znenadání vyschly, jako když se příboj stáhne a víc se nevrátí, zákon přílivu a odlivu už neplatí, možná

zmizel měsíc, nebe je rozhodně prázdné a na pobřeží, kde bývalo tak příjemné se brouzdat, zbylo špinavé zaschlé bláto. Válka, a tedy smrt zuří pořád, i když je podepsán mír. Jak zahrnout do Muzea smrt v každé její podobě, jak ji pojmout, aby byla hmatatelná a přítomná jako mrtvé tělo? Bez smrti je Muzeum i se všemi svými smrtícími zbraněmi jako bez ruky, nejenom že je neúplné, ale chybí mu to zásadní. To by bylo jako vystavit jen kámen, který skolil Goliáše, ale ne bombardéry, které během jedné noci zbořily Drážďany a pobily tisíce lidí.

Je pravda, že on na smrt nevěřil, když žil svým Muzeem. Chtěl předvést, že děla, bomby a tanky jsou neškodné hračky, protože smrt je pouhý klam a šílený strach, myslí, která se domnívá, že může zabíjet a umírat. Zhrozil by se, kdyby viděl, že z jeho Muzea bude triumf smrti, její apoteóza, prostě podívaná na její nevyhnutelné vítězství. On je teď navzdory svému invertoru mrtvý a já budu jeho Muzeum proti němu, proti jeho ušlechtilému bláznovství. Muzeum bude jeho hrobka, urna s jeho popelem a jeho nicotou, prázdnota nepřítomnosti, jeho i všech ostatních, a ne pomník jeho slávě, jeho přítomnosti stejně domýšlivé a nepravdivé jako každá jiná.

I z těla mé matky se stala přívětivá louka se svěží, orosenou a hebkou trávou, ale smrt je herbicid, který všechno spálí a vlhkou zem vysuší, až vyprahne, rozpuká jako bahno na slunci mezi kameny. Po té banální osudové nehodě na dráze v Avianu byla matčina pleť jako povadlá slupka. Když skončilo Svobodné území Terst s jeho Vojenskou spojeneckou správou a Terst byl znovu italský, podařilo se seržantu Brooksovi, který patřil – věc nepříliš častá u vojáků černé barvy kůže – k TRUSTu, k Trieste United States Troops neboli ke znamenitému a dobře opečovávanému 351. pluku,

založenému modrými d'ábly z 88. divize a pobývajícimu v tom nadvakrát rozervaném městě, aby byl přidělen na vojenskou základnu v Avianu, základnu NATO a sídlo velení United States Air Force v Evropě. Mohl tak být nablízku své rodině, protože Sara do Ameriky nechtěla. Zaslíbených zemí už bylo dost, říkala, až moc, a všechny strašlivé, jen samá bojiště, i v Izraeli, i teď se tam Izák s Izmaelem řežou do krve.

Herbicid jejího života rozprášilo letadlo, ale nikoli z výšky, nýbrž při banální pracovní nehodě na letištní dráze, která byla v souladu se Status of Forces Agreement mezi americkou a italskou vládou ve společném užívání. Osud, jako obvykle banální a hloupý, dosáhl toho, čeho nedosáhli Němci za války ani o několik let dřív pár opilců v Memphisu, majících chuť zakončit večer tím, že zmasakrují nějakého negra. Se seržan-tem Brooksem zahynul – v letadle, které se chystalo vzlétnout, když na něj dopadl civilní letoun firmy Zanussi, který jediný měl povolení k mezipřistání v Avianu – i jeho spolubojovník z Chicaga, důstojník Pat Wright, ročník 1922, první pilot z 99th Fighter Squadron neboli od Tuskegee Airmen, z legendární afroamerické letky přiřčené k patnácté letecké armádě Spojených států amerických, představující naprosto spolehlivou ochranu před německými stíhačkami pro těžké bombardovací letouny, které mířily na průmyslové objekty v severní Itálii a v Německu.

Údajně se žádnému z německých letadel nepodařilo sestřelit ani jeden z těch bombardérů, protože piloti z 99th, a Pat Wright to věděl nejlíp, je ostřelovali předem. Nakonec ani plukovníci z Texasu nebo z Mississippi, kteří se ve svých kancelářích mohli ukřičet kvůli tomu, že by měli negři strážit na obloze hvězdy a pruhy, se už neopovážili něco namítat. Ale Patu Wrightovi byla ta mistrnost málo platná, když civilní letadlo, možná kvůli špatně udržovaným motorům nebo

kvůli prudkému *wind shearu*, do nich narazilo přesně ve výši okénka pilotní kabiny.

Luisa si pamatovala, jak ji jednou otec vzal na vojenskou základnu a nechal ji nastoupit do trupu letadla, které jí připadalo jako velikánská okřídlená ryba, a vzpomněla si na Pinocchia v břiše velryby. Musí být pěkné nechat se spolknout a skončit ve velkém žaludku. Možná že by myším nebo i ptáčkům, které tak nerada vídala v kočičí tlamě, bylo uvnitř dobře a byli by tam spokojení jako ona v prázdném trupu letadla. Svět venku, za těmi tlustými skly – hotovými pancíři – na ně nemohl. Prudký liják stékal po okénkách, už to nebyla útočná bouře, nýbrž zbloudilé slzy, stromy se ve větru ohýbaly, vypadaly jako tlapy příšer, ale strach a zlo zůstaly venku, jako když byla v matčině bříšku, škoda že si z toho nic nepamatuje. Ale nejvíc ji oslnila pilotní kabina se všemi přístroji – o něco málo později se chtěla naučit jejich zvučná, kouzelná jména nedávající smysl jako říkanku nebo rozpočítadlo: výškoměry, tachometry, manometry, směrové setrvačníky, ententyky dva špalíky.

Velká létající ryba. Může i do vody, tati? Ne, je to veliký pták, který když přijde bouřka a moře se chystá zaplavit zemi, vzlétne a odnese svá mlád'ata do bezpečí. Spousty mlád'at. Ano, ryby taky, to se rozumí. Tohle je hodná velryba, říkala si Luisa a běhala po trupu letadla. Když táta vezme mě a mámu do jejího břicha, znamená to, že je hodná, a jestli se nehýbe, znamená to, že je unavená, ale jednoho dne odletí do úžasných míst, možná k těm dalekým plážím, bílým pískům kropenatým červenými listy spadány ze stromů, odkud, jak jí vyprávěl táta, je vidět v moři obrovský útes, bělostnou třpytivou skálu, velký mořský diamant.

Ale jsou i falešné velryby, a zlé. Byla jednou jedna obrovská velryba, která připlula k pláži, kde si spokojeně hrála

spousta malých černých dětiček. Velryba položila tlamu na písek a hleděla na děti milým pohledem, z nosních otvorů vystřikovala do vzduchu vysokánské vodotrysky a děti se smály a tleskaly a navzájem se postrkovaly pod proudy vody. Velryba uměla i zpívat písničku o přenádherném kraji na dně moře a děti okouzleně naslouchaly a dívaly se na vodotrysky, šly do vody a vylezly velrybě na záda, ta otevřela velkou tlamu s velkými zuby, moře se vlévalo do té jeskyně a s pěnou stahovalo dovnitř děti a velryba odplula na širé moře a zmizela v něm.

Tam dole už tu mámivou píseň slyšet nebylo, jen chrčivé tlumené oddychování. Velryba prý proplula celým mořem a pak děti vyvrhla na protilehlém břehu. Spousta jich bylo mrtvých, když je velryba vyplivla. Ostatní už nebyli děti, byli z nich dospělí, ale oškliví, špinaví a hloupí, a tak se jich zmocnili zlí obři, kteří je trestali, nutili je dřít do úmoru a nelítostně je mlátili bičem. Pohádka, kterou se Luisa naučila ve škole – možná už ve školce v San Luigi, nepamatuje si, rozhodně ale ve škole nebo školce v San Luigi, v pěkné, světlé a vzdušné budově na tom větrném kopci, která shora hledí na terstské moře –, byla o zlém muži, který uměl úžasně hrát na píšťalu, a děti chodily za ním, šly až do veliké místnosti, jen pojd'te, já vás hezky osprchuju, vždyť jste tak špinavé, styd'te se, ona je to vážně pravda, že jsou Židi špinaví, jako černoši a možná hůř než černoši, už děti mají špinavé. Cítíte, jak ta sprcha hezky voní, zvláště, ale příjemně. A kdyby vám byla zima, nebojte se, zahřejeme vás, rozpálíme pec. Zelený rybář hodí Pinocchia na pánev, ale pec je lepší, pořádně zahřeje a je jistější.

Když se vzácněkdý máma s tátou hádali – ale jaképak to byly hádky –, bylo to proto, že máma ráda vyprávěla pohádky, co nahánějí strach, o dětech, které jdou za píšťcem nebo

za velrybou, a pak je už nikdy nikdo nespatri, o obrech a ježibabách, které vykrmují děti, aby je snědli. Tátovi to vadilo, co to je za příběh o píšťci, který odvádí děti pryč, co si lidi myslí, že zmůžou hrůzostrašnými pohádkami, aspoň že ta o holčičce a vlkovi, cos jí tuhle večer četla, dobře skončí, holčička vyjde z vlkova břicha a vytáhne ven i babičku, ale ani tahle pohádka se mi nelíbí, už tak je na světě dost skutečných věcí, které nahánějí hrůzu, a je hloupost vymýšlet si další a pak zůstat paf před hadem. Pamatuj si, Luiso, mít strach je pitomost, strach lze, je to ta nejhoupější věc na světě, nedej se nachytat. Jestli se bojíš tmy, rozsviť si a hned uvidíš, že přízraky nejsou, a když vypnou proud, využij toho, aby ses pěkně prospala.

Příběh, který jí naopak vyprávěl rád – ale až když povyroستla, a vyprávěl jí ho v různých obměnách, což ji rozčilovalo, protože jako všechny děti chtěla, aby příběhy byly pokaždé stejné, stejná dobrodružství, stejná slova užitá vždy ve stejný okamžik, a tak mu i tu nejmenší změnu opravovala –, byl příběh jiné Luisy, která beze strachu a obratně prošla rozbouřenými vodami a spokojeně se vrátila domů. Dokonce říkal, že právě kvůli ní chtěl, aby se jmenovala Luisa.

Kolikrát jen si nechala Luisa od něho večer vyprávět příběh té druhé Luisy – aspoň se pocvičím v italštině, říkával vždycky hned ochotně, ty jsi moje učitelka, musíš mě opravit, když udělám chybu, tak jako to dělá tvoje paní učitelka ve škole. Luisa byla pochopitelně princezna. Nebo tak něco. V každém případě to byla urozená dáma, když se jmenovala Luisa de Navarrete, nosila jméno se šlechtickou předložkou, jímž se honosili vynikající právní poradci a úředníci španělského krále. Byla to drobná šlechta, to je pravda, ale když má člověk kůži černou jako eben – zvláště v těch dobách, ale i později, mnohem později, i včera, i dnes, i zítra –, je to osud, jakému se ani věřit nechce. Luisa ji nicméně povýšila do řad

princezen, jak se v pohádkách sluší a patří. Ať byla princezna, nebo ne, na tom nesejde, říkával otec, důležité je, že byla svobodná, chápeš? Věc v té době nevídaná. A k tomu ještě provdaná za bělocha, černoška provdaná za bělocha, chápeš, co to znamenalo? Ale opačně je to lepší, vid', Luiso? říkal, když seděl na bobku u její postýlky a ukazoval na mámu, která utírala nádobí. Luisa nedovedla pochopit, co je na tom tak divného, že je někdo svobodný a že si může vzít za muže nebo za ženu, koho se mu líbí, ona se například rozhodla, že si vezme svého spolužáka Livia, který seděl o tři lavice před ní, a taky že se vzali v parku nedaleko fontánky, nikoho se neptali na dovolení a hráli si se žlutásky a modrásky, ti měli taky svatbu, poletovali a společně usedali na květ.

Jediné, co ji trochu rozčilovalo, bylo, že ten příběh nebyl pokaždé stejný, jak by si přála. Já to nedělám schválně, říkal otec vedle jejího lůžka, není lehké představit si, jak někdo doopravdy žil a co dělal, a to nejenom před dávnými časy, ale vždycky. Člověk se dozví, že se něco stalo, protože mu to někdo vyprávěl, a někdo další to pak vykládá trochu jinak, i o spoustě věcí, které děláme, se dozvídáme, protože nám o nich někdo řekne, a nejde přitom jenom o to, co jsme dělali, když jsme byli malí, o čem nevíme, protože si to nemůžeme pamatovat, a i když si na to vzpomínáme, občas se nám to poplete. V knihách, ze kterých se máma učila modlitby, se píše, že Bůh jednou mluví, a člověk, který mu naslouchá, to slyší dvakrát, ale to nemůže být totéž.

Ta Luisa se kdysi narodila v Africe, unesli ji a udělali z ní otrokyni – otec jí v jedné knize ukázal pobřeží velikého zálivu daleko v oceánu a o kousek výš jakýsi oranžově vybarvený rozplácly list, který se jmenoval Španělsko a měl velkého a mocného krále, a ten posílal vojáky, aby unášeli Afričany. Ale královi důstojníci si hned všimli, jaká je šikovná

a bystrá, propustili ji na svobodu a poslali do školy, stala se z ní dvorní dáma nebo nějaká důležitá společnice v paláci jedné velké dámy, kterou doprovázela na dlouhé cestě přes velké modré moře, až se dostala do země ještě nedávno neznámé. Zastavila se na jednom ostrově, pak na dalším – tam za mořem jich byla spousta –, až zůstala navždy na jednom, který se jmenoval Portoriko.

Jindy se ale Luisa ve vyprávění na Portoriku narodila – ta velká Luisa, říkal jí otec, ty jsi malá, moje malá Luisa, která jednou vyroste a bude velká jako ta druhá, myslím tím, že bude velká svým duchem a srdcem a možná ještě víc. Co by asi řekl, kdyby viděl, že z ní není královna Karibiku, ale jen projektantka Muzea, ale ano, byl by jistě spokojený a pyšný, obdivoval by ji jako vždycky, jako když přinesla domů vysvědčení. V každém případě právě na Portoriku začínalo Luisino naprosto neuvěřitelné dobrodružství, v němž se to hemžilo karibskými indiány, únosy, potopenými poklady, válkami, návraty, dětmi tady, dětmi tam, strašlivými obviněními a ještě strašlivějším nebezpečím, ale Luisa, už velká a několiknásobná matka, se ze všeho dostala, jako se v pohádkách děti zachrání před lesními příšerami.

Sál č. 6 – MP44, zavěšená šikmo na stěně vpravo. Německá útočná puška z druhé světové války, jimiž byl vyzbrojen 1083. pluk 544. divize Wehrmachtu, v jehož rámci byl Otto Schimek přidělen k 8. granátnické rotě. Prototyp z roku 1941, první exempláře z roku 1942, vývojem

pověřeny firmy Haenel a Walther. Pěkný protáhlý tvar, těžká masivní pažba. Zásobník na třicet nábojů, u prvních kusů záchyt na bodák, možnost nasazení puškového granátometu, lišta pro montáž zaměřovacího dalekohledu Zf. Praktická zbraň zásadního významu, velmi příznivě přijímaná veliteli divizí na východní frontě, kde byla poprvé nasazena v roce 1942. Nákladná výroba, kterou zpočátku z tohoto důvodu brzdil Führer, byla později zvýšena vzhledem k významným dosaženým výsledkům, jež přiměly Sověty k vývoji kalašničkova AK-47 s podobným designem a náboji, ale rozdílným zpracováním, u Rusů frézováním, u Němců lisováním. MP44 střílela krátkými náboji 7,92 Kurz a v limitované počtu byla vybavena systémem nočního vidění na principu infračerveného záření (takzvaný Vampir). Následně byla nazývána Sturmgewehr 44, útočná puška, především z propagandistických důvodů v době, kdy německá armáda byla na všech frontách v defenzivě. Sloužila především jako výzbroj elitní pěchoty Waffen SS. Užívala ji Vopo (Volkspolizei) v NDR, československá lidová armáda a jugoslávská až do osmdesátých let. Některými exempláři jsou vyzbrojeni islamističtí rebelové na Blízkém východě.

VOJÁK SCHIMEK

„**O**tto Schimek, popraven Wehrmachtem za to, že odmítl střílet na civilní polské obyvatelstvo.“ Tabulka se zlatými písmeny u vchodu na hřbitov v Machowé, v Polsku. Léto rudých begonií na hrobě střženém bílými břízami, laskavá a ztepilá čestná stráž mezi

náhrobními kameny a kříži. Válka a mír, trvalý mír díky válce. Krásný hřbitov, uspořádaný jako muzeum. Ti mrtví dole to určitě neměli lehké, ale aspoň byli ušetřeni dalších hrůz.

Ano, prohlásil novinář, který pátral po tom příběhu nepřiběhu, je to, jako kdyby ten nápis vytvořili ti dva, doktor Pollack a Christoph Ransmayr, aspoň pro nás Rakušany, možná že bez nich a především bez doktora Pollacka a jeho slavného prvního článku, bychom nevěnovali těm polským zmatkům takovou pozornost.

Luise se nikdy nepodařilo setkat se s doktorem Pollackem a doktorem Ransmayrem, byli neustále zaneprázdnění nebo na cestách. Přijal ji jejich asistent či spolupracovník Hascher. „Ten toho ví víc než já,“ napsal jí doktor Pollack. „Bádali jsme společně a on je o všem informován.“ Hascher naopak problémy nedělal a Luisa se za ním vypravila do jeho domu v Krumpendorfu na břehu Wörthersee, v místech, kde se z jezera stává podmáčená bažinatá louka.

Pozval ji dál. Byl milý, ale jakoby na rozpacích, možná trochu nesvůj, pohled šedivých vodnatých očí uhýbal k nábytku v místnosti. „Aha, Schimek, rozumím, i když po tolika letech...“ chtěl vypadat roztržitě, ale bylo vidět, že trochu znervózněl. „A co byste vlastně chtěla vědět? Jo, ta puška...“ Téměř nepřítomným pohledem hleděl na okno po své levici. A znenadání pronesl posměšně, skoro útočně: „Která puška? Ta, co s ní nestřílel na rukojmí, nebo ta z popravčí čety, která ho zabila?“ Chvilku zaváhal. „Nebo ta, kterou zahodil do křoví, když... To ale bude ta samá, ne?“ Vypadal nejistě. „Ano, myslím, že ano, musela to být MP44, tou byl vyzbrojený právě jeho pluk.“ „Je jisté,“ odpověděla Luisa, „že bez vašeho bádání a šetření by chudák Otto byl jen jedním z milionů neznámých padlých, o nichž mimo jejich ves nikdo neví, kdežto teď přicházejí k jeho hrobu poutníci

procesím, Poláci, Němci a především Rakušani...“ „To se rozumí,“ trpce se usmál, „konečně máme i my hrdinu, anti-nacistického mučedníka, který odmítl namířit zbraň proti těm lidem, člověku se tomu ani věřit nechce. Tak ono se tam pořád ještě chodí?“ Pohrával si s knoflíkem u saka. „Víte, je to zvláštní – když člověk slyší o zázracích, i když je fakt, že ten řidič nákladáku, jak jen se jmenoval, a jo, Grębski myslím, Roman Grębski... byl po nějaké nehodě ochrnutý a měl smrt na jazyku, ale když ho dopravili k tomu hrobu, byl zase čiperný a jako znovuzrozený – a možná že bez nás by to tak nebylo... Teda já jenom vypomáhal, jen jsem podle pokynů doktora Pollacka a doktora Ransmayra všude možně hledal. Poláci nám nepřestávali děkovat, když se objevil první článek doktora Pollacka, jen tak tak že nám nelíbili ruce, a pak, když se dozvěděli, že zatímco nám děkovali a blahorečili, vyšel druhý článek – napsali ho samozřejmě oni dva, já přispěl jen skromně, pár drobnostmi, nějakým tím faktickým údajem –, tedy jak jsem říkal, když vyšel ten druhý článek – znáte to, jako v komiksech na pokračování, *Pád Otty Schimeka*, *Otto Schimek na vzestupu...* po tom druhém článku by nám nejradši naplivali do ksichtu...“

Přivřel oči. Tvář mu teď rámovalo okénko za ním, pruhované od sněhových vloček, které na skle hned tály do šikmých čůrků, jizev, které se táhly dál v hlubokých vráskách na jeho tváři, ještě výraznějších, když přimhouřil oči. Jak asi vypadají věci viděné škvírami jeho očí? Svět z pohledu přes šikmé šterbiny musí být jako ostrá čepel připravená zranit. „No jo,“ pokračoval, „vždycky je potřeba se někam uklidit. Postavit si zed', pořádnou vysokou a pevnou hradbu. Jenže k čemu to je, když se jeden cítí v bezpečí, ale najednou se na zdi ukáže prasklina, která se rozšiřuje, až zed' roztrhne? Opona se najednou zvedne, ale člověk není připravený, je

na jevišti sám, před diváky, kteří se pobaveně a krutě ušklibají. Podívá se za sebe do zákulisí, ale představení pořád nezačíná, kolem něho jen nesmyslně pobíhají lidé s židlemi, přenášejí je z místa na místo a nosí je pryč.

Chudák Otto se musel taky tak cítit, když ho vystrčili na jeviště války a on nechápal, co se děje, co se to na něj valí. Voják s hákovým křížem na paži, který než vystoupí na prkna jeviště, hledá svoji pušku a nemůže ji najít. Ozývají se hlasy, vyčítavé výkřiky, rozčilený pomocný režisér se zřejmě na někoho zlobí, že ještě není připravený, zahlédneme četaře s navztekanou tlustou tváří pod přilbou. Možná že on taky zašel moc daleko, myslím Pollack. Udělal skok vpřed a ke svému překvapení dopadl doprostřed jeviště, a pak udělal ještě větší skok nazpátek, ale špatně si to vypočítal a byl z toho spíš kotrmelec než salto, divákům to připadá jako nevkusný žert a smějí se, ale zlomyslně, a hlavně pískají a z posledních řad se ozývají i sprosté výkřiky. A člověk už najednou neví, jak se věci mají. Herec slyší potlesk a pískot a snaží se ve tmě něco zahlédnout, v tom měňavém sněžení několika světylek rozpoznat tvář, pohled, prostě někoho v tom temném davu, kdo mu tleská nebo ho vypískává, a zjistit, kdo tleská a kdo píská, kdo jsou ti lidi.

Ne, ta pohozená puška se objevila až později.“ Hascher nadzvedl víčka jako mohutné těžké závěsy, zadumaně a tak trochu otráveně, „to my ji našli. Tedy jak se to vezme, našli. Jak chcete po tolika letech, o tolik později najít něco pod jedním nebo druhým křovím... Když jsem si šel promluvit s rotným, který sloužil u stejného útvaru jako Otto, tak mi mnohem víc než o Schimekovi vykládal o všech těch vojácích, které oběsili na stromech. S Feldgendarmerie nebyly žádné žerty, zvlášť ne v ty dny, kdy bylo jasné, že jde všechno do háje, a když se někdo pokusil vzít roha, už ho za rohem čekala oprátka. V té době člověk spíš střílel, než nestřílel,

na Rusy postupující vpřed, na polské partyzány, na všechno, co se kde šustlo, sám na sebe, protože tenkrát skoncovat se vším mohla být úleva. A že by se vojákov, jako byl Otto, navíc raněnému od ruského granátu, chtělo dělat hrdinu...

„Já vím,“ řekl mi rotný, „že pro vás, co jste tam nebyli, může být těžké to pochopit. Ale v dýmu z granátů a bahně, kdy člověku v uších vybuchují bomby a práskají výstřely a má pocit, že to jeho hlava zahájila palbu a schytala zpětný náraz, při všech těch puškách a šrapnelech, které jako by mu střílely a vybuchovaly v nitru, šlehaly mu z mozku, a on neví, na koho střílí, kdo to vlastně střílí, v tom všem chtít dělat hrdinu... Chudák Otto po tom granátu, který schytl do kašat, už ani pořádně nevěděl, čím je, no a v tom šokovém stavu... Nechal jsem ho převézt do špitálu v Tarnovu a pak jsem se dozvěděl, že zmizel, nejspíš utekl, nevím, v ty dny jsem se jím nemohl zas tolik zabývat... a dneska taky ne... Byla to divná doba, ani válka to nebyla, já nevím... něco jako zemetřesení, jako když se na vás zřítí dům, člověk se vzbudí a suť mu dál padá na hlavu... Je to, jako kdyby už lidi nebyli všichni stejní, kamarádi i nepřátelé... Takový bochník, ten jo, ten člověku něco říká, možná že si šel z nemocnice pro chleba do rozbombardované pekárny, a pak s tím bochníkem v ruce, asi suchým a tvrdým, ale dobrým a pořádným, už člověku na ostatním tolik nezáleží... Jenže když ho přistihne hlídka s bochníkem a bez pušky, jak se taky stalo...“

Tak to víceméně vykládal ten rotný. O pušce se v jeho povídání nemluví, jen o bochníku chleba. Schimek, voják bez pušky. Kdoví kde ta puška skončila, v křoví nebo pod sutinami, v každém případě ji neměl.

Když už se vědělo – teda, vědělo... spíš se předpokládalo, domýšlelo –, že ta puška není, tak proč se všichni tolik rozčilovali? My jsme jen našli nějakou pušku, která chyběla,

jinými slovy nenašli jsme nic. Ale jak najít kus, i jen kousíček příběhu, jako je ten Schimekův, když ještě neexistuje a tedy ho nejde ověřit ani opravit, protože se zatím neví, co se má vlastně hledat, aby se o tom posléze vyprávělo. Příběh se vynoří až na konci – a někdy ani to ne, máme jen hrst nesouvislých a zmatených faktů, balíček rozházených karet, které už netvoří balíček, ale ani nejsou rozdané hráčům. Příběh už se sice pěkně rýsuje, ale zatím neexistuje, a v tom shonu a propletení událostí se neví, co do něho patří, které věci jsou jeho součástí. Proč má například do příběhu patřit puška, ať už nalezená v příkopu, nebo ne, zatímco prázdná krabička od nábojů nebo pneumatika z nákladáku o pár metrů dál nikoli, jak to může někdo vědět?

Nicméně kdyby ta chybějící puška byla zmíněna už v prvním článku, nebylo by možná tolik begonií a tolik vlajek. Asi by to hodně lidí mrzelo. Například našeho ministra zahraničí, jinak místokancléře Aloise Mocka, který takhle aspoň mohl konečně položit věnec na hrob rakouského antinacistického mučedníka, tedy za Rakousko, které se mohlo trochu očistit. Je samozřejmě zvláštní, že k očištění dochází teprve tehdy, když se naskytne nějaká pěkná, nečekaná příležitost, předtím si nikdo nemyslel, že by to bylo potřeba. Rozhodně jsme ale byli hrdí na to, jak jsme hezky čistí, *Austria felix* jako první oběť nacistické ničemnosti, země, kterou ohněm a mečem přepadla a okupovala armáda Třetí říše, tedy pod hrozbou ohně a meče, s hlavními, které nemusely vypálit, ale to vyjde nastejno, násilná invaze a barbarská okupace. Ano, 1953 Vídeňáků hlasovalo proti Anschlussu, není to moc, ale znamená to něco? Možná ano, jenže 13. března 1938, kdy Hitler triumfálně vstoupil do Vídně, což byl triumf nejen pro něj, ale i pro Vídeň, ten příběh sotva začal a tudíž se ještě nevědělo, co znamená 1953 hlasů proti a miliony hlasů pro.

To se možná bude vědět na konci – i když nikdo nikdy přesně neví, kdy nějaký příběh končí –, takže nebude.

Bylo by lepší pro všechny, kdyby se pravda o MP44 ukázala hned – to znamená, neukázala se vůbec, stejně jako se neukázala ta puška –, a v tom případě žádný hrob, žádný náhrobní kámen. Samozřejmě kněží stíhaní komunisty v Polsku a odvážní polští dělníci v Gdaňsku a v celé zemi stíhaní ještě víc by si museli hledat oporu někde jinde, a oni si ji zasloužili, po všem tom pronásledování od agentů Służby Bezpieczeństwa, které na ně vysílala strana a kteří se na ně nalepili jako štěnice, myslím štěnice v pravém slova smyslu, ten odporný špinavý hmyz, který špehuje stejně jako ty druhé štěnice, taky ukryté pod šaty na kůži. Nemí tedy na tom nic zlého, leda snad pro nás, že se ta schovaná puška tenkrát neobjevila, že si nikdo její nepřítomnosti nevšiml. Ti hlupáci nechtějí pochopit, že by si to ten mládenec zasloužil stejně – náhrobní kámen, hrob, poutě, chvalozpěvy v kostele a modlitby za obdrženou milost –, i když zahodil pušku a byl za to popraven, ne za to, že odmítl zabíjet ženy a děti.

Otto Schimek byl dobrý mládenec, o tom není pochyb, a žádný pravdivý ani nepravdivý příběh nemůže tvrdit opak. Nechtěl nikomu ublížit. Člověk, který za války, zvláště za tak hanebné války těch příšerných časů se spoustou divě zvěře všude kolem, nestřílí – ,střílel jsem krapet do všech stran, ale nikoho jsem netrefil, jaktěživ si neušpiním ruce krví, ale prokrístapána, to se nesmí nikdo dovědět,‘ řekl své sestře – takový člověk si rozhodně zaslouží pomník a zapálené svíčky pod fotografií, bez ohledu na to, proč nestřílel, možná jen proto, že už neměl pušku. Měl v sobě laskavost a příjemnou vůni dřeva z dob, kdy se ve druhém vídeňském okrese učil truhlářem, jak říkal kněz z Karmelitenkirche, který se mu snažil pomoci. Ale on to nezvládl, nezvládl ani základní

školu, dokonce ho dali do zvláštní školy. Nenačil se pravopis ani mluvnicki, jak dokládají hrubky v dopise psaném bratrovi před popravou, ale jenom hlupák by mohl vytýkat pravopisné a mluvnické chyby v tak něžném, láskyplném a pokojném dopise, který napsal mládenec těsně předtím, než ho zastřelili.

Ano, vážená paní,“ řekl Hascher, který přecházel místností sem a tam, mezi křeslem a oknem, a pokaždé když míjel malý příborník, mechanicky přesunul těžítka přidržující pár listů papíru a noviny, „nic se nesmí opomenout, ani ten dopis ne, a především si musíme být jisti, že ta puška byla doopravdy MP44, koneckonců je to památka. Ti bigotní fangličkáři tvrdili, že jsme ji zablátili. Jako kdyby puškám nebylo souzeno být zablácené, však se taky ustavičně pucujou a běda, když se nelesknou jak lakýrky na bál. Nebyť nás – především jich dvou, já jim jen pomáhal –, to bych chtěl vidět, jestli by do Machowé přicházeli poutníci zpívat *Glückliches Österreich, glückliche Jugend, die ein Vorbild hat für jede Tugend*, šťastné Rakousko, šťastné mládí, jež příklad má pro své konání, *Wyrwij murom zęby krat Zerwij kajdany potam bat*, vyrvěte mříže, strhněte okovy, zpřelámejte biče... a jestli by prezident Lech Wałęsa 1. srpna 1994 v projevu k padesátému výročí Varšavského povstání prohlásil: ‚V polské zemi leží Osvětim a Varšava. A v této zemi spočívá i Otto Schimek.‘

Ano, v těch krásných dobách Solidarności se Otto stal symbolem odporu proti komunismu a polská prorežimní média se pouštěla do biskupa v Přemyšli, Jeho Excellence monsignora Ignacyho Tokarczuka, který ho před třemi sty tisíci poutníků v Čenstochové oslavoval za jeho hrdinské odmítnutí uposlechnout nelidský rozkaz, pro křesťana nepřijatelný, a vyzýval všechny Poláky, aby následovali jeho příkladu, neposlouchali státní moc, nutící je do činů, které

jsou v rozporu se zásadami církve a morálky. Monsignor Tokarczuk by nám mohl být vděčný, a nejspíš je, nebo tedy byl... Pravděpodobně se z té pušky nestřílelo nebo střílelo jen tak nazdařbůh, do vzduchu, aby člověk nebyl nápadný, ale ruce se krví neušpinily, jak říkal Otto sestře, když byl naposledy ve Vídni na dovolené po návratu z tažení do Jugoslávie, a než jeho pluk poslali do Polska na operace proti partyzánům v oblasti Dębice.

Ve skutečnosti ale, "Hascher se teď díval okénkem ven nebo možná na svůj doutník namířený jako pistole na okénko, „ve skutečnosti to řekl své matce Marii Schimekové. Sestra Elfriede to slyšela od ní, aspoň to tak říkala. Matka jí prý neustále opakovala ta slova ‚jaktěživ si neušpiním ruce krví‘. Elfriede si pamatovala, jak odcházel, když ho povolali. ‚Bylo mu sedmnáct, maminka a my, jeho sestry, hlavně já s Minou a Rosou jsme ho vždycky hýčkaly, byl skoro ještě dítě...‘ Elfriede Kujalová, vdova a víc než truchlící vdova truchlící sestra...

„Zemřel, protože nechtěl zabíjet,“ tak začínal článek doktora Pollacka. „Víme však, kdo byl Otto Schimek, mladý Rakušan uctíváný v Polsku jako mučedník? Kdekdo si naříká, že naše mládež nemá vzory, nebo že si bere špatné příklady, a přitom vzory existují, ale málo se o nich ví.“ Doktora Pollacka ten příběh hodně zasáhl a psal o něm s opravdovým dojetím, jak se to už dneska nenosí. Ano, my novináři bychom to občas dělat měli, abychom zapůsobili na co nejvíc čtenářů. Šéfredaktor *Österreichischer Beobachter* nás k tomu neustále nabádal: čtenáři si rádi občas popláčou – ne doopravdy, ale skoro. Pollacka ani Ransmayra samozřejmě nevyvedly později z rovnováhy sprosté nadávky, co se snesly na jejich hlavy od Ottových oddaných stoupenců, kteří je dřív vynášeli do nebe. Odvážného, světaznalého novináře

něco takového nevyvede z míry, ví moc dobře, že každý dobrý skutek učiněný z lásky a pro pravdu bude po zásluze potrestán. Habsburská vděčnost, říká se u nás. Nám totiž, pokud se smím skromně připočítat, leží Otto na srdci mnohem víc než těm svatouškům, co později...

Začátek toho článku byl možná nadnesený, ale byl to začátek příběhu, celá záležitost se tím otevřela. Bůh nařídí *fiat* a z ničeho (nebo skoro z ničeho, z nepatrného vajíčka) se zrodí všechno. A takhle se jen z nějakých řečí, z *flautus vocis* vytrácejícího se ve větru, čirou náhodou zrodil příběh Otty Schimeka jen proto, že někdo jde kolem, něco zaslechne, jen šepot, než ho vítr odnese, a začne nad tím dumat, opakuje si to, aby to nezapomněl, pochopitelně jinými slovy,“ pokračoval podrážděně Hascher, „ten šepot, to ještě nebyla slova, a když přijde domů, zavře za sebou dveře, vítr nechá, ať si vyvádí venku, už se zrodil příběh, stejným fofrem jako svět z toho puklého vajíčka. Jestli je pravdivý, nebo vymyšlený? Všechno, co se děje, je falzifikát. Celý vesmír je retušovaná fotokopie nějakého jiného světa.

Příběh je taky svět, jeden z možných světů, kdovíkolik a jakých dalších vesmírů existuje kromě toho našeho – teda našeho... mého ne, ani Schimekova, nebo těch, co ho zabili, ale z určitého hlediska... našeho díkybohu ne, ovšem... svět, příběh se svými kapitolami, rolemi, krajinami, haličská nížina a silnice vedoucí přes Tarnov a Přemyšl a bledé slunce, které vychází a zapadá nad netečnou rovinou, a ten večer, tisíce milionů let po velkém třesku a spoustu let po Ottově smrti, kdy Elfriede...

Bylo to myslím v roce 1970 – tedy podle našeho kalendáře, Židi by asi řekli jiné datum a muslimové zas jiné a paleontologové, geologové, fyzikové a kosmologové ještě další data –, když Elfriede vystoupila z autobusu na silnici E22, na haličské silnici vedoucí z Krakova na Ukrajinu. Vystoupila

na zastávce Machowa, kde byla jen cedule se jménem, ale vesnice žádná, nebo ji aspoň nebylo vidět, a ocitla se mezi kříži na hřbitově. Chodila jsem sem a tam, řekla mi později, když jsme se setkali ve Vídni, protože jsem se chtěl dozvědět víc, mezi hroby, opakovala zamýšleně a přecházela přitom mezi pár kusy nábytku v místnosti svého bytu v Leopoldstadtu. Bytu, který působil, nevím proč, hrozně lhostejně. Život jako by vyklouzl pryč mezi křeslem a rohem stolu, vůně, která škvírami vyprchá z místnosti ven. Tenkrát mezi těmi hroby Elfriede nenašla nic a já u ní doma ve Vídni taky ne...

Ale v nažloutlé provlhlé haličské nížině té noci v Machowé, vykládala Elfriede, ji tak přemohlo dojetí, že z toho byla zmatená a tak trochu ztracená a celé roky si vůbec nevzpomněla na dům a dvorek s kurníkem, který viděla, když vyšla ze hřbitova, na světlé břízy ve tmě a na vesničana, který ji zavedl na faru malého dřevěného kostelíka, kde se dozvěděla Ottův příběh i o jeho hrobu, jak říkala, ale to bylo až později, mnohem později.

S farářem z Machowé, s jistým Eugeniuszem Szydłowským, udělal kdysi rozhovor jeden můj kolega z *Kronen Zeitung*. Byla u něho i fotografie. Široká slovanská tvář, málo vlasů, čupřinka na skoro holé hlavě, pršiplášť přes kněžské roucho. ‚Bylo to dojemné,‘ přináší *Kronen Zeitung* jeho slova, ‚nikdy na něj nezapomenu. Od té doby je ten mladý mučedník svatým patronem nás všech, je jedním z nás z Machowé. Narodil se ve Vídni, zemřel v Machowé – náš pravý domov není tam, kde jsme se náhodou narodili, ale kde jsme zemřeli, místo na zemi, které se stane branou do nebes. Svou mučednickou krví se stal Polákem a dvojnásobným křesťanem. Jedním z nás. Nikdy nezapomenu na den, kdy za mnou přišla paní Elfriede a všechno mi vyprávěla. Styděl jsem se, že jsem o tom nic nevěděl.‘

Ona je na té fotce taky, tady, podívejte, mezi těmi třemi kněžími před klášterem Otců redemptoristů v Tuchówu, tři roky po jejím prvním setkání s farářem. ‚Vyprávěla mi, že jejího bratra,‘ vykládá farář, ‚o němž už řadu let neměla žádné zprávy, popravili Němci, protože odmítl střílet do Poláků, do civilistů a ne vojáků, do žen a dětí, myslím, že jich bylo dvacet, drželi je jako rukojmí. Věřte mi, že mi vyhrkly slzy do očí, a to přitom kněz je na leccos zvyklý. Mluvila o jejich rodině, o matce, která je vdova s třinácti dětmi, osm jich zemřelo hned po narození nebo ještě před, Bůh si je povolal k věčné slávě, ostatní vyrůstali v nejryzejší katolické víře, líčila mi jejich velmi skromné poměry, jak těžce si matka vydělávala na živobytí opravováním a prodejem použitých šicích strojů – byly jako nové, říkala, chudinka –, aby koupila jednomu z dětí pár bot, které pak budou dědit další. Semknutá, hluboce věřící rodina, oddaná především Panně Marii. Nebylo snadné žít jako katolíci v lidových domech rudé Vídně, kde bydleli...‘ Ale o to se už postaral jeden rakouský katolický a fašistický kancléř, který dal rudou Vídeň lidových čtvrtí vybombardovat a všechny potřísnil rudou krví. Ottu Schimekovi je devět let, když rakouské bomby padají na rakouské domy. *Wien, Wien, nur du allein.*

‚A právě k soše Panny Marie,‘ pokračoval farář, ‚za niž vděčíme zbožnosti našeho věrného farníka Franciszka Tobíase, se Otto, jak psal svým sestřám, když byl v Machowé, chodíval modlit. Pevně doufám, že náš arcibiskup bude moct brzy zahájit proces blahorečení. Je jistě předčasné to tvrdit a já nejsem ten, který by mu chtěl radit, nicméně to zázračné, nebo tedy ohromující uzdravení našeho dobrého farníka Romana Grębského, který přitom není jediný...‘

Skutečně o pár let později tarnovský biskup monsignor Jerzy Ablewicz, když v Machowé sloužil mši nad Ottovým

hrobem, slavnostně prohlásil (*Österreicher Beobachter* přinesl jeho slova spolu se slovy papeže): ‚Jakmile bude završen proces blahořečení Karoliny Kózkové, budeme se zabývat případem Otty Schimeka.‘ A papež Woytiła s pohnutím: ‚Rád bych připomněl jednu drahou, předrahou osobu pro náš národ, jednoho vojáka – byl to Rakušan, jmenoval se Otto Schimek a za války dostal rozkaz střílet a zabíjet civilní obyvatelstvo. Odmítl to, a byl sám zabit... Dostalo se mu veliké slávy, řekl bych slávy služebníka Božího. Moji rodáci přicházejí na hrob uctít tohoto mladého Rakušana...‘ Jan Pavel II.

Ale náhrobnímu kameni nepožehnal, jak zamýšlel. Zasáhl do toho rozlícený jezuita otec Groppe SJ – ten by si podle toho, jak smýšlel a mluvil o Polácích, mohl klidně přidat za jméno druhé S. Byl prý zlostí bez sebe, vykládal mi jeden emigrant, když slyšel a četl, že na Ottově hrobě se zpívá *Kiedy ranne wstają zorze Tobie ziemia, Tobie morze*, za ranní slunce záře, tvá je země, tvé je moře. Jakápak tvá nebo jeho nebo jejich, je to naše země, německá, hřímal – četl jsem jeho homilie – při kázání na svatou Hedviku před emigranty z východu. Rozhodně byl rád, že se ten skandál a zmatek rozplývají v nic. Už tak bude mít velké štěstí, hlásal, když mu Hospodin odpustí. Polští biskupové se toho museli hned chytnout a opakovat, že východní Prusko je *urpolnisch*, když všichni víme, že je *urdeutsch*. Drahy Otto tedy padl za Polsko? Ano, protože svou zbabělostí pomohl Polákům, a kdyby všichni němečtí vojáci byli jako on... Ne že by to skončilo o moc jinak, i když pár německých vojáků jako on bylo...

Na mši monsignora Ablewicze se ten den dostavil dav lidí, jak se dalo čekat, a všichni zpívali Hospodin je mé světlo a má spása, koho bych se měl bát? Pochopitelně že když spustili hymnu *Solidarnośći*... Já byl tenkrát v Machowé taky, procesí nejsou nic pro mě, ale když člověk vidí mezi všemi

těmi kněžími a řádovými sestrami malé samaritány a samaritánky s bílým čepci a modrými plášti s červeným srdíčkem a mezi nimi spousty ksichtů od SB – tajná policie je ta nejprůhlednější věc na světě, agenta člověk pozná na sto honů, v Polsku se vyprávěl vtip o tom, jak Ústřední výbor rozhodl, že je potřeba, aby agenti nebyli k poznání, a najal proto černochoy, kteří nikdy v Polsku nebyli a tudíž je tam nikdo nezná. Ksichty tamtěch agentů byly neškodné, zato ošklivé a tupé, tak nějak zle ošklivé, to už radši kněží v černém, i když ani s nimi není zrovna veselo, ale pořád lepší modlitebna než SB. I ten smrad, ten pach nevětrané sakristie je snesitelnější než zatuchlé místnosti v sídlech partaje. Agenti se vmísili mezi lidi, zapisovali si něco na papírky, snažili se navázat hovor mezi dvěma žalmy. Nikam s tím nedošli, ale bylo to nepříjemné.

Nicméně vidět vedle sebe vlát polskou a rakouskou vlajku – bez obav, Rakousko bylo neutrální, nebylo součástí ani NATO, ani Varšavské smlouvy – byla radost, každá věc, ať je to pravda, nebo lež, je dobrá, pokud lidi žene navzájem do náruče, místo aby se řezali. No jistě, protože v Ostmark, jak se říkalo Rakousku od chvíle, kdy šťastně vstoupilo do Třetí říše – já vím, Třetí říše vstoupila do Rakouska, ale v podstatě to vyjde nastejno –, tak šťastně, že dokonce ztratilo své jméno, už žádné Rakousko, jen Ostmark, Východní marka Třetí říše, byli všichni pro, vlastně ne, všichni ne, jen 99,73 % Rakušanů v referendu prohlásilo, že budou šťastnými obyvateli Ostmark, a uvědomte si, že Židi hlasovat nesměli, těch 0,27 % proti, to byli ryzí árijci. Krev není voda. Nicméně my jsme taky 1. září 1939 vstoupili ohněm a mečem do Polska, my Němci a Němci z Ostmark, a mezi nimi později i Otto, a mlátili jsme hlava nehlava, Varšavu jsme z devětadevadesáti procent zbořili, a pokud teď máme zpívat všichni společně, my

všichni Němci a Austro-Poláci, ne, Austro-Němci a Poláci, pak si i já obléknu bleděmodrý plášť s červeným srdíčkem. ‚Minulou noc zaútočil náš odvěký nepřítel na polský stát, jak zde před Bohem a dějinami potvrzují. V tuto historickou chvíli apelují na všechny obyvatele... celý polský národ půjde v jednom šiku se svými vojáky bojovat za konečné vítězství, s požehnáním Božím pro spravedlivý a posvátný boj...‘ Ignacy Mościcki, prezident Polské republiky, 1. září 1939. ‚Dnes v noci vojáci pravidelné polské armády poprvé střelili na našem území. Od 5.45 dnešního rána odpovídáme na nepřátelskou palbu a od nynějška budeme bomby oplácet bombami...‘ Adolf Hitler, projev v Reichstagu 1. září 1939.

No ano,“ pokračoval Hascher, „bomby od živých se oplácejí bombami. Proto je člověku líp s mrtvými než s živými, protože nemusí shazovat bomby ani mu nehrozí, že na něj dopadnou. ‚Pohřbili bychom toho neznámého Němce, i kdybychom ho zabili my,‘ prohlásil hrobník Paul Koza, který je vlastně rolník, co za pár šupů a z křesťanské lásky dělá občas i hrobníka, ‚to se může stát, zvláště za války a tenkrát v těch dnech, kdy nikdo nevěděl, čím je. V každém případě má křesťan svoje povinnosti, a tak jsme ho pohřbili do vysvěcené země, i když u Němců jeden neví, jestli je to katolík, protestant nebo bezvěrec, takový Polák, u toho se ví, že je katolík, a ví se, kam ho uložit. A dostal čtyři lopaty hlíny, na ty má nárok každý. Dozvěděl jsem se to až potom, od dcery, sama se o to postarala, já nevytáhl paty z domu, riskovat pro někoho, kdo to už má stejně za sebou, nemá cenu, s Němci nebyly žerty.

Dcera měla větší kuráž, to ona všechno zařídila, však se nám taky Pánbůh za ten dobrý skutek odměnil, protože příští den – nebo o dva dny později, to už si nepamatuju – přišel nějaký Němec i s hlídkou a řekl nám, že ten mrtvý byl jeho přítel, aspoň si to myslel, vlastně si tím byl skoro jistý,

a nechal nás zdrhnout, než začali pálit do všech stran, ale jen trochu, aby to vypadalo, aby předvedli, že plní svou povinnost, a než podpálili starou pilu kousek od nás, jenže celou noc a celý den pořád pršelo, déšť oheň brzy uhasil, a když jsme se vrátili, mohli jsme ji zase dát do kupy.

Až o spoustu let později jsme se dozvěděli, jak to všechno bylo – i dcera už na to zapoměla – a kdo byl ten mrtvý, který se doufám dneska za nás modlí. To je to nejmenší, co může udělat, za všechno, co jsme pro něj udělali my na vlastní nebezpečí, ani jsme nepomysleli na to utéct, než přijdou Němci, a přitom nás klidně mohli postřílet, nebylo by to poprvé ani naposled, a taky naši, Poláci, nás mohli mít za kolaboranty, když mrháme časem na pohřbívání Němce, a kdyby mezi nimi byl nějaký Žid, ten nám to asi spočítal – mně a dceři, co mi pomáhala a co je teď v Tarnovu, druhé dvě utekly o několik měsíců dřív i s matkou –, spočítal by nám to i s úroky. Potom nám ale farář, no ano, otec Szydłowski, vyprávěl, kdo byl ten mrtvý, že to byl hrdina a dobrý křesťan, hotový mučedník – on to musel vědět, měl to přímo od sestry toho mrtvého paní Elfriede, a teď to vědí všichni...‘

I to náhodné setkání ve vlaku, vykládala paní Elfriede otci Szydłowskému, byl snad zázrak. Nevěděla nic o svém bratru Ottovi a nedávalo jí to spát. Dokonce se obrátila na rakouský Černý kříž, na oddělení, které se zabývalo hroby padlých za války, ale kancelář jí ještě v roce 1970 odpověděla, že se jim nepodařilo zjistit, kde mohl být pohřbený. Trápilo ji to, věčně o tom s kdekým mluvila, i s lidmi, které neznala. No a jednou jela vlakem do Spittalu za bratrancem a vykládala o tom nějaké paní z Wiener Neustadtu, když vtom kdosi, kdo stál přede dveřmi kupé k nim zády a díval se oknem ven, ale ten příběh vyslechl, prohlásil, že Ottu znal, že byli přátelé,

sloužili spolu u jedné roty a že jak slyšel, zahynul někde u Tarnova nebo Přemyšle.

Ne, ne přímo v Machowé, nebo vlastně ano, v Pilznu, v Lipinském lese, ani ne deset kilometrů od machowského hřbitova. „Samozřejmě jsem se na to místo byla podívat,“ řekla paní Elfriede, „musela jsem vidět, kde můj bratr v tom Lipinském lese zemřel, dovedl mě tam jeden moc hodný rolník, nějaký Czesław Madej. Sama nevím, proč jsem se tam rozjela, jen tak bez něčeho... Ale říkala jsem si, že toho Ottova přítele mi do cesty přivedlo samo nebe, a tak jsem se vydala do Haliče. Potom jsem uviděla nápis Machowa a zdálo se, že ten mladý muž mluvil právě o tomhle místě, když mi kreslil na papír náčrtek – ne moc výstižný – se silnicí směrem na Ukrajinu a pár místy, kde se to mělo stát. Vystoupila jsem, ale vůbec jsem nevěděla, kde to jsem, co budu dělat, jen mi připadalo, že jdu za hlasem srdce... Otíku, Otíku, kdepak jsi? Je tu tvoje Elfriede...“ A když ji rolník, na jehož dveře zaklepala, zavedl za farářem a ona mu ukázala náčrtek, šel s ní farář ven do studeného mrholení a vzal ji k malé hromádce hlíny v lese. „Možná že je to tady,“ řekl jí. „Tu a tam jsem zaslechl, že je tady někde pohřbený německý voják, jediný – vždyt' víte, za války ani křesťanské milosrdenství není snadné a po všem tom, co se dělo, bylo těžké uvědomovat si, jak by se patřilo, že i německý voják je náš bratr...“ Tím spíš, když je mrtvý,“ podotkl Hascher a odmetl si popel, který mu z doutníku spadl na sako, zatímco za oknem padal našedlý sníh s deštěm, jaký možná padal i ten večer v lese, kde farář s paní Elfriede bloumali nazdařbůh. „Hroby, hroby... Celá země je jeden hrob, no ne? Všude je někdo pohřbený, vlastně není, už je z něho vlhká hlína, ano, sem tam nějaká kost jako zbytky jídla na talíři,

ale v hrobě nikdo ve skutečnosti není, mělo by se psát ‚zde neodpočívá‘ a pod to připojit matriku celého světa.

„Vy už jste o tom příběhu slyšel?“ zeptal se novinář z *Kronen Zeitung* faráře z Machowé. „Ano, jistě... tedy... věděl jsem o neznámém německém vojákově, jehož tělo bylo uloženo do bedny od munice, v Pilznu, kde ho zastřelili pro dezerci a zbabělost, takhle to někdo slyšel a takhle to rozhlašovali nacisti, protože se lekli jeho příkladné odvahy a víry, jak jsme pochopili později. Tuhle lež, říkala paní Kujalová, sdělili rodině, stálo to v oznámení od válečného soudu působícího v Haliči, který rodině zaslal i Ottův poslední dopis, napsaný před popravou. Rodina se nesnížila k tomu, aby ty pomluvy vyvracela, jaký by mělo smysl bavit se s otcem lži, s pokušitelem? Stačí se pomodlit, Hospodin ho usvědčí sám. Paní Elfriede mi řekla, že ho tři vojáci odnesli na hřbitov v Machowé, ale toho listopadového večera byla půda zmrzlá a hrob nešlo vykopat. A tak ho nechali ležet, opakovala mi paní Elfriede, na mrznoucím dešti, a odešli, že ho pohřbí až další den. Potom jsem se dozvěděl, že ho pochovala Matylida, hrobníková dcera. Bez rakve, protože na ni nebyly peníze, a truhlář Danek Kopalski, který stloukal rakve pro machowské hroby, ji odmítl udělat, když neměli na zaplacení, to je pochopitelné, nedá se čekat, že v těch hladových dobách si bude Polák utrhovat od úst kvůli mrtvému Němci... A tak, říkala Matylida, jsme ho odtáhli po sněhu.“

Žádná šmouha od krve,“ dodal Hascher, „pěkně by se to v příběhu vyjímalo, ale ty ženy se o ničem takovém nikdy nezmínily, žádná narudlá skvrna za deště, sněžení, v blátě a v brázdě, kterou tažené tělo za sebou zanechávalo a která se okamžitě plnila špinavou vodou. To ztuhlé vychladlé tělo už nejspíš žádnou krev neztrácelo a v márnici, to znamená v lese, kam ho odvěkli, se rozbor krve nedělal. „Chápete,

jak museli mít mého bratra rádi,‘ řekla ještě Elfriede, ‚když se skoro omlouvali, že neměli na rakev a že ho pohřbili jen tak, v té zimě a dešti. Něco takového se za války a u nepřátel dělá jen pro někoho, kdo nám zachránil život. Třeba byl někdo z jejich příbuzných mezi rukojmími, které Otto odmítl zastřelit.‘

Jak se ten příběh neustále omílal,“ řekl Hascher Luise, „připadalo nám skoro, že to my jsme pohřbili nebohého Ottu v Machowé. Pero je jako rýč, odkrývá hroby, hloubí a odhaluje kostry a tajemství, nebo je zasype lopatami slov těžších než země. Noří se do hnoje a ostatky bud' ukládá do tmy, nebo vynáší na světlo, a všichni tleskají. Tak tomu bylo až donedávna. Kdežto nás málem mají za *Saujuden*, ne-li komunisty. A to si vezměte, že i naší vinou, pardon, zásluhou mohl monsignor Tokarczuk v roce 1982 hřítat v kázání v Čenstochové proti generálu Jaruzelskému: ‚Bratři a sestry! Otto Schimek řekl ne. Byl zabit a pohřben. Hrdina, který zaplatil nejvyšší cenu, aby jeho svědomí zůstalo čisté... My také máme své polské Schimeky. Schimeky z roku 1956, Schimeky z Gdaňska roku 1970, Schimeky současnosti, které jednoho dne budeme uctívat a oslavovat jako ty, kteří zachránili čest svoji i čest svého národa!‘ A co čest těch, kteří tu čest vytáhli na světlo denní a kterým pak naplivali do tváře?“

Hascher vybuchl, už to neznělo zdráhavě, nýbrž vztekle. Vztek se je zdravé, člověk se cítí sebejistě, svět stojí za hovno, a tím po tobě házejí, ale ty jim splácíš rovným dílem, hovno za hovno, jenom když se vztekáš, jsi doopravdy sám sebou, víš, kdo jsi, jsi ten vztek, tvé kompletní, přesně vymezené ‚já‘, které ví, co dělá, a zná samo sebe. Jsi to ty, připravený facku vrátit, nebo rovnou dvě. Dokud na tebe dorážejí psi, znamená to, že jsi tu a že víš, kdo jsi, neústupný ve své zlosti. Když se Hascher dopálil, opravdu se jí zamlouval.

Nerozčiloval se na fangličkáře, kteří jim třem nadávali do Židů a komunistů, protože pošpinili obraz ryzího rakouského katolického hrdiny, prapor svobody a víry, když vyrukovali s tím, že se během hospitalizace pro lehčí zranění vytratil, že ho o tři nebo čtyři týdny později zadrželi v Tarnovu, kde se promenoval po ulici v civilu s bochníkem chleba pod paží, a že ho pár dní nato zastřelili pro dezerci.

Německé vojenské úřady údajně popudil víc ten bochník než sám útěk a dezerce – pokud to tak skutečně bylo, pokud doopravdy dezertoval. Byl to velký tmavý bochník, píše se v hlášení tarnovské Feldgendarmerie, který nesl pod paží, jak by voják měl držet pušku, válka není žádné chození po nákupech. Ten bochník se nelíbil ani vojenskému soudu. Černý nakyslý chléb z žita a pravděpodobně brambor. Nejspíš docela chutný, aspoň za daných okolností, větší chléb vydrží delší dobu, neztvrdne tak rychle. Prostý a dobrý bochník jako lidské tělo... Měl jsem hlad, pane plukovníku. Celé Německo má hlad, vojáku, a ty jsi tu od toho, abys ho bránil, abys nedovolil nepříteli, štvanému Židy, ujídat chléb německým dětem. A dneska nám němečtí Židi, říká se v Machowé, chtějí vzít mučedníka.

Ne, Harscherovi a jeho přátelům nevadily hanlivé dopisy od Dobrých samaritánů Otty Schimeka s jejich vlajkami v polských a rakouských barvách, s jejich poutěmi a jejich skutky milosrdenství, dopisy, v nichž je obviňovali, že házejí špínu na hrdinu „víry, pravdy a lásky“, jak v kázání v Krakově prohlásil apoštolský pronotář profesor monsignor Stanisław Grzybek. A doktora Pollacka určitě nevyvedlo z míry, když si přečetl knihu Lecha Niekrasze, napsanou proti němu, *Spor o granátníka Schimeka*, v níž je vykreslen jako zlomyslný a jízlivý intelektuál, nejspíš židovského původu, cynicky spokojený se svým obrazoborectvím.

Ne, zlomyslnost druhých člověka nezraní, kdyby nešlo o zachování aspoň špetky důstojnosti, klidně by svým pomlouvačům nastavil druhou tvář a kašlal by na to. A pokud se navíc do něho pouští nějaký otrapa, má dojem, že je spravedlnost na jeho straně. Jenže když se vydá pět sester, Smilka, Dionisja, Ambrozja, Jadwiga a Marina, na pouť k hrobu nebohého Otty a jemu děkují za to, co pro něj, pro hrdinu udělal, aniž tuší, že posléze zjistil a napsal, že ve skutečnosti zdrhnul... není mu z toho zrovna nejlíp. Naštěstí se ale cítil na správné straně díky různým hulvátům, jako je ten hajzl otec Groppe, který ze Schimeka dělá zbabělce, nebo jistý Jan Suborski – musí to být Židi, na sto procent, napsal z Vratislavi, ti zničí, pošpiní, zaneřádí všechno, na nás Poláky mají spadeno víc než na Němce, beztak než přišel Hitler, paktovali se s Němci proti nám.

No dobře, říkala si Luisa, ti tři, Pollack, Ransmayr a Hascher, řekli pravdu – ale kdy? Poprvé, nebo podruhé? Stejně jako Pilát nevíme dost dobře, co je pravda, a na rozdíl od Piláta se na ni nemáme koho zeptat. Možná je to mina, která nejdřív zničí ostatní a nakonec sama sebe, naruší idolu podstavec a bác!, idol letí dolů, pak ale rozbije i základy, na nichž podstavec stál, a ten se taky zřítí, až se všechno kolem sesune a pravda taky leží a třepe nohama a nakonec ji zasypají pohyblivé písky, které sama rozhýbala.

Je fakt, že ti kněží pějíci hosana na hrobě vojáka, který drží pod paží falešnou pušku místo pravého bochníku, jdou člověku na nervy, ale z agentů Służby Bezpieczeństwa, kteří se mezi ně vmísí a zapisují si jejich jména, aby je nahlásili na ústředí a největším partajním hlavounům, se mu zvedá žaludek. No ale když má někdo popotahovačky, protože se modlil na Schimekově hrobě nebo třeba volal „Ať žijí Schimekové z Poznaně, ať žijí Schimekové z Gdańska!“,

a pak přijde někdo jiný a sebere mu vlajku, kvůli níž měl to popotahování, a řekne mu, že to celé není pravda, že v tom hrobě neodpočívá hrdina, nýbrž jenom nešťastník, co to nezvládl, a když se potom zjistí, že to říká ten samý člověk, který ho před časem opěvoval jako hrdinu a světce, pak už jeden nechápe nic a nejradši by znovu všechno popřel, první článek, druhý i všechny ostatní. Například ten z krakovského katolického týdeníku *Tygodnik Powszechny*, kde přirovnávají Schimeka k otci Kolbemu a dokonce píšou, že nebohý Otto je ještě větší světec a hrdina, protože otec Kolbe byl duchovní a zralý muž, kdežto on byl mladíček, co ani neuměl pořádně psát, a je tedy ještě větší zázrak, že našel tu sílu, tu odvahu a z posledního se stal prvním. Ostatně i *Arbeiterzeitung*, rakouský deník – vládní, to ano, ale i tak socialistický – napsal víceméně totéž.

Proč se tedy v tom šťourat, hrabat se v zemi? Dějiny jsou skládka odpadků – samozřejmě když člověk pořádně hledá, najde i leccos pěkného, nějaký ještě zachovalý předmět, který jde použít nebo recyklovat. Ti vandráci, myslím historikové, co se hrabou v popelnících, občas najdou i něco k snědku... Beztak když ti přinesou v restauraci guláš, neměl by ses dohadovat, jestli to nejsou trochu vylepšené zbytky ze včerejška – je to už předžvýkané, říkával Luise její přítel Bepo, když zamračeně a podezíravě zkoumal jídlo.

Proto člověk jen skloní hlavu, když po něm házejí shnilými jablky, která jim sám naservíroval, snaží se uhnout, to je lidské, ale neprotestuje. To už je riziko povolání, je-li člověk slídic a přináší domů v zubech nálezy, často falešné. Ale když dostává dopisy – a to se děje dodnes, říkal Hascher, do Haliče a na polský venkov obecně přicházejí zprávy opožděně – z Tarnova nebo z Pilzna nebo z nějaké zapadlé haličské vesničky, třeba z Machowé, v nichž vám děkují, že jste toho

mučedníka, světce a hrdinu objevil, a vyprávějí, jak to bylo dojemné, když se s farářem vydali na pouť k jeho hrobu, a jak tam zpívali a modlili se a jak jeden z nich, Roman Grębski, byl zázračně uzdraven, a vyjadřují vám vděk, že ten krásný svatý příběh vešel ve známost, jak jim má člověk vysvětlit, že mezitím se naopak zjistilo, že zřejmě...

Je strašné slyšet, jak se ti utrápení poctiví lidé chytají Otty jako prkna na moři, děkují člověku, že jim to prkno hodil, a netuší, že jim ho mezitím zase vzal. Rád by jim řekl, že i pro něj je Schimek moc milý mládenec, hodný a zbožný, jenomže... Ale copak to jde? Slova jsou jen nakyslý dech, který vychází z úst. Třeba hned nato, co poslali dopis plný vděku a dojetí, si přečetli druhý článek a teď ti píšou dopis plný invektiv... Možná že když člověk udělá chybu, neměl by ji napravovat, měl by zůstat zticha a nic nedělat, zmizet, mlčet. Přitom je v pořádku vážit si toho mládence, kterému se nechtělo zabíjet, kdyby to všichni z Wehrmachtu udělali jako on, zachránily by se miliony lidí... Puška se mu věčně zasekávala, tvrdí jeden svědek. To není zas tak málo.

A co když to bylo opravdu tak, jak se myslelo zpočátku? Příběhy přicházejí a odcházejí, člověk je objeví v kapse, ani neví jak, a pak mu z kapsy vypadnou a už je nenajde, hrst listů, které vítr zvedl a odnesl, jeden list se zamění za jiný a nemá smysl snažit se je pedantsky uspořádat jako do herbáře. U lidí, jejich pocitů, jejich životů a smrtí nejde být přesný. U věcí ano, aspoň že tak, ale radši toho nechme. Na hrob v Machowé, zakončil to Hascher, by se místo fotografií a begonií měl dát jen pěkný velký bochník. Až zplesniví nebo se rozdrolí, vymění se za jiný, úplně stejný, jako se to dělá s uvadlými či uschlými květinami. Zaslouží si slávu díky tomu bochníku. A možná tak trochu i my, co jsme hledali pušku a našli bochník. Opravdový, hmatatelný, něco, co jde

dát do úst a žvýkat nebo z toho dát kousek někomu hladovému, jaképak pamětní desky a písňe a medaile, chleba je chleba...

Dvojnásobný hrdina, to jediné se o něm dá říct. Hrdina, že utekl, protože nechtěl střílet ani být zastřelen, i když ho zastřelili právě proto, že nechtěl střílet. Hrdina kvůli bochníku pod paží, který se velkolepě vypíná nad marasmem války, praporů a hrobů. „Mám v duši mír, jsem v rukou Božích, vím, že se v nebi všichni sejdeme,“ napsal před smrtí bratrovi Rudiemu. Dopis se hemží chybami – pravopisnými, gramatickými, syntaktickými. Dobře že ty hrubky neopravili, jak to některé zbožné duše chtěly. V tomhle příběhu jsou jistě nejspíš jen dvě věci, ty hrubky a smrt. Možná ještě třetí věc, puška. Ta existuje a určitě střílela – na někoho, do vzduchu, nazdařbůh, prostě někdy střílela. Z hlavně nelétají jen kulky, ale i příběhy – těch, kteří stříleli, kteří byli zasaženi, kteří zbraň zahodili. Leštit hlavěň je jako třít Aladinovu lampu, objeví se duch a má na vyprávění historek a postaviček z dýmu habaděj. Každý příběh, který končí, říkála si Luisa, když se loučila s Hascherem, se vrátí do velkého invertoru, v němž všechno začíná znovu, nebo prostě jen začíná.

„Válka ho nezajímala,“ shrnuli Pollack a Ransmayr Schimekův život a smrt. Možná by bylo lepší, kdyby nejdřív napsali druhý článek a potom ten první. Aspoň by nedošlo na nepatřičné děkování, které se dalo těžko spolknout. Když na člověka útočí za to, co udělal, není to nic proti tomu, když ho chválí za něco, co neudělal, nebo když udělal pravý opak. Je to jako milovat nějakou bytost, která se do tebe zamiluje ve chvíli, kdy tebe už omrzela. To je horší než naopak.

Sál č. 8 – Gulaschkanone. Obrovská bedna obsahující velké břichaté kotlíky polní kuchyně. Bublají v nich mastné polévky s pár kousky masa. Generál ochutná, zavzpomíná na jiné gulášky v přívětivých *Stuben*. Na všech frontách se vypráví anekdota o vojákově, který má pocit, že by měl před generálem na inspekci říct, jak je ten guláš výtečný, a snese se na něj přívalem nadávek, pro vojsko stejně dobrých jako ten guláš.

Maso k jídlu, maso na omak, maso na porážku. Na hostinách smrti se masem nešetří. Maso se kazí. Po smrti v zemi nebo v bahně zákopu. Před smrtí v neřesti a hříchu, v zoufalé snaze obejmout kousek štěstí, než zmizíme. „Ty jsi máááá samotááá,“ zpívá se v písničce. Zkažené maso, nejenom v hrnci.

Sál č. 19 – Pod nápisem velkými písmeny ŠTĚNICE A IMPÉRIA. AŤ ŽIJE FÜHRER je meč osobní strážce arcivévody Maxmiliána neboli Maxmiliána I. Mexického. Čepel z oceli a alpaky, pochva z kůže, dřeva a postříbřené mosazi. Délka mezi 95 a 105 centimetry. Na meči je vyrytý monogram M I, znak mexického císaře a nápis B. W. Ohligs-Hausmann k. k. Hof Waffen Fabrikant in Wien.

Ručně psaná poznámka na stránce vytržené ze zápisníku, která by měla být umístěna – pod sklem – vedle meče. „Radši

bych měl meč jeho strážce ze zámku Miramare z dob, kdy byl velkým arcivévodou s velkou budoucností před sebou a ne malým císařem se smrtí na jazyku. Ne že by meče, které zdravily arcivévodu, byly krásnější než ty, co chránily císaře, ale v Miramare se nikdy nevytahovaly z pochvy, leda při slavnostních příležitostech. Neprolévaly krev – byly krásné a zbytečné, jak mají zbraně být, podobně jako zbraně vojáků pana Popela –, kdežto v Mexiku se pozvedaly a klesaly, aby ťaly – jako vždycky zbytečně.

Proč neposlouchal, co si prozpěvoval lid v Terstu, když mu nabídli korunu? Nikomu nevěř, Maxmiliáne / a radši zůstaň v Miramare. / Vždyť koruna od Montezumy / toť galský pohár plný pěny. / *Na timeo Danaos* si vzpomeň / na provaz pod purpurem nezapomeň... Měl dát tu korunu mně, byla by taky v Muzeu. Kdyby mi všichni dali svoje zbraně, kdyby byly všechny zbraně světa v Muzeu, svět by byl odzbrojený a konečně by zavládl mír. Ale na to by muselo být Muzeum hodně velké, jako celý svět...“

„Ve chvíli nejvyššího nebezpečí vkládáme naši plnou důvěru ve Führera, *Heil Hitler, Sieg Heil, Heil Hitler!*“ Vrchní komisař Dr. Rainer, dříve Gauleiter v Korutanech a Horním Kraňsku, si osuší čelo, zpocenou ruku si otře o kalhoty. Führer taky dělá často tohle gesto, když mluví k davu. Těžko říct, jestli je to u Rainera úmyslné a vědomé napodobování, nebo bezděčný pohyb. Pravděpodobně obojí. Vlastně je to totéž. Napodobování je základním procesem evoluce, opice napodobí jinou, které se podařilo utrhnout těžko dostupný plod, opakuje to gesto, dokud si ho neosvojí, nestane se její přirozeností. Tak se zrodí, vlastně ne, vyvine *homo sapiens*. Nebo *insipiens*, přijde na to. Pot je univerzální, ale je pot a pot. Rozdíly mezi nimi by se měly zkoumat.

Existuje pot nacistický – chladný, jiný než bolševický, než ten těžký lidský pach z dlouhých pochodů bez výměny prádla. Jiný i než pot těch, které postavili ke zdi – mnohých z nich, ne všech, ne každý se v takovou chvíli potí. Franz Jägerstätter například, než mu stali hlavu, protože mu jeho katolické svědomí nedovolovalo být vojákem Třetí říše, se prý nepotil. Vypadal svěže, pokojně. Samozřejmě mu vadilo, že má umřít, byl našťvaný, ale ne hysterický ani vyvedený z míry. Kdyby tam někde nablízku byla jeho žena a kdyby měl tu možnost, pravděpodobně by se s ní jako vždycky rádně pomiloval, jak to dělal celý život a krajani mu to záviděli. Stojí psáno, že víra hory přenáší. Každopádně rozhybe nadledvinky.

Doba je vážná, složitá, říká vrchní komisař, olízne se a spolkně pár krůpějí, které mu z čela a tváří stékají do úst. Slunce proniká okny do Audienčního sálu na zámku Miramare, nejvhodnějšímu pro tuto významnou příležitost, s portréty velkých panovníků a erby korunních zemí habsburské monarchie na kazetovém stropě. Velký lustr z českého křišťálu zaplane mléčným třpytem – moje bělostná kůže jako magnolie v Miramare, říkala císařovna Charlotta. Sněhový poprašek času, ve světle zružoví ramena, vznešená krev zkažená staletími a horečkami z nezdravého moře. Perličky šampaňského se blyští a chvějí v číších zdobených arabeskami, průsvitnějších a křehčích než vzduch, které možná Maxmilián nestihl pozvednout, ale které se pozvedají teď, 20. dubna 1945, na Führerovy narozeniny.

Velké kytice modrých a fialových žakarand na chapultepeckém zámku namalovaném na obraze nade dveřmi, ve starém mexickém sídle místokráľů, které dal Maxmilián vyzdobit freskami a přestavět, to ještě netušil, že ho zanedlouho čeká poprava v Querétaru, chtěl z něho udělat kopii Miramare a říkat mu Miravalle, nevědomky tak chystal vězení, jímž se

ten zámek později stane – dost dlouho po jeho smrti, ale hodně dlouho před smrtí Charlotty – pro další poražené, o nic menší smolaře než císař. Ten neprozřetelný a velkorysý císař měl rád žakarandu, když se v zahradách Chapultepecu miloval se svou krásnou indiánkou vonící pižmem a večer se na ně snašel kaskádou rychle ztemnělé fialovomodré barvy květů žakarandy. Na zem padá spousta semen, brzy se tu vytvoří hustý travnatý koberec, lože, do něhož se člověk zaboří. Větve mohutného stromu se zavlní, svítivě zelené snítky a temně fialové květy se pohupují ve vlhém větru, hřebeny a pěna vln za noci na slavnostně prostřeném stole v Audienčním sále. Světlo lustru se tříští do spousty pablesků a odrazů, zášlehy červeného zlata mezi láhvemi a sklenicemi, blyskot mezi příbory a ledově křišťálovými číši.

V Chapultepecu však byla tma rychle se snášejícího soumraku něžná a přívětivá jako ženské luno. Noc plná žáru, láva z Popokatepetlu nebo z Iztaccíhuatlu – sopek v temně blankytné dálce, na které je tak krásný pohled z císařského balkonu – už rudě a žhavě vřela, krvavý příliv stoupající ze srdce temného trýzněného lidu, který chce trýznit toho, kdo ho přišel vysávat a ani o tom neví, krvavá vlna, jež zaplaví unavené dobyvatele, co zase jednou přišli z moře, ale tentokrát spíš zemřít než zabít.

Pár nocí lásky, jedna velká *noche triste*, ale bez znovudobyty a bez vykoupení, nezemře Montezuma, nýbrž conquistador, který si dělal příliš vznešené iluze, že dokáže zbourat a vybudovat impérium. V Querétaru ho čekají kulky a hlavně štěnice, jistý druh štěnic, který žije jenom tam, *Cimex domesticus Queretari*, to je jeho objev, je přece zkušený a nadšený přírodovědec se zaujetím pro hmyz, hlemýžďe, pavouky a stonožky.

Cimex domesticus Queretari objevil a klasifikoval těsně předtím, než ho uvěznil, během bitvy, za svistu kulek. Mrzelo ho, že nemá s sebou flakonky, v nichž by si ji vzal s sebou domů, do císařského sídla, a přidal ke své sbírce. Kdoví jestli to nebyly ty samé štěnice, které jemu a Charlottě nedovolily první noc strávenou v mexickém císařském paláci spát. V každém případě se s nimi znovu setká v Querétaru, rozhodně před popravou, protože štěnice mají radši krev živých.

Štěnice je bojový živočich. Tlusté černé tělo zploštělé v hřbetní a břišní oblasti, podlouhle oválného tvaru. V oblasti hrudníku má na štítu dva postranní výstupky. Tykadla tvoří čtyři články, z nichž poslední dva jsou tenké a dlouhé, nohy jsou jako chápavá, nabroušená rypadla, která rozcupují a popadnou kousky toho, co potrhaly. Černý hypermobilní tank, ideální na boj ve stepích jako sovětský T-34 a především na svazích. Štěnice dokáže v případě potřeby vylézt až ke stropu. Kůži probodne dvěma jehličkami, jednou saje krev, druhou vstříkne vlastní antikoagulační látku a anestetikum. Bodnutí může nepřítel pocítit až opožděně, čímž se její síla a výkonnost zvyšuje, přepadá totiž nečekaně, když si člověk nemyslí, že je vystaven útoku. Kousnutí může vyvolat úzkostné stavy, stres a nespavost – mocné to zbraně na porážení nepřítele. Kůže se vysuší a zežloutne, je jako poušť, z níž nevytryskne kapka krve, ani když se člověk zuřivě škrábe. Sto osm rodů štěnic patřících do dvaadvaceti čeledí. Vojenská terminologie ve vědecké klasifikaci – kohorta exopterygota – kohorty a manipuly obratné v útoku...

Štěnice, ty jsou tak leda pro divochy a ubohé míšenec, jako jsou všichni ti mexičtí drbani, myslí si vrchní komisař a vybavuje si pár knížek, které zběžně pročetl, když si připravoval projev. Není divu, že když Führer triumfálně vstoupil do Vídně a z Rakouska s celou tou jeho pompou

a nemanželskou promiskuitou udělal obyčejnou nudnou Ostmark, protestovalo jenom Mexiko. Pěkná šaškárna ozývat se nahlas z chatrčí, které jsou bezpečně za oceánem. Štěnic, co se tak natrápily Maxmiliána, je pro civilizovaný národ snadné se zbavit – stejně jako cikánů, kteří na rozdíl od Židů pořád něco nevykřikují. Odhmyzit je snadné, i pro špinavé vesničany, kteří se od těch štěnic nechávají sníst zaživa – ostatně jako i vznešený císařský pár.

Noci v Miramare, v Chapultepecu. Čas byl tenkrát jiný – byl to čas blížící se smrti a šílenství, smrti mexického císaře, toho velkorysého a nicotného *Walzerköniga*, a šílenství jeho manželky, která přežila svůj svět, a tedy svět. Přežít je něco zoufalého, poslední člověk na zničené zemi se zblázní, bude mít jen sám sebe, to znamená nic kromě vlastního blouznění. Tenkrát měl čas jinou vůni, silnou, omamnou, sladkou, i jedovatou, vůni masa, růžového květu, který se rozevíral mezi stehny indiánky milované vznešeným a směšným císařem, vznešeným mužem, směšným císařem.

Ted' 20. dubna 1945 má čas v Miramare jinou vůni – smrdí spáleným masem a kyanovodíkem. Führer má na sobě pach Risiery smísený s vůní hořkých mandlí, starého dobrého kyanidu draselného, který se line vzduchem, ještě než vstoupí do hrdla a spočítá ti to. Říká se, že Führer páchl i proto, že trpěl žaludečními a střevními potížemi, ale vrchní komisař není jeho pucflek ani tajemník, a tak o jeho nadýmání nic neví. Necítí ani vlastní vlhký pach, který ladí s všeobecným přípitkem na Führera a na jeho poslední hrdinskou bitvu, kterou svádí na záchranu Evropy před židobolševismem. Bitvu, již nepochybně vyhraje, pokud spojenci, blížící se k Berlínu, u něhož jsou ještě mnohem blíže Sověti, pochopí, že na záchranu Evropy je třeba, aby se všichni spojili proti bolševikům, včetně proradného Albionu a Ameriky ovládané

Židy – ty ale není třeba zabíjet, stačí vyhladit ruské, polské, české, maďarské Židy atakdale a hlavně Židy německé –, pak budou Evropa a její národy svobodné.

Všechny národy. Však taky na zdraví Führera pozvedá číši i generál Domanov jménem kozáků, které si Němci přivedli s sebou, když se stahovali ze Sovětského svazu, a jimž slíbili vlast jako odškodnění za tu, kterou jim sebral Stalin. A s ním pozvedají číši i generál Muschitzky, který pamatuje boje srbských četníků proti bolševikům, kapitán Janko Debeljak, jenž oslavuje německo-slovinské bratrství ve zbraňi, a Oberstleutnant Modeschin jako projev lásky Chorvatů k Führerovi. Supi a hyeny všech zemí, spojte se, ani nevíte, že jste sami zdechliny a kostry, jejichž pach taky přivolává nekrofágy.

Jestlipak zapáchá i tělo vrchního komisaře, na něhož z výšky shlíží šibenice jako veliký pták a bude mu hrozit i za osm dní, až se pokusí o útěk? Byly by tu dobré důvody věřit, že ne, protože jeho projev nemá chybu. Třeba jsou ta roztažená křídla zatím daleko, dál než pro ostatní, ale dráha je už narýsovaná. Vrchní komisař tiskne ruce raněným vojákům, dělníkům, pracovníkům, veškerému personálu. Nacionální socialista je pořád socialista. V tom zápalu nevnímá kyselý odér svého potu, kvůli němuž ucouvne – ovšem jen nepatrně, vychovaně – baron Economo, potom co německým představitelům vyjádřil své díky a důvěru jménem loděnice, jež poskytuje obživu jeho četným spoluobčanům a kterou on osobně řídí. Zatuchlost historie nicméně tolik nepocitují nešťastní kozáci, Srbové, Chorvati a Slovinci, jimž scénář pozměněný na poslední chvíli přidělil roli Nibelungů.

Komisař Rainer v zásadě mluví jen pro ně, pro ty jediné, kteří ho berou vážně a věří jeho slovům o svobodné Evropě ohrožované velkým rudým Slovanstvem. Ví ale taky, že

prefekt Coceani nevěří ani sám sobě, když pozvedá číši a jménem terstského obyvatelstva – které ta tragédie rovněž zasáhla, avšak věří, že tyto dva velké národy, Německo a Itálie, budou společně schopny splnit svou dějinnou úlohu – vyjadřuje obdiv k německému lidu, který je napadán ze všech stran, ale statečně bojuje, *Sieg Heil*. Vrchní komisař nebude překvapený, když o pár dní později, 30. dubna, podpoří prefekt Coceani tajně a obezřetně fašistického podestu Pagniniho, připraveného pálit z radnice na německé výsadkové lodě, před dvěma dny totiž utekl, ale nepřekvapilo by ho to, ani kdyby zůstal a hrdinně nasazoval krk, protože ví moc dobře, komu důvěřovat a komu ne, a nedůvěřuje nikomu.

Někomu přece jenom, myslí si, když roztržitě poslouchá generála Esposita, který opěvuje kamarádství mezi ozbrojenými silami Italské sociální republiky a vojsky Třetí říše, a federálního komisaře Samba, který předává dokonce německy pozdrav Černých košil. Jediní, kdo zůstali věrní západní civilizaci, kterou Reich brání proti slovanskému a asijskému bolševismu, jsou ti čtyři, kteří nejsou ani Němci, ani Latinové, dokonce ani Francouzi nebo Angličani, nýbrž jen Slovani, vytoužení spojenci na poslední chvíli – jak sám před chvílí říkal – v boji proti východoslovanskému barbarství, které šíří židovští komunisti proti Evropě, proti nové Evropě Führerově i všech západních zemí. Ano, generál a Felataman Domanov, jenž se svými kozáky následoval Krasnova a Wehrmacht přes půlku Evropy, aby si našli domov, a domnívá se, že ho našli v Carnii, věří v Třetí říši a v Západ a opakuje předchozí přípitek. I ostatní tři Slovani v to věří, a nejenom protože jim nic jiného nezbyvá, ale protože zemřít pro svého pána je jediná útěcha posledních otroků.

V Audienčním sále je horko, větší než by jim chtěl namluvit vítr, který za okny zámku čeří vlny. Vrchní komisař

děkuje. Děkuje i generál Somnavilla ze zeměbrany, děkuje místopředseda Svazu průmyslníků, který čte poselství bohužel nepřítomného předsedy. Rainer ví dobře, že finančně podporuje rovným dílem republikány, partyzány i německé velitelství – u výdajů na práce potřebné pro město pochopitelně netřeba žádných dlouhých řečí ani uplácení, na to bohatě stačí zlaté zuby, šperky a další majetek deportovaných. V každém případě *pecunia non olet* a 20. dubna 1945 je jasné, že kdo má nějakou tu vindru v kapse – rejdaři, průmyslníci, stavitelé –, ten se snaží pojistit si budoucnost, ne nadarmo je Terst městem pojišťovnictví.

Podává se oběd. Je příjemné sednout si ke stolu, společně pojmít a popít, dává to větší pocit přátelství. Němci, Italové, Kozáci, Srbové, Chorvati, Slovinci. Nová Evropa národů. Všech. Nebo skoro. Chybí tu předseda Svazu průmyslníků – ovšem s tím svým vřelým poselstvím jako kdyby tu byl –, ale nevádí, jsou tu jiní, kteří ho důstojně zastoupí a kteří zastupují město. Pozdrav, poselství, přání, jeden přípitek navodí další, tváře se vlhce lesknou, zář z lustru se odráží od stropu, světelné skvrny na stole jsou jako otrhané okvětní plátky bílé růže, zlatavé skvrny a mihotavé odlesky moře pronikají okny a vlní se na erbech *Kronländer*, korunních zemí starého mocnářství. Vindická marka, Korutany, Kraňsko, Volyň, Horní a Dolní Lužice, Aragon, Ilýrie. Pořizují se fotografie, skupinové snímky. Blesk, výstřel, výbuch provázený bílým dýmem, bílé a žluté závěsy se chvějí, venku za oknem se racci rozletí v oslnivém záblesku bílých křídel, němečtí důstojníci zpívají nejdřív slavnostně, potom nevázaně. U stropu vycpaný nehybný dvouhlavý orel, pařáty mu v téhle voliére nejsou k ničemu, jen strnulé oko dravce je okem posledního soudu, nabalzamovaného soudce, který už svůj neodvolatelný verdikt vyřkl. Mexické císařství trvalo jen o něco

méně a tisíciletá říše o něco déle než stavba zámku, zato Charlottino šilenství víc než čtyřnásobek času obou impérií sečtený dohromady.

Vstanou od stolu, procházejí se, rozptýlí se po sálech. Slunce se kloní níž, ale je horko, vrchní komisař si rozepne límeček uniformy, ostatní důstojníci ho napodobí, civilisti si povolí kravaty. Stoupá se do horního patra po hlavním schodišti, některým se jde ztěžka kvůli štědrým úlitbám, někdo nahlédne do Sálu větrné růžice a s pochechtáváním zastrkuje prsty do děr na zeleném kulečníku. Vrchní komisař vstoupí do Trúnního sálu, který Maxmilián už nestihl vidět (natož usednout na trůn) a tupě hledí na rodokmen Habsburků a Lotrinských, který namaloval Ede Heinrich. Tváře, paruky, klobouky mu toho moc neříkají.

V Sále racků nostalgicky říhá důstojník SS a hledí oknem na malý přístav a na moře. I Globočnik, starý dobrý Globus, vstoupí do Sálu racků, obě místnosti jsou propojené, a s výrazem znalce hledí na obraz znázorňující obchod s otrokyněmi ve Smyrně. Cítí se mezi těmi ňadry, tlustými stehny a velkýma nvyýma očima jako doma, skoro jako v Risieře. Zato racci namalovaní v kazetách na stropě se mu moc nelíbí, racci v letu, držící v zobáku hady, vlastně ne, svitky s latinskými nápisy. Mají oči zlých ptáků. Když se na ně člověk dívá s hlavou zakloněnou, má z toho skoro závrať, ale to může být i vínem, šampaňským a likéry, že se mu točí hlava. Racci lítají při zemi, bílá křídla ohnutá jako ostré šavle, křičí, zahnuté zobany se šarlatovými svitky mu sviští nad hlavou, hrozivě, ty špičaté zobáky se ho málem dotýkají. *In vino veritas*, praví se na jednom svitku. Pravda je všude, všichni se jí dovolávají, dožadují se jí, Führer, Židi, jeho přítel advokát Donnenberg, jehož radami se neřídí. Další racek proletí střemhlav kolem něho, *Muneribus vel dii capiuntur*, praví se na svitku v jeho

zobáku. Naprostý souhlas, všechny lze koupit, za nějaký ten bakšiš se dostane všechno, to mu říkal i jeho přítel Marieto, Židi to taky vědí, a líp než kdo jiný. Některým se tak dokonce podařilo zachránit si život, jemu to nevadí, protože na tom vydělal, on proti Židům nic nemá, pokud platí. Nekouká na ně zle jako racci na něho. Radši odtamtud půjde pryč, navzdory těm ňadrům na obraze.

Globus odejde, vrátí se do Audienčního sálu, kde vládne nepořádek, ubrousky i talíře po zemi, rozbité skleničky. Sturmbannführer SS, který se uctivě a v náležitém odstupu drží za ním – Globus je v Terstu nejvyšším představitelem SS –, zůstal v Sále racků. Spíš než na racky hledí sturmbannführer nepřítomným pohledem na malý přístav a na sfingu. Cítí, že je ve vzduchu návrat domů, ale neví přesně kam a pro koho. Kupříkladu pro něj ne, protože jeho domov ve východním Prusku smetlo tsunami války, ani se pořádně neví, jak skončili ti, co byli uvnitř, ale sturmbannführer má pocit, jako by byl v mlze, mezi ním a bolestí nad jeho blízkými, kteří tam zůstali – nebo ne, to nikdo neví, zprávy jsou nejisté –, je příkrývka vlahého sněhu, ospalost, k níž určitě přispělo šampaňské, ale ze šampaňského nepochází. Přišla kdovíodkud, z ucpaných chodbiček v srdci, které už nic nepropustí.

V sálech a v parku se kdekdo trochu uvolní, jak už to chodívá na oslavách a jak to u vojáků má být. Při všech těch tělech zabíjených ve válce a tělech válkou ohrožovaných je chvílkami zapotřebí i těl na vycházce v rozepnuté uniformě, a hlavně těl, na něž je možné si bez dlouhých okolků máknout. Do stinného parku, který s velkou láskou, ale malou prozíravostí zřídil Maxmilián – černé cypríše z Monterey, oranžovohnědé planiky z jihu, sfinga hledící na enigmatické moře, ostrov blahoslavených a mrtvých –, se člověk vnoří a zmizí v něm.

Dub cesmínový, který zasadili Maxmilián a Charlotta, začíná kvést, nemotorně z něho splývají měkké jehnědy. Samičí květy jsou mnohem menší, to je správné, ale vytvářejí tvrdé žaludy, zatímco okázale naběhlé samčí květy jen plandavě visí. V zelenohnědé houšti, předvoji večera, osahávají na jedení a trochu podroušení hodovnici zahradnice, *kommt eine süsse Taube zu dir geflogen*, zanotuje někdo německy *La Palomu*. Holubice bílá jako sníh, bílé květy magnolie, jemná bílá plet' Charlotty, tmavá kůže indiánek a mulatek v Mexiku musí být něco jiného – maďarští husaři, polští huláni a rakouské vojsko, které si Maxmilián vzal s sebou, měli štěstí, kampak se na ně hrabeme my se Slovankami, co se na nás mračí – jak se zpívá: ženské nás už nechtěly, pro tu černou košili. Pukliny v kůře chvojky klášterské – ta sem taky přišla z Mexika, ale na rozdíl od svého císaře dorazila živá – se rozšiřují do bolestné trhliny. Kvést není dobré, znamená to stárnout, uvadat.

Třeba sochy taky svým způsobem potají kvetou – neboli chřadnou –, žilky v mramoru pozvolna kornatí, jsou možná drolivější, bělostné paže popraskají, koneckonců kámen stárne a jednoho dne se rozpadne na prach, myslí si tlustý bavorský kapitán, v dobách míru profesor na gymnáziu ve Freisingu. Naštěstí existují kopie, jako Venuše z Capuy poblíž kavárny v parku nebo Venuše Medicejská tamhle na sloupu. Kopie, to je takový lifting originálu. Samozřejmě není tak zajímavá, ale je svěžejší, lákavější, ne tak poznamenaná časem. Muchlat se tak s Venuší Mélskou... Pěkné prasečinky, já vím, myslí si kapitán profesor, ale pomáhá to táhnout káru dál i se smrtí v zádech...

Nicméně kromě soch a servírek a zahradnic se najde i nějaká ta panička, která je sice pod kontrolou, ale ne moc, a která se prochází mezi tmavě zelenými, vysokými a štíhlými

araukáriemi, *Aruacaria auracana*. Krásná tvrdá ústa zdejších dam i těch, co přišly na oslavu se svými vlivnými manžely. Ústa, která umí lačně kousat – to je pochopitelné, za války je nedostatek všeho a tohle pomáhá –, ale ne dát opravdový polibek, jak by vyžadovala mateřská něha hustého stínu v parku. Plavé vlasy spadají dámě opřené o ginkgo bilobu do tváře, zlatavý vodopád jakoby v květu na podzim. Ty podzimní vlasy neuvidím, pomyslí si kapitán, když si ve stínu rozepíná kalhoty a hledá ústa blondaté dámy. Ústa se měkce a nenasytně otevřou, rychle, lásko, utrhni ten květ, než roznese můj prach vichr v dálavách. Blíží se uragán, vzdušný vír nad mořem, mohutný vichr rve květy z luk i ze stromů, roznáší je pryč, třeba je nechá dopadnout na některý hrob, jsou spousty, spousty holých hrobů, na které by se mohly snést. Moje ruka svírá tvé nahé rameno – krátké, kratičké válečné manželství, půlhodina pod ginkgo bilobou, *ist es ein lebendig Wesen / das sich in sich selbst getrennt*, hled': zda jedno živé bytí / ve dvě rozpolceno tu? *Sind es zwei, die sich erlesen, / daß man sie als eines kennt*, bytostí zda dvě tu zřítí, / jak se spjaly v jednotu? Kratičké válečné manželství, ještě kratší, když válka mele z posledního a když skončila, předčasná ejakulace tam pod stromem, pomazání umírajících nemocných. Zanedlouho budou spojeni všichni, budou navždy spolu jako vězni a žaláři v koncentracích pod dopadajícími bombami. Mezitím se štíhlá ruka zasune do kapitánových kalhot, temně rudé nehty hladí a škrábou. Ani nevím, jak se jmenuje, ostatně já jí taky neřekl, jak se jmenuju, umírající se navzájem nepředstavují, stačí podívat se na cedulky s našimi jmény, ještě budou na jídelním stole.

To cavaliere Righetti, který organizuje třídění majetku zabraného deportovaným, strká ruku do kalhot svého řidiče, pohledného, za volantem šikovného mládence, ale nedá se

dost dobře poznat, jestli se mu to líbí, nebo ne. Sukně nebo kalhoty, v tom čím dál zatuchlejším ovzduší to velký rozdíl není. Dokonce i od moře vane hnilobný pach, a nejenom v údolí Muggie, kam potok zanáší kosti z Risiery. Medúzy, které na pláži zanechal odliv, tlejí, zahnívající maso, i to naše vlastní, zaprodané při vraždění druhých, ruce se snaží zapomenout na strach ze smrti, smrti způsobené i očekávané, proto se vkrádají pod sukně nebo do kalhot prvního, kdo se namane.

Kdoví jestli je pravda, že oběšencům se postaví pěkně tvrdý, nebo je to jen milosrdná báhorka dokládající, jak matka příroda umí být i dobrotivá, Mater Dolorosa u nohou nespočetných křížů, poslední polibek umírajícímu synovi. Poslední polibek, poslední večere pro odsouzence, poslední cigareta, případně poslední šňupnutí kokainu. Propadliště se otevře, nohy znenadání ztratí pevnou půdu, z traumaticky stimulované míchy vyjde poslední záchvěv rozkoše, na kratičkový, zamžený okamžik, ne, ani to ne, na nevypočitatelný zlomek v moři času, záblesk, něžný, mihnoucí se nestydatý obrázek, s nímž se člověk propadne do temnot. Soucit je zbytečný, jako páska přes oči před pravčí četou, lepší by bylo ukázat odsouzenci lechtivé obrázky z kalendáře u holiče, ty by stihl zahlédnout za těch pár vteřin, než důstojník, který mu oči zavázal, poodejde a pušky vystřelí. Pár vteřin je hodně, je to dlouhatánský čas, film celého života, včetně toho od opasku dolů. Ale co ženy, jak to bude s jejich závěrečným orgasmem? Vyšle zlomený vaz signál i ke klitorisu, probudí přízraky myšlenek skrytých v chmýří jako muňky? Bylo by to správné, ale prý to tak není. Další bezpráví na ženách, diskriminovaných i s provazem kolem krku. Ženy, které čeká šibenice za jejich věrnost Třetí říši, mají taky právo na poslední vibrátor. Říše není machista, váží si žen, které žijí a umírají pro Führera zrovna tak jako jejich soukmenovci.

Mezitím ale čas kvapí, a tak si vrchní komisař už připravil auto na útěk. Směr Korutany, pak se uvidí. Nějaké místo, kam velcí ptáci připomínající šibenici a poletující nad hostinou nedorazí před ním. To Globus se vrátil do Audienčního sálu. Racci drže a beze špetky strachu vlétávají okny dovnitř. Střemhlav se vrhají na stůl a požírají zbytky, křídly shazují svícny a láhve, ještě jeden přípitek, jen tak sám, nebo víceméně sám, *Prosit, Heil Hitler*. Globus leží na zemi, dívka je rozkročená na něm – líbí se mu to tak a zdá se, že jí taky, strká mu hrdlo láhve do úst. Globus sotva popadá dech, dívka mu zacpe ústa a nos ubrouskem, stehna ho svírají, vysávají ho, ždímají. Skoro se dusí, o to je rozkoš jen větší. Židovkám z Risiey nikdy nedovolil, aby si na něj vylezly. Škoda, takhle je to ještě lepší a stejně by nemohly nikomu nic vyžvanit. Všechno se točí a padá, strop nad jeho hlavou klesá níž, erby starého mocnářství, na které útočí racci zobáky, se odtrhují od stropu a dopadají na něj. Siebenbürgen, Niederlausitz, Widdiner Banat se mu sypou na hlavu jako tašky, které ze střechy urvala bóra, rozbíjejí se na stole mezi talíři a čišemi – pomsta Židů, to oni ho chtějí ukamenovat k smrti. Je tu i znak Osvětimi. Rád se na něj dívá, když vystřikuje semeno. Ta Židovka se špinavýma nohama už nejspíš bude v Osvětimi, nebo možná už ne. V Risieře jí nařídil, aby chodila bosá, protože se mu ty špinavé nohy líbily.

Dívka sesedne z koně zpocená, on se posadí, je trochu mimo. Kolem dokola se zvedají stíny, upravují se, nejspíš odcházejí. Zdá se mu, že za oknem vidí cavaliera Righettiho, jak si něco strká do kapsy a míří ke svému vozu. Je unavený. *Calcat iacentem vulgus*, zdupán je davem, kdo padl, stálo napsáno na jednom ze svitků, které drží racci na stropě v zobácích. Ted' je řada na mně, ti šmejdi židáci a různí lotři vylézají ze stok, aby si mě podali, ale zatím si já podávám

a šukám, koho a jak se mi zachce. Má chuť se osprchovat. V kasárnách Hitlerjugend se sprchovali všichni pohromadě a všichni nazí, s poplácáváním po zádech, po hrudi i po zadku. Do sprch se posílají Židi, ti by byli schopní souložit i tam, s nimi člověk nikdy neví. Nicméně Righetti by měl odevzdat na velitelství to, co si strčil do kapsy. Nerad bych, aby...

LUISIN PŘÍBĚH VI

Luisa si často říkávala, jak asi vypadal život její matky, než se ona narodila. Pravděpodobně stejně jako po tom dni na dráze v Avianu, nic než monotónně se opakující hodiny, úkony, práce – psát na stroji, jít na nákup, uvařit oběd. Život uplývá po kapkách na deštník otevřený za ošklivých dní, vlastně ani ne ošklivých, spíš šedivých, vlhkých, jen sem tam krátký liják. A Luisa si myslela, že tak tomu asi bylo i před tím večerem na Via Tigor a že se po tátově smrti matka vrátila k té dobré a prázdné bezvýznamnosti, k snesitelnému soužití s věcmi, které se nedějí.

Nezraňovalo ji vědomí, že ona, ona sama, ona jako dcera, matce k opravdovému životu nestačí, že se matka místo toho znovu uzavřela v měkce vypočítaném, zvukově izolovaném pokoji, jímž byl její život od výkřiku sestřenice Ester. Chápala, že matka jenom za zamčeným sklem může sklouzávat od jednoho dne k druhému, ale i tak ji měla ráda, protože láska může být i to, stát po boku toho matného bytí a nesnažit se mlhu protrhnout, cítit se šťastná, že jí je nablízku, a cítit se – možná si to jen namlouvala, ale ne, opravdu se cítit – milovaná i za toho mlčení, i za té netečnosti.

O to bylo těžší představit si, jak dokázal otec ten skleněný poklop rozbít, otevřít lasturu a vyndat perlu, a to nejenom za *fiat* onoho večera, který si nemohla – a z ostýchavosti dce-ry ani nechtěla – představovat. Budiž světlo a bylo světlo, silné krásné teplé světlo i pro její matku, krásná jsou líčka tvá tvým vlasem roubená, Šulamit, vítr se zvedl a roznesl vůně z její zahrádky, předtím tak uzavřené, kolem dokola ohrazené. Jejich život se stal otevřenou zahradou, v níž se dá běhat a hrát si. A matka si hrávala, když otec vymýšlel všechny ty úžasné věci, které okouzlovaly nejen ji, malou holčičku, ale i matku. Pamatovala si ji dokonce, jak bývala dětinsky rozesmátá, nechtělo se jí věřit, že mohla být tak veselá a šťastná. Někdy se smála s hlavou zvrácenou dozadu, vlasy jí povlávaly na šíji a po ramenech, ústa pootevřená, jen malinko, vyzývavě, líbej mne polibky úst tvých.

Potom už ji Luisa nikdy takovou neviděla. Po onom dni na dráze v Avianu se jí tvář uzavřela, tak jak zřejmě bývala dřív – tedy vždycky, s výjimkou několika šťastných let, hluboký blankyt mezi protrženými mračny, která se zase brzy zatáhla mlžným oparem –, napjatá kůže, ústa pevně semknutá, oči přivřené kvůli migréně bušící do spánků. Co by Luisa dala za to, kdyby třeba jen jedinkrát mohla znovu spatřit ten ostýchavý, sotva znatelný, ale nesmazatelný úsměv, podobný světlu za některých večerů – vzduch už je šerý, ale na pomalu temnicím nebi ještě otálí jas, dokud nepohasne, a i potom co pohasl, tu stále je, řeřavý uhlík ve tmě sotva viditelný, fialová, která už je skoro černá, ale pořád ještě je fialová – to skoro nic, které je možná štěstím. Kdyby se tak matce alespoň jednou po tom dni na dráze v Avianu, kdy slunce náhle potemnělo, vrátil úsměv – ale když zůstaly samy dvě, už se tak neusmála ani jednou.

Jak ale otec dokázal, že se smála a usmívala? Takhle ji mohl proměnit jedině kouzelník – skomírající, skoro vyschlá řeka, která znenadání teče radostně zčeřená. Možná – jako malá tomu doopravdy věřila – to byl *kwembwezér*, kouzelník nebo čaroděj z ostrova květin a ohně, kterému se podle otce kdysi, už strašně dávno říkalo Madinina a o němž jí zpíval písničky v tom podivném jazyce. Ostrov, na němž byl jako malý *capart*, ještě ani kluk ne, ale možná se i on naučil napřáhnout ruku ke keři, v němž se nic nehýbe, a stáhnout ji zpátky s *fufu* na dlani, a modrofialový ptáček, o nic větší než motýl, vzlétne za šustotu křídel a dosedne mu na nos. Určitě uměl i zabíjet jedovaté hady, křovináře aksamitové zvané *fers-de-lance*, co kdysi působili na ostrově spoušť, a když začalo ubývat *kwembwezérů*, kteří je uměli bravurně chytat, museli na ostrov přivést spoustu mangust, protože ty si dokážou s křovináři poradit, ale tak jako *kwembwezérové* ne. Možná že se ti lesní čarodějové vrátili do Afriky, ale tam na tom byli pravděpodobně ještě hůř. Těmi svými zašmodrchanými historikami, v nichž si pletli časy, popletli i sami sebe a věřili, že když se vrátí do Afriky, vrátí se i nazpět v čase, do dob před otrokářskými loděmi, které dopluly do zaslíbené, ale neustále ztrácené země. A v Africe se shledali s horším otroctvím než v Egyptě nebo v Babylonii.

Možná že *kwembwezérů*, řekl jí jednou otec, bylo čím dál míň, až úplně vymizeli, taky proto, že černí kluci začali chodit do školy, kde na dvoře visela cedule se zákazem používat jazyk, jímž mluvili doma. *Il est interdit de parler créole*. Nelíbilo se jim to, ale jejich rodičům, teprve krátkou dobu bez okovů na nohou, ano, a tak pro *kwembwezéry* nadešel čas zmizet. Třeba ale do Afriky neodjeli, jen je varovala policie, ať koukají s tím svým šarlatánstvím přestat, a tak se proměnili v mangusty a vrátili se do starých dobrých časů, kdy lovili hady.

Ano, otec uměl vyřadit jedovaté hady z boje, ne nadarmo byl jedním z vítězů nad drakem, který chtěl přeměnit svět v Risieru. Trochu jedu musel samozřejmě občas spolknout, ale nijak moc, to se nedá srovnat s cyklonem B nebo i s tím, co musel snášet v Memphisu a určitě i v Chicagu, ale jed je jednou jed, ani vosí žihadlo neudělá dobře, a ne vždycky si toho člověk všimne, než se mu jed dostane do žil. Luisa se později naučila pamatovat si, vybavovat si – ale mlhavě, jen jako když se obrázek vynoří z černého jezera v hlavě – chvíle, kdy otec na okamžik vypadal, jako kdyby ho něco štíplo, nic moc, ruka na pár minut napuchne a prsty se pohybují toporně. Nějaký ten pohled namířený na otce při večěři na čísi pozvání, chvilka rozpaků při setkání v Zrcadlové kavárně, nepostižitelná přepážka mezi ním a ostatními, a ostražitá matka, která se hned umíněně postavila taky za tu přepážku vedle něho, když ho zlehka pohládila po hnědé ruce a jemně si pohrála se světlejší dlaní. Právě ta světlejší dlaň – ale možná se to jen zdálo – uváděla do lehkých rozpaků ruce, které ji při pozdravu tiskly. Nic to nebylo a nijak to nenarušovalo blahosklonné sympatie města k černochům, ten můj velkej černej Johnny, / ten má k milování sklony / a já mu říkám / I love you John / ty jsi můj šampion, / ty jsi můj milovanej John. A Luisa s neúprosnou dětskou vnímavostí, která tak brzy vyprchá, si všimla, že si otec dává větší pozor, pohybuje se pomaleji a už nepopleskává po ramenou ty, co potkává, jak míval ve zvyku. Dokonce začal mluvit tišeji a smát se.

Takové drobnosti, skoro nic v pekelných kruzích světa. I tak bylo pěkné rozloučit se zdvořile a vyjít z kavárny, zamířit domů přes Piazza Unità, ona mezi nimi, za jednu ruku se vedla s mámou a za druhou s ním, otcova ruka byla už zase silná a suchá a on chvilkami hleděl na ně a chvilkami na moře, které ze břehu i ze srdce spláchlo všechnu špínu.

Luisa šla mezi nimi, občas se pustila a rozutíkala se za holuby, ti vzlétli a jejich hejno ji na okamžik obklopilo, a pak rodiče zase doběhla. Když zvedla zrak, přistihla je, jak si navzájem hledí do očí, a pochopila – ale nevěděla, jestli ji to těší, nebo malinko zraňuje –, že ten pohled nad ní není pro ni, že ona tu na okamžik není, že pro ni není místo v tom, co se nezvratně odehrává v jejich pohledech a náznacích úsměvu.

Když od sebe odtrhli zrak, pohlédl otec k ní dolů, už jinak, ale taky tak vřele a láskyplně, zatímco matka si prohlížela paláce na náměstí, solidní, upravené průčelí starého Rakouského Lloydů, pozvedala zrak k neoklasicistní atice a ke dvěma okřídleným ženským sochám se štítem, vedle nichž stojí dva andělé oslavující jeden práci a druhý boj s mořem, ten druhý s vavřínovým věncem na hlavě. Boj s mořem zasluhuje vavříny, ať už člověk vyhraje, nebo prohraje, na moři je slavné i zahynout, ovšem ty sochy bez výrazu neměly s nevysvětlitelným mořem nic společného. Neškodné sirény důstojného hřbitova, pěkné uhlažené tvary, které pomáhají nedívat se na nesnesitelné a které se halí pouze do tajemna pusté banality. Možná proto matka milovala ty vznešené paláce na náměstí a vůbec ve městě, divadelní kulisy zakrývající nicotu. Fakt je, že se nikdy nedívala na moře, které se před náměstím rozprostírá jako nejzazší mez života.

Když už otec nebyl, proč se na ni matka nikdy nepodívala s láskou, která by ji obklopila a zbavila všeho strachu, proč jenom když byla s ním, na ni hleděla rozzářenýma očima, a proč to světlo pak pomaslo pro všechny, i pro holčičku nebo už skoro dívku? Ten prudký a nenadálý poryv větru na dráze v Avianu jako by odvál nejenom jeho, ale i teplo a lásku z jejího srdce. Řeka, která zamrzla v den střetu s Ester nebo brzy nato a která začala zase volně a lehce téct ten večer, kdy se vrátila do bytu ve třetím patře na Via Tigor, ale už ne

sama, měla po Avianu znovu ledovou krustu. Ta těžká rána ji připravila o všechno.

Možná že není dobré, myslela si občas Luisa ve své trýzni, možná není dobré pro děti mít rodiče, kteří se milují – kteří se milují doopravdy, bezmezně, a pro všechno ostatní jsou ztraceni. Ne protože to bolí vidět matku, která miluje otce víc než ji, a možná on taky – i když pro otce byla láska něčím jiným, zálivem, který obklopuje vše, a tedy i ostatní, další jemu drahé osoby, vítr přelétne přes tvář a vše prohráté láskou na nich spočine. Luisa to tak cítila, když ji držel v náručí. Tak tohle je láska, řekl jí jednou otec a daroval jí matrjošku, panenku, která měla v sobě další panenku, a ta zase další a tak dále. Ne, ani matčinu apatickou nepřítomnost nevnímala s trpkostí. Pro děti není dobré, když jsou rodiče v každém okamžiku milenci, i ve chvíli, kdy ona klade hrnec na sporák a on prostírá stůl. Není to dobře, a ne – nebo ne jenom – proto, že syn nebo dcera se můžou cítit vyloučení, ranění v té nesmyslné nutkavě potřebě být milován víc než co jiného, kterou si každý nosí ve svém zmateném srdci, především každý syn a každá dcera. Ne, špatné na štěstí rodičů je něco jiného, to, že ukazují šťastný ostrov někomu, kdo k němu nikdy nedopluje, a přitom se nebude moct bez něho obejít, předvádějí, že zaslíbená země existuje, je tady, lze v ní žít, jenže to nejde, není pro tebe. Kanaánská země, ráj, Madinina, to všechno je pravda, to všechno je možné, ale není to pro tebe. A když se Luisa zamyslela, jaký byl a jaký je její život...

Teprve potom co černý americký mesiáš seržant Brooks, který přispěl k záchraně světa před Osvětímí, zakončil svůj příběh na dráze v Avianu, pochopila Luisa, proč jí otec vyprávěl o té druhé Luise a zpíval jí ukolébavky tím zvláštním jazykem. Vyptávala se na to matky tak dlouho, až z ní nakonec vymámila všechny ty úžasné věci, o kterých se Sara

vzpírala mluvit, když se po jeho smrti vrátila do svého někdejšího vyhaslého mlčení, k pár nutným skoupým slovům, k zamženým dnům a víc nic. Jako když dělala tlumočnici a coby pravá profesionálka nepřibarvovala ani nepodbarvovala to, co říkali druzí, cizí slova, která překládala přesně, ale která nebyla o nic míň cizí než ta, co vycházela z jejích úst, když se zdravila se známým, přišla do obchodu nebo krátce mluvila s dcerou.

Na dráze v Avianu vyhaslo černé slunce a teplo jejího života. Říká se, že kdyby slunce přestalo svítit, uvědomíme si to až po osmi minutách, po osmi minutách by se země začala ochlazovat, vzduch temnět, rostliny se ohýbat k zemi. Pohaslému chladnému soumraku trvalo trochu déle, než se bez slitování snesl do matčina srdce, protože srdce a myšlenky a neuronové sítě kladou tak trochu odpor zkáze a konci. I když to má člověk před očima, cosi v mozku se tomu, byť jen na chvíli, přičí, nechce si připustit, co je nepřijatelné, ale nesporné, skutečnost, po níž už opravdový život nebude. To nemůže být pravda, křičí skomírající život, ale ještě když se zvukové vlny toho výkřiku šíří vzduchem, člověk ví, že to pravda je, a nezvratná, a malý vesmír soustředěný jako sluneční soustava kolem černého slunce, které zmizelo, začne kolabovat, city a myšlenky ulétají pryč, ztrácejí se v pusté tmě.

Život pokračuje, samozřejmě. Jako po napalmových pumách – příslušné americké armádní úřady byly ochotné poskytnout jejich exempláře do Muzea –, i na zemi spálené napalmem něco kvete, i když poskrovnu. A tak Luisa poznala matčinu vyprahlou, unavenou tvář, která se ale dovede ovládat a kterou ona sama nikdy předtím neviděla, ačkoli ostatní ji dobře znali od chvíle, kdy se Sara dozvěděla o babičce Deborah a po tom poznání zůstalo její srdce vyschlé, jako

je po napalmu pole neúrodné. Nicméně jí matka na otázky odpovídala, sice jen co bylo nezbytné, ale i tak se dozvěděla, odkud se vzaly ty ukolébavky v cizí řeči, která zpočátku zněla z otcových úst podivně, byla úplně jiná než jazyk, jímž mluvil s muži v uniformách, když byl sám v uniformě. *Adieu madras, adieu foulard / adieu rob'soie, adieu collier chou / dou dou à moin, li qu'a pa'ti / héla! héla, c'est pou' toujou'...*

Byl to zvláštní jazyk, zpočátku hrdelní, pak sladký a zpěvný, a ona si myslela, že je to tajný jazyk mezi ní a otcem. Potom se domnívala, že je to jazyk, který umějí jen děti, všechny děti, ale později když vyrostou, ho zapomenou, a dospělí mu nemají rozumět, však už mu taky nerozuměla, ani těm několika slovům, která dřív chápala, sbohem šátky z madrasu, sbohem šaty z hedvábí, a je správné, že je nechápe, protože už vyrostla, přešla na druhou stranu, mezi ty, co nerozumějí, co tajné řeči dětí nemají rozumět. Od toho dne na dráze v Avianu uhodla jen *il est trop tard / li qu'a pa'ti / c'est pou' toujou'*, už je pozdě, odešel a už se nikdy nevrátí. Pamatovala si, jak jí otec vyprávěl o vysokánských stromech, tamarindy se jmenovaly, o vážkách červených jako rybíz, které děti snadno chytají do prstů, o moc dobrých plodech a hlízách zvláštních jmen – mango, kvajáva, jam –, o vysokých černých a zpocených mužích, kteří sekali cukrovou třtinu a bydleli v chatrčích z prohnílého dřeva, kde měli jen matraci ze sušených listů, starý špinavý a promaštěný klobouk se širokou krepou a kalhoty zavěšené na hřebíku, stůl a na něm džbán s vodou a pár kousků cukrové třtiny, kterou cucali a zamazali si tím rty, a na ohni hrnec.

A především o jeho babičce Tati, o její rozpraskané tváři černé jako zem a jejích velikých nateklých nohách, o tváři černošky stejně nepochopitelné jako země a stejně dobré jako země neustále ždímaná, zadusávaná, rozkopávaná. Jeho

babička, moje prababička, *mama* Tati. Jestlipak by si rozuměly s prababičkou Rachele, která byla ušetřena toho, dozvědět se o své dceři Deborah? Jestlipak by si rozuměly terstská Židovka s výrazným nosem a přísným držením těla, kterou znala z fotografií proslulého fotografického ateliéru Wulz, a černoška s odulými rty, jež Noe ve svém zlořečení přisoudil spolu s černou barvou kůže rodu svého vnuka Kanaána, bezbožníka, který potupil jeho nahotu a který nosil i jméno země, zaslíbené vyvolenému lidu. Ano, možná by si rozuměly, protože v těch tak nesrovnatelně rozdílných tvářích bylo stejné zatvrzelé a nedotčené vzdorování věkům násilí a pronásledování.

Luisa se snažila představit si – fotografie prababičky Tati na rozdíl od prababičky Rachele neexistovaly – tu tvář z černé hlíny, z bahna vysráženého na slunci navzdory širokánskému klobouku, prastarou tvář matky země, která může synovi dát jen dvě unavená, leč štědrá a nevyčerpatelná ňadra a horu zvanou *morne*, na niž se dá utéct a osvobodit se. Černá madona probodená sedmi meči, která příliš často přežila bolest masa rvaného z ňadra, přesto ochotná dát mlékem obdařený prs i synovi kata, protože dítě je jen dítě a ne syn kata nebo budoucí kat. Nebude to tvoje zítřejší tvář, ty malý, který saješ z povadlého, přesto královského prsu černošky nevyzpytatelné jako osud. Tvoje zítřejší tvář nebude tváří tyрана, bude to tvoje nynější tvář z jesliček v Betlémě. *Sometimes I feel like a motherless child*, starý nesmrtelný spirituál o absolutní samotě, Luisa si ho občas prozpěvovala jen tak pro sebe, když myslela na ten den v Avianu, po němž se ocitla v zoufalé samotě, zjitřené matčinou nepřístupnou, vyprahlou bolestí, do níž se znovu uzavřela. Luisa objímala mlčící a nepřítomnou matku, ale radši by byla, kdyby někdo objímal ji, kdyby byla v hřejivé něžné náruči černé madony s mléčnou dráhou úsměvu v očích i ústech, za velké černé noci prosvícené

hvězdami, *stille Nacht heilige Nacht*, praví se v písni, která se o Vánocích zpívala u její kamarádky Giovanny.

Otec jí vyprávěl i pohádky. Ale ne takové hrůzostrašné jako matka o Červené karkulce, o Jeníčkovi a Mařence a o Sněhurce s tím otráveným jablkem, a kdyby jenom to, s polibkem na ústa mrtvé – nahánělo jí to strach, ty rty určitě byly ledové, ale jinak než tváře otce nebo matky, když se vrátili domů za bóry, a jí se líbilo hladit je po lících zrudlých zimou a větrem, zahřívát je svýma ručkama. Z toho dalekého ostrova pocházela spousta pohádek, ale nejkrásnější ze všech byla o kolibříkovi, malinkém neohroženém ptáčkovi, který se svým nerozlučným bubínkem bojuje proti všem zlým a mocným a který nakonec zemře, ale vstane z mrtvých a dokonce se ukáže, že vůbec mrtvý nebyl, že to jen předstíral, když zůstal na stromě bez pohnutí, a proto ho indiáni – ale kdo jsou indiáni? Kolik jen nových lidí a zvířat a květin a věcí a příběhů je na světě a otec je všechny znal – toho kolibříka nazývají „ten, který vstal z mrtvých, vzkříšený“. Jako my, pomyslela si později Luisa, vzkříšení ne jednou, ale tolikrát, po tolika zbořených chrámech a konečných řešeních. Celý život je smrt a zmrtvýchvstání, jen málokdo jde rovnou do nebe jako prorok Eliáš. Zemři, by ses zrodil, pravilo se v básni, kterou měl on tak rád. Že by měl svým způsobem pravdu i s tou svou teorií invertoru? A pokud mladičkový David skolil velkého Goliáše, pak malý klouček Ti-Jean na dalekém ostrově, kde stromy září jako slunce svými obrovitými žlutými listy tvořícími svatozář, zvítězil nad velikou sedmihlavou saní.

Otec tam na ostrově viděl mangrovy, věčně ponořené v moři, a malé pisily čáponohé s růžovými nožkami, jak zalétají do jejich houští chytat ryby a hmyz do černých zobáčků, dlouhých a špičatých jako kopí. Ještě než se z něho stal Józeph – vyprávěla jí matka s důrazem nejdřív na první a pak

na druhou slabiku –, byl tvůj otec Joséph. Jeho otec, tvůj dědeček se myslím narodil v Jacksonu v Mississippi. Byl lodním kuchařem, a když americká obchodní přistála ve Fort-de-France, měl už dost toho vařit pro bílé námořníky, kteří s ním jednali jako se psem, vystoupil a zůstal na Martiniku, kde začal tak trochu obchodovat s plody zvanými jamy. O pár let později se narodil tvůj otec a první léta prožil na Grande Anse, pláži, kde si páčil chodidla na rozzhaveném písku posetém červenými listy hroznovce a kde se učil milovat moře nade vše. A jak si tam tak hrál na písku a ve vodě s ostatními chlapci, naučil se ten drsný a něžný jazyk – tedy naučil... jen pár slov, která pak skoro všechna zapomněl –, tu africkou francouzštinu otroků, kterou s oblibou užívali jejich francouzští páni a kterou by bývalí otroci, ale ne tak docela bývalí, nejradši svým dětem zakázali v naději, že pak budou přece jenom o něco víc „bývalí“. Kreolština je francouzština zpočasných nohou plných puchýřů, rukou rozedřených od cukrové třtiny a vytrhávaného plevele, ale je to taky francouzština dětství, šibalsky nevinného veselí, které nebere život vážně, protože brát ho vážně je to nejhorší, co se může stát, *pami pwoblèm, dèmen sé on kouyon*, bez problémů, na zítřek kašleme a není žádný hřích chtít se dostat z malérů, těch je dost pro všechny a pro černé ještě víc, *débrouya pa péché*. Ten jazyk pořád ještě lne k věcem, k životu, k bušení srdce, které je jenom sval, ale občas i něco jiného, *muen enmeu*, miluju tě.

Tahle francouzština – nebo taky afričtina, jak tam slyšela některé říkat, když se konečně vypravila do té své mateřské země, jedné z mnoha zemí svých předků – byla pochopitelně úplně jiná než ta, kterou ji v Terstu učila Mademoiselle a kterou se mluvilo nejen na francouzském konzulátě, ostatně jen honorárním, ale taky – až po němčině, to se rozumí, jen proboha žádnou slovinštinu – v zámožných a šlechtických

rodinách, u *Geldadel*, finanční šlechty, obchodníků, speditérů, pojišťováků povýšených na *von* nebo *zu* za zlatky a koruny, které přinesli do toho věrného města, jehož přímým vládcem bylo Císařské a královské apoštolské Veličenstvo, Herr von Triest. Koruny, zlatky a liry, kterých pak přicházelo čím dál mív, a taky am-liry, jimiž v dobách Vojenské spojenecké správy platival i otec v lokálech, kde se tančilo boogie-woogie. Dalo se za ně koupit pár piv, ale to je tak všechno.

Teta Kasika uměla tyhle písničky mnohem líp než já, říkával otec, když jí někdy večer zpíval, *adieu madras*, *adieu foulards*. To já poslouchal ji, i když byla menší, a chtěl jsem, aby mi ty písničky zazpívala znovu, zatímco nás *mama* Tati hubovala, že už máme spát. Bývala s námi sama, dodával, táta byl pořád někde pryč. O mámě nikdy nemluvil. Možná – říkala si později Luisa – s ním o ní taky nikdy nemluvili a on měl o ní jen mlhavou, rozpačitou představu. Třeba to byla jedna z žen, jimž se na ostrově říká *matadô*, které zmizí a pak jsou vidět s prvním, kdo se namane, a pak s druhým a třetím. Luisa si dovedla představit, že se o tom doma nemluvalo.

Ale nezdálo se, že by ty dvě děti kvůli chybějící matce nějak strádaly – aspoň podle toho, jak to Luise otec líčil –, rostly, hrály si na ulici obklopené spoustou jiných černošských matek od spousty jiných dětí, a jelikož ani pořádně nevěděly, kdo je čí matka, myslely si možná, že všechny ženy jsou maminka, na den, na měsíc nebo na celý život. Asi jako může být květ žakarandy napořád před oknem, nebo ho člověk může utrhnout a dát do okna v domě naproti, aniž by z toho musely být hádky nebo mrzutosti, brzy se jiný květ nakloní nad cestu, aby ho někdo utrhnul. Luise občas připadalo, že spíš jí než otci chybí ta neznámá babička, která se vytratila stejně prostě jako zvíře. *Mama* Tati nejspíš byla vším, babičkou i matkou a celou rodinou, a Luise chyběl ten

hřejivý klín – který otci a tetě Kasice dodal teplo potřebné k životu – a říkala si, že kdyby měla takovou Tati, k jejímuž vysokému, mohutnému, tlustému tělu by se mohla stulit jako kočka, byl by život jiný, zvláště po otcově smrti.

Otec přišel o *mama* Tati, když dědeček, jeho tatínek, v letech krize a nepokojů odjel z Martiniku a na čas se usadil v Portoriku, kde se stavěly silnice a práce na nich přinášela nemálo dolarů i bezvýznamnému úředníčkovi v kanceláři, který měl na starost třídění materiálů, a kde se z malého Josépha stal nakrátko José, pro kluky, s nimiž si hrál na ulici. To byl taky úžasný ostrov, říkal otec Luise, s Kasikou tam chodili sbírat zelené želvy podél korálových útesů, i když tam byly barakudy a manty, které se hned vynořily za útesy, a Luisa se ho zeptala, jestli je krásnější moře v Salvore, nebo na Portoriku.

Její dědeček přišel v Portoriku brzy o práci a vrátil se do Států, do Memphisu, kde se z Josého stal znovu Joseph, ale s přízvukem na o. O těch letech v Memphisu, kdy mladík vyrostl v muže, nevěděla Luisa skoro nic, ani matka se o té době zřejmě moc nedozvěděla. Nejspíš se mu nechtělo mluvit o rasistické šikaně před někým, kdo měl za sebou šoa. Jenom jednou, připomněla jí Sara, mu vyklouzlo, jak ho udivilo, když těsně po válce odjel se svým oddílem nakrátko do Německa, do Augsburgu, a najednou se cítil být Američanem jako ještě nikdy – i když svou velkou zemi navzdory všemu vždycky miloval. Poprvé si totiž nikdo nevěšil barvy jeho pleti. V hospodách nahonem provizorně otevřených v Německu srovnaném se zemí, podobných těm, do nichž měl v Memphisu zakázáno vstoupit, nebo londýnskému pubu, kde umlátili k smrti jeho sestru na dovolence z fronty, byl cizincem ve stejné uniformě jako ostatní. Němci je tam neviděli rádi, protože vyhráli

a je srazili na kolena a obsadili, ale zároveň je viděli rádi, protože aspoň přišli dřív než ti druzí nepřátelští vítězové z východu, sice s bílou pletí, ale obávanější než bílí nebo černí Američani, kteří mimochodem štědře utráceli, a kdo dlouhou dobu hladověl, ten si nemůže dovolit ten přepych koukat lidem na ruce, když kladou peníze na pult, jestli jsou světlejší, nebo tmavší.

A tak byl v Německu poprvé Američanem jako ostatní, nebo skoro, ale i to „skoro“ bylo po tom, co zřejmě zažil, hodně. A tihle dobrosrdeční lidé, kteří dokonce jako by chovali sympatie k jeho černé pleti, upálili miliony lidí nebo tomu upalování netečně přihlíželi, a on si říkal, že kdyby nebyl americký černoš, ale americký Žid, koukali by na něj nevraživě, nemluvě o tom kdyby byl Žid německý, i když v těch dnech nebylo moc pravděpodobné, že by se tam německý Žid vyskytl.

Ani v Terstu – kam se vrátil po krátké misi v Německu a kde patřil k americkým vojákům posádkou na Svobodném území – neměl problémy. Terstská děvčata a vojáci na vycházce s kapsami naditými am-lirami, *I love you Johnny / I love you Texas* / jestli se chceš pomilovat / musíš něco zacálovat. Samozřejmě byl ten Johnny statisticky většinou bílý, ale i když byl černý, nedělaly se kolem toho velké cavyky, za tabulku čokolády / vem si čiču do parády.

Nezadupávají se cizinci, nýbrž domorodci, ten, kdo je synem stejné země jako ty, ale ty nevěříš, že je jako ty, a on si myslí totéž o tobě. Nikdo neměl v Terstu nic proti Řekům nebo Srbům, kteří už několik století vlastnili nejkrásnější paláce kolem Canal Grande, protože ta hrstka Řeků a Srbů nemohla udělat z Terstu řecké nebo srbské město, zatímco Slovinci ho mohli udělat slovinským, a ani Slovinci neměli nic proti Řekům nebo Srbům, protože se neobávali, že by

z nich všech mohli být Řekové nebo Srbové, ovšem báli se, že by ze všech mohli být Italové, jako se stali mnozí z nich, když změnil přímění, sejdou dolů z Krasu a stanou se italskými patrioty. Jako kdyby Amerika mohla být černá, když nám – nám? ptala se Luisa sama sebe – Hospodin slíbil, a slib dodržel, že nás bude jako hvězd na nebi.

Jsou Židé černošy světa a černoši v Americe jsou Židy v Egyptě, které pronásleduje faraon, protože se jich bojí? Možná jsou totéž, vyvolený lid, protože je pronásledovaný, jen pronásledováním se člověk nebo lid stává vyvoleným, lid, jemuž byla všude ukradena jeho země, ať je to Afrika, nebo Kanaán – země zaslíbená a ztracená, kde vyhnání a exil stejně jako návrat představují tragédii.

Země zaslíbená Abrahamovi a nesoucí jméno prokletého rodu, bezbožného syna a vnuka, který zostudí nahotu hlavy rodu, otce nového lidstva zrozeného po potopě světa a ještě ničemnějšího než to dřívější, které se utopilo ve vodách. Zlořečený buď Kanaán, ať je pro své bratry otrokem všech otroků, požehnaný buď Bůh Semův, jemuž bude Kanaán otročit. Kanaán s tmavou pletí a vlhkými rty, černý jako černá úrodná půda na Nilu. Je správné, že jsou černoši otroky, protože jsou potomky Cháma a jeho syna Kanaána tmavé pleti, odsouzeného otročit svým bratrům a Semovi, tak to říkali i mnozí WASP, bílí anglosaští protestanští pastoři. Je tedy otrokem nás, kteří jsme mu přišli ukrást zemi a život? Zaslíbená země je tudíž zemí provinění, loupění a pokání? Golet začal ještě předtím, než jsme přišli do kanaánské země, z níž jsme byli vyhnáni a z níž jsme vyhnali syny našich bratrů, Izmaele, který musel žít v poušti jako divoký osel, Kanaána, který byl navždy vyhnanecem a cizincem, Cháma, který ukoval řetězy svým potomkům. Otroci prodaní na otrokářské lodě svými matkami a bratry, kteří je z afrických lesů dodávali tyranům, jako jsme my – kdo je to my, kdo jsem já, kdo

z mých blízkých jsme my? říkala si Luisa –, synové Abrahama, vyhnali jiné Abrahamovy syny.

Ovšem v dobách, kdy jsme byli ještě Noemem, který proklel syna, a Semem, který ze svého synovce udělal otroka, jsme nebyli Židi. Teprve od Abrahama máme cítit odpovědnost, on je první obřezaný, a už i on dělá rozdíl mezi Sárrou a Hagar, jako *béke* – francouzští plantážníci – mezi bílými a černými matkami svých synů. Někdo se náhodou prochází poblíž Sodomy, když na ni Bůh dští oheň, a stane se z něho žhavý solný sloup. To se může stát každému, nám – myslím nám Židům a nám černochoům – ještě víc než ostatním. Není to vina rasistů a určitě ne Židů, že v Risieře nebyl žádný černocho, a není vina Ku Klux Klanu, že mezi těly lynčováním zohavenými k nepoznání – s genitáliemi uřezanými nožem se ani nepozná, kdo je muž a kdo žena – nebyl žádný Žid.

Ani v tom londýnském pubu, kam si zašla na skleničku teta Kasika, která přijela z fronty v Normandii na krátkou dovolenou, asi taky žádný nebyl, i když jeden nikdy neví. Bylo jich asi pět, co ji odstrčili, povalili na zem a zkopali, s čím dál větší chutí. Jeden z těch kopanců do jater byl smrtelný, a když se dostala do nemocnice, kde ji okamžitě přijali na rozdíl od té první, kam ji honem odvezli, měla už jinou barvu. Pořád černou, ale sinale černou, jako zle vyhlížející nebe za některých večerů. Ne mateřskou černou, která si přivine dítě do náruče, nýbrž ochablou, slizkou černou ohlašující rozklad. V té nemocnici nebyl nikdo, kdo by ji držel v náručí, jako to dělala ona v uniformě Army Nurse Corps – prvních černošek zapojených do války, i když jen s úkolem ošetřovat a ne zabíjet –, za bombardování držela v náručí tolik raněných, křičících vojáků, zděšených ze své krve, která jim spolu s životem proudem vytékala z těla, tiskla je k ěadrům, jak to umí jen žena. Proto ženy o tolik převyšují

muže, nejenom v tomhle, ale i v tomhle. Tiskla je, jako kdyby je měla nakojit, dát jim černé mléko, teplé jako život – jistě, nepatřičná promiskuita mezi bílým vojákem a černou sestřičkou, tvář přitíštěná k prsu, to nejde. Šlo by to, kdyby se jednalo o soulož, nejlépe bez ženina souhlasu, ale kromě takových zcela pochopitelných případů by se raději neměla těla různých barev kůže navzájem dotýkat.

To si myslí i spousta černochoů přesvědčených, že Aláh je černý a Jahve že je WASP nejhoršího ražení. Tenkrát v ulicích Memphisu, vyprávěl jí otec, zpívali černí kluci sprosté písničky o Židech. Jsou lidé, kteří tráví celý život sestavováním seznamu židovských otrokářů všech věků, uvidíš, že i z obchodu s černochoy budou vinit Židy. Zvláštní, že se o tom nemluví v *Protokolech sionských mudrců*. Martinu Lutheru Kingovi dalo taky hodně zabrat, než přesvědčil mnohé ze svých stoupenců, že pod záminkou antisionismu jsou zkrátka antisemity. No ano, náš praotec Abraham pochází z Noema stejně jako potomci Kanaána. A co když my, my černoši, uvažovala Luisa, jsme ztracený kmen Izraele? Ostatně kdo může být ztracenější?

Kanaán má být tedy plným právem přijatý zpět do kanaánské země, ne jako Semův otrok, nýbrž syn jeho bratra? Mezi příbuznými je lepší netlačit moc na pilu. Abraham J. Heschel sice kráčí po boku Martina Luthera Kinga v čele průvodu v Alabamě, ale dějiny jsou plné bratří, kteří vraždí jeden druhého víc než koho jiného. Mít stejnou krev ještě neznamená mít dobré vztahy, a my – kdo my, určitě ne já, já jsem obojí, já jsem my – o tom něco víme.

A on si namlouval, říkala si Luisa, že válku objasní a ukáže v pravém světle, když v Muzeu vystaví tank a pár děl – směšné, hračky pro děti. Pravým muzeem války by bylo veliké CT, spousta cétěček a magnetických rezonancí

jednoho jediného mozku, jakéhokoli, vybraného náhodně. Jeden veliký mozek, mozek muže, velitelské stanoviště nařizující útoky, a zároveň bojiště. V budoucnosti dokážou mnohem sofistikovanější přístroje lokalizovat ústředí a podřízená pracoviště, která dávají povel k útoku, zasazují údery a schytávají je.

Útoky namířené ven i dovnitř, snadno se může stát, že oddíly odepřou poslušnost a začnou se bít mezi sebou, jedna neuronová síť proti druhé, každý je přesvědčený, že spolupojovník je nepřítel, který infiltroval v přestrojení, a spousta záložních vojsk ničí přátele i nepřátele, asi jako antibiotika. Panuje tu velká nervozita, velké napětí, ve světě i v hlavě, protože je nás moc a nesnášíme se, přelidněný svět je strašlivý a hrozivý, je potřeba ho trochu prokletit, všichni se sem nevejdeme. Ale i uvnitř v nás, ve mně je moc lidí, příliš velká tlačnice, nakonec se člověk začne nenávidět, nenávidět sebe, nenávidět ten dav lidí v sobě.

Muzeum nenávisti? Proslulá židovská sebenenávist je možná tohle, nenávist k příliš mnoha Židům nacpaným v brložích, příliš mnoho bratrů v jedné posteli, příliš mnoho otroků v podpalubí. Kdyby nacisti nepoužívali cyklon B, ale jenom je pořádně zamkli v barácích všechny dohromady, zanedlouho by se mezi sebou pobili, jako když myšlenky a pocity tlačí na příliš malé temeno lebky. Rakovina dějin, která ničí všechno, co je nablízku, je taky v hlavě a možná je v hlavě nejdřív. Učebnice dějepisu jako zprávy z CT a magnetické rezonance?

Sály č. 42 a 43 – Na zárubni vstupních dveří je velkým písmem vyvedený nápis 30. DUBNA – 2. KVĚTNA 1945. Jsou tu nejrůznější předměty, které vesměs nashromáždil sám, jednotlivé listy z jeho deníků a na stěnách velké fotografie. Dál pak několik počítačů umožňujících přístup k dalším záběrům a deníkovým stránkám.

Deset dní po oslavě v Miramare... kolik se toho může za tu dobu stát? Deset dní stačí na to, aby padlo carské Rusko a zrodil se Sovětský svaz, ale ne na to, aby člověka přešel hexensůs. Vrchní komisař a Globočnik utekli, jeden 28. a druhý 29. dubna. Přítel Hein, jak Němci říkají kmotřičce Smrti, na ně čeká v Samarkandu, na jednoho už brzy, na druhého o něco později. Collottiho banda pokračovala v mučení, dokud to šlo, Titův 9. sbor a 2. novozélandská divize spěchají, aby do Terstu dorazily jako první. Zanedlouho už všude sviští kulky, lidi se schovávají, kam můžou, ale on si nebojácně vykračuje, nedbá střelby ani tanků, snaží se mluvit s jedněmi i s druhými a poznamenává si, co vidí, co se děje. Na kartičky, někdy to jsou jen jednotlivé věty, jindy popíše celé stránky – které bude muset uspořádat a proškrtat –, zatoulané střepiny granátů rozcupovaných dějin, jimiž se on bezstarostně potuluje. Důležitější než dny jsou hodiny, počínaje dnem 30. dubna 5.30 ráno.

Siréna ohlašující nálet – Marelliho elektromechanická siréna, výkon 6 kW, typ M6, pracuje na třífázový střídavý proud, 220 V. Motor s vertikální hřídelí, litinový kryt odolávající povětrnostním vlivům, pojistka proti přehřátí. Dva ovladače, jeden lokální, napojený na akustickou signalizaci přes

třípólový zaplombovaný kabel, druhý distanční, připojený pěti holými měděnými vodiči. Umístít ji vpravo hned u vchodu do Muzea, trochu stranou aby si jí ten, kdo vstoupí, hned nevšiml a polekaně nadskočil, až se nečekaně ozve pronikavý zvuk a před ním se znenadání rozsvítí veliké hodiny ukazující 5.30.

Půl šesté 30. dubna 1945. Don Marzari, kterého předešlou noc osvobodili z věznice Coroneo, kam ho po mučení ve Ville Triste zavřela Collottiho banda, dává dvojím zahoukáním poplašné sirény pokyn k protinacistickému povstání. Dvojí zahoukání a povstání začíná. Rozhodčí odpískal začátek (čeho? svobody, bratrovraždění, míru?), nebo konec? Dvojí zahoukání, nadešel čas svobody a smrti, možná že přístav i celé město vyletí do vzduchu. Svoboda je ultrazvuk, vybuchne v člověku uvnitř, roztrhá ho na cucky, spousty kousičků vyletí do povětří, jeden za druhým, jeden proti druhému – Portici di Chiozza v centru města se otrásají explozemi, střepiny se míhají jako vrabci vrhající se na drobky. Dobrovolníci za svobodu z CLN, Výboru národního osvobození, střílejí z těch svých mizerných pušek, jak můžou. Přilba se skutálí z chodníku do silnice, šmouha od krve se brzy smaže.

Dona Marzariho právě osvobodili z věznice Coroneo, mučení, které podstoupil ve Ville Triste, mu prostupuje tělem jako drásavý zvuk, propíchne bubínek, proletí mozkiem. Jednoduché, ale účinné elektrické křeslo má vysoký lenoch s tenkým koženým čalouněním a opěradly, ke kterým se přivazují předloktí, na jedno zápěstí se připevní kovový náramek se záporným pólem, ovládaný reostatem, zatímco ke kladnému pólu je napojen jakýsi štětec z kovových drátků a s izolovanou rukojetí, který okruh uzavírá.

Tělem prochází elektrický proud impulz po impulzu, se šílenou, nesnesitelnou pravidelností – svět exploduje v hlavě

i v srdci. Bůh je slovo, které ohňostroj na okamžik vystřelí a vykreslí do noci a hned nato vybuchne a zmizí. Temná noc. Krvavý pot je výměšek. Co by udělal, co by říkal, co by křičel Ježíš s elektrickým kabelem v ústech? Collottiho banda se nefláká. Mozek, srdce, víra jsou na kaši, a přece ten bohabojný a Bohem opuštěný člověk nepovolí. Možná by chtěl ustoupit, udat jména, zradit, bože, to se ví, že by chtěl, a jak, ale mnohaletá víra mu už pronikla do těla, do nervů, které z těch elektrických výbojů šílí a potřebovaly by si odpočinout, uvolnit se, přestat vysílat k mozku žhavé ostré šípy, ale víra je teď jeho tělem, jako u milenců vášeň, a to ubité, ale neohrožené tělo vzdoruje. Nejradši by sestoupil z kříže, ale tělo, víra, která se stala tělem, říká ne výkřiku, snažné prosbě, povelu jeho mozku a utrápeného srdce, a on nic neprozradí. Tyran nic nevymámí z jeho úst spálených lávou, a tak don Marzari, osvobozený jediným pohybem ruky, ještě vrávorající, zmatený, dá v 5.30 povel, aby vysílali dvě dohodnutá zahoukání sirény.

Když siréna ohlašovala nálet, uplynulo mezi jedním zahoukáním a druhým vždycky patnáct vteřin. Kolik vteřin uplynulo mezi jedním elektrickým výbojem a druhým ve Ville Triste? Ani jedna, ani nanosekunda, vždycky jen ten záškrub, to nekonečné, nepomíjející zemětřesení každé buňky v těle – ne, jeden záškrub od druhého dělila celá věčnost nekonečného hrůzného očekávání. Dějiny jsou elektrošok, proto jsou z nás všech blázni, i z povstalců. Všichni proti všem, KMT, Komanda mesta Trst, slovanské velitelství proti nacistům, ale taky proti demokratickým italským brigádám sboru Dobrovolníků za svobodu, Pisoniho a Foschiattiho brigádám bojujícím proti nacistům. Foschiatti zahynul v Dachau – „Smrt Foschiattimu!“ křičeli fašisti, „Smrt partyzánům z Foschiattiho brigády!“ křičeli titovci. Smrt smrti,

kteřá přináší smrt, myslí si don Marzari, proto dá povel, aby siréna vyzvala k povstání. Budou další mrtví, ví to, to vědí odjakživa všichni mučedníci a vědí taky, že smrt zemře, když se jí přestaneme bát, když jí sebereme dýku. Houkání sirény ho drásá, ten pískot mu provrtává hlavu. Jako kluk si pohvizdoval, když si hrál v parku nebo na dvoře za kostelem a farář ho okřikoval. Z nedalekých kasáren vycházeli vojáci na opuštěák a pohvizdovali si, z nevinného veselého pískání v dobách mládí je teď pronikavý zběsilý pískot, dráha střely... Kdo je ten člověk tamhle na zemi se zkrvavenou tváří?

Kliknout – takové slovo v DUSu neměl a pravděpodobně by ho ve svém Muzeu nestrpěl. Jeho Muzeum, moje... Klik. Magnetická rezonance ukazující glioblastoma multiforme aneb snímek Willy Geiringer. Maligní nádor v pravém čelním laloku. Vypadají podobně ty temné skvrny, ty duhové praskliny, ty oprýskané a pobořené zdi, něco je nahlodává a rozleptává a tlačí zevnitř, zvenčí, odevšad. Ve Ville Geiringer zvané Zámeček, na kopci Scorcola, je generál Linkenbach – v saku, které je ještě jeho a které brzy daruje jemu –, jinak řečeno je tu velitelství německých vojsk. Policejní ředitelství je v budově soudu, masivnější než pevnost, jak se sluší na ponurý a tíživý zákon, i když v tom, co se děje na ulicích, už žádné zákony neplatí. Soud je takový kenotaf. Námořní velitelství je na hradě San Giusto.

Ve Ville Geiringer bydlí generál Linkenbach. Inženýr Geiringer, který ji dal postavit, je už čtyřicet let po smrti, ale tramvajová linka z Terstu do Opiciny – jejíž elektrickou část zřídila Österreichische Union-Elektrizitäts-Gesellschaft a o mechanickou část se postarala Weitzer Waggon Fabrik ze Štýrského Hradce a která byla slavnostně uvedena do provozu 9. září 1902 – má stále ještě, jak navrhl inženýr, pravidelnou

zastávku přímo před vilou, v níž bydlíval v dobách, kdy v Rakousku ještě vládl pořádek. Dál pak její elektrické motorové vozy stoupají pomocí silných ocelových lan, která je vytahují vzhůru po nejpříkřejším úseku, a překonávají tak 329 metrů výškového rozdílu, dělících Opicinu od hladiny moře. Do Opiciny se šplhala / ta tramvaj neblahá, / jezdila furt nahoru dolů, / až zřítíla se přes Sorcolo / dolů na město, zpívá se v písničce, klika že byl pracovní den / a v tramvaji řidič jen. To bylo 2. října 1902. Teď vykolejily dějiny, vyjely z tratě a huť než stará tramvaj se řítí dolů, rychlost stoupá, planeta někde nahore nebo dole opustila oběžnou dráhu, meteorit dopadl na svět, zasáhl Terst a pobořil ho. *Zeitrafferphänomen* může být prvním příznakem maligního nádoru ve frontálním laloku a v tomhle případě snad víc než kdy jindy je jen správné, že je název německý, už léta všechno probíhá v němčině.

A probíhá to čím dál rychleji, nesnesitelné progresivní zrychlení, tramvaj se řítí dolů od Willy Geiringer, auta, džípy, obrněné vozy jezdí závratnou rychlostí, tachometr se snaží uklidnit rozrušenou mysl, jeho ručička vypadá skoro normálně, ale glioblastom jí nevěří, to on pobíhá v hlavě, všechno utíká, všichni utíkají, i lidi na ulicích, chodci. Svět se kácí, rozpadá na kusy, těla letí na kamennou dlažbu, krev prudce stříká. Tachometr se plete, jen glioblastom si uvědomuje tu šílenou rychlost. Rezonance, snímek dějin. Když se vybarví, je z toho pěkný obrázek, křišťál s pruhy a skvrnami, geoda. Mohl by to být achát, jak je pruhovaný, achátové světle modré vrstvy chalcedonu, žlutočervené karneolu, černé onyxu... Oko uragánu nad městem, nad dějinami je prázdné – i střed geody je prázdný, bez původní suroviny.

Takové jsou dějiny, mrtvé, nehybné, neměnné jako kámen, jako geoda. A přitom uvnitř se všechno, miliardy tělísek jen hemží, protékají zběsilou a zbytečnou rychlostí.

Bolest hlavy a potíže s mluvou – klení, modlitby a nadávky v italštině, němčině, slovinštině, chorvatštině. Taky v angličtině, když vpolední prvního máje 2. novozélandská divize generála Freyberga, postupující k Terstu, najde Monfalcone zabrané Jugoslávci, kteří se jí snaží zastavit, a málem dojde na pěsti, *shit on you*. Zato ve městě budou kulky jen svištět, krucinál, už sviští, doprdele, oni mě dostanou, *Scheisse, viva l'Italia, Trst je naš*, prý se nemá klít, když člověk může každou chvíli umřít, ale nějaké to *jebem ti mater* předtím nebo potom vyjde před Bohem nastejno – bacha ostřelovač, schoval se za sloup, *kurvi sine*, nerozumím ani hovno, jsme v hajzlu –, to si všichni budou myslet, až přestane palba, že můžou klidně říkat.

Generál Linkenbach si hraje na tvrdáka a 29. dubna pohrdlivě odmítne slíbit terstskému biskupovi monsignoru Antoniovu Santinovi, že město ušetří, jenže všechno jde hrozně rychle, žene se jedno přes druhé exponenciální rychlostí. *Zeitrafferphänomen* nebere ohledy na nikoho, ani na pořádkumilovnost jednoho generála Wehrmachtu – můžu to osobně dosvědčit, říkával, dokladem je i to gesto, když si o pár dní později, 3. května, sundal sako, pečlivě ho složil a předal mi ho. Glioblastom naruší hodiny a tachometry, čas se smrskne, sesedne se. Třetí říše se za pár vteřin zhroutí, dobytá čtvrt' změní zeměpis a dějepis Evropy, Hitler padne, Stalin postupuje, nebo někdo jiný za něj, Titova KMT střílí na předměstí a v San Giacomu, Pisoniho a Foschiattiho brigády italských Dobrovolníků za svobodu ve středu města a na přístavní linii, KMT střílí na Němce, ale i na CLN, střepiny granátů a kulky létají oknem do kurie, kde biskup ležící na zemi, aby ho nezasáhly, se snaží telefonicky vyjednávat s německým velitelstvím, ale není jasné, s kterým – jestli s vojenským, policejním nebo námořním.

Pár bot. Nejspíš patří nebo patřily jednomu slovinskému partyzánovi z Kosovelovy brigády, který spolu s ostatními sešel z Opiciny dolů do města a připojil se k Titovým vojskům 20. a 9. divize. Nechal je ležet na rohu Via Carducci a Via Battisti na chodníku pod Portici di Chiozza, aby si osvěžil nohy po dlouhém pochodu. Pod podloubím byl pěkný obchod s obuví, a tak rozbili výkladní skříň, vyrabovali to tam a staré boty zahodili. Kolik historie je v těch škrpálech prošlapaných v lesích při postupu jugoslávského vojska, v Trnovském lese nebo na Snežniku, promáčených v bystřinách bez lávek. Dvě stě kilometrů z Liky do Terstu přes Karlobag, Senj, kde se rodí bóra a odkud vyráželi rádit uskoci, přes Crikvenici, Susak, Rijeku, dobývání tvrže Monte Lesco u Rijeky, kterou bránil 12. dělostřelecký pluk Italské sociální republiky, vlak naložený děly a posunovaný proti italské obraně dostal plný zásah – děla a munice vybuchují, někomu se podaří seskočit, boty jsou celé zaprášené a od krve, ale pochodují dál, brzy se zase vydají na cestu, dojdou do Terstu, do středu města.

Jak tam tak leží odhozené na chodníku pod Portici di Chiozza, jsou jako prapor, jsou mnohem víc vítěznou vlajkou než ta okázalá fangle, kterou o něco málo později vyvěsí titovci se samopaly v rukou z oken radnice. Než si nazul nové boty, které sebral ve vyrabovaném obchodě, zůstal *druže* dlouho bosý, aby si nohy odpočinuly. Čas vinobraní; nohy venkovanů šlapou hrozny v kádích, rmut je rudý, i krev je rudá, někdy je stejně dobrý nebo aspoň stejně opojný jako víno. Prolévat krev a šlapat hrozny je lahodné jako pít mošt, zvlášť když byl člověk tak dlouho pošlapávaný pod nohama jiných, pyšných pánů teď už dobytého města.

Velká fotografie biskupské kurie na Via Cavana. Svatá i bezbožná čtvrť, stařícké bezútěšné nevěstince nejhrubšího zrna v úzkých uličkách a sídlo apoštolského nástupce, bašta italského ducha i podsvětí. Když byla bitva už skoro dobojována, vítězně pro partyzány, ale především pro Titovy stoupence – z radnice osvobozené od nacistů a fašistů vyvěsil don Marzari, ještě před pár dny nacisty a fašisty mučený, trojbarevnou vlajku nové svobodné a demokratické Itálie, jenže hned vzápětí ho vojáci 9. sboru donutili vlajku svinout, protože *Trst je náš* –, vyslali jsem do čtvrti Cavana titovci obezřetně svého muže na průzkum; ten se však záhy ztratil ve spleti uliček, podloubí a průchodů a klesl k zemi s nožem v břiše.

V kurii se biskup snaží vyjednávat s Němci, leží přitom na podlaze, protože dovnitř létají okny střepiny granátů a kulky, střílí se někde mezi městskou knihovnou a školním inspektorátem. Před dvěma dny mu velitel 5. divize německého vrchního komisařství doktor Herbert Hubert jménem vrchního komisaře Rainera oznámil, že německé velitelství je ochotno ušetřit přístavní stavby a další zařízení. Ale 28. dubna Rainer utekl a Globočnik den nato, v té době je město ještě v německých rukách a je snaha přesvědčit Němce, aby ho odevzdali odpovědným činitelům – ale komu? Fašistickému prefektovi Coceanimu a fašistickému podestovi Pagninimu, kteří jsou ovšem připraveni ostřelovat Němce z radnice, pokud se pokusí vyhodit přístav do povětří, anebo antifašistickému CLN, tedy Ercolemu Mianimu a donu Marzarimu, které fašisti mučili, či snad Politkomisarovi Franzi Štokovi a velkému Slovanstvu s rudou hvězdou, které postupuje vpřed? Slovanské velitelství nařídilo, že má být „Terst i všechny ostatní vaše kolonie“ postoupen.

Německá hlídka prochází po Via Cavana směrem k biskupství a střílí, nedaleko kurie jsou panzerfausty a u Via Università dva partyzánské tanky. Odešad se ozývají výstřely a salvy, na posádce SS na Piazza Oberdan útočí partyzáni z CLN, komunisti a mladí z Občanské gardy, kterou před několika měsíci založil fašistický podesta, ale slovanští komunisti se snaží zastavit CLN a plukovník Antonio Fonda Savio – což je válečná přezdívka Manfrediho, zetě Itala Sveva a otce tří synů, z nichž dva už zahynuli v Rusku a třetí právě umírá pod německou palbou – musí CLN rozpustit a nařídít svým oddílům, aby se stáhly a předešlo se tak střetům s Jugoslávci, protože Martin Greif a Franc Štoka z Komanda mesta Trst odzbrojili italské partyzány a s ním jednali, jako jedná okupant s nepřítelem a ne jako osvoboditel s tím, koho přišel osvobodit.

Letadla spojenců bombardují německé nákladní lodě kotvící u nábřeží, mladý komunistický partyzán stojí sám na křižovatce Via Cavana a střílí, dokud nepadne, německá hlídka na Via Cavana dojde k biskupství a kapitán Giessen, který jí velí, vstoupí do biskupského paláce, zopakuje, že se Němci nevzdají, zvláště ne teď, kdy se města zmocňují Titovi Jugoslávci, a vyhrožuje represáliemi v komunistické čtvrti San Giacomo, v tom rudém italském Terstu, který se nikdy před fašismem neohnul.

Kapitán Giessen vyjde ven, aby předal biskupovy návrhy generálu Linkenbachovi. Mezitím nacisti zastřelí odvetou jedenáct Italů, deset mužů a jednu ženu. Ptáci na Via Cavana jsou ze střelby tak vyděšení, že svým křikem střelbu přehlušují. Politkomisar Franc Štoka upozorňuje, že Němci se musejí vzdát výhradně Titovým vojskům. Biskup vyjednává, pobízí, krotí. Monsignor Antonio Santin, syn istrijského majitele rybářského člunu, není dělaný na to, ležet nečinně na zemi, je zrozený

k tomu, aby neohroženě třímal kormidlo a ve větru manévroval s plachtou církevní bárky, jako to dělají roviňští rybáři. Liturgie při vysvěcování na kněze počítá i s tím, že je třeba ulehnout na zem, a monsignor Santin miluje prostou mateřskou zemi, která učí lásce a pokoře. *Humilis, humus*, nic úlisného ani patolízalského, jde jen o to pevně obejmout hlínu, z níž nás Hospodin stvořil a v níž se obrátíme – s tím je samozřejmě smíření, ale co nejvíc to odkládá, aspoň pro ostatní, které má v tuto chvíli povinnost chránit a spasit před naší sestrou smrtí těla.

Tady na podlaze je bojovníkem, který se plazí, aby se mohl lépe postavit nepříteli vlku nebo vlkům, kteří chtějí stádo rozsápat. Není lehké chránit stádo, někdy člověk přesně neví, které stádo má vlastně chránit, aby neměl vlky za ovce a ovce za vlky, pronásledovatele za pronásledovaného, raněného, který potřebuje pomoc, za ostřelovače, před nímž se musíme schovat. Nedaleko vybuchne granát, hlavou mu běží obrazy ulic plných krve jako rudé záblesky na obloze, krvavé rýhování achátu, žilky v kameni, v němž život ustrnul. Sám má taky pocit, že ustrnul, vykryštalizoval do toporné role pastora, těžké jako kamenný kříž.

Titovka. Vojenská čepice s rudou hvězdou, kterou nosili partyzáni 9. sboru. Osobně ji sebral na Via Rossetti před vchodem do kasáren, dříve nesoucích jméno Viktora Emanuela II., kde ji sundal z hlavy a jásavě vyhodil do vzduchu partyzán, potom co vystřelil na italského dobrovolníka z CLN, který dohlížel na německé zajatce a měl rozkaz nedat se odzbrojit. Když odmítl odevzdat zbraň, byl za veselého pokřiku i s ostatními na místě zastřelen. Čepice letí radostně do vzduchu a spadne vedle těla bez života, možná umírajícího, ale když jsem ji sebral, byl ten člověk rozhodně mrtvý. Rozjařené výkřiky, povykování proti Itálii a vojáci s titovkou zatancují *kolo*.

Univerzálnost a nejednoznačnost čepic – kdo je pod nimi? Hrdinové, vrazi, idioti? Škoda že se mi nepodařilo sehnat německou přilbu, pod níž se skrýval Mussolini. Čepicologie jako lombrosovska věda. Vnitřní švy, dílky podšívky, dýnko odpovídají kostem lebky, jsou jejich odliškem. Muzeum je jeden velký klobouk na hlavě světa. Velký prezervativ. Jen nevím, zda a před čím dokáže ochránit.

Biskup nikdy nesklonil hlavu, ani před Duce, když přijel do Terstu, aby právě tady vyhlásil rasové zákony. Mluvil s ním obhrouble jako námořník. Ani před jugoslávským majorem, který během horečného vyjednávání pohrdlivě kouřil v sakristii San Giusta a jemuž nařídil, ať jde ven, pokud se bez cigarety neobejde. V kostele se nekouří. Teď klopi hlavu, ale kvůli granátům a kulkám, určitě ne ze zbabělosti, kormidelník, který řídí loď, má povinnost vyhnout se úskalím a dovézt do bezpečí ty, které má na palubě nebo kteří se chytili lodních boků. Ale opravdu jsem vždycky chránil stádo, ptá se sám sebe, Slovince z Krasu a Chorvaty z Istrie před Černými košilemi? A co Teršťany, kteří skončili v Risieře? Když ho poslali, aby v istrijských vesnicích zakázal *s'ciaveto*, starodávný hlaholský mešní rituál, pochopitelně nechtěl Slované ponížít, jen uposlechl své nadřízené – je ale správné uposlechnout? Je křesťan poslušný, nebo vzpurný? Němci, když nakládali Židy na korbu nákladáku, taky jen uposlechlí.

Přítiskne tvář k podlaze, nějaká střepina ho škrábla, ale nevšímá si toho. Krev prolitá pro někoho je v pořádku, špatná je krev prolitá proti někomu. Tiskne nos a ústa k podlaze, jak asi vypadá v tuhle chvíli jeho tvář připláclá k zemi, možná se podobá kamenné soše, které někdo odsekl nos – třeba se podobám modle, napadne ho nesmyslně, nicméně se mu podaří zatelefonovat, možná se Němci už umoudřili a nevyhodí přístav do vzduchu. Později si to bude

kdekdo klást za svou zásluhu, Uo-De –Italsko-slovinská dělnická jednota –, Dobrovolníci za svobodu, Kriegsmarine, dokonce i ředitel hotelu Savoia, který bude tvrdit, že to rozmluvil německému inženýrovi pověřenému demolicí. Němci, i když sem a tam útočí, jsou na útěku, biskup ležící na zemi to ví, ale ví taky, že ještě není všemu konec, že to násilí, které visí nad městem, se ještě nevybilo, podobně jako za dusných letních večerů je v mračnech plných elektřiny cítit blesky nachystané udeřit, podpálit svět. Oblaka obtěžkaná krvavým západem slunce, připravená spustit krvavý liják, jedno na koho.

Kolik je hodin, je den, nebo noc? Únava si s člověkem zahrává, cosi jako by se v hlavě nafouklo a zatlačilo myšlenky, narušilo jejich propojení a jejich pořadí. Biskup pořád ještě telefonuje, ale občas nerozumí nebo si nevzpomíná, s kým vlastně mluví. Možná za to může telefon, třeba nějaká střela přetřela kabel, fakt je, že se cítí odpojený od událostí a od těch, s nimiž hovoří, přesto ale dál urputně a mechanicky mluví ve své nespavosti do sluchátka, vysvětluje, prosí, žádá, horečnatě a zmateně, ale tvrdošíjně. Bylo by krásné usnout, ale nejde to, spánek je pryč, uletěl, kulka zřejmě zasáhla mechanismus spánku v mozku, nikdo nebude spát. To je taky válka, přijít o spánek. A tedy i o víru, je-li pravda, že spící člověk věří v Boha a s důvěrou a pokojně se mu oddá. Ano, válka ničí víru, kdyby byla víra pevná, nebyly by války. Magnetická rezonance taky ukáže patologii spánku.

Roztříštěná římsa jednoho z velkých oken na radnici. Z nábreží a z motorových nákladních lodí uprostřed přístavu ostřelují Němci město, hlavně budovy na Piazza Unità. Chrámy občanské společnosti nejsou tak mohutné a pevné jako chrámy zákona, jako ponurá budova soudu, kde Němci

ještě pořád vzdorují. Je snazší je rozdrtit na kaši. Na palbu však odpovídají od jugoslávských břehů i Dobrovolníci za svobodu, 4. jugoslávská armáda, která se připojila k 9. sboru, už vládne městu, hotel Savoia je v plamenech, německé loďstvo má stále větší potíže.

Pořád ještě se střelí, poryvy bóry honí krupobití ze strany na stranu. Italští komunisti chrání Dobrovolníky za svobodu před titovci, jiní italští komunisti po nich jdou a předávají je do rukou titovcům, Finanční garda a Železničářská brigáda Výboru národního osvobození brání přístavní infrastruktury, kdosi z Občanské gardy fašistického podesty pálí ze samopalů na Němce, fašistický prefekt se snaží spojit fašisty a republikány a demokratické antifašisty proti Titovi a komunistům – marně, ale pomůže mu to zachovat si tvář, až bude po válce, tedy takzvaně po válce. Fašistický federální komisař uteče, další členové fašistické strany se připojí k nacistům na útěku, utíkají před smrtí, někdy smrti vstříc.

Z římsy radničního okna zasaženého Němci spadl balvan. Kámen leží nehybně, ale uvnitř pobíhají miliardy elektronů, které zešlely, poletují, narážejí do sebe, odstrkují se, ničí se, ruší navzájem. Řev bolestí a utrpením za každou částičku, za každého člověka rozdrčeného na prach, proměněného v kámen, ale vidět ani slyšet není nic. Ruka hladí povrch krásného kamene, obálku historické knihy. Na jejích stránkách je spousta hrůz, ale obálka je příjemná na dotyk a stránky hezky voní, je milé slyšet je šustit mezi prsty, které je uhlazují, když jimi listují, když je obracejí. To taková trojrozměrná magnetická rezonance, pěkně vybarvená, aby bylo líp vidět, co znázorňuje, která věrně podává obraz smrti, vypadá jako krásná nehybná kamej, geoda achátu vrstveného tisíce a tisíce tisíciletí, krevní cévy vysychající tisíce a tisíce tisíciletí.

Triumf smrti. Triumf života, jemuž se podařilo ztuhnout a nedat se mučit prvopočátečním ohněm, jako Collottiho banda mučila partyzány elektrickými dráty a rozžhaveným železem.

Ten obraz – jeho hlava, moje, jejíž interiér si glioblastom pomaloučku polehoučku zařizuje po svém, určitě originálně, i když poněkud křiklavě a agresivně. Nikdo nemůže být tak domýšlivý a tvrdit, že je to jen jeho hlava, že ta síť v ní, pod ní je jen jeho, stejně jako si nemůže myslet, že je jediným pánem města, jehož plánek má biskup před sebou, aby mohl sledovat dění v ulicích. Samozřejmě že někde tam uvnitř jsme všichni, schovaní v té mapě města, v těch intarziích z čar a čtverečků, jako figurka na šachovnici, kterou už možná protivník sebral. Glioblastom požívá síť, je to kazisvět, který ji cupuje, chňape po potřhaných okách, vcucne plandající vlákna jako špagety, jako ten utržený telefonní drát, který visel po zdi rozbombardovaného domu na terstském nábřeží.

Na fotografii je glioblastom v klidu, nehýbe se. Je pěkný. Je jako zakletý brouk, fosilie, květina uvězněná v kameni. Barvy by ušly, ne? Vybíraly se pečlivě, nepřehánělo se. Vypadá to jako pěkná geoda achátu z doby křídové před sto třiceti miliony let. Lidský mozek je mladší, ale podobá se tomu. Hlavně když se v něm něco zavaří, něco s ním zalomcuje a předělá ho. Dějiny jsou ještě mladší, přišly na svět poslední. Možná proto jsou tak vzteklé a nepořádné. V čediči vznikají bublinky plynu, které pak vytvářejí dutiny – ve tvaru kruhovitých geod nebo mohutnějších drúz. Glioblastom pracuje za frontálními laloky, hloubí jeskyně, vyplňuje je, nechá je, ať se zřítí, protože jsou přeplněné bujícími, čím dál početnějšími a většími buňkami, malými hady, kteří se množí, splývají, štěpí se – spousta malých polypů, obrovská chobotnice, která se roztáhne a zboří svůj příbytek. Ničí, aby se mohla roztahovat,

aby přežila, aby získala větší *Lebensraum*. Více prostoru, to znamená více prázdnoty. Až bude svět prázdny, proměněný v poušť, vylištěný, srovnaný se zemí, svobodný...

Suť z okenní římsy budovy soudu – Lehké jugoslávské tanky projíždějí městem, ostřelují Justiční palác, ale zdi jsou silné. Spravedlnost má zavázané oči jako Fortuna, ale je statná. Z okázalých soudních síní, sloupů, dvorany, míst, kam násilí přichází pěkně uspořádané na papíru, se stává bojiště. Zločiny, krveprolití, řeže, pěkně srovnané do řady tiskacími písmeny v protokolech, svědeckých výpovědích, soudních spisech, začnou být z masa a kostí, jako kdyby se postavy z ilustrací osamostatnily a opustily stránku, ožily, aby hned nato zemřely. Důležité místo, kde se vynášejí rozsudky. Poslední rozsudek, rozsudek smrti, je pro mladíka, který se proplížil po Via Nizza a hodil ruční granát do jednoho z přízemních oken, ale než granát stihl vybuchnout, zasáhl mladíka Němec schovaný na schodech dvorany za sloupem. Nebude mu to k ničemu, další rozsudek smrti je pro Němce, který se vzápětí skutálí po schodech a zanechá na nich krvavou šmouhu jako rozvinutý rudý koberec.

O něco později partyzáni zatopí sklepení soudu vodou, těla se vznášejí břichem vzhůru, ucpou odtok, který je stahoval dolů. Přiložím ruku k dílu a uvolním vodě cestu, ta odteče, zařídím, aby byla těla ohleduplně položena na zem a pohřbena, seberu jim opasky a mokré pistole.

Další pěkný portrét hodný Picassa? Ta skvrna, něco jako začerněné, strnulé, ochablé oko se zornicí neboli místem, kde se protínají miniaturní trubičky obsahující hydrotermální kapaliny s minerálními roztoky. Achát starý sto třicet milionů let se nijak zvlášť neliší od magnetické rezonance

oblasti mozkové mrtvice. Cévní mozková příhoda sedmapadesátiletého muže nebo láva, která tuhla sto třicet milionů let, velký rozdíl v tom není. Předpokládám, že když nebudu moct přečíst, co jsem napsal, ani tomu porozumět, jak se mi stává čím dál častěji, můj pohled se zkříví, bude divoký jako ta skvrna v achátu. Když kapitán Giessen vyjednává s biskupem, má taky takový strnulý a zlý pohled, kouká jako výr. Lze si pamatovat na to, jak jsme byli beztvarym životem bez života, rozžhavenou lávou, která pomalu krystalizuje, vyhaslou sopkou, z níž se stane mozek? Stesk po ohni a po erupcích, po životě, který ničí i sám sebe, to je touha po válce, pradávna touha znásilnit kámen a lišejníky. Prvopočáteční naplavenina tuhla a získávala v mozku tvar pomalu, zatímco glioblastomu stačí málo, aby z něho nadělal zase kaši, ale německé velitelství si to ještě neuvědomilo, netuší, že v jeho generálním štábu je už vše rozežrané, rozleptané.

Na německém velitelství se na skutečnost hledí strnulým okem achátu s rozšířenou zornicí, ten na rozdíl od tisícileté říše je opravdu tisíciletý. Všechno kolem zešílelo nadzvukovou rychlostí, oko, jehož tyl je na ústupu, nedokáže sledovat všechno, co se tak chaoticky a závrtně mění. Ale ani pro ostatní není lehké to sledovat a vyznat se v tom, držet krok s čím dál rychlejším tempem. Osvobození trvá vteřinu a už je z toho okupace, z vítězství je už porážka. I pro oko achátu je těžké vidět jedenapadesát rukojmí na Via Ghega, oběšených nacisty, a hned nato střelbu titovců na Via Imbriani proti bezbranným lidem. Oko je ještě strnulější, přežívá ve zkamenělé geodě – cí oko, ničí –, jako totem přežije, toho, kdo ho postavil, i když ne o moc. Bůh stvoří člověka, člověk stvoří bohy a bohové rozhodnou o jeho smrtelném osudu. Všechno živé chce žít, tělo zmrzačené bombou se ve smrtelné agonii plazí do úkrytu před další bombou, myš utíká před kočkou

nebo před sokolem, který se na ni střemhlav vrhá, a gazela utíká před lvem, a přitom všechny myši a všechny gazely chtějí zemřít, jen to nevědí, lumík utíká, ale říká se, že lumíci páchají hromadně sebevraždu. Život chce zemřít a válka mu přichází na pomoc, válka jako soucitná matka všeho, králičí matka, která požívá svá mláďata a navrátí je tak do šťastné tmy a nicoty.

Buňky jsou v každém okamžiku připravené k sebezníčení. Některé zničí nepřítel, jiné se zničí samy, aby nemusely nepříteli podlehnout, jako se někdy zabije vězeň, aby nepromluvil při mučení a tedy zachránil jiné buňky. Zajetí partyzáni nepromluví. Nepromluvil ani Ercole Miani, který vedl partyzánské skupiny Spravedlnost a Svoboda a jehož mučil fašistický tyran komisař Collotti, naštěstí sám vzápětí zastřelený. Když později dostane italské ministerstvo ten skvělý nápad Collottiho posmrtně vyznamenat – člověka, co připojoval elektrické dráty ke genitáliím svázaného muže, který bojoval za svobodu, jeden konec na žalud a druhý do úst, a pak se pustí proud, a za to obdrží po letech medaili, kterou mu nejspíš měli připíchnout mezi nohy jako pěkný přívěšek, kdyby žil, naštěstí je ale už léta mrtvý, Bůh to všechno vidí –, vrátí mučený Miani zlatou medaili, protože jednu takovou, možná ne zrovna zlatou, dali jeho mučitelé. Vláda mu ji znovu udělí, až bude po smrti, taky dostane posmrtnou medaili jako vrah. Pokud jde o vyznamenání, *melius abundare quam deficere*.

Ano, v cele na mučení si lidi berou život. Raději zemřít než promluvit. Sebevraždy, které brání lidstvo, život, aby se postavily proti smrtelným impulzům tepajícím v každé buňce. Hnutí odporu dovede odporovat. Raději zemřít než uposlechnout smrt.

Páska v barvách trikolory – Páska italských demokratických vzbouřenců, vzešlých z CLN a organizovaných Sborem dobrovolníků za svobodu, kteří 30. dubna v 5.30 osvobodili dona Marzariho, ještě nedávno mučeného ve Ville Triste, a dali pokyn k italskému povstání, jež bylo okamžitě rozdrveno Němci a fašisty a titovci s podporou komunistů. Zatímco se ještě střílí po Němcích, přinutí Jugoslávci Dobrovolníky za svobodu sundat si z paže pásku s italskou trikolorou, navléct si místo ní pásku s rudou hvězdou a řídit se rozkazy KMT. Tahle páska patřila jednomu partyzánovi ze Železničářské brigády nebo z Finanční gardy, dvou jednotek zvláště aktivních v bojích. Jeho jméno není známo. Pokud si ji sundal, zachránil si kůži. Jinak zřejmě skončil jako ostatní v některém závrtu v Krasu.

Pořád ještě se střílí, válka má tuhou koříněk. Německé nákladní lodě střílejí z přístavu na Piazza Unità, ale když vyplují na moře, bombardují je spojenecká letadla. V sakristii katedrály San Giusto vyjednávají Němci s biskupem a s titovským politickým komisařem, dým z cigaret – na chodbě, ne v sakristii, v tom je biskup neoblomný – se mísí s dýmem z výstřelů a bomb.

Na hradě San Giusto jedná Hafenkommandant Riegele s Jugoslávci o kapitulaci, ale protahuje to, dokud nepřijedou novozélandské tanky, a pak už nevyjednává s jugoslávským politickým komisařem Štokou, nýbrž s novozélandským důstojníkem z prvního tanku poručíkem Durablem a posléze s generálem Bernardem Freybergem. Město se už vzdalo Novozéland'ánům, kteří z věží tanků házejí dětem pomeranče. Mezi těmi, co byli tenkrát dětmi, neexistuje Terst'an, který by netvrdil, a nebyl o tom přesvědčený, že chytil pomeranč hozený z novozélandského džípu. Já to netvrdím, protože

jsem nebyl dítě, ale sebral jsem ho v městském parku, kam se zakutálel na trávník. Samozřejmě byl scvrklý a plesnivý – a co teprve svět?

Hafenkommandant Riegele ruší kapitulaci vyjednanou s Jugoslávci a vzdává se Novozéland'ánům, Jugoslávci vzteky bez sebe chtějí zaútočit na hrad, *Trst je naš, jebem ti mater*, a Němci jako zajatci Novozéland'ánů se nabídnou, že ho budou bránit spolu s nimi, *Marsch in den Arsch*. Pak to Jugoslávci nechají plavat, *jebi ga*. Kvůli Terstu nerozpoutáme třetí světovou válku, řekl Titovi do telefonu Stalin. Titovci vyklidí prostranství pod hradbami před očima poražených i vítězů, *fuck off*, zdraví je poručík Durable.

Jedna z četných kreseb nesoucích signaturu Kollmanna a Josého – V prvním poschodí postavička Strejce Mirka s roztaženými prsty na bosých nohách, terstská karikatura Slovince z Krasu. Pomsta za ty slovanské boty zanechané pod Portici di Chiozza, které dobyly Terst? Tady ty bosé nohy neznamenaají anabázi, dlouhý pochod, útěk a boj v lese, potichounku nastraženou past šelmě, holé tlapy, které se přiblížily za záda toho, kdo na ni míří puškou. Jsou to jen špinavé nohy necivilizovaného, nevychovaného venkovského balíka, který nemá co chodit do města, protože se mu kvůli špinavým nohám budou vysmívat ti, co si můžou dovolit boty značky Ferragamo. Ty vysmívané a ponižované nohy přešly pohoří Kozara v Bosně a bojovaly tam, brouzdaly se v Neretvě a v Sutjesce, řekách zrudlých krví, porážely nacisty, nejsilnější armádu na světě. Prošly celou Jugoslávií a cestou se mockrát zranily a ušpinily, bahno a špína jsou jejich sláva, okřídlené sandály svobody, které pomaloučku pronásledují nacistické a fašistické uchvatitele na útěku. Ty

nohy, Via Crucis a ten, kdo přibíjí na kříž. Kopanec, který převrátí všechno vzhůru nohama.

Sako generála Linkenbacha – Součást uniformy, svlékl si ho a dal mi ho, když vyjednal kapitulaci. Zůstal tam jen on s několika oddíly Wehrmachtu a Kriegsmarine, aby velel městu, když Rainer a Globočnik utekli a většina německých sil se stáhla do Rakouska. To mně se vzdal, já mu dal milost a zachránil mu život. Kdybych tenkrát nedělal tlumočníka, došlo by ke krvavé řeži – myslím k další krvavé řeži.

Generál Linkenbach neumí anglicky a generál Freyberg a plukovník McDonald neumějí německy, ale jsem tu já, mluvím sedmi jazyky a rozumím jedenácti nebo dvanácti... Generál Linkenbach chce vyjednávat o kapitulaci, já překládám a směju se, není co vyjednávat, Britové by klidně mohli vypálit pár ran a všechny je postřílet, vždyť jich je pět a půl, ale vyjednávat je pěkné, z jatek se přejde do salonu dějin. Překládám a nespěchám při tom, ukončuju druhou světovou válku, aspoň v Evropě. Generál Linkenbach podepíše kapitulaci, nemá šavli, kterou by odevzdal, a nakonec si sundá sako. Hned si ho obléknu, je trochu obnošené, ale ne moc, kdyby tu byla krejčovská panna, pověsil bych ho na ni, není tu, co bych ještě nechtěl, věšák v takovéhle situaci. *A considerable Contribution to the Alliance Cause*, stojí na dokladu od plukovníka McDonalda.

Snažil jsem se říkat generálu Linkenbachovi, Angličanům i Jugoslávčům to, co chtěli slyšet – do určitých mezí samozřejmě, nemohl jsem riskovat, že by si všimli těch řekněme drobných úprav, které jsem dělal v jejich projevech –, a tak byli všichni nakonec spokojení. Generál Linkenbach ocenil důstojnost vznešené porážky a bratrství ve zbrani s generálem Freybergem, Angličani se domnívali, že oblaflí titovce,

a titovci, že oblaflí Angličany. Abych předešel vyhocenějším sporům, zkrátil jsem v překladu řadu vět představitele CLN, vynechal jsem ty, kde mluví o jedenapadesáti oběšených na Via Ghega a kde požaduje italský Terst. Zkrátka jsem řídil operace.

To sako je moje. Někdy večer si ho rád vezmu. Posadím se ke stolu a začnu podepisovat bílo papíry. Podepisuju kapitulaci. Na válce je důležitý jenom konec, kapitulace, s níž začíná mír. Podepisuju se někdy svým jménem, jindy jménem generála. Podepsat neboli vzdát se, kapitulovat. Bojovat a prohrát. Stačí se podívat, v jak ubohém stavu se teď nacházejí všechna ta děla, tanky, letadla, kulometry, pušky, které jsem nashromáždil.

Sedlo – Sedlo pro distanční soutěže s vylehčenou dutou kostrou, která se získá rotačním tvářením a slouží k tomu, že rozkládá váhu jezdce na celou plochu, kde sedlo leží, a nezatěžuje jen některé body na hřbetě, a kromě toho umožňuje, aby mezi sedlem a hřbetem koně procházel vzduch a odvětrával pot. Po pravdě bývala sedla dvě, ale to druhé jsem nezískal. V těch sedlech se ulicemi Terstu projížděli velitel Sasso a politický komisař Vanni Padoan z Garibaldiho brigády Natisone, italského partyzánského komunistického oddílu pod jugoslávským velením, který měl bojovat na Krasu proti Němcům a osvobodit Terst, ale místo toho byl vyslán proti slovinským *domobrancům* v Kočevje a osvobodit Lublaň, zatímco italskou partyzánskou brigádu Fontanotových Jugoslávci odzbrojili a poslali ji opravovat mosty a silnice v Suhé Krajině, o tři sta kilometrů dál.

Velitel pokluskává, lidi se na něj moc nedívají, jede dál. Je z toho ještě rozpačitější než oni, štěstí že má vedle sebe politického komisaře oddílu, ne že by si měli co říct, ale má

lepší pocit, vždycky se dá něco okomentovat, když se člověk rozhlédne kolem, třeba jenom mraky, které plynou tu pomaleji, tu rychleji než hodiny.

Je dvacátého, a ne prvního května, jak doufali, když pronásledovali Němce v údolí řeky Natisone. Garibaldiho italská komunistická brigáda osvobodí východní hranici od nacistů a fašistů a pobije italskou demokratickou brigádu Osoppo. *Svoboda narodu*. Garibaldiho brigáda Natisone ji chtěla přinést Italům a Slovincům v Terstu, jenže Jugoslávci ji 6. května poslali osvobozovat Lublaň. Bylo to od nich hezké gesto, žádoucí vzhledem k tomu, že Duce prohlásil Lublaň za italskou provincii. Bude jen správné a pěkné, že přijde Ital se zbraní a s krví padlých soudruhů – italských soudruhů padlých za svobodu Italů a Slovanů –, že to bude Ital, kdo osvobodí Lublaň od nacistů, fašistů, *domobranců*, *belogardistů*. Ale potom chtějí jít do Terstu, osvobodit svůj Terst spolu se slovanskými soudruhy, a když je nejvyšší slovinské velitelství proti, vydají se do Terstu pěšky. Právě v Terstu má skončit válka a začít nový svět svobody a socialistického bratrství.

Vyrazili pěšky, ne na těch dvou krásných bílých koních, kteří je teď nesou na vycházku po městě, jako kočáry v jiných časech vozí turisty a děti. Půjdou do Terstu pěšky, a pokud je budou chtít Jugoslávci zastavit, tím hůř pro ně, tím hůř pro všechny. Když bratr uhodí bratra, nezáleží na tom, který z bratrů uhodil toho druhého, kdyby Ábel zabil Kaina, bylo by to totéž. Bojovali jsme a taky umírali za Terst a máme právo i povinnost být při osvobozování města, už pro tu krev, kterou jsme prolili. Naštěstí když Jugoslávci viděli, že s námi nehnou, ustoupili, a dokonce nám na cestu do Terstu dali pár nákladňáků, a tak jsme tam dojeli – jenže až 20. května, kdy už bylo po všem, pár dní po tom, co Jugoslávci stříleli do proitalské demonstrace a byli z toho mrtví a ranění.

Co dělat, když přijedete dvacátého května a ne prvního? Dostanete dva pěkné bělouše, dva lipicány, které jim přivedli ze stáje a za které by se nemuseli stydět ani ve Vídni, kde ostatně v těch dnech mají jiné starosti než bílé lipicány. Ti dva projíždějí městem na koních, dva žokejové už mimo měřený čas. Nábřeží je jako vždycky nádherné, bílá pěna na nezměrné modři přecházející v dálce do fialova. Kouzelný vídeňský Ring hledící na moře. Jezdci přejedou přes Piazza Unità, nad nimi neoklasicistní sochy na oslavu zašlé obchodní slávy, nádherné opuštěné scény z filmu, který se už nikde nedává. Dva partyzáni na koni projíždějí pod sochami císaře Karla a císaře Leopolda, stoupají po Viale XX Settembre, kde už panuje léto, brzký večer se ukrývá mezi větvemi a rychle se šíří, rozlévá se jako temné víno z utatého kráteru, v němž potemněla obloha i průčelí domů. Ti dva jedou dál, na konci třídy je Villa Orientale, skromný, ale solidní bordel, který už zažil lepší časy. Ještě o něco výš je San Giovanni, kde rozbil stan Buffalo Bill a kde falešní opravdoví indiáni cválali na koních, na počest náčelníka i velitele a jejich válečníků s péry a rudou hvězdou. Velitel si vzpomene, jak si jako malý hrával na indiány. Nemá čelenku z per, to je pravda, ale má bělouše, dar od Komandy mesta Trst. Ostatně mezi ošuntělými uniformami Garibaldiho brigády Natisone a potrhanými kabáty a klobouky Apačů, jak je bude brzy vidět ve filmech, zas takový rozdíl není.

Dne 2. května v 17.30 vyzvánějí zvony ze San Giusto do daleka. Je mír, i když u budovy soudu se ještě střílí. Údery zvonu ve vzduchu, částičky se chvějí a nebesa se rozklenou nad světem, jemně znějí jediným zvukem, který se opakuje a šíří jako soustředné kruhy na vodě. Nebeská bán viděná zespodu je jako velký blankytný zvon – jakou má asi barvu klenba

z druhé strany? Zvuk se přenáší ve vlnách, modré vlny se šíří a krouží ve vzduchu. Odbíjení se ozývá stále stejné, je čím dál blíž a pořád tak vzdálené, plyne a vlní se jako zpěněné hřebeny mořských vln. Vitruvius jako první objevil analogii mezi mechanikou rozpínání zvuků a pohybem vln na určitých vodních hladinách. Výstřely není slyšet, z hlavní samopalů nebo i z tanků vycházejí už jen infrazvuky, vlastně ne, ultrazvuky, ale čím dál řidčeji, možná už z nich nevychází nic. Německý voják, který střílí ze strážní budky na křižovatce dvou ulic, upustí samopal, rozpřáhne ruce a nehlučně se sveze k zemi – němý film, odbíjení zvonů jako by nakonec už ani nebylo slyšet.

Klenba klesá níž, je to jen kněžská čepička, příkrov, který se blíží čím dál víc, nad naše hlavy, poklička položená na zemi. A zvony duní ohlušujícím způsobem, jako bomby vybuchují v uších a v mozku. Rychlost zvuku, říká tachometr, je přibližně 340 metrů za vteřinu, ale pod hrozny nádoru na mozku přicházejí zvuky nesmírně rychle, jako blesk, závratnou rychlostí. Zvony se komíhají jako houpačky ve slunci. Je vidět jejich blyštivě žlutý vnitřek prozářený oslnivým paprskem slunce, jako zlatý kalich míru, ale zvuk se dostane k uchu ještě před tím pableskem. *Zeitrafferphenomän*, svrchovaný zákon kosmu, glioblastom kašle na fyzikální zákony, na zákony přírody, vidí, jak kolem něho všechno utíká, a tak běží čím dál rychleji, válka taky kašle na přírodu, na fyzikální zákony. Atom je nedělitelný, ale válka ho rozštěpí a v tom okamžiku všechno vyletí do vzduchu, zvuk exploduje v hlavě, bomba roztrhá miliardy buněk, milion miliard spojů v každé hlavě, která leží nehybně a zkrvavená na terstských ulicích. Kolik miliard buněk a spojů mají dějiny? „Vzhledem k rozsahu,“ praví se ve zprávě z magnetické rezonance, „považujeme tumor za neoperovatelný.“

LUISIN PŘÍBĚH VII

Muzeum nenávisti. To byl jeden z jeho nápadů, má k tomu spoustu poznámek. Po pravdě řečeno válka nemá s nenávistí co dělat, nepotřebují se navzájem. Bomby dopadají na hlavy lidem, ke kterým nechovají žádnou nenávist, však taky si po válce ti, co je shazovali, a ti, co je schytávali, stisknou ruku a scházejí se na nostalgických schůzkách spolubojovníků a bývalých nepřátel, i ve jménu padlých, hroby se otvírají, mrtví vycházejí a podávají si ruce. Nenávist je pravdivější, ryzejší než válka, není sentimentální, nezpívá *Lili Marleen*, nepotřebuje bojiště ani zbraně. Stačí jí srdce nebo hlava.

Elektroencefalogramy, elektrokardiogramy nenávisti. Nenávist a krása, nenávist a sex, nenávist a peníze, nenávist a barva kůže. Když člověk čte ty jeho ztřeštěné poznámky, říká si Luisa, na chvíli by tomu i uvěřil, pak si ale uvědomí, že jsou to pitomosti. Toho mudrování o barvě kůže – Luisa se podívá na své ruce –, a přitom muž a žena se v Terstu procházejí s kočárkem po molu Audace, vypínajícím se nad moře, a holčička s poněkud tmavší pletí než ostatní děti vyvaluje oči na racky létající těsně nad hladinou a zanechávající na ní kratičké bílé brázdy – vzpomínky jako jednotlivé momentky, protože byla moc malá, ale jasné a přesné jako ozářená lodní okénka v neprůhledném mlžném oparu – a ona se snaží napodobit jejich chraplavý vrískot, lidé míjejí kočárek a usmívají se na ni, někdy ji i pohladí, ani později ve školce nebo ve škole si nikdo nevšímá barvy její kůže. Mnohem víc je zajímavá

bleděmodrá mašle na copu a ta podivná slova, která umí říkat a kterým nikdo nerozumí. Její plavovlasá spolužačka z lavice nechápe, proč ji nazývá *chabine*, a později to neví ani ona, nevzpomíná si, ale co znamená enyky, benyky, kliky bé, ábr, fábr domine, to taky nikdo neví, a přesto to děti říkají, když se rozpočítávají.

Stačí tedy hlouček dětí, které po sobě házejí sněhovými koulemi nebo hrstmi písku, podle ročního období, aby zmizely všechny ty řeči o barvě pleti, celé knihovny nenávisti, vznešené apoštoláty, pedantská pojednání, grafy s rozměry lebky a čelisti? Mnoho povyku pro nic, ta dermatologická metafyzika, jenže ono se toho o barvě kůže hodně namluví, ale ne všichni pokaždé vyváznou se zdravou kůží, někdy dopadnou zle. Běž říct tetě Kasice, že to bylo jen mnoho povyku pro nic, když ji zkopali a vyhodili z londýnského pubu. Jen pár kopanců, možná taky jen jeden jediný, ale pořádně prudký – masivní břišní krvácení, řekli lékaři z Guy's Hospital, obvykle nepřijímali barevné s otevřenou náručí, nechali je čekat ve frontě na pohotovosti, ale tady šlo o ženu z Army Nurse Corps, která přijela bránit starou dobrou Anglii před nacisty, a tak se snažili –, a teta Kasika, která ještě nebyla tetou, odešla navždy. Co se nepovedlo messerschmittům, to se povedlo několika opilým výtržníkům. Fakt je, že to byla neopatrnost potloukat se po Elephant and Castle, kde Jenkinsesův a Ginger Kingův gang rozbíjely okna a hlavy bez rozdílu, jakživo neměly tak zlaté časy jako za války, kdy zabíjet a umírat za svobodu, pro jedno pivo nebo jen z chuti mlátit bylo na denním pořádku.

Možná že někde jinde by na ni hleděli úkosem, ale nedotkli by se jí, jenže byla unavená a měla žízeň, zrovna se vrátila z fronty, kde neviděla nic jiného než lidi umírat ve velkém, mladíky, nijak zvlášť se lišící od těch z pubu, které možná

vzala do náruče a přinesla jim vodu, zatímco umírali. To pak člověk moc nepřemýšlí o tom, že kati a jejich pohůnci jsou všude a že podlaha špinavá od zvratků v pubu jedné civilizované země, která zachránila svobodu světa, se může stát podlahou plnou krve celý v Risieře, kde esesák prokopl hnědou kudrnatou hlavu dítěte, židěte nebo cikána z Balkánu, a kde krev prýštila na zem a na stěnu. Krev tety Kasiky stekla jen na zem, vycházela z ní pomalu a jemně, zato uvnitř běsnilo husté, vínově rudé moře.

Otec Luise nikdy nevyprávěl o smrti své sestry, aspoň pokud si pamatuje. Zato matka ano, a často, jako kdyby nacházela trpkou a bolestnou útěchu ve vědomí, že na světě je spousta Risier a že z kteréhokoli baru, a nejenom ve vykřičené čtvrti, se může stát Risiera, kde Polizeimeister Otto Stadie mlátí okovaným obuškem. Jestli její otec v mládí na jihu taky prožil ponižování a násilí, to nikdo nevěděl, ani matka ne, tím si byla Luisa jistá. Nicméně udělal dobře, protože za utrpěnou křivdu a nespravedlnost se má člověk pomstít, zákonně nebo jinak, jak kdy, ale nemluvit o tom. Když fašističtí *squadristi* řádili v terstských ulicích, mlátili ty, kteří se pokoušeli stavět na odpor, lili do nich ricinový olej a posílali je na onen svět, především Slovince a komunisty, ale taky liberály a republikány, třeba i ty vyznamenané za to, že bojovali za Itálii na Krasu, nařizoval svým lidem Vittorio Vidali – tehdy ještě ne Carlos Contreras, slavný zakladatel slavného 5. pluku za španělské války, a ještě ne neslavný stalinistický likvidátor anarchistů v Katalánsku, ale už v čele mužů nemajících ohledy ani strach –, aby nikdy nemluvili o ranách, které utřžili, nýbrž jen o těch, které ušetřili, těch sice tenkrát ještě nebylo moc, ale později to dohonili.

Jestlipak otec, který samozřejmě nemohl na pohřeb sestry a ani nevěděl, jestli se nějaký pohřeb konal, znal aspoň

místo, kde je pochovaná. Ne že by to bylo tak důležité, celá země je jeden hřbitov, to platí pro všechny, ale ještě víc pro nás, děti goletu a otroctví, ale je taky pravda, že pro Žida je domovem místo, kde jsou pohřbeni jeho předci, a třebaže pod zemí zakrátko už není nikdo a nic, je správné přeríkat *kadiš* i za toho, kdo už není nikým a ničím, ale žije dál s tím, kdo ho miloval, a tedy ho miluje, protože milovat je nesmazatelná a nekonečná přítomnost. Luisa si mlhavě vybavovala, že hned po válce zajel jednou na chvíli do Londýna, s doporučujícím dopisem od svého velitele plukovníka Hagera pro Police Station ve čtvrti Elephant and Castle. Ten dopis se našel v jedné zásuvce spolu s dalším, ve kterém se mu sděluje, že byl přidělen k odboru přístavního provozu, kde pracoval v posledních letech Vojenské spojenecké správy v Terstu.

Nikdo se nikdy nedozvěděl, co v těch dnech v Londýně dělal nebo nedělal. Najít pár opilých vrahů z jednoho večera před léty je těžší než najít černého *marrona*, který utekl na *morne*. Spravedlnost má radši zavázané oči, protože je těžké poznat, kdo utíká, aby uprchl, a kdo, aby pronásledoval oběť. Pach *marrona* se mezi třtinou udrží dlouho, psi ho vyčenichají i mnohem později. Pach toho, kdo jednou večer zabije někoho kopancem ve smradlavém pubu mezi jedním leteckým poplachem nebo zákazem vycházení a druhým, rychle vyprchá v místním zatuchlém vzduchu zpocené kůže, bláta, prachu, zbytků piva a mastných talířů. V celách Risiery ulpíval pach obětí, ne katanů. Lerch za těch krásných večerů na Krasu nebyl cítit, možná že v tu chvíli zaváněla spíš jeho matka, protože se začala potit, jakmile ho uviděla.

Luisa nejspíš věděla, co tam její otec jel dělat, co chtěl v Londýně udělat, ale nedovedla si představit, jestli to provedl, nebo ne. Londýnská Police Station nemá mezi sutinami po válce Goga s Magogem a s nespočtem zabitých raketami

V2 moc možností, jak vypátrat, od koho přišel vražedný kopanec, pro oběť stejně smrtonosný jako V2.

V nemocnici znají jméno umírající oběti, ale ne jména vrahů bez tváře, kteří se vytratili ve spleti ulic. Poslední válečné měsíce v Londýně byly nejspíš ideální časy na zabíjení. Drobný soukromý pachatel snadno splyne s davem, snadno ukryje toho, koho zabil pro pár šilinků nebo jen z chuti zabít – jako Thomas Jenkinses nebo Ronald Hedley, Elephant Boys a další gangy lačné rozbít v pubech sekýrami okna a pokladny, ale ještě víc hlavy –, pod hromadou mrtvol roztrhaných bombami. Už při prvních německých útocích začaly mladé gangy řídit v rozbombardovaných ulicích a Harry Dobkin zavedl nový trend, když zabil manželku a pohřbil ji pod rozvalinami Vauxhall Baptist Chapel. Bylo dost těch, kteří se řídili jeho příkladem v té obrovské záplavě smrti. Taky se z pobořených skladišť daly snadno ukrást zbraně a bylo málo platné, že poroty posílaly fofrem během několika minut dopadené vrahy na šibenici. Dvacet minut stačilo na vynesení trestu smrti pro Harryho Dobkina, kterého oběsili ve wandsworthské věznici. Jisté je, že zatímco na město dopadaly německé bomby, vyšetřovalo devět set londýnských inspektorů podvodníky, kteří tvrdili, že jim rozbombardovali dům, aby dostali příspěvek, a spousta vyšetřovatelů prohledávala sutiny celosvětového zločinu s tisícovkami mrtvých, aby zjistili, kdo zabil slečnu Evelynu Hamiltonovou. To v leccems vysvětluje, proč stará dobrá Anglie, ani když byla osamocená a vysílená, před nejsilnější armádou světa neustoupila.

A i kdyby je otec nějakým zázrakem našel, chytil, zakousl se jim do lýtek, která zasadila ten vražedný kopanec, co potom? Doga chňapne po utíkajícím a drží ho v zubech, dokud někdo nepřijde – oko za oko, zub za zub? Nebo na Kaina ať

nikdo nesahá? Pěkné fráze, ale nic neřeší, když máš v rukou toho, kdo tě zničil. Obě jsou falešné a chybné. Jsou to muka nevědět, co udělat s tím, kdo člověka mučil a koho má ve své moci, ale cítí, že nemůže být jako on, ani s takovou bestií ne, ale zároveň ho nemůže nechat jít. Radši ho tedy vůbec nena-jít. Pro otce, myslí si Luisa, bylo taky lepší vrátit se do Terstu bez hada s rozdrčenou páteří v zubech, ještě celý rozrušený a zadýchaný z lovu, který byl sice nanic, ale jako vždycky opojný – sledovat stopu, pachy, indicie, zvláště když je kořistí jedovatý had, který nezaslouží slitování, i když tě nabádali, že to máš mít i s tím, kdo si ho nezaslouží.

Luisa si ho představovala, jak bloumá ulicemi velkoměsta, mezi sutinami a rozvalinami, doga jako ty, které honily jeho předky, ale dezorientovaná doga, kterou popletlo tolik neznámých pachů. Muž, který jde a zanedlouho neví, kam jít, ale ano, domů, hledat život, a ne smrt pro toho, kdo smrt způsobil. Otcovy ruce by pořád byly krásné, čisté, dobré, i kdyby na nich ulpěla krev toho Jenkinsese nebo Geraghtyse, nebo jak se ti vrazi jmenovali. Někdo z nich, doufejme, zahynul pod nacistickými bombami, bomby sice nejsou od toho, aby zjednaly spravedlnost, ale někdy bez zásluhy toho, kdo je shazuje, dopadnou na ty, co si to zaslouží. Takhle je to lepší, otec dostal své povinnosti – pamatuj, co ti provedl Amalek –, a pokud se mu to nepodařilo, nebylo to jeho vinou, Luisa si byla jistá, že i on byl rád, že se vrátil bez viny, s prázdnýma rukama.

Jestlipak vrazi babičky Deborah shnili někde na ulici, anebo proklouzli mezi oky sítě a potom se jim ve světě docela dařilo? Ale třeba ty ruce, co se neušpinily od krve, kterou chtěly pochopitelně – oprávněně? – prolít, se pak po několika letech cítily svobodněji, když otevíraly dveře ve třetím poschodí na Via Tigor. Mohly volněji a něžněji hladit, ji přivolat

z velké nicoty a přivést na svět do bytu ve třetím patře, do ráje bez hříchu a bez vyhnání – ne, k vyhnání došlo, ale až později, bez viny, bez nějakého hloupého jablka sněženého jen proto, že bylo hloupě zakázané, a bez nějakých hloupých choutek poznat dobro a zlo. Po té cestě do Londýna se otec v dobru a zlu vyznal určitě ještě hůř, tím si byla Luisa jistá. Jenom hlupák – řekl jeden velký talmudický učenec, o němž jí vykládal její bratranec Moni Rosenholz, který tyhle věci studoval a nakonec je odjel vyučovat do newyorské *ješivy* – si může myslet, že se bude podobat Bohu, když sní pitomé jablko. V tom je prvotní hřích, v bláhovosti, kvůli níž nebyl člověk hoden pobývat v ráji.

Zato otci a matce se podařilo v ráji zůstat, tedy až do toho dne na dráze v Avianu. Via Tigor 11, třetí patro vlevo, kannaánská země, která už nenese jméno nestydatého černocho, voyeura, a kdyby jenom to, nýbrž muže šťastného se svou ženou a ona s ním, a tedy s celým světem. Otec se nechal přidělit k odboru přístavního provozu Vojenské spojenecké správy. Bylo to zodpovědné místo ve městě plném špehů a intrik, které v těch letech bylo dost významnou šachovou figurou ve velké hře velmocí o vládu nad světem. Ale otec měl hlavně rád lodě a přístavní ruch, pach vykládaných beden, jeřáby, které se zvedaly a skláněly jako velcí draví ptáci a které by ve svých drápech sevřely i leviatana, kdyby se opovážil zabrousit do těchto vod. Měl rád moře, mořský vzduch pleskající ho po tvářích, i bóru, která mu navála do úst slanou chuť, když stál na molu nebo na palubě a sledoval práce, a bílé zpěněné hřebeny vln ve dnech, kdy fouká. I moře je místem otroctví jako každé jiné, ale mraky na nebi se protrhávají, vlny v dáli rozleptávají stěny olověných věznic a večer je nebe na obzoru v plamenech, celý svět hoří a v tom ohni se každý řetěz roztaví a otevírají se cesty k nezměrné svobodě.

Později, když se Američani a Angličani vrátili domů a seržant Brooks začal pendlovat mezi Avianem a Terstem, bral ji občas v sobotu a v neděli na vyjížděku motorovým člunem po zálivu. Proploovali podél hrází a zajížděli až do duinské zátoky, kde se někdy zastavili a vykoukali v těch temně zelených vodách. Ona, ještě malá, kladla zlehka ruce na otcova ramena, a ta se po čase znenadání – ale jemně, nijak prudce – od ní oddělila a Luisa se naučila plavat. A taky skákat do vody ze skalních ostrohů, na které ji otec vysadil z vody, pod rozvalinami starého hradu pánů z Duina, skákala a smaragdově zelená nebo indigově modrá voda, podle větru, se temně třpytila blyštivými skrytými poklady. Modř hluboká jako noc, přívětivá, šťastná noc, skoro jako Vánoce pod vodou, kde je člověku dobře.

Bývali tam vždycky jenom oni dva. Sara s nimi nejezdila, nechtěla. Na konci zálivu, na opačné straně moře bylo za průzračných dní, kdy fouká bóra, vidět Salvore neboli Savudriji. Teprve později Luisa pochopila, proč byl pro ni ten pohled nesnesitelný. Už vlny, které připlouvaly do malé duinské zátoky a tříštily se o ten městský kousek pobřeží, byly pro ni nepřijatelné, protože přicházely odtamtud, z výběžku na istrijském poloostrově, který se marně natahoval, aby uzavřel zátoku. Pro Luisu naopak zůstane ten veliký průliv navždy představou čehosi otevřeného, nad čím se srdce rozšíří, a proto to bolí, čehosi, co otevře nezhojitelnou ránu, oknem hledícím na to, co chybí.

Pod vodou – zpočátku jí tam otec strkal hlavu, ona se pokaždé trochu nalokala a pak tu slanou vodu plivala, ale líbilo se jí vidět dole všechno temnější a tajemnější –, když se koukali při západu slunce, zaplály bílé skály a načervenalé chaluhy temným leskem jako drahokamy v blankytné tmě, a když zase vylezli do člunu a ona nadarmo protestovala proti

tričku, které jí otec nutil si ve svěžím večerním vánku obléct, nechávala si dokola vyprávět příběh o velké Luise a pokladu.

Pochopila, že otci by se taky líbilo, kdyby se ta druhá Luisa narodila ve velikánské zemi, kde všichni mají černou kůži, a na ostrovy se dostala, až by přeplula moře na krásné lodi, samozřejmě v krásné kajutě a za krásných dní, kdy by se procházela po palubě se svou paní. Jestlipak – ale tu otázku si malá Luisa kladla až mnohem později – když chodila šťastná po palubě a do tváří jí vál mohutný pasát, byli dole v temném, smrdutém podpalubí jiní černoši, stejně černí jako ona, ale jinak ve všem odlišní. Jestlipak je občas slyšela sténat, takové jednolitě tlumené mručení, jako namáhavý chrčivý dech. Ale možná že lidi v okovech převážely jiné lodě, a bůhví jestli ona o tom vůbec věděla.

Velká Luisa to mívala na ostrově za oceánem i dost tvrdě, vyprávěl jí otec. Dokonce jí hrozilo, že bude upálena jako čarodějnice, když se vrátila domů, potom co utekla Karibům, kteří ji unesli a čtyři roky drželi v zajetí. Utekla pánům rudých tváří a vrátila se k pánům tváří bílých, kteří ji málem odsoudili na hranici, jak se už dřív stalo třem černošským čarodějnicím podezíraným, že mluvily, tancovaly nebo prováděly ještě horší věci s ďáblem. Ty tři ženy se dokonce přiznaly, že se pářily s ďáblem přestrojeným za zvíře, ale přiznaly to kněžím, kteří je k tomu nutili – ne všichni kněží jsou jako don Marzari – a popichovali je přitom rozžhavenými kleštěmi. Luisa ale nic nepřiznala, mimo jiné protože ji při výslechu nikdo nemučil, ani vlásek jí nezkřivili. Jen vlídně a s otevřenou pusou naslouchali, kdoví co jim navyprávěla, že vypadali tak spokojeně a byli na ni milí. Fakt je, že ji pustili a ona se vrátila k hodnému Luísi Hernándezovi, svému bílému manželovi a otci svých dětí, nebo aspoň některých, o dalších dětech v pralese se nemluví.

To babičku Deborah spálili, a s ní spoustu jiných, některé dokonce z její viny. Udělali to horší grázlové než ti, co upalovali kacíře nebo pobíjeli indiány, horší než děti Izmaele, které prodávaly do otroctví syny Kanaánovy, a horší než Samuel, který proklel Saula, protože nechtěl zabít vězněné děti, a horší než synové Jákoba, kteří pozabíjeli všechny Šechemovy muže, potom co je přiměli se obřezat. Před potopou byli sami gauneři, ale to není nic proti těm, co přišli po ní. Hospodin si nejspíš trochu přihnul jako jeho vyvolenec Noe, když všechny utopil. Asi se mu popletlo, co bylo dřív a co potom.

39.

Sál č. 26 – Macuahuitl. Dřevěný kyj, zřejmě z dob Zapotéků (3. století po Kr.) a následně užívaný Aztéky a dalšími národy Mezoameriky. Délka jeden metr, ná sada obdélníkového tvaru, 10 centimetrů široká, tloušťka 5 cm, po kratších stranách velmi ostré čepele z obsidiánu. Bere se do ruky jako šavle, ale lze s ním i bodnout. V jednom svědectví z dob conquistadorů se mluví o aztéckém válečníkovi, který jedinou ranou macuahuitlem uťal koni hlavu.

JAK PROHLÁSILA LUISA DE NAVARETE...

Ne, nemohl mít v ruce tu vražednou zbraň Kalinagů, Karibů z pralesa, kteří Luisu unesli a s nimiž se možná sžila, ale v životě by jí nedovolili odnést kyj nebo kopí nebo sekyru. Když je doprovázela – z donucení? – při loupeživých výpravách

na sousední ostrovy, musela zůstat na břehu a hlídat pirogy v zátoce, v níž se indiáni potají vylodili a šli vyplnit některou španělskou vesnici. Stejně jako když ji unesli z Humacaa a odvezli na ostrov Dominika, kam se uchýlili, aby unikli španělskému běsnění a odkud vyráželi na pirátské výpravy, jako tenkrát na Portoriko. Jak prohlásila Luisa de Navarete...

Prohlásila to před soudci inkvizice – čtyři roky potom, co byla unesena a kdy se nevědělo, jestli byla u svých únosců v zajetí, nebo jestli jim napomáhala –, když se jí podařilo utéct během jedné z jejich výprav a vrátit se domů do San Juanu na Portoriku. Byla si dobře vědoma, že podle toho, jak dopadne výslech, může její návrat znamenat upálení na hranici – jako se v Portoriku stalo třem černošským čarodějnicím –, anebo, a tak to taky bylo, důstojný návrat coby *mujer negra* a *mujer de razón*, jak museli inkvizitoři uznat, do města a k rodině, k manželovi Luísi Hernándezovi, který se musel ohánět, aby jim zajistil skromné živobytí (zvláště když pomyslíme, kolik zlata se v těch letech a v těch zemích dalo ukořistit), ale svou bílou kůží mezi tolika rudochy a černochoy se nesporně řadil k rase pánů světa. K manželovi a k dětem, dětem Luíse Hernándezze, a ne k těm, co za ty čtyři roky porodila svému *amo caribe*, který stejně jako ty děti nebude mít jméno v příběhu, tolikrát přezkoumávaném a rekonstruovaném, že se v následujících letech a staletích stane legendou.

Když čte člověk protokoly z toho výslechu... Samé kudrlinky a klikyháky, často nerozluštitelné, které se na první pohled, aspoň pro laika, podobají víc písmenům ze súr Koránu v mešitách než krasopisné latince písaře. I vlhkost a zub času za ta staletí, jež neznala fotografii a mikrofilm, písmo poničily, málem navrátily znaky do bezvýznamnosti – kapky vybledlého naředěného inkoustu, tak trochu jako déšť zanechávající proužky na skle.

S pomocí vlídného archiváře, kterému se ani nechtělo věřit, že si může v escorialním tichu knihovny v Seville popovídat, se Luise podařilo ze slov zapsaných v protokolech pochopit něco – nijak moc – o své jmenovkyni z dávných časů. Obviněná – kterou jen vyslechli, ale vyšetřování se nekonalo – mluví, písař (oficiálně se mu říkalo notář) zapisuje a uspořádává ten zamotaný, nesouvislý projev, vynechává odmlky, vyplňuje prázdná místa, když se hlas přeruší, hrdlo polyká sliny a jazyk zvlhčuje rty. Nikdo, nejenom svobodná černoška – *libre y horía*, upřesňoval protokol výrazem arabského původu ze staré kastilštiny, pocházejícím z dob, kdy temnější barva pleti označovala vládnoucí, a ne ovládané – a možná bývalá otrokyně, nemluví, jak větná skladba káže, popořádku podmět–sloveso–předmět, *consecutio temporum*.

Ani žena *muy ladina*, velmi mazaná, jak napsali inkvizitoři. Číst něčí slova a neslyšet jeho hlas, nevidět výraz, který mu ta slova vtiskla do tváře, když je pronáší, znamená číst jiná slova, než jaká byla vyřčena. *C'est le ton qui fait la musique*, i před neúprosným soudem. Jaký měla hlas, intonaci Luisa z dávných časů, chraptivý hrdelní hlas černošky, která čtyři roky mluvila jen jazykem kanibalů – „ano, naučila jsem se jejich jazyk tak, abych rozuměla, co mezi sebou mají a co si říkají“ –, anebo zvukový hlas ozvěn hlubokých jak voda v řece, hnědá voda pod hustými stromy temnými jako její obličej *muy moreno*? Co se ztratilo, nebo co přibylo, mezi hlasem vyslychané, který okamžitě odnesly zvukové vlny, a zápisem písaře? Možná že v těch protokolech mluví písař, a kdyby vysypal sít svých slov na stůl před soudce jako na pult v rybárně, nebyla by tam žádná ryba, jen oka jeho sítě.

Protokoly toho nejspíš o Luise z dávných časů moc neřekly, jako znaky, které psal Ježíš do písku, když kamenovali cizoložníci, nevypovídaly pravděpodobně nic o temnotě toho

osudu a srdce. Inkvizitoři jako znalci lidské povahy neboli špatnosti a slabosti, požadovali od písařů, aby zaznamenávali i to, kdy obviněný zbledne a ztichne, protože tím odhalí své zločiny stejně, jako by to udělala slova vycházející mu z úst. Ale ta ticha a ta zblednutí setřel čas jako první, mnohem dřív než slova, která osaměla a oněměla, znaky na papíře jsou trvalejší, ale nejsou o moc výmluvnější než znaky v písku. Copak se dá pochopit, co se myslí tím, když někdo řekne „miluju tě“, ale není slyšet jeho hlas ani dech, není vidět, jestli se mu změnila barva v obličeji?

V každém případě bylo těžké představit si na Luisině tváři zblednutí, jímž černá barva jejích lidí nezesvětlí, jen vypadá chorobně sinalá. Nepůsobí nejistě nebo ztraceně, ani není zdrcená či svázaná strachem, zvířetem v pasti, které čeká, co udělá ten, kdo ho má v hrsti. Ani tak neodpovídá na otázky, jako spíš mluví sama, předvídá a naznačuje otázky, ještě než jsou položeny, dodává nevyžádané informace na témata pro soudce nesmírně zajímavá a pro ni podle všeho nebezpečná, ale která je odvádějí od vyšetřování jiných, ještě nebezpečnějších záležitostí. Její ponuré, výhružné auditorium zanedlouho působí docela pasivně, naslouchá nejenom tomu, co se chce dozvědět, ale hlavně tomu, co ona chce vyprávět. Občas to vypadá, že Luisa notáři-písaři diktuje, co chce, aby napsal. Štvaná gazela vede lov, rozhoduje, jakým směrem se poběží, a pronásledovatel se často ocitne před škvírou, kterou ona proklouzne, ale pro něj je moc úzká, a tak se musí vrátit.

Cesta, která může skončit upálením na hranici, vede přes obvinění z modlářství, z účasti na pekelných obřadech a rituálních kanibalských hostinách Kalinagů – samo jméno *Karibales* zní jako kanibalové –, z tělesného obcování s divochy, ne-li s d'áblem, z nestoudných čarodějnických sabatů v temném pralese, z podílení se na loupeživých výpravách

indiánů, přirovnávaných ke korzárům, když přepadali španělské osady a lodě. Už jen soužití s *amo*, náčelníkem Kalinagů, otcem jejích dalších čtyř dětí, jehož jméno z jejích rtů nikdy nezazní, by byl dostatečný důvod k tomu, aby ji odsoudili. Luisa pohotově odsune svůj osobní případ do pozadí: „Ženy berou do zajetí, poznají je tělesně – tady je slyšet písaře –, násilím, udělají z nich, co chtějí, a když to vidí indiánské ženy, střílejí po zajatkyních šípy.“ Udělají z nich, co chtějí... Ne, ta její jmenovkyně vážně nebyla hloupá, já o tom taky něco vím, pomyslela si Luisa s nepřijemným pocitem. Výslech nicméně dopadl dobře, záblesk poklidného světla na nebi žhnoucím krví: „... černá propuštěnkyně jménem Luisa de Navarrete, narozená v Portoriku, slušná žena, která byla po čtyřech letech strávených na Dominice donucena následovat indiány při jejich nové výpravě na ostrov Portoriko, kde jim utekla a posléze podala mnoho zpráv o ostrově Dominika, jakož i o zajatcích a pokladech, které se tam nacházejí.“

Luisa zřejmě pochopila, že její inkvizitory ani tak nezajímá dozvědět se, kdo jí v pátek maso nebo kdo se zřekl víry. Tedy zajímalo je to taky, a ona se tomu nevyhýbala. „Viděla jsem na ostrově Dominika dvě naše ženy a jednoho muže, z nichž se stali úplně stejní Karibové, jako byli ostatní. Ženy říkaly, že si na žádného boha nevzpomínají, a muž říkal totéž, jedli lidské maso a dělali to samé, co Karibové, a když jsem se zeptala, proč si jako křesťani nevzpomínají na matku Boží, muž mi odpověděl, že když si matka Boží nevzpomněla na to, dostat je odtamtud, kde jsou už čtyřicet let, tak on na ni taky zapomněl.“ Ale Luisa si uvědomí, že ty lidi, kteří ji zasypávají dotazy, zajímá především dozvědět se, kam zmizely nebo kde se potopily některé lodě, kde jsou ukryty poklady, co ty lodě převážely, kam a jak zmizeli kapitáni a admirálové, kteří se nevrátili do přístavu. Vědomě

či nevědomky uniká smrti jako Šeherezáda svým vyprávěním o spoustě věcí, po nichž ti lidé prahnou.

Ne, nebyla to chyba zařadit do Muzea Luisu de Navarrete a *macuahuitl*, který nikdy nepoužila. Válka je především důmyslná lest – v jeho lejtrech ohledně Muzea se několikrát opakuje tenhle citát od Sun-c', mistra všech strategií a vojenských taktik. Luisa z doby před půl tisíciletím tajila svůj život, od samého začátku ohrožovaný vším a všemi, napomohla osudu, když zloba, která nad ní visela, byla příliš nesnesitelná, a ustoupila, ale jen kolik bylo nutné, aby ji trošku zmírnila a aby nepatrně změnila kurs osudu jen lehounkým, téměř nepostřehnutelným pootočením kormidla, asi jako byly písařovy opravy a škrty.

Ostatně moře zlata a krve byla scénérie, pro niž maniakální muzeolog plál skoro stejně jako pro samotné Muzeum, jak byl posedlý svými údajnými hispánskými předky, jimiž se při každé příležitosti oháněl. V jedné své poznámce psal o galeoně, která ztroskotala, když narazila na útesy Dominiky, přepadli ji indiáni – Kalinagové, Taínové, Arawakové? – a všechen její vzácný náklad přišel vniveč, není jasné, zda zásahem indiánů, nebo vln, jež se nahrnuly do podpalubí. Poklad zvící tři milionů pesos ve zlatě, v diamantech, smaragdech, piastrech a dublonech skončil v nějaké jeskyni těsně nad hladinou nebo pod mořem a ten jeho prapředek nebo praprapředek Carlo Filippo si z toho na jedné ze svých cest, o nichž se nic neví, anebo někdo z jeho nespolehlivých kumpánů, možná něco přivlastnili. Když indiáni loď dobývali, mávali možná tímhle macuahuitlem...

Ta žena *muy ladina*, nejspíš dvakrát unesená – indiány a předtím, jak se někdo domnívá, bělochy, kteří z ní udělali otrokyni –, pochopila, že jedinou silou slabých je dát svou slabost najevo, maskovat se tou slabostí, protože to uvádí

mocipány do rozpaků. Vypráví svůj příběh v trpném rodě, i když neví, co to gramatické označení znamená. Je zajata, svlečena donaha, znásilněna – „zrovna se chystalo jídlo (ten den před čtyřmi lety, když byla s manželem a sousedy v Humacau), skoro všichni se šli projet na koni, bylo myslím poledne a já zahlédla v místech, kde byla držena zvířata, jak se tam potají připlížili Karibové a unesli odtamtud jednoho černocho a pak sebrali mě,“ sebrali svědkyni, píše písař, „svázali ji, svázali mě, a svlékli.“

Byla strachy bez sebe, podrobila se, ani v nejmenším se nebránila. To se rozumí, s těmi dravými šelmami, co se přihnaly z pralesa – ale pak je vídala i jako štvanou a rozsápanou kořist –, s macuahuitlem v ruce, který byl přebytečný na ženu v roztrhaných šatech a málo platný proti arkebuzám. Vypadá to, že se nebojí, když ji unášejí, ale není vždycky snadné poznat, kdo má kdy strach. Jaguár cení zuby, když skáče po tapírovi i když couvá před hadem nebo člověkem, nedá se poznat, kdy jde o neukojitelný hlad a kdy o strach, ale v pralese se to rozlišovat naučila, trochu jiný neklid mezi vousy a tesáky a taky jiný pach – hlavně ten, pach těla, které vzrušeně a plyšovými kroky pronásleduje mývala nebo tapíra, v tlapách už je cítit chvění ještě zadržovaného skoku. Strach páchne jinak. Ne, nemyslím strach z anakondy nebo z kajmana, na ty se jaguár vrhne a už má tlustý krk anakondy mezi čelistmi, už ho svírá tesáky, je těžké ji rozsápat, někdy se mu to podaří, jindy ne, může se stát, že ho had uškrtí, ale i v tom případě je zuřivost silnější než strach. Zvíře se nebojí kajmanů nebo hadů, nýbrž lidí, Karibů, kteří jdou vpřed, nesou kopí, dřevěný *tepoztopilli* s ostrým klínovitým hrotem z obsidiánu, vrhač oštěpů a luk, kterým můžou zasáhnout na dálku. Šíp doletí dál, než kam jaguár uteče na strom, je jich moc, aby na ně skočil z výšky, a tak má strach, páchne

strachem, ten pach mu ulpívá na kůži, oči se rozšiřují, přebíhají od jednoho bojovníka k druhému. Říká se jim jaguáří bojovníci a on nahoře na stromě to ví. Někteří mají na sobě jeho kůži, cení zuby jako on a oči se jim rozšiřují jako jemu, ale vypadají zmámeněji a divočeji. I její *amo* je večer, když se jí zmocňuje, zahalený do kůže z jaguára, kterého zabil pod dvěma velkými vodopády. Přiblížil se k němu proti větru, ten vítr mu přinášel pach šelmy, ale jí bránil ucítit jeho pach, ani jeho lehké kroky v hukotu vodopádu nezaslechla.

Luisa si vzpomíná – hned vzpomínku zaplaší, než si toho soudci všimnou, i vzpomínka se zračí ve tváři jako krátkodobé tetování, které by radši mělo zmizet –, vzpomíná, jak ležela se svým *amo* na rohoži v hustém lese, na starou jaguáří kůži, do níž byl zahalený a která byla na pár místech potrhána nožem, jak ji stahoval, a rozsápaná drápy umírajícího jaguára, co se dneska před ním bránil a potřísnil ho krví. Krev je ještě čerstvá, příjemná vůně muže a šelmy, i její černá kůže pěkně voní, to ona ví, hlavně tam pod stromy s jejím *amo*, když obcují, někdy jako lidi, jindy jako zvířata, ale vždycky je to divoké a dobré.

Kalinagové vyprávějí, že v noci se na lůžku z listí svlékne z kůže černá jaguáříce, nádherná královna pralesa, ale běda, jestli nenajde svou kůži, potom co muž odešel. Luisa svou jaguáří kůži svlékla, když utekla, v bažinách ji nikdo neobjeví, soudci se to nesmějí dozvědět, a manžel Luís taky ne. Luise se stýská po prostěradle a přikrývkách na jejich lůžku, je pod nimi i bez zvířecí kůže jaguářící a on je taky takový, dobře si na to pamatuje. Když se objímají, líbají a kousají, není v tom velký rozdíl. Ale hlavně se jí stýská po domově, po oknu s květinami a klábosení se sousedy, kteří si jí vážili jako poslušné a bohabojné manželky. Děti... ty, co má tady,

ty, co má tam – je to tak jiné, tak těžké, tak podivné... Luisa se zahledí do dálky.

Oni se ptají, ona odpovídá. Odpovídá i na to, na co se neptali, ale uvědomují si, že to chtějí vědět. Ostrov, ostrovy, tajná přistání, tábořiště v lese, lid stejný jako všechny ostatní a každý lid jiný. Ona o tom ví taky jen málo, jen to, co slyšela od Kalinagů, mezi nimiž žila, a co o tom slyšeli oni. Stačí se jen zlehka dotknout monitoru a objeví se obrazy – lodě, útesy, neproniknutelný prales, zarostlé tváře conquistadorů pod přilbami, tetované tváře indiánů. Kalinagové aneb Karibové, Taínové, Arawakové, Ignibis, Igniris, Igneris, Vien-vien, Ciboenové, Exabanyové, Guanahatabeyové, Guinahacabilové, Ortoidové, Saladoidové, Casimiroidové, Cofachitové, Mocoové, Mondongové, Apalachitové, Galibis, Calibitové... Nejpočetnější etnické skupiny na ostrovech, ostrůvcích a útesech v jejich moři, jména dnešní nebo z dob před tisíci lety, opozita a synonyma, jména Jiného a Stejného – staletí a tisíciletí, která zmizela jako jména v písku smazaná vlnami, ba ne, nikdy nezmizela, zůstalo pár stop, k nimž se voda nedostala, aby je smyla, runy, které čas vyryl do toho nejodolnějšího kamene času. Nápis na skále v lese Montravail na Svaté Lucii, na Madinině, ostrově květín a žen bez mužů. Skála vypráví o počátcích, o skutcích ducha zvaného Maboja, a ducha přízně a dobra zvaného Šemin, černého ptáka s červenými skvrnami, květiny, která poletuje mezi jinými květinami a všechno vidí, i v noci, a Jaliho, syna incestu a lunny, otce Kalinagů. Skály ručně popsané prvním spisovatelem v těchto mořích – větrem a deštěm – vyprávějí ten příběh i v jeskyních na Dominice a jiných ostrovech.

Graffiti časů před dávnými časy, vyryté do prastarých skal, později graffiti ne-času otroctví, vyryté do hřbetů ohnutých

při kosení, prořezávání, skládání, přenášení plodů země nebo podzemních pokladů. Lidé přicházejí ze severu, z jihu, z jiného ostrova a pak se tam – pokud ještě existují – vracejí. Navzájem se pobíjejí, pronásledují. Karibové povraždění Španěly na Antilách, kde povraždili Taíny a Arawaky, když předtím utekli z Hispanioly před vraždícími Arawaky. Plod'te a množte se, tak se budete moct ještě víc pobíjet navzájem. Mondongové se zrzavými chlupy, Igneris – možná Igniris nebo Ignibis – chlupatí, vousatí a s dlouhými vlasy, přišli ze severu a Karibové je pronásledovali po horách, kde stáhli z kůže pár černých otroků na útěku a kůže potom rozvěsili na větve stromů, strom natahuje vztažené černé ruce rudé od krve, ové, které zahrnali Cofachity, z nichž se možná stali Karibové neboli Kalinagové. V lesích na Hispaniole lid rychlý jako jelen, ale neschopný řeči – kmen Vien-vien. Říkalo se jim tak, protože to je jediný zvuk, který umějí vydávat, i jazyk *haihoe* je jen jeden nosem vydávaný zvuk.

Staré, starodávné časy, ale v pralese a na útesech přelívaných hřmotnými vlnami je starodávné všechno a nic. Starověk možná znamená dobu před člověkem a taky před vačicí a pumou. Staletí a staletí, mrknutí oka, které zanechává nesčetné stopy a žádnou, z padlých shnilých kmenů brzy vyrůstají nové kmeny, nerozlišitelné od těch předchozích, které taky brzy padnou a shnijí, hadí vejce je stejné jako všechna vejce, z nichž se vylíhly tisíce generací hadů. Nic se neudálo, neuplynul žádný čas, ten plyne, jen když se něco děje. Aby člověk našel čas, musí jít dozadu, do dob, kdy se země oddělila od moře, teď ale čas nastává, je tu, všechno se děje, všechno se mění.

V Calpesterre na Svatém Vincencovi dělají Karibové otroky z černochů, kteří uprchli ze sousedních ostrovů nebo ze ztroskotaných otrokářských lodí – Luisa je cenným

a precizním svědkem takových únosů –, černoši se s nimi paktují, jenže je jich čím dál víc, mají spoustu dětí, a tak Karibové zabíjejí jejich prvorozené hned po narození, jako to Hospodin udělal s Egypťany, ale černoši se vzbouří a zabijí spoustu Karibů. Všichni jsou otroky všech, černoši bělochů a rudochů, běloši rudochů, rudoši bělochů a někdy dokonce černochů, například černého Garrida, kterého Cortés měl za důvěryhodného muže, „prvního člověka, který v Mexiku zasil obilí“ na svém statku v Coyoacánu, jak se bude posléze psát v historických knihách.

Karibové, Taínové, Wupuyamové, Ciboneyové, spousta jmen a jen málo lidí, ke každému jménu jeden člověk nebo jen o málo víc, i z kmene Vien-vien byl spatřen jen jeden někde v horách, a možná ani ten, stejně hned zmizel i se svým výkřikem, s celou svou slovní zásobou, nebo se třeba nikdy neukázal, jen se něco šustlo mezi velkými listy, balvan sklouzl po mokré zemi. Tolik jmen, jedno pořád stejné jméno, *ignerí* znamená totiž člověk, a taky manžel, syn, liška, pes, vačice, ale i Kalinago znamená člověk a Arawak taky. Člověk je jméno, které nosí každý a které každý upírá ostatním. Pro Kalinagy se *Igneris* nejmenují lidé a nejsou lidmi a pro *Igneris* jimi nejsou Arawakové. I v Saint Juanu v Portoriku člověk znamená běloch, ale ne černoch nebo indián.

Inkvizitory nezajímají jaguáři ani příběhy z dějin světa. Spíš zteče, ztroskotání, poklady, loď, která proplouvala podél břehů Dominiky a kterou Kalinagové přepadli a vypálili, zabili přitom tři čtyři Španěly – Luisa je celkem přesná – a nějakých deset dvanáct zajali, k tomu šest žen, „jedna se jmenovala Doña Maria a druhá Doña Juana, to byla její sestra, a jejich matku, ta se jmenovala Juana Díaz, ale ostatní jména si nepamatuju“.

O pokladu mluví tak, aby se nepoznalo, že neví, kde je – že to zkrátka neví úplně přesně, ale dá na srozuměnou, že o tom ví dost na to, aby jim byla při hledání užitečná. Užitečnější než kapitán Juan Lopez de Sosa a než kapitán Vicencio Ganello, kteří prohledávali pobřeží z galeony *San Felipe* a admirálské lodě *Santa Barbara*, ale vrátili se s prázdnými rukama, potom co bezvýsledně mučili několik indiánů. Luisa neříká, že poklad viděla, ale mluví o něm, jako kdyby ho viděla. Zelené smaragdy obalené zelenými chaluhami a mechem, safíry a tyrkysy temně modré jako moře, diamanty mezi bílými lasturami a oblázky ještě bělejšími, nažloutlé topasy mezi kraby stejné barvy, zlato slunce odrážejícího se od dukátů a zlatých tolarů – třiadvacet a dvaadvacet karátů, to ona neví, ale soudci ano – stříbrné španělské reály a blancas z bilonu, dublony (sedm gramů zlata každý, to taky vědí líp inkvizitoři, ale není jim to k ničemu), načervenalé meravedis mezi červenými korály, hrozny ametystu jako neduživé medúzy. Ve vodě se všechno blyští a chvěje jako kštice sirén, chytit je za vlasy a odnést je pryč, miliony a miliony let zhuštěných do ledově třpytivých drahokamů, těch studených hvězd, acháty září jako kočičí oči. Kdo ví, jestli tam ještě pořád není, nenahledaná staletími ve slané vodě, ta část pokladu, kterou Carlo Filippo ukryl pod Starým Městem a kterou si po různých útrapách přivlastnil, když se plavil na Antily – pokud je to pravda – na staré holandské lodi a pak se s tím bohatstvím, nebo bez něj, vrátil do Terstu, to ovšem netušil, kolik nepříjemností ho tu čeká.

Ani vyšetřovaná, ani vyšetřovatelé o tom takhle přímo nemluvili, jak se dalo snadno zjistit z protokolů a z cenné studie Ricarda E. Alegríi v *Revista del Museo de Antropologia, Historia y Arte de la Universidad de Puerto Rico*. Ale každý příběh, každý text, každý život, říkala si Luisa, když procházela ty

písemnosti, které si přinesla do kavárny San Marco – je zpátky v Terstu, musí dokončit práci, už ji tlačí čas –, je palimpsest, papír s odstraněným textem, aby se na něj dal napsat další, pořád stejný příběh, jen přepsaný přes ten předchozí, zápis překrývá jiné zápisy a opravy jsou špatně čitelné, ale nic se neškrtá, je mu souzeno být opravován a přepisován, ale ne zrušen, putovat od úst k ústům a z jednoho listu na druhý. Jednou mluvil, dvakrát jsem to slyšel, stojí psáno. A nejenom dvakrát, mockrát – i když v hloubi zůstává nedosažitelné jen jedno, slovo Boží, pravda, příběh jednoho člověka, i když pokřivený zrcadly a ozvěnami.

Luisa se tedy necítila jako podvodnice, když pro Muzeum připravovala a přepisovala neúplnou historii její dávné jmenovkyně. Ostatně různé padělky už existovaly dlouho, teď jen byly součástí toho příběhu. „S černou pletí, bílou kulturou, karibským osudem, míšeneckým potomstvem“ – Patrick Chamoiseau a Raphaël Confiant ve svých *Lettres créoles* nemají pochyby. Luisu jako mladičkou unesli nebo koupili Španělé – možná na pobřeží Dahome, jehož panovník obchodoval spíš s černou než s bílou slonovinou – a odvezli do Španělska, kde brzy poznali, že je inteligentní, a tak se stala něčím víc než jen otrokyní nebo služkou u vznešené dámy, kterou zanedlouho nato následovala do Nového světa, do Portorika.

Hlas jejího otce před mnoha lety... Z Luisy se stane urozená slečna, dlouhá plavba přes modré moře, příjezd na neznámé ostrovy, neznámé nejenom jí, ale i světu, ostrovy, kde se Luisa z dávných časů v pohádce, kterou jí večer co večer vyprávěl, když ji ukládal ke spaní, někdy už narodila – holčička nádherná jako rajský ptáček.

Ale počtne to nevycházelo. Luisa se vrátí domů, když uteče od Kalinagů ve třiačtyřiceti letech, po čtyřech letech

zajetí. Ano, byla zajatkyně, říká to, ovšem... Stačí devatenáct let – i když jde o neuvěřitelně bohatý a pohnutý život a třebaže bereme v úvahu předčasný rozkvět dívky narozené v Africe – na narození v Dahome, únos v dětství nebo v dospívání, přesazení do Španělska, kde se jí údajně dostalo mimořádného vzdělání (skromného, ale i tak mimořádného na malou otrokyni), cestu do Nového světa, svatbu a mateřství, únos a návrat? Uvědomí si s lehkým úsměvem a špetkou hanby, že sčítá a odčítá Luisiny roky, jako kdysi matky vypočítávaly, kdy by měly dcery v následujících měsících mít své dny, aby stanovily datum svatby. V každém případě podle jediných dat, na která se dalo rozumně spolehnout, jí vycházelo jako nejpravděpodobnější, že se narodila v Portoriku. I když...

Ale některé životy, říkala si, některá bytí přinášejí, přímo vnucují jinou verzi příběhu, jiné finále či začátek, nebo aspoň zásadní kapitoly životních zvrátů, která se nikdy neodehrála, ale text role ji uvádí, je součástí jejich charakteru, mají ji v krvi, je to gen z jejich DNA, jako kdyby to, co se naopak skutečně stalo, byla banální, napravitelná chyba, k níž došlo během divadelních zkoušek na připravované představení, omyl zdaleka ne tak významný jako originální text. Jako kdyby někteří lidé požadovali, aby bylo opraveno to, co v jejich životě není pravda, k čemu sice došlo, ale dojít nemělo. Žádají restaurátora, aby obraz navrátil do původní podoby, odstranil, co bylo nedovoleně přemalováno a na co se všichni léta nebo staletí dívali.

Luisa hleděla zamyšleně do prázdna, neviděla přitom svůj odraz v okně kavárny San Marco, byla pohroužená do mihotání věcí a myšlenek. Chápala, že se někomu může líbit představa, že ta tajuplná a nedotknutelná žena přijela do Nového světa ze Španělska – černý stín proti rudému císařskému nebi se zapadajícím sluncem nad hlavou Karla

V. na koni, oběť nejohavnější ohavnosti tohoto majestátu, otrokyně nebo bývalá otrokyně, tedy žena vyloučená z lidské společnosti, avšak schopná si ji vydobýt, černoška nosící šlechtické příjmení význačných právníků a znalců *Arcana Imperii*, rostlina vytržená z kořenů a zalévána anonymní krví conquisty a otroctví.

Luisa na palubě lodě, dospívající dívka, téměř žena, která předkládá občerstvení své paní, ovoce – datle z Maroka, pomeranče z Andalusie – na stříbrném podnose a na požádání zpívá mozarabskou píseň *Bouquela hamrela* jako v krásném barevném filmu plném zvrátů, dobrodružství a bouří. Kýč, jistě, ale příjemný takhle večer na sklonku šedivého dne. Jenže přes veliké moře se nepřeplavila ona, nýbrž někdo jiný místo ní, a ne ve službách vznešené dámy, ale ve smradlavém podpalubí, které je taky černým neproniknutelným, olejnatým mořem špinavým jako mořské dno, nad nímž pluje loď, bahno a kousky rozdrcených kostí, to skoro nic, co zbylo z mrtvých těl hozených do vody, promáčený nečitelný archiv holocaustu všech holocaustů, jak kdosi řekl, zbytky obrovského temného života vyrvaného z lůna nožem rozparačských dějin, krev prolitá při kolektivním znásilnění, jíž rudne oceán. Životy hozené do moře, semě plovoucí ve vodě a poháněné k podobnému cíli, jaký představují ta podpalubí, semě, jemuž je souzeno přinést plody v zemi objevené omylem někým, kdo hledal jinou zem, prvotní hřích, zatracení a spása v zemi, jež se jí díky zlořečenému Kanaánovi bude moct stát kanaánskou zemí, zemí zaslíbenou.

Cesta, kterou tahle Luisa neuskutečnila, přes mrtvé vody vstříc smrti a dalekému, nepředstavitelnému vzkříšení. Přesně to se muselo líbit Chamoiseauovi a Confiantovi, bardům karibského a nejen karibského kreolství, toho tavicího kotle, který představuje jedinou možnou identitu

a pravdu. Černá Luisa, matka dětí s rudou kůží, zrozených pravděpodobně ze znásilnění jako nespočet jiných, které násilí zbarvilo všemi odstíny, mesticů, mulatů, cambujů, sanbaigů, noteentiendů. Luisa, matka napůl bílých a napůl černých dětí, africká Eva Nového světa. Ale je možné, že se Chamoiseau a Confiant spletli, zaměnili *ladina*, chytrá, mazaná, za *latina*, výraz, jímž se označovali otroci, kteří mluvili španělsky a kteří ve Španělsku žili.

Pokud Luisa nepřišla k těm ostrovům, kdo tam přistál místo ní, její otec, matka, dědeček? Svobodná, stojí v dokladech. Těžko se ale mohla narodit svobodná, možná ji propustil na svobodu její pán, který byl velkorysejší než jiní nebo si jen uvědomil, že má v sobě něco víc než ostatní. V každém případě projde téměř bez úhony obchodem s otroky a otroctvím, které kosí její lidi asi tak, jako oni pod ranami bičem kosí úrodu. Chybí její rodný list, a pokud se narodila jako otrokyně, doklad o jejím druhém narození, o propuštění na svobodu. Chybí i oddací list s bílým mužem – černá královna zná správné tahy po šachovnici a sebere bílého krále, ale zdá se, že k jeho spokojenosti, vždyť o pár let později ji vezme zpátky a vrátí jí čest zákonité manželky, jí, která léta žila nadivoko s Kariby, byla podezřelá z pirátství a pro některé i z čarodějnictví. Zřejmě se jí podařilo obejít zákon i při svatbě, protože staré *Siete partidas* kastilského krále Alfonse X. zvaného Moudrý, které už před třemi staletími umožňovaly sňatek mezi svobodnými občany a otroky a taky mezi bělochy a černochoy, byly už nějakou dobu zrušeny. Ovšem Luisy de Navarrete se to, jak vidno, netýkalo. Vdala se, protože byla prohlášena za svobodnou, nebo byla prohlášena za svobodnou, protože se vdala.

Svatební obřad proběhl podle regulí. Možná i ten v pralese – srdceryvně písně pod mohutným stromem, *frangipane*,

liturgická výzdoba červenými, žlutými a bílými květy na tlustých dužnatých větvích. Pod jinými mohutnými stromy na druhé straně velkého moře předávali její předci nevěsty jiným předkům, cosi v ní si na to nevědomky pamatovalo, jako si člověk nevědomky pamatuje moře v matčině lůně, v němž plaval. Pod stromem je se svým *amo*, který je její i všech, je slyšet pronikavé táhlé zpěvy, ó velký Maboyo, pane tří světů, velký a nádherný v kruhu slunce, ó Jali, otče Kalinagů, ó Laline, matko Jaliho, sestro, která jsi líhala s bratrem a teď luno zářící nocí... Velký had s psí hlavou z dob, kdy byla země ještě měkká a vlhká, je obrovský, plazí se nocí a obtáčí se kolem pralesa, Lusía hledí na chvění ohně ve tmě lesa, vůně hořící posvátné trávy ji šimrá v nose, omamuje ji. Naslouchá zpěvu a nevědomky vzpomíná na písně o bozích Jorubů, které zpívali její předci pod maskami divokých barev v jiných lesích tam za velkým mořem – Olorun, stvořitel všeho, Oya, bohyně větru, Sango, bůh hřmění se svou dvou-sečnou sekyrou.

Ale o ničem z toho ta žena nemluvila, když utekla a vrátila se domů – nebo spíš když čekala na návrat a odvracela další možné kruté osudy. Slavnost nebo tanec jsou jeden jak druhý a totéž platí pro to, co se odehrává mezi mužem a ženou ležícími za noci ve vysokých travách, kde nejsou navzdory skomíravému ohýnku vidět, nebo ležícími na loži v pokoji, za oknem taky tak černá tma protnutá sem tam nějakým plamenem v dálce. Zato neopomněla během výslechu informovat o tom, že podle Karibů po příchodu bledých tváří, které zabíjejí lidi, ty zbylé kropí vodou a nutí je modlit se k jejich bohu, jemuž říkají Jezu Kristu, se jejich ochrance Šemin, který ve tmě viděl všechno, stal zlým duchem.

Obezřetná strategie znovuzачlenění, píše odborným jazykem socioložka Daisy Cruz-Moralesová. Luisa přežila

únos i s tím, co následovalo – nejspíš, ale radši se v tom neštourat, aby z toho nebylo trápení –, a pravděpodobně další hrůzostrašné scénáře a zřejmě pochopila, že to, co prodělala, je příliš na ženu jaksepatří – a ona se jí znovu chtěla stát –, manželku a matku poslušnou manžela a ctěnou sousedy. Je to příliš nepatřičné u ženy, která se chce vrátit k pokojné jednotvárné každodennosti – samozřejmě jaká jen byla černošce v těch dobách dovolena. Nemohla – už kvůli barvě kůže –, ale pravděpodobně ani nechtěla být jednou z žen, které se v těch divokých letech dobývání, nebezpečí a rabování samy neohroženě a zuřivě vrhaly do světa zlata potřísněného krví, *mujeres-soldado adelantadas y gobernadoras*, hrud' sevřenou v kroužkovém brnění proti indiánským šípům vystřelovaným z přítmi během Cortésovy hostiny po dobytí Tenochtitlánu. Jako Maldonada, která si hledá potravu v lesích a ukryje se v pumí jeskyni, kde pomůže samici vrhnout mladé, jako Catalina de Erauso, jeptiška hbitého meče, která projíždí Novým světem převlečená za rytíře, podvádí v hernách, zabíjí muže v soubojích a spí s jejich ženami.

Ne, Luisa, která utekla od Kalinagů, chce být řádnou manželkou, dobrou křesťankou a poslušnou poddanou. Třebaže existoval výnos jednoho guvernéra, který si přál, aby *algunos cristianos se casen con algunas mujeres indias y las mujeres cristianas con algunos indios*, a který viděl v utváření smíšené společnosti prvek míru posilující moc Koruny, byla si Luisa vědoma toho, že bude-li pro ně *indianizada*, můžou z toho být nepřijemnosti. Proto si ve svém líčení příliš nevšímá jistých specifických dotazů, které jsou jí kladeny, a postupně ze sebe odlupuje rudou barvu, jež jí za ty čtyři roky ulpěla na kůži – jako kdyby ze sebe smývala pot. I mezi Kariby pravděpodobně nasadila strategii ženské podřízenosti, v indiánské hierarchii ještě výraznější, jak si asi hned povšimla, když se

s promyšlenou pasivitou začlenila do společnosti Kalinagů, zajatkyně a otrokyně, která se stane náčelníkovou nevěstou, ale – jak upozorňuje a klade přitom důraz na své postavení podřízené ženy a oběti – je nucená spát na zemi a jako všichni ostatní zajatci jíst ještěrky, myši, hady a syrové, napůl shnilé ryby. Nestěžuje si na to. Snaží se všechno, každou událost, která se jí týká, předkládat jako něco normálního, obvyklého, co může být nepříjemné, ale protože takový je zvyk, nepohoršuje to.

Když panuje nesnesitelný žár spalující trávu, listy, plody, hrdlo, dovolávají se Kalinagové deště, ale ani je nenapadne naříkat si a bědovat nad svým osudem, stejně jako je nedojímají útrapy a smrt druhých. Déšť dopadá na kůži a na zem, i blesky dopadají na kůži a na zem, občas země pukne, řeka se rozlije ze břehů, ostrůvek zmizí v moři. Takové věci se dějí a není potřeba si stěžovat, *Oh, dey whupped him up de hill, up de hill, and he never said a mumbling word*, zpívali otroci na plantážích pod bičem, ach, na kopci, na kopci ho ukřižovali a on si slůvkem nepostěžoval.

Pro Luisu jsou i takové únosy jako ten její *naturaleza*, události, k nimž opakovaně dochází a lze je tedy předvídat. Padne zmínka i o kanibalismu, ale zastřeně, ta rituální praktika se dotýká pouze určitých zajatců, jako byl mnich, o němž vypráví – bez patosu na dvou řádcích protokolu – a kterého viděla, jak ho sežrali.

Podřízená manželovi, úřadům, vyšetřovatelům. Tuší, že její vyprávění je cenné zboží pro ty, kteří kladou otázky a mají její život v rukou, ale potřebují ji, je to stará hra mezi mučitelem a mučeným, ale v jejím případě bez mučení a bez násilí. Chápe, co zajímá toho, kdo ji vyslýchá, a téměř předjímá otázky, její vyprávění je nabídka převyšující poptávku. Popisuje pobřeží, zátoky, ústí řek na Dominice, místa, kde je

půda úrodná a kde bažinatá, oplývající jen bahnem a hady, vypočítává vesnice a informuje o rozvržení obyvatel, o válečném uspořádání Karibů, o jejich spojencích a o válkách s kmeny ze sousedních ostrovů, o cestách, po nichž vyrážejí do útoku, o slabinách jejich obrany a momentech, kdy je nejsnazší je překvapit.

O sobě mluví málo, co nejmíň. Je si vědoma, že nedůležitější karta, kterou má v ruce, se týká muže jménem García Troche Ponce de León, syna Juana Ponceho de León II. a pravnuka stejnojmenného conquistadora. Zúčastnil se otcovy výpravy na Trinidad, která však dopadla špatně, a byl zajat místními indiány – zatímco poražený otec se vrátil do Portorika přesvědčený, že je syn mrtvý –, posléze byl předán jako otrok Kalinagům na Dominiku – už je to jedenáct let. Luisa říká, že ho viděla, že s ním hovořila a ví, že Kalinagové chtějí výkupné. Zpráva o tom vyvolá ve městě pozdvižení, guvernér a biskup intervenují u krále v daleké zemi, aby se pokusil osvobodit nebo vykoupit mladého muže, jehož slavný, starý a zdrcený otec se užírá žalem v jednom dominikánském klášteře, kam se uchýlil. Kdo by měl čas starat se o to, co dělala nebo nedělala a co si myslela nějaká černoška, která se vrátila domů? Z vyslýchání se stala cenná informátorka, téměř spolupracovnice, infiltrovaná osoba. Guvernér Diego Menéndez de Valdés, jenž se osobně zúčastnil výslechu, vyjádřil velkou spokojenost se získanými informacemi.

Ano, každý z nás, říkála si Luisa na odchodu z kavárny San Marco, může, aniž si to uvědomuje, přechovávat něco, co má třeba pro ostatní zásadní význam, poznatky, které jsou osvobozující nebo zničující. Občas se člověk, nechtěně a nevědomky, stane špehem a bezelstně odhalí věci, které měly zůstat tajné, které můžou někomu ublížit... Luisa de Navarrete není bezelstná. Ví moc dobře, že to, co líčí, může

vyvolat odvetu a vraždění lidí, kteří nemůžou za to, co se jí stalo, ale na druhou stranu si pochopitelně o ně ve své situaci nedělá starosti. Muzeum by mělo dát prostor slovu, té mocné útočné i obranné zbrani, pokud je řádně nabroušené... Není ale i mlčení zbraní? Je. Pak ovšem...

Kalinagové, říká Luisa soudcům, při válečném nebo vítězném tanci povykují, ale jinak jsou zamlklí. Jako ona, když ji nevyslychají. Ano, Kalinagové – odpovídá lakonicky, když dostává záludnější otázky ohledně domnělých magických kultů a rituálních orgií – *llaman y hablan con el diablo*, vyvolávají d'ábla a mluví s ním, zvláště když pořádají hostinu z lidského masa, z masa zajatců, hlavně indiánů, protože maso bělochů není dobré, je možná otrávené. Prý dva Kalinagové, kteří ho jedli, hned nato zemřeli. Zajatci jim připravují víno žvýkáním kasavy – kaše z manioku a hub, možná i ryb. Pak se tím vínem opíjejí a zpívají a tancují, křičí a padají na zem. Je to silné víno a ta houba je zvláštního druhu. Ona ji nikdy nepozřela, vždycky ji tajně vyplivla, když ji k tomu chtěli přimět, ale říkali, že bez té houby člověk nevidí lesní duchy ani veliké a šťastné lesy, zemi osvobozenou od zla, kam přijdou, až zemřou.

A mezitím pijí dál a dál to husté plesnivé víno a rozmlouvají s d'áblem. Slyšela, jak vzývají Pána zla, ten ale jen hučel, bučel, chrochtal, kvílel, supěl nocí a na rozdíl od jaguára nebo velkého hada se nevrhal na lidi. Občas zahlédli jaguáří hlavu na hadím těle mihnout se ve tmě mezi listím, kropenatou komíhajícím se světlem z ohně, na těle pohyblivé šupiny. Od ní k nim doléhaly chraplavé výkřiky, mručení nesrozumitelných opakujících se slov – bezbožných vroucích modliteb, pomysleli si hned inkvizitoři –, ale Luisa nemohla slyšet ani slovo, natož rozumět, zato ji napadlo, že pozna-la tetovanou tvář pod jaguáří hlavou, která občas sklouzla

přízraku na ramena. Bylo to jen takové nezřetelné klokotání uprostřed noci, zatímco Kalinagové tancovali, padali na zem a někteří usínali. Ano, chvilkami se dal rozeznat dutý, křaplavý hlas, jako hlas opilých tancujících Kalinagů. Jakou řečí mluví d'ábel? Karibštinou, kterou se Luisa naučila, nebo d'ábelským jazykem, kterému nikdo nemůže rozumět, protože je to jazyk Nicoty, toho, co není, toho, kdo neexistuje? Hlas přicházející z hlubin Nicoty, která předcházela stvoření světa – nebo třech světů, jak slyšela Luisa v pralese –, může říkat jen hlouposti, povykovat jako dryáčník, protože nic neví, nic neviděl, odjakživa byl a navždy zůstane ve tmě, zná jen to, co není.

Luisa už má docela dost těch táhlých zpěvů přiškracených v hrdle. Vstane, proklouzne černá do černé tmy, kůže se jí pod pochodněmi blyští, zmizí, vnoří se do tmy, znovu se objeví mezi dvěma pochodněmi, ve vysokých travách se válejí stíny, je slyšet chraplavá, dýchavičná, opilecká slova vytrácející se do noci, i had s jaguáří hlavou z druhé strany ohně se zalyká rozkoší, žena vedle něho, pod ním, jeho kořist, ale ne navždy, jen na krátkou chvíli té noci. Luisa se nebojí démonů, nebojí se něčeho, co není. Mnohem víc se bojí – ale snaží se to nedávat najevo – lidí, kteří ji vyslychají. Jorubové, její údajní předci na druhé straně moře, které ale nezná, se taky nebáli démonů, protože jejich předky vytvořil Oduduwa z hlíny, a tedy i oni jsou z hlíny a taková dobrá vlhká, úrodná, těstovitá půda, kterou je třeba zryt, osít, brát do ruky a hníst a nechat propadnout mezi prsty, ta se nebojí ničeho. Ne, v pralese nejsou žádné černé mše a sabaty čarodějnic a Luisa nemá prakticky co říct.

Mnohem živější bylo líčení jejího útěku a návratu domů – do jednoho z jejích dvou domovů. Pět pirog i s ní na palubě míří k ústí řeky Abey v Salinasu, Kalinagové chtějí „vyrabovat

nějaký ten statek nebo ukrást stádo“, vyskočí na břeh a ji svěří ženám, které ji mají hlídat, aby neutekla – Luisa podává samu sebe jako zajatky, a tím smaže všechny pochyby o svém podílu na loupežných výpravách. Pak vyskáčou z pirog i ženy, vlečou ji za sebou, brodí se bahnem, hledají v něm kraby, kteří jsou prý v těch končinách zvlášť tlustí, a Luisu nechají vzadu, ta se schová v mangrovové spleti a zůstane celý den napůl ve vodě mezi listím a rákosem, „odevzdaná do rukou Boha a svaté Bohorodičky“, až se nakonec vydá na cestu, dojde k ohradě pro krávy a ovce. První známka civilizace, žádná číhající puma nebo kajman, nýbrž pevné spojení mezi člověkem a zvířaty, které nenarušila ani tisíciletá jateční porážka, teplo dobytčí stáje je pro ni jako lidské teplo, dech zahřívá, jako zahříval Ježíška.

Odtamtud se dostane do *esta capital*. Samozřejmě aby do města mohla vstoupit, musí projít ponižujícím peklem výslechu, přivřenými dveřmi, které se jí podaří dostatečně rozevřít. Vrací se z temnot a z neznáma, které ji po čtyři roky jejího života obklopovaly a které zůstanou neznámými temnotami i navzdory všem cenným informacím, díky nimž o ní mluví celé hlavní město. Na nějakou chvíli je z ní skoro hrdinka, kterou chválí generální prokurátor Pablo Bermúdez de Quiros za užitečné poznatky, jež jim poskytla. Kvůli těm hrůzostrašným historkám z ní jde trochu strach, ale sklízí i obdiv, že takovým hrůzám dokázala čelit.

Ani slovo o dětech, které zanechala v pralese s *amo*, jejich otcem, a s kmenem, jejich rodinou. Aby se černoška mohla znovu začlenit do světa bílých, musí zrušit všechna pouta se svými indiánskými dětmi, možná i myšlenky a vzpomínky na ně. Zákon pralesa? Zvířecí samice chrání svá mláďata za každou cenu, ale když vyrostou, opustí je nebo mláďata odejdou sama, a pokud se znovu setkají, až

se budou napájet vodou z řeky nebo číhat na kořist, nepoznají se. Fakt je, že nechala děti v pralese, když byly ještě snadnou kořistí, malé a bezbranné. Luisa se ke svým malým indiánským míšencům chová stejně jako bílý pán ke svým černošským míšencům.

Návratem její příběh končí. Jak ji asi přijal manžel a děti? Nic netušící pramáti neuvěřitelného literárního rodu – zajatá královna Karibů, unesená žena a bohyně uctívaná únosci, i když byli i jejími žalárníky, materiál na romány a barevné filmy o staletí později – se znovu pohroužila do přítmi domácnosti, do temného postavení žen, ne tak hrůzostrašného, ale neproniknutelnějšího než temnoty pralesa. Je jí teprve třidvacet let a pravděpodobně jich má spoustu před sebou, vymazané roky. *Doch man sieht nur die im Lichte*, vidíme jen ty ve světle – kdepak, říkala si Luisa, když si prozpěvovala píseň Mackieho Messera, jemu by se nelíbil ani Brecht, ani Kurt Weil, vůbec by ho nenapadlo se s nimi seznámit, ale ona je v Muzeu na konci Luisina příběhu nechá zaznít – *die im Dunkle sieht man nicht*, ve tmě vidět není nic...

Mihotavé světlo svíčky, která na okamžik nasvítí proužek černého nebe, jako když výkřik protrhne ticho. Křik *marrona*, otroka na útěku – neměnný řád otroctví se trhá jako chatrná opona – na *morne*, kam *marron* doběhne rychleji než psi, co ho pronásledují, tráva se před jeho nohama otevírá jako moře protínané lodní přídílí, a za ním se zavírá, tráva vysoká jako hradby. Jeden *marron*, spousty *marronů*, ryby už nejenom lovené, ale útočící na rybáře velkými ostrými zuby, krev, již rudne voda, už není jen černá. Je Luisa pramatkou i *marronů*, Evou ženského *marronství*, jak někdo prohlásil? Ne, ještě ne, na to je příliš brzy. Je jejím osudem stín, který pohltí každého, kdo přijde, kdo přijde na svět, kdo vstoupí

do dějin? To je předčasné, host, který si spletl hodinu, oběd ještě není připravený.

Ale kdy nadejde čas ženského *marronství*? Pořád je příliš brzy, jako pro Catalinu, první *marronku* Nového světa, indiánku, která utekla z Kolumbovy lodě kotvící na Hispaniole, vrhla se do vod, které neběsnily proti zpupnému korábu, jenž připlul ve jménu krále a Boha. Ostatně i *marron* zůstane nadlouho jen preludem, černý muž, který se opíjí rumem a zabíjí děti, zavři očka, bratříčku – zpívá se v antilské ukolébavce – ať černý pes neštěká / spinkej, ty můj hošíčku / nic tebe ať neleká / a *marron* ještě černější / si tě nedá k večeri.

40.

Sál č. 12 – Veliká deska pod sklem, zavěšená na výšku na zdi. Uprostřed je reprodukce největší bankovky na světě. Je to maďarské pengő z roku 1946. Kolem jsou další bankovky. Dvě stě dvacet milionů marek odpovídajících ceně půl kila chleba v Německu v roce 1923. Dolary, líry, guldeny, koruny, dináry, jeny, jüany, dirhamy, leva, leu, ruble, asignáty z Francouzské revoluce... Obrovské papírové pytle se přesypávají do speciálních kontejnerů, které se vmžiku vrchovatě naplní, bankovky se sypou na podlahu, pokrývají ji jako smetí, vítr je roznáší do všech stran.

Nejúčinnější zbraně světa, píše v jedné ze svých poznámek. „Rakety V2 nebo napalm mi jsou k smíchu. Už Bernardino de Mendoza psal, že zvítězí ten, kdo vlastní poslední escudo. Nul přibývá, řady lidí se tenčí. Papír vylidňuje města, vyhání davy z jejich domovů, biblické putování

uprchlíků, vystěhovalců, vyhoštěnců. Válka bez konce, píšou dva geniální čínští stratégové, hodní Mistra Suna, Čchiao Liang a Wang Siang-suej. Finančník Soros přesune spousty nul a vyřídí jednu asijskou zemi líp, než by to svedlo tisíc bombardérů. Ze zničených měst, ze zdevastovaných krajů, z rozbouřených vzdouvajících se moří se zvedá obrovská papírová houba. Papír se vznáší, rozlétá se do všech stran, vlaje zamořeným vzduchem.“

41.

Sál č. 18 – Video nepřetržitě vysílá záznam pořízený k desátému výročí jeho smrti, pod názvem: „Svěděk, historik, sběratel nebo maniak? Tajemství jedné smrti a jednoho života.“

Za stolem sedí obtloustlý muž, před sebou má cedulku se svým jménem, Carlo Fozzi. Reportér rozhlasové a televizní stanice RAI. Mluví a prstem si na krku objíždí límeček košile, snaží se uhladit dvojitou bradu nad kravatou.

„Velký vědec, padělatel, podvodník, člověk trpící halucinacemi? Možná prostě jen velký muž, jak kdosi prohlásil. A možná jenom v takovém městě bláznů, jako je Terst, se mohla narodit osobnost jeho formátu, podivín, excentrik na nejvyšší míru, tak těžko pochopitelný, ale velký muž. Osobně si však myslím, že se nesmíme nechat obelstít jeho triky, jeho smyšlenkami. Dovedl skvěle předstírat potrhlost, došlo mu, že je to pohodlné, že se tím všechno usnadní, umožňuje to chvástat se i šlápnout vedle, geniálně vybočovat z řad a nemuset za to platit... Měl velkého ducha a intuici na velké věci, neuvěřitelnou schopnost žít a obětovat se pro vyšší myšlenku...“

Vedle něho hubený mladík s brýlemi. Pohybuje se nervózně, agresivně, je jízlivý. Doktor Giovanni Cante, badatel z Ústavu pro dějiny hnutí za osvobození. Má před sebou několik publikací o Risieře, jak lze uhodnout podle titulů.

„Při vší úctě k jeho tragickému skonu nás nezajímá podivinství výstředníka ani mánie posedlého sběratele. Dokonce ani jeho sbírky ne. Co si počneme se zrezivělými děly, proraženými pilotními kabinami nebo starými bajonety? Jen jedna věc nás může zajímat, nebo spíš by nás zajímala, protože zmizela a už neexistuje. Mám na mysli nápisy, které si údajně opsal, aspoň částečně, ze stěn Risiera di San Sabba.

Zase jednou vidíme, jak si maloburžoazní Terst tíhnoucí k fašismu a se sklony ke kolaboraci, i ve chvílích, kdy kolaborovat nejde, opláchl tvář a udělal nový make-up. Samí úctyhodní lidé. V málokterém jiném italském městě se průmyslníci, finančníci, rejdaři, bankéři tak jednoznačně, řekl bych až instinktivně – ovšem zároveň opatrně – přiklonili k fašistům, a když to bylo potřeba, i k nacistům. A v něčem trochu, nebo i trochu víc, ustoupili partyzánům, protože jeden nikdy neví.

Copak jste nečetli to dojemné svědectví mladíka, chudáka naivního, kterého po útoku na jídelnu v Deutsches Soldatenheimu sebrali nacisti na ulici a odvedli na Gestapo? Pravděpodobně by ho oběsili na Via Ghega spolu s dalšími jedenapadesáti, kdyby našťestí pro něj právě v tu chvíli nevstoupil starý baron Wenck, rada Plavební společnosti Silba, který přišel navštívit přítele Stulze, starého spolužáka za studií v Mnichově a nyní velitele Gestapa. Mladíka v poutech zrovna postrkovali do nějaké místnůstky, baron se ocitl proti němu, poznal ho – protože před časem dělal zahradníka v jeho vile –, ustrnul se nad ním, slíbil mu pomoc, a když si baron promluvil se Stulzem, toho chudáka skutečně

propustili. Celý život mu byl za to vděčný, pochopitelně, ale nepřipadá vám znepokojující, že jeden z předních terstských rejdařů byl v tak důvěrných vztazích s Gestapem a že dokonce dokázal zařídit, aby propustili nešťastníka, kterého pravděpodobně čekalo mučení a šibenice?

Baron pak ještě řadu let žil v pohodlí jako vlivný a vážený občan Svobodného území Terst, Italské republiky, stejně jako kdysi Rakouska-Uherska, a spolu s ním jeho staří přátelé, všichni, co v Terstu něco znamenají a co si vyprali špinavé prádlo v Canal Grande. Dokázali i to, že Risiera na léta zmizela – nikdo o ní nemluvil, ani antifašti ne, nikdo nic nevěděl, přitom to byl jediný vyhlazovací tábor v Itálii a nevědělo se o něm, to je na tom to tragické, podařilo se jim vymazat pravdu, skutečnost... Ani 25. dubna při oficiálních oslavách dne osvobození se o tom nemluvalo. Výroční, vzpomínkové akce nakonec přišly, ale pozdě. Teď se pořádají ceremonie a konference, jak také jinak, ale museli jsme si počkat na proces, abychom se to dozvěděli, abychom si uvědomili, že jsme věděli o těch strašlivých věcech, k nimž docházelo tady u nás, nám před očima, a že se nás to týkalo... A v tom případě nebyl profesor ani maniak, ani excentrik, ani potrhlý, když objevil ty nápisy a opsal si je, ta obvinění od umírajících, kteří možná uváděli i jména a příjmení napomahačů nebo přinejmenším dobrých známých a přátel vrahů. Napsal tak největší knihu z dějin našeho města, knihu zásadního významu, ale neexistující – no ano, nápisy byly smazány, přebíleny, a jeho sešity, do nichž si je aspoň částečně opsal, jsou taky pryč...

Je ale divné, že zmizely nebo prostě nejsou k mání – ani to se neví s jistotou, jestli ještě existují, nebo už ne – právě ty jediné důležité sešity, kniha pravdy a obžaloby, *Dies Irae, Liber scriptus proferetur in quo totum continetur*. Kniha není, zmizela, zato zůstaly všechny ty stránky, kam opisoval různé

naivní sprostárny, obkresloval hanbaté obrázky z latrín, hlavně za svého pobytu po válce v Římě... Ubohé čuňáčinky, které nám nejsou k ničemu. Správní měšťáci si potrpí na slušné vychování, ale jsou i benevolentní a tolerantní, přivrou oko nad sprostárnou, ale běda, kdyby vyšlo najevo, že svým udáním poslali do Osvětimi nějakého Žida, nebo třeba jen to, že mlčeli o hromadných výpravách do Osvětimi, to by bylo nevychované, o něčem takovém se nemluví..."

Ricardo Wulz, psycholog a psychiatr. Zpočátku mluví s odstupem, tak trochu svrchu, pak se rozohní, hovoří plamenně, libuje si ve vlastních metaforách, které jsou jen na efekt. Je vidět, že rád uchvátí posluchače, jako někdy učitelé ve škole.

„Zvláštní a tedy zajímavé na tom je, že se o nápisy v Risieře začal zajímat vlastně pozdě a zničehonic. Nemám teď na mysli jejich opisování, protože do toho se pustil celkem brzy a nápisy připojil k ostatním záznamům. Ale jako kdyby si neuvědomoval, co znamenají, jaké zemětřesení by mohly způsobit. Několik let ta jména ze stěn, která by teď všichni chtěli znát, nebo na ně zapomenout, která dělají těžkou hlavu úřadům i lidem a jsou pro město opravdovým kolektivním traumatem, byla pro něj asi tolik jako proštípnuté tramvajové jízdenky, zátky z láhví, nemravné věty na zdech, které shromáždí a opisoval bez rozdílu, bez výběru, nepřikládal něčemu větší význam. Kdyby našel na smetišti originál *Božské komedie* nebo staré ošuntělé paraple, bylo by to pro něj totéž, co pro dítě hrabat se ve svém hovínku.“

Sbíral i hadry, hliněné střepy, staré železo. V Římě, kam zajel v naději, že od ministerstva získá pro Muzeum finanční podporu, si dokonce schovával zmačkané papíry, které sebral ze země nebo vyhrabal z popelnic, pokud na nich bylo něco načmárané... Papírky se sprostými obrázky, postavičky

nakreslené několika tahy, s obrovskými ztopořenými a ukápavajícími penisy, jazyky zasunuté do vulgárních úst. Byly tu i horší věci, které RAI z videozáznamu vypustila, jako nápisy ze zdí s adresou a telefonním číslem a nestoudnými přísliby a návrhy. Je neuvěřitelné, jak jeho mánie postupně rostla, byla čím dál frenetičtější, už nerozlišoval, co hromadí – americké žvýkačky, prázdné krabičky od cigaret, potrhané noviny. Smrt, kterou má každé sběratelství v sobě, nabírala na objemu jako had, který všechno spolýká a stočí se do obludného slizkého klubka. Byla tu i jedna jeho poznámka napsaná vespod na papírovém sáčku, vedle nějakého čísla, zřejmě ceny za obsah sáčku: „Kdyby bakterie po nějaké genetické mutaci byly velké jako sloni nebo velryby, byly by novými pány na zemi. Kam se na ně hrabou štěnice vítězící v Querétaru, hmyz, stejně jako člověk, je v porovnání s bakteriemi břídil. Ale kdyby se třeba shodilo víc atomových bomb, tak za pár století... Destrukce lidí jako červených krvinek při anémii.“

Byl tou myšlenkou posedlý, říkala si Luisa, když si záznam přehrávala dopředu dozadu a ptala se sama sebe, jestli ho má do Muzea zařadit, nebo ne. Bůh sice stvořil život, řekl jí jednou, ale my jeho velkolepé strategické plány můžeme zmařit, když všeobecně skončujeme se životem nebo se odmítneme množit, pohlavní žlázy budou sice protestovat, ale čím dál chaběji, až odumřou i s tím chudákem, proti kterému protestovaly, a bude. Luisa si hned napoprvé všimla, že o lidech mluví výhradně v mužském rodě. Ženský rod v jeho gramatice prakticky neexistoval, jen když byl opravdu nevyhnutelný. Miliony let na stvoření člověka k obrazu svému a podle své podoby, hřímal, aby hřešil a vykupoval se nebo byl vykopen *ad maiorem suam gloriam*, a jedna jediná generace

mu dá šach mat jednoduše tím, že testosteronu překazí jeho bezva nápady.

Tyhle jeho problémy mohly upoutat pozornost za zlatých časů psychoanalýzy, ale teď už nikoho nezajímají – natož ji, která je přesvědčená, že každá milovaná a líbaná ústa znamenají *fiat* stvoření a že *Píseň písni* toho ví víc než sexuologové. Ale to on nemohl pochopit nebo cítit. Možná že ani nemohl pochopit rozpor mezi svým popíráním smrti na základě teorie invertoru a smrtelnou horečkou, která se ho čas od času zmocňovala. Chyběla mu logika, a tedy láska, která se pokazí, když zavládne zmatek. *Logos* je láska k bohu a tedy k lidem. Bez *logu* není láska. Je tedy třeba studovat gramatiku a syntax, protože pomáhají rozlišit dobro od zla. Ne, nebyl geniální, nanejvýš něco jako genialoidní chaot. Ošklivá přípona *loidní*, ubírá všemu na kvalitě, je to nejštědrější pejorativum všech podpásovek.

Ale znenadání se všechno změnilo a jeho blouznění ulétlo pryč jako ptáci ze stromu, s nímž zatřásl vítr.

„Až do doby v Římě,“ opakoval psycholog na videu, „byl pouze a čím dál víc totální karikaturou análního charakteru, pokud tato pohodlná, leč zastaralá terminologie ještě něco vypovídá. Rozhodně vypadal jako učebnicový případ, už jen pro jisté poněkud trapné oidipovské představy, nutkavé, nicméně provázené bolestiplným pocitem z utržené rány, kvůli níž jaksi vznešeně trpí, navzdory zběsile dorážejícím plytkým obrazům. Existuje věta, ne, vlastně jen tři slova nebo spíš jedno slovo, opakované s úzkostným zanícením a zapsané v jednom zápisníku bez jakékoli návaznosti na zbylý obsah: ‚Svině, svině, svině.‘ Víím, že by psycholog takhle mluvit neměl, obhroublé, neslušné výrazy by neměly být součástí jeho slovníku. Ale žádný člověk, nechť mi moji slovní kolegové odpustí, není a především klinickým případem, pacientem na pohovce.

Vraťme se však k předmětu našeho zájmu. Všechno, co je nemravné – tedy představovat si, říkat, dělat a především psát neslušné věci –, ho už v dětství, ale i v dospělosti přitahuje. Má potěšení z toho, když hanobí sebe a své nejbližší, což je v rozporu s jeho nadutou rakousko-uherskou důstojností i s tím, jak si potrpí na kázeň a na autoritářské zupácké zásady, počínaje přísností ve škole, třebaže sám byl na gymnáziu její obětí – ale možná právě proto –, což mu vyneslo různé domácí tresty. Nic neobvyklého, naopak, jak se zdá, zcela typický případ. Nicméně u tohoto narušeného jedince – ano, to je profesionálně korektní výraz – je patrné napětí, morální utrpení, vyšinuté, ale čestné cítění, pro něž žil a zemřel.

A náhle je Saul nečekaně shozen z koně, v sobě a kolem sebe ucítí světlo, jeho posedlost zmizí. Nechá odpadky být, vrátí se do Terstu a delší dobu je neustále vidět v Risieře a jejím okolí. Opisuje, shromažďuje a především jako vždy komentuje. Ale opisuje a shromažďuje něco jiného! Poslechněte si, co si zaznamenal na tento lístek, pravděpodobně jde o nápis ze zdi: ‚Zítřa nás prý odvezou do Německa. Ale mě ne, nejspíš se mi podařilo jim namluvit, že mě sebrali na ulici jen proto, že jsem náhodou tamtudy procházel během zátahu. Jenže pak přišel kapitán Otter a v ruce držel list papíru, ukázal ho frajtrovi, o něčem se spolu dohadovali a potom frajtr zařval moje jméno, že prý jsem členem skupin Spravedlnost a Svoboda. Udat mě musel...‘ Jméno chybí, je jasné, že bylo smazáno už na stěně. Mačkal papír do koule, otíral tím stěny, hledal jména, jména umírajících, mrtvých, katů – už si nedělal sbírku, hledal pravdu, bolest, hanebnost... *My žijící – Sbohem, Kiro!* V tom člověku bylo cosi velkého, alespoň na sklonku jeho života...“

Pár fotografií z té doby, které Luisa chtěla umístit pod video, ukazuje skutečně jinou tvář, bdělou, bolestiplnou,

zarputilou. Ta tvář je bez potu, pomyslela si, když se na snímky dívala, vybírala z nich a promýšlela jejich umístění, toho potu, jehož nakyslý zatuchlý pach jako by cítila. Je napjatá, ale rozvázná, pohled už není fanatický nebo horečnatý, nýbrž melancholický a přesto pevný, pohled psa, který neočenechává výkaly, ale někoho nebo něco hledá, pána, kterého mu agresori odvedli, zmizelého přítele. Velký lovecký pes, co nejde po zvěři, nýbrž po mizerných pytlácích, kteří nastražili strašlivá železa a připravili ho o všechno, a on hledá dál a možná i něco najde... Ušlechtilý slídič, pravý přítel člověka...

Ano, ten psycholog měl pravdu, najednou se jeho život a vášně změnily. Ale kde se vzala ta přeměna, která z chudáka, často trapného maniaka udělala anděla spravedlnosti a pomsty... To byla ta pravá záhada, ne jeho smrt v plamenech, ani ten jeho hloupý arzenál, kterého už měla plné zuby, nicméně už bude muset instalaci dokončit, je za to placená. Ale ji zajímala jeho proměna, jeho konverze, jeho zmrtvýchvstání... Možná že svým způsobem skutečně zvítězil nad smrtí, nad smrtí svého srdce. Opravdu našel invertor, který ho přivedl zpátky, od smrti k zrození, k pravému nečekanému zrození po morbidním běsnění v Římě.

Luisu mrzelo, že se s ním po té proměně setkala jen párkrát. Bylo to téměř „obrácení“, jak se tomu říká v evangeliu, které měla ráda. Možnost změnit doopravdy život, duchovně se obrátit naruby, výmluvným neslušným gestem se rozloučit se starcem, který zemře v našich srdcích, a s personifikacemi věcí, pout a rozhodnutí, jimiž měl být jednou provždy svázán, se svým příběhem, o němž si nikdo nemyslel, že by mohl být jiný. Dlouho ho považovala za obtížného a otravného muže s věčně se vracejícími mániemi. Ale ano, vážila si ho a cítila k němu i něhu, soucit, jaký míváme s blázný

nebo s nemocnými, přesto nám ale jejich utkvělé myšlenky dál připadají otravné, pořád dokola a občas nesnesitelné.

Mrzelo ji, že poznala jen toho prvního muže, hloupě posedlého utkvělou myšlenkou Muzea, a že vyměnila jen pár slov s tím druhým, který vstal z mrtvých a už nebyl tak neodbytně dotěrný, nýbrž nedostupný a tajemný, pronásledovaný něčím, co už není mánie posedlého sběratele. K tomu zvratu došlo v Římě, jak napsal v jedné poznámce, která jí nedávala pokoj a vyváděla ji z rovnováhy, protože nevěděla, jestli má právo, nebo dokonce povinnost, ji zveřejnit a jestli to nebude znesvěcení.

42.

Do Říma začal jezdit často, když válka skončila – tedy skončila, jak se to vezme, zvláště v Terstu, ale nejenom tam –, zezáчатку mu šlo především o cenný úlovek zbraní. Tanky, děla, dva vrtulníky, samopaly a pušky, jeden džíp, přezky, opasky, které tam zanechávali anebo někdy mu dokonce osobně předávali utíkající Němci nebo přijíždějící Američani. Ale dalo mu dost práce najít místo, kam by to všechno uložil, a narážel na odpor a nepochopení úřadů, které místo aby daly přednost jeho Muzeu, staraly se o to, kde aspoň dočasně ubytovat utečence z Istrie nebo jak znovu zřídit školy a nemocnice. Byl čím dál skeptičtější, že by mohl získat finanční zajištění v Terstu, a dost brzy po válce se mu podařilo navázat kontakty, jimiž se halasně a sebejistě chlubil – zázraky na počkání, nemožné do tří dnů –, s ministrem obrany a ministrem školství a jezdil často

do Říma tajně se domlouvat a bloudit zšeřelými chodbami oprýskaných římských paláců. Prý chtěl těch cest využít i k tomu, aby získal katapult z Augustových dob, o němž se dočetl v novinách, že byl nalezen na Sabinských horách. Pravděpodobně u něho ty marné snahy rozjitřily mánií sbírat a katalogizovat cokoli – jako poslední mrzké vzplanutí jeho posedlosti, než cestou do Damašku spadl z koně.

Použít, nebo zničit ty vzrušené, divoké poznámky na hraně z posledních dní v Římě, občas nedokončené? Řídit se pravidly profesionální cti a historické přesnosti, která nařizují zveřejnit každý dokument bez morální či jiné cenzury, anebo respektovat neproniknutelné tajemství duše, jež má každý právo zachovat přede všemi, před soudci, badateli, novináři, kladoucími otázky, před těmi, co píšou knihy a pořádají výstavy a potřebují ukrást pár fotek ze zásuvky? Je doopravdy dovoleno vstoupit do srdce toho, na jehož prahu jsme strávili tolik času pokukováním dovnitř, sbíráním informací a klepů od sousedů, kteří kolem těch dveří procházejí, zkrátka takzvaným hledáním jeho pravdy?

Jenže když ji člověk konečně najde nebo si myslí, že ji našel, dostane chuť udělat to jako detektivové ve filmech, kteří jakmile odhalí identitu toho, koho hledají a koho i dopadli nebo se chystají dopadnout, otočí se na patě a jdou se projít, takže hledaný zdrhne a znovu není k nalezení, protože se jim vlastně nechce strčit ho za mříž. A možná je to tak správné, když duše, kterou se chystáme dopadnout, má i čisté srdce. A taková čistota ukrytá pod nánosy špíny musí zůstat nedotčená stejně jako dětský úžas. U soukromých svinstav a zvráceností, myslela si Luisa, nemusíme být tak ohleduplní, stejně o nich všichni mluví, vidí je ve všem a neustále je vytrubují do světa, až si toho nakonec už nikdo nevšímá a ani si nepamatuje, kdo že udělal nebo řekl tu a tu hanebnost.

Pokud jde ale o někoho, kdo je doopravdy dobrý, ryzí, i když s příměsí škváru, špehovat ho klíčovou dírkou a prozrazovat o něm něco by byla chyba, *hybris*, jež si zaslouží potrestání od bohů. Ten problém nicméně nenastane, protože rodina dá těžko souhlas ke zveřejnění římských poznámek nebo těch, kde se mluví o oslavě Hitlerových narozenin v Miramare, kam se mu zřejmě podařilo se vetřít – pokud je ovšem nedal dohromady podle novinových článků a částečně si je nevymyslel, jako to dělají autoři historických románů. Zatím je četla jen ona, později se uvidí. Ale už deníky z posledních dní v Římě byly něco jiného...

43.

Vlhké dusné odpoledne v Římě v uličkách Trastevere. Tvář se mi leskne, je spíš mastná než zpocená a kyselá jako chuť v ústech. Elsu jsem nechal v penzionu na Via Governo Vecchio. Měl jsem aktovku plnou lejster, kartiček, sešitů. Opisoval jsem a sbíral všechno, co jsem kde viděl, nápisy na zdech, plakáty, i potřhané, počmárané a zahozené kousky papíru. Zběžně jsem obkreslil obrázek felace na zídce, ‚Vivat Řím‘, jedno telefonní číslo a další nápis ‚jestli to chceš zezadu, mám ho 18 cm‘, kresby fixou na dlaždičkách pánských záchodků, kde jsem si dával pozor, aby se mi neumazaly papíry, na něž jsem to všechno opisoval a které se mi už nevešly do přečpané aktovky. Zahleděl jsem se na své ruce, vypadaly cize, dva neznámí placatí živočichové, jaké jsem viděl plazit se na dně akvária a natahovat a smršťovat

chapadla. Zaznamenal jsem si poznávací značku jednoho auta, mělo téměř pozpátku číslo mé občanky.

Nasbíral jsem spoustu materiálu, cigaretové nedopal-ky, jeden kapesní nožík, zátky z láhví, uzávěr plicního pera. Sbíral jsem všechno. Svět – univerzální smetiště. Cokoli může být stopa. Nezapomínejme na kousek příčky z žebříku, pomocí něhož se přišlo na vraha chlapečka Lindberghových. Každá věc může být zbraní, je zbraní. Nechají zmizet důka-zy na skládkách a zaházejí je odpadky, ale já je najdu, já ty hromady věcí doličných prohledávám. Četl jsem, že v Anglii existuje spolek, který tvrdí, že je Země placatá. Třeba mají pravdu a na jejím okraji stékají vody mimo svět, dopadají do prázdného temného vesmíru a unášejí s sebou všechny důkazy. Dát tam tak síto, obrovskou síť, která by zadržela každou částičku, každý chuchvalec, každou kapičku sraže-né krve, která tak může dál volat po pomstě. Já už bych se postaral o to, aby se na konci světa všechno odchytilo, jako když jsem v Gradu plašil kraby zalezlé do písku, co zůstal po odlivu.

I tahle cigareta je zbraň, hořák, který razí cestu k mému srdci, aby ho otevřel dokořán a zjistil, co je uvnitř. Západní větrník zeslábl, na Janiculu ležel rozplesklý bledý žloutek, pinie ronily hnilobný světelný, pryskyřičný mok. Zatímco jsem kouřil, uviděl jsem svůj sinalý, horečnatý obličej na-lepený na výkladní skříň obchodu s obuví. Mé oči na mě zíraly, svět kolem zmizel, setřel ho nažloutlý hadr světla. Byli jsme tu jen my dva, já a já. Hadr nám přejížděl přes tvář, ale nesmazal nás, zato všechno ostatní zmizelo. Byly tu jen dvě tváře jako dva terče na střelnici. Slyšel jsem tlumené suché rány ze vzduchovek v boudě za zády, které slábly, jak jsem se rychle vzdaloval.

Hotel už byl blízko. Elsa... Jak jen si mohla myslet, že my dva, zrovna my dva, určení, zpocení... Přitiskla se ke mně. Nepamatoval jsem si její vůni, možná jsem ji nikdy nepo-znal, možná ji ztratila už bůhví kdy. Ta, kterou byla cítit, nebyla její, byla to stejná zatuchlina jako ve všech dusných ulicích Říma. Mechanicky jsem ji hladil, chtěla mě políbit, jazyky jsme měli suché, bez slin, cítil jsem se vyprahlý. Jak se nám mohl narodit Leopoldo, divil jsem se. Na okamžik jsem si pomyslel, že třeba není můj, že Elsa po těch strohých nočních vzplanutích na Krasu možná měla... Ale nepocítil jsem při té představě žárlivost ani hněv, ani rozkoš, jakou jsem naopak zažíval nad novinami a fotografiemi, nad ústy, nohama, nestoudnýma očima, nad ňadry, na která kladl ruce kdoví kdo. I v Rudé síni v podzemí pod Starým Městem mě rajcovalo pomyslení, kdo asi pronikl do toho lůna, z něhož zbyla jen pánevní kost.

Moct tak spát sám a nemuset se stydět za propocená prostě-radla... Jenže všichni se chtějí milovat. Natož ženy... Bez lásky, bez těch bitev a porážek, by měl člověk svatý klid. Ne, porážky jsou v pořádku. Právě proto jsem odjakživa miloval zbraně, asagáje, války, protože války se prohrávají, asagáj tě probodne, jsi zraněný, krvácíš a už se nemusíš bít a házet asagájem. Válka je vítězstvím někoho jiného, kdo hrdě přechází před jásajícím davem, za sebou vydobyté trofeje, děla a tanky, jichž se zmoc-nil, zajatce v řetězech, i tebe, taky se vlečeš spoutaný. Jsem tak šťastný ve svém Muzeu, sám, poražený, sotva dechu popadám, abych stačil těm triumfálně neseným trofejím, ozývá se vý-směšný pokřik vítězného davu, ale v dálce, ztlumený, mimo brány Muzea. I v Muzeu je všude erós, ovšem v brnění, bez těla, neškodný. Zbraně a Muzeum, to byl pro mě pravý protiatomový kryt, zatarasily cestu ničící síle lásky. Vzpomínám si, že kdy-si jsem chtěl získat tu věc použitou v Hirošimě, napsat na ni

„Láska‘ a nechat ji venku před Muzeem na stráž. Jenže když jsem se o pár dní později vrátil do Terstu...“

44.

„**A**no, ta bomba vybuchla. *De profundis clamavi ad te, Domine.* Mám právo tahle slova po tolika špinavostech napsat nebo si je myslet? Nebo se mám stydět, že se modlím, protože jsem na modlitby řadu let nevpomněl, a předtím jako dítě, když mě nutili je odříkávat, jsem je opakoval mechanicky a nerad, skoro s opovržením?

K Bohu, jehož jsem vzýval, jak mi nařizovali, jsem necítil nic. Představoval jsem si vysokého statného muže obráceného zády, ve velké, černočerné livreji číšníka, který má černou paži ohnutou a drží na ní podnos, jak jsem to viděl na jedné obří reklamě na likéry a kávu, která zabírala celou výkladní skříň. Vnímá jsem jen tu černou, a když jsme šli kolem, dostal jsem vždycky strach, tahal jsem mámu za ruku, ať jde rychleji. Tvář nebylo vidět, byla odvrácená, jen ta velká černá záda, obrovitá a netečná. Co mají ta záda se mnou společného? myslel jsem si, když jsem přeříkával Otčenáš. Ale moc mě to neuklidňovalo. Ten černý frak neměl nic společného s nikým a s ničím. Například s mým psem Poldou, který mi olizoval tvář a uši, pokaždé když to šlo – a šlo to často, protože jsem si k němu každou chvíli lehal. Ten teplý jazyk na uších a na krku a tázavé, znepokojené a kamarádké oči, v tom bylo moje štěstí, zažíval jsem ho pokaždé, když jsem ležel vedle Poldy na roztrženém koberci. A pokud člověk třeba jen jednou poznal štěstí, mělo by mu to stačit. Poldo

skončil pod koly auta a pak na smetišti, ale ta černá záda za to nemohla, neměla nic společného ani s jeho olizováním, ani s koly vozu, ani obecně se mnou.

Kdo ale měl co společného se mnou? Nikdy nikdo. A už vůbec ne černá záda otočená ke mně, horší než figuríny v obchodech s oděvy, protože ty mají aspoň oči, i když prázdné, jen důlek, ale dalo by se tam něco vložit, skleněné oko nebo knoflík. Kdežto on má jen záda, není nic jiného než záda, vlastně jako všichni ostatní, vždycky jsi viděl u všech jen záda, všichni se k tobě obraceli zády. Jak jsem měl vzývat záda? Obrovská a černá jako noc, jako hluboká pustá noc. Teď mi ale najednou připadá přirozené oslovit tě, říct ti, aby ses ke mně otočil, jak jsi to už asi udělal, protože jinak bych si vůbec nedovedl představit, že z druhé strany té výkladní skříně, v koutě potměném kvůli plakátu na skle, v hloubi kavárny by se třeba znenadání...“

45.

„**Z**amířil jsem do San Saby, ani nevím proč. Nedávno jsem se vrátil z Říma do Terstu s kufrem plným starých papírů, které vyhodím. Elsa chodila domů až večer, v pravý čas na to, ohřát polévku, kterou vařila každé dva nebo tři dny. Má toho hodně, spoustu hodin stráví uklízením u toho starce a staráním se o něj, protože to už nemá v hlavě v pořádku. Bez toho bychom neměli ani na ohřívanou polévku, to já moc dobře vím. Navečeřet se, vyhnout se jeden druhému, jít na záchod a spát. Pokud se mi to podaří. To ona usne hned. Přes den jsem se procházel po Terstu jako obvykle

a pokaždé jsem našel něco, co se dalo sebrat a zanést do toho velké skladiště, dokud mě z něho i se vším nevyhodí, protože už měsíce neplatím za nájem. Z čeho taky?

V San Sabě, když se jde dolů po Via Valmaura směrem k moři, je kavárna. Jmenuje se U Červenohalapartníka, podle fotbalového mužstva. Vešel jsem dovnitř, že si dám pe-linkovac. Absint nemám rád, když mám nepříjemný pocit v ústech, připadá mi, že mi dech páchne po absintu, dostanu na něj chuť a pak je mi nanic. Byla tam, seděla u stolku a kouřila. Široká otevřená ústa dodávala obličejí výraz líné nestoudnosti, jaký měla odjakživa, už když jsme si hrávali na dvoře za domem – v těch strašně vzácných okamžicích věčnosti, marného neodolatelného volání osudu. Lano hozené do bahnitých vod mého života, ale já se ho nechtyl, vlhká přívětivá, promiskuitní archa, kam jsem neměl odvalu nastoupit a ke své bídě ji viděl mizet uprostřed potopy, zatímco já v ní jen hnil, rozmáčený a ohlodaný divokými rybami, a mnohem víc než jen čtyřicet dní a čtyřicet nocí.

Byla k nepoznání, ale já ji poznal, tlustá, nevšímavá, panovačná jako vždycky. Ovšem způsob, jak zvedala prudce hlavu, jí dodával na lehkosti, svižnosti. Nemotorná tetřeví slepice natřásla peří a byla z ní znovu jestřábice letící vysoko ve vzduchu, včelí královna, která vzlétne a mezi chlupaté nožky si vezme ohromeného, utrmáceného trubce připraveného spadnout, dá si ho do úst, vysává ho, ústa mají chuť medu. Hleděl jsem na ni a cítil jsem, jak mě ta masitá nenasytná ústa pohltila, byl jsem šťastný, že jsem znovu otrokem toho tyranského nosu. Ted' vypadal tak nějak rozplácly, zapadlý v tuku, ale můj pohled pronikal jako skalpel mezi ty faldy a vaky pod očima a vyprošťoval z nich náladový, jemný a krutý nosík. Někde jsem četl, že v každém kameni, v každém neforemném skalisku, v každém hrbolatém sukovitém

kmeni je uvězněna postava, kterou umí sochař osvobodit, vypustit ji z klece. Celá léta, desetiletí, odjakživa jsem toužil vysvobodit princeznu z tíživého žaláře času. Pod měkkým, už skoro rozbředlým, zplihlým sněhem jsem nacházel rašící výhonek, který ze sebe setřásl ztěžklé vločky.

Procházela malou kavárnou mezi stolky, v ruce nesla popelník plný nedopalků a šálek od kávy s bělavým cukrem na dně. Kočičí zornice zmalovaných očí probodly každý pohled, s nímž se setkaly, a nechaly ho klesat k zemi jako ptáky sestřelené lovcem. Královská ramena skloněná k nadržům, granátová jablka připravená rozstříkovat svá zrnka na louky plné asfodelů, hluboká zpěněná zátoka mezi útesy, do níž léta letoucí proudí příliv poháněný sciroccem, falešný smaragd skleněných střeptů, nepravé perly na oslnivé bělosti těch dvou mořských útesů. I ty buclaté ruce se špínou za nehty a nohy bývaly bílé jako oblázky na istrijských plážích, bílé, útlé, svižně kráčející nožky, z nichž ted' byly dužnaté plody, které se ochable i panovačně vyzuly z bot, jakmile dosedla. Nožky, o nichž jsem snil, že je líbám, bílé kočičky, které by si chtěly hrát, trápit svými drápkami neopatrnou kořist, jak to nevědomky dělala se mnou celý život – tedy ten můj.

Jediné tělo, o kterém jsem snil – nic než snil, protože po ještě dětinských, nestydatých, ale nevinných hrátkách jsem ji už nespátřil. Zmizela brzy potom, co dožrála v ženu, která umí mistrovsky stočit neodolatelný nvyvý pohled a lapit svět do sítě. Má oči namalované jako elegantní dáma z dávných časů, říkal otec, proč za ní nejdeš, proč si ji necháš přebrat od chlapců ze čtvrti? Zmizela z balkonu naproti, z něhož jsme si povídali přes ulici, kdy kladla svá bujná nadra na zábradlí. Vydala se za svým osudem, o němž se leccos povídalo a který závistivá zvědavost zveličovala – zkrachovala manželství (krach pro koho?), nemravné vztahy, život

v hojnosti. Proč za ní nejdeš? Ano, vždycky budu jen otrok, rozčiloval jsem se, jen pokorný, ponížený otrok, který občas dostane odměnu, vztekal jsem se. Snil jsem jenom o ní, jen po ní jsem toužil, ať jsem byl sám, nebo se miloval s první, která byla po ruce. Miloval? Možná ano, ale jen protože jsem měl neustále před sebou její obraz, když jsem se hroužil do jakéhokoli klína, silný a mužný mezi nohama jiné, pokud jsem myslel na ni, jinak zvadlý a ustrašený. Jen po ní jsem toužil u všech ostatních žen, kterých bylo poskrovnu, její obraz ve mně plál, a když pohasl, byl jsem zase jen mizerný, rozpaky a strachem upocení milenec.

Čas se na tom nezlomném okouzlení podepsal. Naprosto nenuceně jsem přisedl k jejímu stolku a ona mi vložila zapálenou cigaretu do úst, jako kdybychom se před pár minutami doma rozešli, jako kdybychom vstali z postele, z naší postele. Cítil jsem, jak mi tvář plane, ale byl jsem volný a nikde ani krůpěj. Možná jsem vypadal i pohledně, přitažlivě, četl jsem jí to ve výsměšném, ale na dně temného jezera něžném pohledu. Vzpomínám si na pokoj, do něhož mě zavedla, na širokou růžovou postel, nevkusnou, vonící po ordinérním pudru. Ordinérní a velkorysý byl i pohyb, jímž si zula boty a lehce mě kopl do tváře, která tu bílou nohu následovala pod příkrývkou jako rybu nořící se do hlubin. Byla k nepoznání, ale zatímco jsem ji objímal, laskal a líbal, její provokativní a přitom štíhlá silueta z dřívějšíka se z toho neforemného těla vyloupila jako z šatů, které jsem z ní svlékl. Masky se rozplynula a pod ní se ukázal drobný nosík a jemné rty jako kdysi, lehce vystouplé oči v náznaku Basedowovy nemoci se vrátily mezi břehy jezera stejně zeleného jako moře, v němž jsem se utápěl, umíral a zase ožíval.

Otočila se, vlezla si na mě, dusila mě, ždímalá, osvobozovala. Tyčila se nade mnou jako socha z lodní přídě nad

mořem, v němž jsem ztroskotal, ale zachráněný, vymačkanný, znovuzrozený. Blahoslavené vzkříšení těla – toho mého, protože její nikdy nezemřelo –, mého skoupého a vyprahlého těla. Nad jejím zdevastovaným tělem, které rozkvetlo v mladé a královské, jsem možná poprvé měl rád i sám sebe, nijak opatrně skrblicky, nýbrž s pocitem štěstí, s jakým člověk dává dar. Bylo mi líto té namyšlené pošetilosti let, která se domnívají, že tvář povadne a úsměv odkvete, když přitom jsou nezničitelné, připravené ožít s každým polibkem, i v úplně odkvetlé růži dříme poupě, mořská jeskyně zvlhlá chaluhami a vlévajícím se a odtékajícím mořem. Ano, teď bylo všechno jiné. *De profundis clamavi ad te, Domine*, a ty jsi mě vyslyšel, přišel jsi ke mně skrze to povadlé, ale oslnivé tělo, abys mi ukázal bídu mého bídného života. Vyšel jsem z toho domu a stoupal jsem vzhůru po Via Valmaura. Předě mnou byla Risiera, červená, rozložitá, temná a smrtelná. Prošly jí zástupy mučených a vražděných Božích tváří. Zdeptané kosti. Vydal jsem se k té ponuré budově a od té doby pak každý den... Zdeptané kosti budou jásat. Mé taky?“

46.

Od té chvíle zmizely neslušné obrázky bezděčně obkreslované ze zdí, všemožná veteš a dokonce i soupisy zbraní. Zajímají ho jména, zmizelá, vymazaná jména. I ta, která si dřív sám mechanicky poznamenával, ale nepřikládal jim žádnou váhu, a teď chce vypátrat, komu patřila, či jsou ta zabělená, odškrábaná jména, která později zmizela i se zápisníky, kam si je opsal. Možná je schoval doma

– tedy doma, jeho domovem byla rakev v hangáru, který pak shořel, ale třeba je uložil do starého bytu, který obývala jeho rodina a kde si nechával jen papíry, protože mu tam připadaly víc v bezpečí. Od té doby, co byl na lovu, se sám taky cítil štvaný, jako pes a zvíře, jejichž dráhy sledují jedna druhou a kříží se, takže se dá těžko poznat, kdo je pronásledovaný a kdo pronásledovatel. Ve své megalomanii se domýšlel, že jdou po něm všichni, hlavně kvůli těm nápisům, kdežto jeho rodina nikoho nezajímá.

Rodina se později o zápisnících vyjadřovala mlhavě a nejednoznačně. Někdo se zmínil o policejní prohlídce po jeho smrti, ale prý neví, jestli něco zabavili, nebo ne. Pak všichni svorně prohlásili, že policistům, tedy jednomu komisaři odevdali veškeré zápisníky – vlastně ne, opravili se, jen některé, v nichž podle komisaře vůbec nemuselo být nic závažného, mohly obsahovat jen důvěrné záležitosti, které by měly být na bezpečném místě, kdežto všechno ostatní, co svědčilo o nehynoucích zásluhách jejich příbuzného, měli správně, ba dokonce povinně mít k dispozici občané.

Při procesu jeden advokát občanské strany požadoval, aby tyto chybějící doklady byly předloženy v soudní síni, ale nedokázal říct, kdo by je měl nebo mohl předložit, a teprve v tu chvíli se takřikajíc ukázalo, že zmizely, což se dosud tajilo, obcházelo, nepřipouštělo. Toho, že něco zmizelo, že to není, je třeba si všimnout, a to nebývá snadné. Zmizet a hlavně nechat něco zmizet je především věcí zastírání nebo zapomnění. Vytěsnění, podotkl při procesu profesor Wulz. Vymazat nepřítomnost, škrtnout někoho a něco, co už není, zrušit nejenom vzpomínku na toho, kdo odešel, ale i povědomost o tom, že on či ona odešli. Ten, kdo tu už není, je zátěží, je to nezaplacený účet, díra ve zdi. Proto se dělá všechno, aby

se nevědělo, že už tu není, že tu nikdy nebyl, aby se ta díra zakryla, aby nebyla vidět.

Není to snadné, protože prázdnota je vytrvalá, nedá se odškrábnout jako cákanec. Ale člověk to dokáže, to se ví, že ano. Celé lidské dějiny jsou výškrab vědomí a hlavně vědomí toho, co mizí a co už zmizelo. Pokud někdo nebo něco chybí, bolí to, ale když se toho zbavíme – někdy i dost nahonem, jako v Risieře –, zbavíme se i vědomí, že jsme to udělali, a vzpomínky na to. Dějiny, společnost, jednotlivé společnosti jsou mistry rychle se vyvíjející neurochirurgie. Naše město si pamatuje každý vtip o Františku Josefovi a každý detail z příchodu bersaliérů, ale skoro nic o Risieře, o těch, co se rozplynuli do smrdutého dýmu v její kremační peci, o mé babičce, která v tom dýmu zmizela, a vůbec o tom, že někdo zmizel v dýmu. Prý jich bylo asi pět tisíc podle nepřímých nadnesených odhadů. Těžko se dá zjistit, kolik jich bylo zplynováno a kolik na místě zastřeleno nebo ubito obušky. Ubít někoho k smrti – ale koho to ještě zajímá? – byla specialita mohutného Polizeimeistra s modrýma očima, jistého Otty Stadieho, ale nejenom jeho, řekněme, že mezi ostatními snaživci vynikal. Kremační pec je znamenitá chirurgie zapomnění.

Luisa si říkala, že si to matka brzy uvědomila, tam na terase vily Prestonových. Kouř se rychle rozplyne, nepozná se, že tu není. Člověk, z něhož se stal dým, nechybí. Díru v zemi po zemětřesení, trhlinu ve zdi po bombě vidět je, jsou tu. Smrt neskryje nepřítomnou tvář, je tady, jako prázdný rám přitahující pozornost. Ale kdo si všimne odváděného, neviditelného dýmu, který vytěkal kdovíkam, pachy spáleného masa, který se rozplynul? Ano, on to pochopil. Pozdě, ale přece. „Němci,“ píše, „když to bouchlo, nechali zmizet všechno: komín, garáž, kremační pec, dokumenty, účetní knihy,

metráky papíru. Zařídil to Joseph Gaspar Oberhauser, SS-Untersturmführer, který se pak stal úspěšným pivovarníkem v Mnichově, velký milovník krvavých řeží a taky žen na pomilování, než je poslal na smrt. To on nechal ve dvě nebo ve tři ráno 30. dubna všechno vyhodit do vzduchu a podpálit, i plynové komory, tu pevnou i ty pojízdné, které zkonstruoval Kriminalkommissar Christian Wirth, velký expert na eutanazii – oficiální zkratka sekce eutanazie Führerovy kanceláře byla T4 podle sídla v Tiergartenstrasse 4, Berlín.“

Tu noc z 29. na 30. dubna stoupal z Risieru jiný dým, zahnal ten předešlý a pak zmizel taky, a s tím dýmem, který pár poryvů bóry rozežene a dá na něj zapomenout, zmizely i spousty zmizelých vězňů, mučených, zabíjených, zplynovaných, deportovaných, spálených. „Právě po tom dýmu já pátrám, po jménech proměněných v popel. Nebojuju proti zapomnění, ale proti tomu, aby se nezapomnělo na zapomnění, proti trestuhodnému neuvědomování si, že se zapomnělo, že se chtělo zapomenout, že nikdo nechtěl, nemohl vědět, že existuje hrůza, na niž se chtělo – mělo? – zapomenout. V každé ulici v Terstu vidím dým, který nechtěli vidět.“

Měl pravdu. Neurochirurgie udělala úžasný pokrok a Terst stál v jeho čele. To město je jeden velký mozek, geniální, nepokojný, liknavý, pružný. Podařilo se jim amputovat pořádný kus hipokampu, tu část, co obsahovala Risieru. Skalpelem se umějí ohánět, jemná prácička, žádné léze ani následky. Ten odborně vyjmutý mořský koník neboli *hippocampus* se nachází ve vitrínce v Přírodovědném muzeu. Vzpomínka na hrůzy je dobře strážena, izolovaná ode všeho za hradbou kostních a kožních štítů, nikoho ani ve snu nenapadne jít se podívat, co je pod těmi blanami. To spíš člověka pobaví vidět skvostnou hlavu koníka a jeho dlouhý ocas, který se

rošťácky zavínuje jako vlna na dně brázdy mezi mozkovými záhyby. Teď je tady vyschlý, ale v době lásky dovede být koník velmi čilý. S městem se to má taky tak, je trochu vyprahlé, ale i neřestné a zhýralé.

Šedá stužka je dobře střižená. Krásné město s výhledem na moře, krásný dům, který přišel o sklepy a půdy, ale pořád je vzdušný, otevřený. Je příjemné sedět na terase a cítit slanou vůni moře, jež nemá paměť. V hlavě – v srdci? – chybí kousek koníka, chuchvalec neuronů, ale tvář je krásná a veselá. Někdy zdvořilá, jak se patří na člověka s dobrou Kinderstube. Někdy trochu plebejská, ve čtvrtích jako je Longera nebo Rena Vecia, ale i přičmoudlé tváře – je legrační, že to říkám já – jsou zdravé a sympatické, jako ty pěstěné z Plavebního klubu, osmahlé ze sluneční lázně nebo od horského sluníčka, podle sezony. Poněkud tvrdá, sebevědomá ústa elegantních, sportovně založených dam, připomínajících spíš lovkyni Dianu než Madonu s Jezulátkem u prsu. Ten kousek hipokampu je něco, co chybí, jako těm pevně semknutým, krásným tvrdým rtům možná chybí láska a vroucí život. Vzpomínka na to, co se dělo, není, nikdy neexistovala, neví se, že byla a že byla vyříznuta, aby si s sebou odnesla všechno, co se stalo, a co se tudíž nikdy nestalo. Recyklovaný, dobrý dým z komína Risieru vychází ze rtů krásných kuřáček. Taky mi doporučovali, abych Muzeum pojala jako divadlo, kde se sice odehrává válka, ale ta je součástí života slušných lidí. Divadlo, kam každý rád zajde a které pomáhá zapomenout na to nevýslovné, co se skrývá za válkou. Krásná operní scéna, kde člověk poslouchá dobrou hudbu a na nic jiného nemyslí.

Ta ponurá černočervená budova – Risiera – je budova první terstské továrny na zpracování rýže a víc o tom vědět netřeba. Nanejvýš tak, že stavba byla dokončena v roce 1913 a že v témže roce skončila společnost v pasivu 399 698

korun. Je příjemné myslet na tyhle věci, vzpomínat na Velkou válku a na Zlatou dobu, která jí předcházela, na iredentisty proti patolízalům neboli přívržencům Rakouska, ale všichni pospolu, na civilizovaný svět. Když je baron von Fries-Skene, habsburský guvernér věrného města Terstu nucen po vypuknutí války podrobit významného italského literáta a vlastence Silvia Benca každodenní policejní kontrole, učiní to s omluvou za nepříjemné obtěžování, k němuž ho jeho úřad nutí.

Z těch šťastných časů není co tajit nebo na co zapomenout, ani na tu strašlivou krvavou řež, v níž skončily, na Krasu i v Haliči a z druhé strany na západní frontě v šíleném třestění u Verdunu. Zbytečný masakr, sebevražda Evropy, hromadná jatka, šedozelené či žluto-černé roty zdecimované nebo rozdrcené pro vydobytých padesát metrů kamení, druhý den za stejnou cenu ztracených. Přesto jen máloco, na co se musí zapomenout, aby člověk mohl dál žít. Ti, kteří přežili jatka na Isonzu, si podají ruku, když je po všem, váží si jeden druhého, vzpomínka na Podgoru nebo na Lvov, hrob národů, je strašná a bolestná, ale není odpudivá, drásá duši, ale nešpiní ji, není třeba dát si vyoperovat mořského koníka.

Ale po Risieře je to jinak. Život byl rozcupován na kusy, rozedrán. Především se ale zbavil vzpomínky na své trhliny, na svá prázdná místa. Sít' už nemá oka, co bylo potrhané, bylo zašito, díry zmizely. Nepřítomnost, nepřítomní nikdy neexistovali.

Zrovna tak ty stránky, zápisníky nezmizely, ony nikdy neexistovaly. Nebo možná existovaly jen pro něj. Hledal a zaznamenával stopy po hrůze a hanebnosti, loučení, volání o pomoc, zoufalé vzkazy umírajících a hůř než umírajících, svědectví o udavačství, o mučení a mučitelích, krvavé skvrny. Kam asi vytryskla krev toho tmavovlasého kudrnatého

klučiny – židáček nebo Balkánec nebo obojí –, jemuž esesák prokopl hlavu holínkou, protože klopýtl, když ho vedl do cely. Zasáhl ho podpatkem a krev vystříkla na podlahu a na stěnu. Ale on chtěl znát přesně místo, kde byla ta malá hlavička rozdrcena esesáckou holínkou. Je to důležité, člověk musí být důkladný, precizní, když se sbírají důkazy obžaloby pro trest smrti navěky. „Chci vědět, kam kladu nohu. Stejně jako nešlápnu na hrob na hřbitově, nechci ani pošlapat posvátné, zlořečené místo, kde zemřel ten chlapec.“

Viděli ho přejíždět prsty po stěnách cel, těch sedmnácti mučírén a dalších předsíní primitivní plynové komory a kremační pece. Bříšky prstů leštil zdi, seškrabával je, sledoval klikyháky, které vykreslila vlhkost a oprýskaná omítka, jako kdyby to byly vzkazy psané neznámým písmem. Někdy si k prstu, kterým jezdil po stěně, přičichl, jestli tu nezůstalo něco z pachu spáleného lidského těla, prý ho smrduté scirocco rozneslo všude, zápach Cyklonu B. „Ten pach tam určitě ještě je, možná si zalezl jako ještěrka do škvíry, aby unikl celkové dezinfekci, po níž je všechno znovu čisté, dezodoračním prostředkům hojně rozstříkovaným na morové výpary vyhlazování. Já ten pach najdu a zavřu ho do ampulky jako předmět doličný pro Soudný den.“

Zřejmě objevil spoustu předmětů doličných, stop a jmen, když tím popsál tolik stran, které pak někdo vytrhl a které zmizely. „Pečlivě jsem prozkoumal nápisy na stěnách (graffiti) od židovských i nežidovských vězňů v Risieře di San Sabba, kde jich spoustu povraždili a odkud jiné posílali k likvidaci do Osvětimi. Jelikož jsem neměl fotografický aparát a osvětlení nebylo dostatečné, opisoval jsem věrně nápisy ze stěn do svého historického deníku č. 65, pečlivě jsem přitom napodoboval jejich charakteristické znaky...“ Anconová

Margherita, Givré Raffaele, kterého sebrali v blázinci na San Servolu, Iesorumová Marisa, Levi Grünwaldová Margherita... Ta jména nikdo nesmazal ani nevytrhl stránky, na nichž byla. Nejsou totiž nebezpečná, jako nejsou nebezpečná jména těch, kteří je zatkli nebo ubili k smrti. Nejsou žádným tajemstvím, znají je rodiny, které o ně přišly, i soudci, kteří chtěli znát jejich dobře známý osud. Jsou skvělým předmětem obžaloby, ale proti nacismu, fašismu, rasismu to jsou abstraktní subjekty – i když z masa a kostí –, jimž nelze dát na krk oprátku. A o nacismu, fašismu, rasismu mluví špatně a s rozhořčením kdekdo a rád.

Jedna stránka z těch zápisníků byla vytržená špatně, zbyl tam kousek obrázku, obkresleného – jak se praví v popisku – ze zdi naproti cele číslo osm. Je to polovina obličeje: naducaná tvář, trochu změkčilá ústa, ale se zdvořilým úsměvem, elegantní orlí nos, ohleduplný pohled vhodný pro každou situaci, žádný knírek ani vous, začínající pleš. Na identikit je to málo. Kresba – navíc přetržená – je váhavá, ruka malíře, vězně – odsouzeného, mučeného? – je poněkud nemotorná. Možná že kdyby člověk viděl i tu odtrženou část...

47.

Sál č. 31 – Na rozlehlé bílé stěně proti vstupujícímu se v horní části promítá zvětšenina roztržené stránky s polovinou obličeje. Ve spodní části vlevo jsou na monitoru vidět pokusy – stále nové – o rekonstrukci celé tváře.

Kolikrát jen se urputně snažil dokreslit ten obrázek ze zdi, která byla mezitím vybělena. Polovina obličeje by se měla

podobat druhé polovině, je-li jedna tvář buclatá, bude druhá taky, i s náznakem důlku. Pokud jde o rty, tam si můžeme být jistí, je nepravděpodobné, že by se znenadání na druhé půlce stala z kontrolované změkčilosti nad a pod chrupem upřímná a rozhodná ústa. V obličejí musí být někde zlatý řez, matematický vztah mezi nosem a lícními kostmi a ve vzdálenostech mezi rysy, i mezi chtivým, uhýbavým pohledem a linkou úst. I mezi rozvážností a úlisnou krutostí. Chce to mřížku s políčky jako u hádanek v časopisech, tužka objeví a vyplní správná políčka a hotovo, na bílém prázdném čtverci se objeví profil.

Ta tvář mu zřejmě nedala pokoj, tvář vraha, nebo nějakého jeho nohsleda, komplice, informátora. Nebo jen nějakého známého, který neudělal nic, ale o všem ví a nijak se nerozpakuje stisknout mu srdečně ruku. Zlo je řetěz rukou, které se zdvořile tisknou. Stačí se chytit té poslední, čisté, beze stopy krve, jako stačí dát ponožku vycvičenému psovi, a dostaneme se až k té první ruce, která má ještě krev za nehty.

Nebylo to snadné s takovou docela všední městskou, bezvýraznou tvář, spíš zastupující jistou společenskou vrstvu než tvář jedince. Hon na pravé katy byl jednodušší. Z Globočnika by stačil jeden detail na rekonstrukci tváře, například ta malá, nestydatě dětinská, povislá dvojitá brada. Nebo břicho, zadek, lýtka ve vojenských holínkách. Jak se vede, Marieto, ty jeden pitomče? řekl svému kamarádovi z dětství advokátu Losichovi po návratu domů do Terstu. Řadu let dělal kata nejenom v Treblince – to by nebylo správné –, ale i ve svém rodném městě. Jenže Globusovi není třeba dělat identikit, existuje spousta jeho fotografií, ve vycházkové i slavnostní uniformě, jak salutuje vojsku nebo se culí v pivnici Dreher se *Stiefelem* v ruce, až po poslední snímek z Paterniana v údolí Drávy, jak leží na zemi břichem vzhůru, u zdi nádvoří hradu, kde byl uvězněný. Pro něj žádný Cyklon

B, nýbrž cyankáli, obličej vykukuje nad tmavým sakem přikrytým špinavým bílým hadrem, kusem prostěradla nebo pláštěm. I tvář je bělavá, houbovitá, kus žluklého tuku. Ale kdo a proč nakreslil na zed' Risiery ten druhý, tak obyčejný obličej?

Vrátil se do Risiery ještě několikrát, ale pod vápnem, jímž vybělili stěny, už nebylo nic k vidění. Přišel do Risiery znovu s pořádnou lupou, jenže bylo pozdě. Ale ta tvář... Co ji zveřejnit, vyvěsit po ulicích, *wanted*, jako ve westernech. Neměl žádný důkaz, ale byl o tom přesvědčený: jeden z vězňů, který pravděpodobně brzy nato zemřel, se snažil nakreslit... Ne, svého vraha asi ne, o nich se vědělo, kdo jsou. Možná špeha, práskače, co ho udal, nebo jednoho z těch vážených návštěvníků, kteří čas od času přicházeli za vrahounskými šéfy domluvit si s nimi schůzku nebo je pozvat na večeři. Kdyby ještě žil, našel by ho.

48.

„**T**en seznam, co mám v pravé kapse saka, je seznam hostů, něco jako mailing list. Občas po něm přejeudu prstem, a nejenom protože mám strach, abych ho neztratil, než ho opišu a náležitě zaeviduju. To je první věc, kterou udělám, pořádek musí být.

Nedoufal jsem v to, když jsem sháněl doktora Ruzziera, tajemníka nebo nevím co, rozhodně podřízeného předsedy Zanchiho, co už není mezi námi. Na tomhle honu, který mi zpočátku připadal pro jednoho člověka neuskutečnitelný a neutěšený, je dobré, že se stopy paprskovitě šíří, každá

indicie, kterou člověk najde, je rozcestí větvcí se do mnoha směrů. Dá práci sledovat je všechny, ztrácejí se v trávě a člověk se musí vrátit zpátky, ale mezi mnoha zaniklými stopami jsou i takové, a není jich málo, co vedou k vlčímu doupěti. Dokonce jich bývá moc, až se z nich jednomu točí hlava a nejrádši by toho nechal nebo chytil celé město do sítky na motýly.

„Ano,“ řekl mi Ruzzier, „chodili často na večere do vily k panu předsedovi. Pochopitelně samí hlavouni, skoro vždycky přijížděli v autech s eskortou, ta pak jedla v kuchyni. Kdo by si byl pomyslel, že zanedlouho některé ty tváře uvidím za takových okolností v novinách, například generála Globočnika ležícího na zemi, tu jeho tlustou bílou tvář... Sedávali jsme společně u stolu, ano, já taky, léta jsem byl tajemníkem pana předsedy Zanchiho, byl moc hodný a myslím, že si mě cenil, svěřoval mi i velmi důvěrné, choulostivé úkoly... Několikrát přišel taky vrchní komisař. Otec pana předsedy měl v Korutanech řadu známých. Za války – za té první – měl veřejnou zakázku na ložiska ojníc pro Císařské a královské válečné námořnictvo, a tak v tom kraji znal spoustu lidí. Myslím, že pan předseda a vrchní komisař se znali už dřív, že se seznámili někde v Rakousku. A tak se stýkali i v Terstu. Bývaly to pěkné večery, poklidné. Znal jsem je skoro všechny od pana předsedy.

Někdy se při večeři nebo po ní mluvilo o obchodech, ale jen zřídkakdy. Ne že bych ty večere měl rád, byla to nuda, pořád stejné řeči. Ale moct takhle večeret, když je válka... No, tady máte ten seznam hostů... Ne, v Risiere jsem nikdy nebyl. Občas, ale jen málokdy tam jezdil pan předseda, pro Rainera nebo Oberhausera s jeho pobočníkem, ti se ale nechávali doprovázet v autě několika vojáky. Jestli jsem něco během těch večeří zaslechl? Ne, nikdy nemluvili o *Fachinteressen*,

jak se říká německy, to se u stolu nedělá. Jen jednou se generál Globočnik zeptal jednoho hosta, cavaliera Tomasiho, co vlastní přepravní firmu, jestli by mu neposkytl pár nákladáček na převoz nějakých lidí do Německa, vlastně do Polska, protože armádě chyběly dopravní prostředky. Nevím ale, jak to nakonec dopadlo.

Proč jsem vám předtím nikdy o těchhle věcech neřekl? Ano, máte pravdu, ale mně to nepřípadalo zajímavé nebo důležité. A taky... jak bych to řekl... Nenapadlo mě, že ty obědy a večere a ty nákladáčky... Já nevím, byla válka, každý ví, že za války se může stát všechno a že ty nejhorší věci se neodehrávají na bojištích. Ale život jde dál. Člověk toho zaslechne... Ani neví, jestli je to pravda, nebo lež, nebo aspoň jestli to není přehnané. Má to štěstí, že nemusí držet v ruce pušku, že má dobrou práci, účastní se společenského života, obědů a večerů s dotěrnými lidmi, kterých se ale nemusí bát, protože proti němu nic nemají... Ano, zapůsobilo na mě, když jsem v úplně posledních dnech války slyšel Oberhausera, jak říká panu předsedovi – zaslechl jsem to náhodou, nevěděl jsem, že jsou za závěsem, a zmizel jsem, než si mohli všimnout, že jsem je slyšel: Tak tedy dohodnuto, jen na pár dní, to bude bohatě stačit, určitě mě tu nebudou hledat a dál to mám zařízené... Ale jestli to nedopadne, všechno jim napráskám...‘

Nebyl jsem si úplně jistý, že to Ruzzier řekl přesně takhle, když jsem jeho slova přepisoval, magnetofon se totiž zasekl. Někdo něco řekne a druhý slyší něco jiného. On mluví, jak mluví, já píšu, co píšu. Ale ty večere a Oberhauserova žádost o nákladní vozy, to je pravda a odpovídá to tomu, co řekl Ruzzier. Pokusím se porovnat seznam se jmény – jméno, příjmení, funkce – s těmi, která jsem opsal ze stěn v Risieře, třeba se budou některá shodovat. Dát vědět všem, s jakými krysami z kanálů měli kamarádšofty v té žumpě svých vil

– kam se na to hrabou nevěstince, o nichž se čas od času dozvídaly jejich choti. Ten seznam opíšu. Opíšu ho pečlivě, jména vlevo, funkce vpravo, místa a data schůzek uprostřed. Graficky to bude vypadat pěkně, jako hudební partitura. Možná nikdo z nich nic neprovedl, ale někteří o těch hrůzách určitě něco vědí, například o nákladáčích do Polska neboli do Osvětimi ... Donutím je mluvit, donutím je tancovat, prásknu bičem a při každém jméně výskok.

„No tohle!“ zvolal znenadání Ruzzier. „Jak je to, že vám vyprávím, co jsem nikdy nikomu neřekl, ani sám sobě? Vlastně jsem o tom nic nevěděl... Cože? Že jsem o tom vědět nechtěl? Je to možné, kdoví... A proč tedy teď? No víte... mám synovce, je to sestřin syn... Počkejte, souvisí to s tím, uvidíte ... Jednou, není to tak dávno, mi přivedl domů svou dívku. Víte, žiju sám, manželka už před lety zemřela, děti jsme neměli... Člověk přilne k dívkám svých synů nebo synovců, považoval jsem ji tak trochu za svou dceru... Chodívali za mnou a mluvili jsme o všem možném, nic světoborného, ale tvářila se uličnický a předstírala, že mě komanduje, a tak mi připomněla manželku a domov... Až jednoho dne jsem jen tak mimochodem – nešťastně a hloupě, vůbec bych si nepomyslel, že se to může někoho dotknout – řekl, že jsem se jednou při večeři seznámil s vrchním komisařem, a Lucia – tak se ta dívka jmenovala – vyskočila z pohovky, kde spolu seděli naproti mně. Ve tváři se jí zračilo zděšení, zmatek a otřes v tom jindy tak milém, tak něžném obličejí, zvláště vůči mně. Z modrých očí, hledících znenadání tvrdě, nevěřičně, nemilosrdně, vytryskly ledové slzy... Není důležité, co jsem řekl. Nebo vlastně ano, je to důležité, je to pro mě navěky ta nejdůležitější a neodčinitelná věc, ale vás se to netýká.

Odešla, synovec zaraženě za ní, jen utrousil, že mi to vysvětlí. Luciina otce, který měl jakési napojení na partyzánské skupiny Spravedlnost a Svoboda, sebrali při zátahu – zřejmě na udání – a odvezli do Risieru, kde zahynul pod ranami obuškem. Třeba ještě ten večer jsem při večeři ve vile pana předsedy, říkal jsem si, přívětivě doléval sklenku v ruce toho, kdo pozvedl obušek. Není to pravděpodobné, já vím, takové věci dělaly nižší šarže, ale i vyšší důstojníci se občas rádi pocvičili, to jsem se dozvěděl později...‘

Večery, večere, pár pěkných snímků, hosté se smějí, culící se zpocené tváře zarudlé od vína a záblesků světla, fotografování přes červený filtr, hloupí ďáblové se ušklíbají, Ruzzier uprostřed, usmívá se, rubínově rudé víno ve sklenice před ním se odráží na ústa otevřená v tupém úsměvu, zuby mají barvu krve, hloupý pekelný oheň, plamínky svíčky se mihotají a mizí v ústech hostů, cirkusových polykačů ohně, a mezitím Luciin otec...

„Proto jsem teď promluvil a sepsal ten seznam. Samozřejmě si na něj doplňte moje jméno, už jsem si ho taky připsal, mé místo je na lavici obžalovaných spolu s ostatními. Jsem obviněný, a tak to má být. Spolupracující obviněný, ale ne proto, abych měl mírnější trest. Nemůže být mírnější, protože žádný trest není. A to je to peklo: hromadná amnestie, zproštění viny ještě před procesem, pro nedostatek důkazů... Nevědomost není polehčující okolnost, ale přitěžující. Kdo nevědomky hřeší, ten se nevědomky zatracuje. Nebo by byl zatracen, kdyby existovalo peklo. Risiera byla generální zkouška na peklo, účinkující v rolích katanů dostali gáži, a tím to končí. Já jsem aspoň potrestaný byl a vinu si nesu s sebou, Luciinu nesmazatelnou tvář. No nic, tady máte ten seznam. Třeba se vám bude hodit.“

„**A**no, ptal se mě, jestli nemám fotky z oslavy dvacátého dubna 1945 na zámku Miramare. Fotky, negativy, cokoliv z toho večera, říkal. Vůbec jsem netušil, o čem mluví, co já o tom můžu vědět, byl jsem ještě malý... Ale naléhal, a tak abych se ho zbavil, šel jsem se podívat do archivu. Nebylo snadné se v tom vyznat. Za tu dobu, co jsem převzal podnik po smrti pana Deveglie, který mě kdysi přijal, jsem ty škatule nikdy neprohledával, nezajímaly mě. Nechal jsem je tam z lenosti, pořád jsem si sliboval, že je jednoho dne vyhodím, až se podívám, jestli tam není něco zajímavého, co já vím, třeba fotka někoho slavného, jeden nikdy neví... Jak jsem se tím prohraboval, našel jsem desky nadepsané tužkou – 20. dubna 1945, Hitlerovy narozeniny. Ale uvnitř byl jen lístek: materiál předán 28. března 1947 zastupujícímu policejnímu inspektorovi Giuseppe Bartolovi a jednomu anglickému důstojníkovi, který z rozkazu Vojenské spojenecké zprávy přišel s ním, ale jméno mi nesdělil. Ten lístek si opsal.

Pak uviděl jiné desky, Slavnostní otevření Goethe-Institutu 1958. Podíval se dovnitř, ale hned desky zavřel a spěchal pryč.“ – Výpověď fotografa Giordana Mazziho, provozovatele Universo Foto na Via Mazzini 15.

Slečna Erika Hauserová, bývalá sekretářka v Goethe-Institutu, byla velmi vstřícná, když se jí Luisa po setkání s fotografem zeptala, jestli neexistuje nějaká dokumentace z té doby nebo z let následujících. „Ano, chtěl vidět snímky pořízené během slavnostního otevření Goethe-Institutu, ale nebyly to ty, které by ho zajímaly. Chtěl vědět, jestli nemáme fotoarchiv, aspoň částečný, Italsko-německého spolku. Bohužel jsme nic takového neměli. Když byl v roce padesát osm založen a otevřen terstský Goethe-Institut, začínali jsme od nuly. Naopak jsme dostali jednoznačný pokyn z ústředí v Mnichově, že se v žádném případě nemáme prezentovat jako dědicové nebo pokračovatelé předchozích německých kulturních institucí. Goethe-Institut nemá nic společného se *Schillervereinem* ani s Italsko-německým spolkem, jak výslovně během inaugurace zdůraznil generální tajemník Ropp, který k té příležitosti přijel z Mnichova. Měla byste si promluvit s některými z našich prvních členů, s těmi nejstaršími, ti by mohli něco vědět. Ano, mlhavě si vzpomínám, že mi ukázal papír s nějakým nákresem, jakýmsi neúplným portrétem, a ptal se mě, jestli ho neznám, jestli mi někoho nepřipomíná. Ne, řekla jsem mu, nikdo mě nenapadá, vážně nevím. Zkuste se zeptat doktora Bohrera, poradila jsem mu, to je jeden z našich nejstarších členů, třeba ho někdo napadne. Já doopravdy...“

Jsem klidný, mise je téměř splněná. Šedesát osm stran se jmény, příjmeními a daty. Špiclové, udavači – vlastně jich ani není moc, spíš málo. Ale i tak... Krátké zdvořilostní návštěvy, skoro jako u rodinných přátel. Všechno je zapsané, okopírované, nahrané. Teď už na stěnách není nic vidět – pardon, je na nich vidět a dá se z nich přečíst spousta věcí, ale jenom takových, co nikomu neublíží. Člověk cítí bolest za oběti a zlost nad ničemností katů. Všichni se shodneme, že nikoho neohrozí, když řekne, že Globočnik byl vrah. V takovém případě se nemusí nic přetírat vápnem. O mrtvých se mluvit může. Ale o živých ne, tedy o některých živých. To je pak samozřejmě nutné všechno přebílit, a tak se i stalo. Malíři pokojů jsou teď v módě. Ale já byl rychlejší než malíři.

Tady jsou jména těch, kteří přicházeli na návštěvu, a možná těch, co špehovali. Nebylo jich nijak moc. Dost na tom, že se vězňům podařilo zanechat tu nápisy, kresby, jména. To oni napsali knihu posledního soudu, vyškrábali ji nehty a zuby. Já jsem jen opisovač, zapisovatel soudního dne. Ještě chybí údaje o zabaveném majetku, kdo ho bral z vyrabovaných domů nebo z prstů a z úst mrtvých, kdo ho předával a kdo třídil. Víím, že Giuseppe Montrone, holič německých velitelů a potom anglických a amerických, byl v kontaktu s příbuznými zadržených. Nosil jim jejich žádosti ohledně peněz, ale nevím, jestli potom doručoval částky těm, komu náležely, a jestli si přitom nestrčil do kapsy menší osobní provizi.

Podařilo se mi ho vypátrat a myslím, že se s ním budu moct i setkat. Rád bych především věděl, kdo byl ten hlavoun z kvestury, který všechny operace kryl, jestli to dělal z vlastní iniciativy nebo jestli dostával pokyny shora, s jakými

úředníky z Vojenské spojenecké správy (anglickými? americkými?) byl v kontaktu a především od koho případně dostával rozkazy. Ale ještě víc by mě zajímalo, která advokátní kancelář vyřizovala záležitosti týkající se zkonfiskovaného židovského majetku a nenechala za sebou stopy. Nebyla to jen doktorka Schellanderová, uznávaná oficiální likvidátorka. Ta záležitost je rozsáhlejší a spleťtější. Vyslídil jsem i Karpenka, takhle se teď jmenuje, jednoho z nejhorších mučitelů. Jak se mu podařilo se z toho vykrotit, usadit se ve městě a najít si místo ve vrátnici na Via Combi, je záhada. Prý byl jedním z ukrajinských esesáků, jimž se podařilo utéct – některým až do Spojených států, jako tomu nejkrvelačnějšímu ze všech, Ivanu Demjanjukovi, který přišel do Risier z Lublinu a pak utekl do Ameriky s řádným vízem, získal ho prý docela snadno. I ten Karpenko – pokud je to opravdu on – se z toho vyzul.

Jistě, sňatkem s terstskou vrátnou. Sňatek leccos zachránil. Není jen tak pro nic za nic, že se změní příjmení, aspoň to tak u žen doposud bývalo. Sňatek je instituce na změnu a zfalšování identity. Už jenom postel vyřeší spoustu věcí, nutí zavřít oči. Pokud je to zlegalizované a je na to glejt, je všechno v pořádku. Prostitutku nikdo nezve k sobě na večeri, ale je-li z ní paní radová, je to něco jiného. A tak je to správné, je to první krok k rovnosti pohlaví. Kurevník nikdy nemá problémy, aby byl zván na večere. Jeho paní, než si ho vzala, je možná měla, ale co je jeho chotí, je už nemá. Tím líp. I Karpenkův osud je příkladem emancipace a rostoucí vážnosti žen. Právě díky své manželce vrátné se mohl stát vrátným, tedy řádným člověkem. Možná ví něco o kšeftech mezi Risierou, kvesturou, jedním velkým podnikem, který zřejmě recykloval cennosti a peníze, a později nejspíš i někým z Vojenské spojenecké správy... Kdybych znal ta jména

a název firmy... důstojně by se tím uzavřel můj seznam i mnoho dalších věcí...“

52.

Jeho poslední poznámka, nebo aspoň poslední, která je k dispozici. „Vrátnice na Via Combi – široká tvář, rozpláclá v kukátku dveří. Co když je jedním z těch, co se schovávali za dveřmi v místnosti u komína, a když vězně postrčili dovnitř, rozmlátili mu hlavu obuškem a pak ho spálili s trochou dřeva a nafty? ‚Risiera, jaká Risiera? Němci, já s Němci? Vždyť já byl jejich zajatec, sebrali mě v Rusku a pak mě odvezli do Německa a potom mě osvobodili Američani! Přijel jsem do Terstu v šestačtyřicátém, mám na to potvrzení z kvestury. Dělal jsem nádeníka na Via Madonnina, pak mě Angličani dokonce vzali k městské policii. Vrátná je ona, moje žena, já jsem v důchodu. No ano, dřív jsem dělal i šoféra u commendatora Zanchiho. To byl velký pán, dobře platil a dával mi pořádné spropitné, kdepak penze... Jestli jsem ho znal už dřív? Jak dřív, když jsem přišel až v šestačtyřicátém? Že je tu cítit plyn? Ne, pane, buďte klidný, vy nejste zvyklý na nakyslou vůni boršče, to já naučil manželku vařit ukrajinský boršč, teď ho umí skvěle, chutná líp než terstská jota...“

LUISIN PŘÍBĚH VIII

Proč se ale zdá, že věci často dávají za pravdu jeho fobiím, za které se zřejmě nakonec sám trochu styděl, protože už

o nich skoro nemluvil... Občas, když Luisa myslívala na otce a na matku – a s lehkým bodnutím u srdce i na sebe –, představovala si, jak se asi museli cítit Adam a Eva a jejich potomci, když vyšli z ráje a s námahou se vydali na cestu životem plným bloudění, toužení po sobě, utíkání před sebou, milování se a zraňování. Možná byl tohle prvotní hřích – ale kdo ho spáchal, když se pradávni předci milovali i tehdy, kdy společně překročili zákaz, jak se píše v Midraši? Kdo a ve jménu čeho odsoudil skoro všechny muže a ženy, aby nepoznali ráj lásky, sdíleného života, a přitom často bloudili osaměle, i když jdou ve dvou? K milencům vzhlédni a zřiš – opakoval si pro sebe ten osudový Rilkeho verš –, sotva se poznali již / si lžou a šálí. Na počátku přitom bylo vždycky okouzlení – jak to párkrát zažila v několika vztazích, které časem splynuly v jeden jako letní doby různých let.

Polibek, šťastná těla, která na pár vteřin nejde rozlišit, usínat ještě v objetí a jeden v druhém, bývala šťastná, když hned vzápětí na chvílku usnula a cítila, jak se v ní ještě chvěje, jak pomaloučku ochabuje, ale ne úplně, ne dřív než se oba odevzdali krátkému šťastnému spánku, v němž milování pokračovalo sladce a něžně po sladkém a něžném násilí, pokračovalo samovolně, oni už upadli do zapomnění spánku a o ničem nevěděli. Objekt, pád ve vzájemném propletení do temného žhnoucího moře, to byl pokaždé konec a začátek času, velkého rozprostřeného letního času, a když za chvíli nato procitli a nabyli vědomí, bylo to, jako by se narodili. Ne, polibek v přítomnosti pokojíku nebo jednou na zšeřelé terase za temné noci, již žádný pohled nepronikl, to nebyla lež, to nebylo šálení. Byl to rozkvět, nové dílo stvoření.

Ale i dílo stvoření, které připadalo jeho strújci dobré, záhy, velmi záhy, jen co se mu dostalo z rukou, zdivočelo

a vyprahlo, a jak stojí psáno, začalo naříkat a trpět, jako kdyby ještě k zrodu nedošlo, jako kdyby si v porodních bolestech namáhavě prodíralo cestu a zdálo se, že se dřív udusí, než spatří světlo světa. A mezi ni a toho druhého, ty druhé, kteří víceméně splývali v jedno, se pokaždé zanedlouho vloudila zarážející směs cizosti a blízkosti, neohrabanost ve chvíli, kdy má člověk toho tolik na srdci, ale nedokáže to říct, a chtěl by, měl by, musí to skrývat, přestože to čte ve tváři i v gestech toho druhého, v jeho snaze to zastříť, která vede k ještě většímu odcizení. Ano, každé dílo stvoření je jen posledním ze třiceti šesti chybných, jak se praví v Midraši, a potřeba o tom mlčet především sami před sebou, byla lež, co vznikla po prvním šťastném polibku, po němž tak často přicházejí pády, deziluze a bolest.

O kolik je svobodnější a spontánnější, ryzí při svém ironickém vědomí prohrané partie, vztah mezi bývalými milenci, kteří se pořád mají rádi, ale jinak, už je to nebolí, protože vědí, že se nemůžou milovat doopravdy, že jsou dvě řeky, které se nevlévají jedna do druhé ani neústí do stejného moře, tečou každá jinam, nepředstírají, že slily své vody v jeden tok, nýbrž je mezi nimi opravdová hluboká důvěrnost, která nepotřebuje předstírat nějakou jinou, odlišnou. Láska, která odchází, která už odešla, je ta pravá láska, protože má své meze a je si těch mezí vědoma, ví, že nemůže překročit vzájemnou vzdálenost a samotu, a přitom si uchovat v paměti polibek, který už nikdy nebude a v němž je obsažena nesmazatelná pravda jich dvou.

Ano, ve chvíli, kdy se sotva poznali a políbili, už začíná lež, nebo aspoň pro ni to tak bylo. Pro její rodiče ne. Nechtěla ale myslet na to, že jim jen chyběl čas, aby se láska opotřebovala, že *wind shear* na dráze v Avianu přišel rychleji než odcizení. Nejenom proto, že jí jejich láska připadala vůči

odcizení imunní, jako tělesná konstituce, která díky nějakému vzácnému chemickému složení takový bacil a takovou nákazu nepozná. Nedokázala si představit otce a matku jako dva bývalé milence. To pomyšlení jí bylo k smíchu, působili by legračně v roli, která nebyla šitá na ně, bavila se představou, jak by vypadali nemotorně a nemístně. Pro ně byla jejich vzájemná láska – vášeň, něha, kamarádství – biotopem živočicha, v němž jediném může žít. Pták Malfini na ostrově květin a světla proletí vzduchem jako nota písničky stoupající vzhůru z lesů, ale když cupitá po zemi, je z něho nemotorný klaun.

Kdežto já jako bych byla pro tu roli zrozená – milovat se a rozejít. To neznamená nutně milovat méně, než se milovali její rodiče, ale jinak. Jiné aranžmá velké partitury lásky, Mozart hraný na flašinetu nebo bubnovaný na džezovou bicí soupravu někde v baru, je to něco jiného a přitom totéž, bodnutí u srdce, které zraní a vymizí. Ale proč se potřebovala tak často rozcházet, aby zachránila lásku před lží? Už byla skoro doma, Carlo na ni čeká – to byla jediná věc, kterou ještě mohl dělat, čekat – v posteli, jež je celým jeho světem od té doby, kdy roztroušená skleróza prorazila obranné zákopy jeho těla. Postel, veliký bílý vor, který ho udržoval nad zamženým tokem času a z něhož už nikdy nevystoupí na břeh, nebo teprve až si už nebude uvědomovat, že doplul do přístavu. Naše postel? Za chvíli, říkala si Luisa, když šla nahoru po schodech, nastoupí na ten vor taky a bude spát vedle něho, blízká i vzdálená, ale ještě předtím mu pomůže se najíst, umýt a převléknout. Co ona, čím byla vedle něho? Už ne jeho ženou a ještě ne jeho bývalou, vždy a navždy jeho ženou, ale jinak, a ne proto, že zanedlouho nebude moct vedle něho spát – ano, bude nablízku, hned vedle na jiném lůžku, které není a nebude jeho vorem. Smrt, jež se ho pomalu

zmocňovala, přišla příliš pozdě i příliš brzy – teď se už Luisa nad tou bezbožnou myšlenkou nepohoršovala. Příliš pozdě, totiž v době, kdy to mezi nimi končilo, ale ještě neskončilo a všechno se vznášelo v šalebné nerozhodnosti, protože oba už věděli, ale nechtěli to ještě vědět, že konec je jistý a že se jen zbytečně protahuje, zdržuje, a znovu hrozí.

Kdyby Carlo onemocněl dřív, když byli jedno tělo, by bylo všechno jinak – jistě, pocítovali by neštěstí, bolest, strach, ale nic by nemohlo narušit to, co je spojovalo, a ona by lehávala vedle něho jako vždycky, jako manželka. Rozkládající se tělo vedle ní by bylo jako její, a vlastní tělo se nám nikdy neoškliví. Jenže ta rána přišla, když – Luisa nevěděla proč, u těchhle věcí není žádné proč a nemá nesmysl se na to ptát – cosi vyhaslo nebo přinejmenším zesláblo. Carlovo tělo bylo pořád její, ale už se od něho odtahovala, třebaže ještě ne úplně, a nechtěla na to myslet. Nemoc na ně dopadla, když už nebyli jeden, ale zatím se nerozešli a jejich soužití bylo nevyčřeným odkládáním toho, co by se stalo, kdyby nemoc nepřišla, Luisu totiž ani ve snu nenapadlo, že by mohla opustit muže, jehož vlákna odumírají, i kdyby to nakrásně sám chtěl a trval na tom. A tak byli spolu, ale jen protože se nerozešli a protože pochopili, že se zákonitě mají rozejít, i když ten zákon teď kvůli nemoci neplatí.

Ta rána ale přišla i příliš brzy, dřív než se rozešli, jak bylo nevyhnutelné, ale teď už nemyslitelné. Kdyby se to stalo, když už by byli od sebe, Luisa by za ním spěchala, aby mu byla přece jenom nablízku až doposledka, s veškerou láskou, která zbývá, potom co pravá láska skončila, ale i tak je to láska, odlišná, avšak stejně intenzivní, krátká jako všechno, ale nezničitelná, dokud si je smrt neodvede oba dva. Objímat se by bylo jiné, bez nedorozumění a bez váhání. Už ne objetí ve víru lásky, proti níž chřadnutí a chátrání nic nezmuže,

ale ani nepřesvědčené objetí, jímž člověk oddaluje konec. Objímali by se dva lidi, kteří se milovali a budou se tedy milovat navždy, sice jiným způsobem, ale pro srdce zrovna tak pravým.

Jenže teď spávala Luisa vedle muže, který už není její milenec – a nejenom kvůli nemoci, jež mu v tom brání, to není ten hlavní důvod – a ještě není a už nikdy nebude moct být kamarád, jímž se stali ti tři nebo čtyři milenci jejího života. V tělesných důvěrnostech s Carlem bylo cosi necudného a promiskuitního. Pokračovaly, protože nestihly skončit, a byla v nich rozpačitost, kterou se nakazily pohyby, pocity a myšlenky. Mezi ně se nevloudila Carlova nemoc, nýbrž nepříjemný pocit, který si marně nepřipouštěli, onen pot, co nepochází z únavy nebo z vedra, ale z rozpaků.

Jak a proč se stalo, že v sobě pomalu zhasela ten posvátný, nebo zlořečený oheň, místo aby ho předávala jako pochodeň z dávných časů, jako červánky, které večer postupuje ránu? Nechala plynout roky v jakémisi mezičase, obláček, který se nerozpustí ani v slunci, ani v dešti. Cítila se dvojnásob nevěrná, oběma svým rodičům, jimž bylo přislíbeno i nakázáno, že budou početní jako hvězdy na nebi a jako písek na břehu moře, a jen když toho příkazu uposlechnou, přežijí podpalubí otrokářských lodí a Risieru. A co když právě se mnou a jenom se mnou vyhrává svůj nesmyslný boj, který by byl jinak prohraný? Anebo má všechno vždycky začít znovu? Až náš čas pomine / láska nás už nemine, zvláštní, že jí na mysli vytanula tahle stará písnička, říkala si, když se hroužila do spánku, nedaleko, a přece ne blízko těla vedle sebe.

Konec... Muzeum byla dobrá alegorie na jeho inventar. Aby se člověk, když dojde do posledního sálu, dostal ven, musí projít celou trasu zpátky a znovu se shledávat se vším, co si myslel, že má za sebou, a vyjít stejnými dveřmi, jakými vstoupil. Poslední sál, míněno při cestě tam. Oheň. Po něm, až na tabulky postavení hvězd nebo kalendář visící v kuchyni, už pro něj nic nenásledovalo. Luisa si vzpomínala, jak to ráno přiběhla na místo mezi prvními, jen co se o požáru doslechla. Byla tam stejně málo platná jako hasiči, kteří ani tak nehasili poslední řeravé uhlíky, co déšť nestihl spláchnout, spíš se prohrabovali v čadících ruinách.

Smrt někoho je ještě nepochopitelnější a nesdělitelnější než jeho život. Jeho tělo, neochvějně vůči slovům, v plamelech. V Muzeu nemohl chybět jeho odchod ze scény, i když o něm on jako jediný svědek, nemohl podat zprávu. Poslední válka – prohraná, jako všechny války. Ale kdo, jak sám opakoval, kdo vylíčí válku? A Mistr Sun pravil... Sun-c', možná Sun Wu nebo někdo jiný, nikdo nebo bůhví kdo. Paní doktorko Brooksová, buďte tak hodná, až budete o mně psát, pište „já“ nebo „on“, vyjde to nastejno, pište, co a jak se vám zachce, i když jen opisujete má slova, pravým autorem je písící ruka. A Mistr Sun pravil... Ale nikdo si netroufne se zeptat ho, jak ví to všechno, o čem vykládá.

Vylíčit jeho konec, když to slovo nepřipouštěl? Možná že o smrti může vyprávět jen ten, kdo zemřel, jako o ní mluví Mojžíš, když píše svých pět knih, jak všem neúnavně připomínal, to byla jeho utkvělá myšlenka. Až budete psát o mně, pište si, co chcete a jak chcete... A tak tedy jen proto, abych mu dostála... V sedm hodin ráno hangár shořel – ne

všude, jen tam, kde plameny šlehaly prudčeji – jako lidská těla vycházející komínem Risieery. Pár hodin předtím tu stál nedotčený, plný všeho možného, předmětů, železa, které oheň nestráví, nezničitelného jako duše muže chystajícího se k spánku na svém neobvyklém lůžku.

Rakev-postel leží těsně vedle obrněného vozu mezi zprohýbaným moždířem a sbírkou zbraní zavěšených na stěně, mezi nimž je japonská katana a naginata z období Kamakura, s prohnutou čepelí rozšiřující se směrem k hrotu. Jako každý večer, než ulehne k spánku, vytáhne zbraň z pouzdra z lakovaného mandloňového dřeva a z hedvábného obalu, a zlehka palcem přejíždí po ostří. Udělá to tak několikrát a palec čím dál víc přitlačuje, ale nikdy ne příliš, chce jen zjistit, kam až se dá zajít, aniž by vytryskla kapička krve. Čí krve? Ten večer tam nikdo není. Bylo by divné, kdyby se tu někdo pohyboval a nevrhal stín, ani když prochází kolem lamp. Nikdo tu tedy není, však taky na ruce není stopy po krvi. Ovšem samuraj by měl umět i jen lehce škrábnout protivníkovi tvář, tnout tak tenince, že jen na okamžik zůstane jemná bledě růžová čárka – jako umí Saladin naráz rozetnout na sedm kusů závoj odalisky, který se lehce snáší dolů, nebo jako Zorro ve starém filmu přetne mečem vedví zapálenou svíci, která nespadne ani jí neuhasne knot.

On po pravdě řečeno na podobné chrabré kousky není, při své nešikovnosti a nemotornosti nedovede zatlouct hřebík, aby se nepraštil do prstu, ani se u stolu napít, aby se nepobryndal. Tu katanu umí tak nanejvýš zavěsit, ale určitě ne s ní zacházet. I teď když posunoval rakev, aby měl větší pohodlí, nechtěně shodil poličku, kam ráno, když vstává, odkládá samurajskou masku – typu hoate –, kterou si nechává na tváři. Je součástí kóšózanu, jak praví ručně psaná cedulka – tedy pravila by, kdyby někdo dokázal rozluštit

jeho špičaté, křečovitě písmo, hotový elektroencefalograf Terstu –, malé kulaté přilby užívané v Japonsku od 16. do 19. století. Podařilo se mu od přilby oddělit masku, protože když uléhá, raději si dává na hlavu pruskou piklhaubnu. Vždycky měl zálibu ve všem německém, Muzeum je plné německých věcí.

Vrátí poličku na místo a uhasí pár listů papíru, které cigaretou podpálil, ten ubohý plamínek pohasl, ještě než ho stačil udusat. Svlékne se, posadí se v rakvi, pohodlně se zády opře o prohlubeň koženého sedla pocházejícího od pluku hulánů. Nachystá malou promítačku na baterii, osvítí bílé plátno natažené pár metrů před ním mezi dvěma lafetami protiletectvé obrany. Do promítačky zasouvá jeden po druhém snímky, listy, diapozitivy. Nejdřív pomalu, pak rychle, čím dál rychleji, dá tam, co už viděl, vyndá to, zasune něco jiného, na okamžik se objevila tvář a hned zmizela, zřejmě mu spadla na zem, nemůže ji najít. Poloviční tvář vytržená ze zápisníku je teď širší, rozplácá, jak se jmenoval ten starý film, ano, už to má, *The Mask of Fu Manchu*, mučitelé s nejasně asijskými tvářemi a šikmými očima. I Slovani mají široké tváře a mongolské oči, Slovinci a Chorvati, ubíjení obuškem v Risieře, a Ukrajinci, které Globus a Oberhauser přivedli v třiadvacátém z Lublinu do Terstu a kteří ubíjeli lidi obuškem, si byli podobní, asi jako němečtí Židi vypadají víc jako Němci než Němci. Karpenkova tvář ve vrátnici, nakyslý pach, ale jistě, boršč...

Vlhká noc, mizérie ve vzduchu. Malá elektrická kamínka zapojená do jediné zásuvky v místnosti, která ještě funguje, jsou zapnutá. Dým ze spousty cigaret se pomalu rozpouští, proplouvá před promítačkou a plátnem jako obláček. „Vážený pane profesore, v odpověď na Váš dopis Vám sděluji, že není možné nahlédnout do svazků, s nimiž jste se chtěl

obeznámit, neboť jde o materiál, přechovávaný svého času Vojenskou spojeneckou správou jako tajný a v říjnu 1954 převezenny do Londýna spolu s celým archívem Vojenské správy, těsně předtím než předala úřední moc italským orgánům, které nastoupily po ní...“ Všechna lejstra, včetně těch z Úřadu vydávajícího cestovní pasy. Například pas vydaný v roce 1952 na cestu do Spojených států i s vízem z amerického konzulátu Ivanu Demjanjukovi, vrahu z Lublinu i z Risiery, vízem, jaké americký konzulát v Římě odmítl vydat neorealistickým filmařům pro podezření z komunismu...

Vrčení rozhašené promítačky, cvrkot roztouženého hmyzu skrytého v noční tmě. Naštěstí je tu sešit č. 65, jeho deník, kam si opsal nápisy ze zdí a obkreslil obrázky od vězňů v Risiere, které posléze přebílili. „Zatčení dne 24. září 1944, manžel Aldo Sereni, narozen 19. prosince 1896. Odešel 12. října. Jolanda Morizová, Abbazia, odešla 11. 1. 1945. Kam? – 4. 4. 44 sem přišli Kabiljo Albert, Leviová Ida, Manzato Evarisio, Margherita Leviová, Grünwald, přišla 30. 11. 44, odešla do X dne 11. 1. 45.“ Ale to není to nejdůležitější. Mrtvé, ani vězně, ani mučené nemá nikdo schovávat nebo přebílit vápnem, všichni jsou připraveni je litovat a zkormouceně odsuzovat. Kdo žije, ten pije, mrtvý ať si hnije. No právě, kdo žije... „Přišel pan doktor Zanchi ze Svazu průmyslníků s nějakým Němcem z Adria-Gesellschaft, jistým Beckmannem myslím, mluvili s Allersem – s tím s jizvou. A tužkou dole: Zeptal se ho, jestli ho může pozvat na večeri k advokátu Tittonimu Slugovi, že tam budou i lidi z Adria-Gesellschaft i z Italsko-německého spolku...“ – Leviová Ida, Manzato Evarisio, čest obětem válečné tragédie. Doktor Zanchi, inženýr Beckmann nikdy neexistovali nebo aspoň nikdy neprošli těmi dveřmi. Večere v domě advokáta Tittoniho Slugy se nikdy nekonal. Stačí všechno přebílit a je to. Na stěnách zůstaly otisky

prstů od vrahů, palec potřísněný krví otisknutý na doklad totožnosti.

Taky tu jsou otisky zavražděných, ale palec se špatně identifikuje, protože je rozmaširovaný ranami obuškem – Otto Stadie rád drtil vězňům prsty, byla to jeho slabůstka. To nevadí, čest obětem, město chce nastolit pořádek a zákonnost, *Ordnung und Legalität*, pokud z Berlína přijde Nový pořádek, co se dá dělat, přizpůsobíme se, prsty Giacoma Perticchiho, dřívě Perticich, šefa Svazu průmyslníků, nebudou rozdrčené. A pokud zvítězí svoboda, tím líp, fašistický podesta se z toho bude radovat jako první, vždyť někteří z jeho Občanské gardy dokonce padli 30. dubna pod německou palbou a někteří jiní zase pod palbou jugoslávskou. Nemá smysl být puntičkář a ptát se, jestli ostatní z Občanské gardy pomáhali nacistům. Odboj je složitá záležitost a s přibývajícimi léty bylo v odboji čím dál víc lidí. I mrtví z té doby, mrtví na všech stranách se množí, jsou čím dál početnější. Pod zemí nebo pod popelem si to nejspíš rozdávají jako o závod, jejich počet stoupá a všichni se z toho radují, protože můžou nepřátelům předhazovat větší jatka, než za jaká jsou odpovědny sami. Oběti všech zemí, množte se, ať každý katan může ukázat prstem na jiného, který pracoval ještě víc ve velkém. Ano, já zabil tvého otce, ale ty jsi díkybohu zabil mého otce i moji matku, a tak jsem moc rád, že máš víc kostlivců ve skříni než já.

V každém případě je důležitý pořádek a mír. A pochopitelně svoboda, všichni jsme antinacisti, rozhodně po pětáctýřicátém, poslední fašistický podesta dokonce doufal, že mu bude uznán statut odbojáře. Čest obětem a hanba vražděným rukám, ale nechme hezky na pokoji ty, které je jenom srdečně tiskly nebo s nimi pozvedaly číši při společné večeri nebo jim udržovaly v pořádku doklady. Jedna věc je prohrávat kostry a popel, aby se člověk dostal k zubnímu zlatu,

a... Dost už těch cigaret pro dnešní večer, je tu moc kouře, visí ve vzduchu a líně se převaluje před ústím starého kanonu. Kouř a tma. Brnění a velký chochol na něm taky tonou v mlze, je zvláštní, že pár cigaret, no dobře, hodně cigaret, stačí na to, aby Muzeum a celý svět potemněly. Spirály dýmu se válí v přítmí, jako hadi oblézají brnění, válečník si toho nevšímá, pod chocholem září ohnivé oči, planoucí v odrazu lampy. Prázdné mlhavé stíny, spirály dýmu, smrad z vajglů v popelníku – no dobře, z podlahy, žádný popelník tu není, nedopalky házím na zem nebo houfnici do chřtánu, jednoho dne to budu muset vymést. Kouř je teď hustší, obklopil obrněný vůz, možná to není obrněný vůz, nýbrž mohutný buvol v savaně, připravený zaútočit, ale tady se ho nikdo nebojí, v Muzeu strach neexistuje, protože neexistuje smrt, té strašidelné maškarě se rozteklo nalíčení a za chvíli už nikomu nenažene strach, protože si konečně uvědomíme, že je to jenom koště obalené černým prostěradlem.

Ano, měl bych otevřít okna, však já je otevřu, ale ten čím dál hustší mrak se mi líbí. Člověk musí projít dýmem, aby se dostal na vzduch, podpálit divadlo, v němž se pořád dokola podle textu, co nám vnutili, hrají role vězňů, deportovaných, otroků, mučených, až tomu nakonec všichni uvěří a začnou se na jevišti doopravdy mlátit, herec představující Hamleta propíchne břicho herci, který hraje Polonia, a jeho začne doopravdy bolet břicho a kouká, jak mu z něho crčí krev. Už není vidět stěnu se sbírkou ručních granátů ani velký protiletecký kanon. Všechno je tak zmatené, bedny s válečnými plakáty ve stále prudším světle zčervenaly, lampy jsou tak rudé, že málem vybuchnou, plakáty volají „hoří“ a zdá se, že už v tom kouři vzplály. Já vím, že to není možné, ale tváře se svinují, to není oheň, vypadá to jako zlato, nedotčené zlato uprostřed ohně a popele...

Ruce šátrají mezi spálenými kostrami, jestli už někdo neotevřel ta páchnoucí zakrvácená, ještě živá ústa, aby z nich vytrhl zlatý zub. Nezáleží na tom, jestli ho vyrvou z živých, ale už umírajících úst, nebo z holé ohořelé lebky. Ukořistěné, ukryté poklady, ztroskotané lodě přepadené piráty, zlato, stříbro, perly zahrabané do písku nebo schované za vodopády, padající voda se třpytí v slunečních paprscích, zářivé duhy křišťálů a drahokamů. Pirátská chátka se vrhá na lup, z úst, rozřátých, spálených, rozevřených páčidlem a dravými prsty, se sypou zlaťáky, ukrytý poklad.

Nač nechávat peníze nečinně pod postelí, pokud nevyvázejí, nemá z toho nikdo nic, ani mrtví, ani živí. Průměrný výtěžek z jednoho vězně v Risieře (zubní zlato, šatstvo, peníze, denní sazba, když ho pronajme do nějakého podniku, využití kostí a popela) je nějakých 1400 marek, to si dobře pamatuju, a je logické, že se o ty peníze mnohem líp postarají bankéři, advokáti a pojišťovací agenti – proto chodívali do Risieře na návštěvu a pak se o tom možná ještě bavili u večere – než místní správní a hospodářská pobočka SS, jak jen se jmenuje ten šéf... Už to mám, Oswald Pohl. Vojenští a polovojenští úředníci se mezi sebou věčně hádají, jako Pohl a Globočnik, někteří z nich si hrabou pro sebe, až nakonec Reichsbank, kam se zisky posílají, ztratí trpělivost a je z toho popotahování.

Radši se spolehnout na kompetentní terstské odborníky. Například advokátka Erminia Schellanderová obdrží jako likvidátorka zabaveného židovského majetku 5% z prvních 500 000 lir a nemá si co vyčítat, vždyť sama nechodila zabavovat obrazy a šperky do pleněných bytů. Aby byly obchody dobré pro všechny, nestačí vylomit dveře a sebrat cennosti, je třeba taky vědět, co potom s nimi, a na to máme celou řadu vynikajících expertů.

Co by si asi tak měla vyčítat firma působící v přístavní zóně a napojená na fiktivní švýcarskou společnost, když trochu toho jmění převede právě do Švýcarska? Není přece německá, natož nacistická. V podstatě by se na ty peníze uzmuté tisícileté říši dalo nahlížet jako na sabotáž, záslužný čin odboje, protože připravil nacisty o finance a zabránil jim tak vyrobit další Stuku nebo tank, jichž potřebují čím dál víc. Té firmě by se měl vzdát hold. Vlastně je to trochu jako když Norové vyhodili do vzduchu továrnu na výrobu těžké vody, takže Němci nemohli chystat atomovou bombu. Správné by bylo pozvat představitele té firmy na oslavu Dne osvobození. A ostatní taky, podniky, které od Němců dostaly zakázku na výstavbu bunkrů a pak od Vojenské spojenecké správy zakázku na jejich demolici. Dokud je práce, je naděje. *Arbeit macht frei*. S pár šestáky v kapse, vydělanými v potu tváře, je člověk opravdu volnější. Pochopitelně všichni radši bunkry boří, než je stavějí, protože to znamená, že už nejsou k ničemu a že tudíž bude klid. Nikomu se nelíbí riskovat, že ho odprásknou. S mírem se vrátí slušné chování a správné společenské vztahy.

Tisknou se ruce, vyměňují se pozdravy, a když to radí kalendář, i přání – Šťastný Nový rok, Veselé Vánoce, případně po čase, když se lidi znají trochu víc, Všechno nejlepší k narozeninám. Cože? Ale kdepak, žádná gratulace k vítězství, kdo by na něco takového ještě pomyslel, to už je pasé, teď jsme znovu všichni dohromady přátelé, spojenci. Ani plukovníka Ernsta Lercha – který měl v Risieře na starosti selekci vězňů, kdo půjde do malé plynové komory přímo v místě nebo v Německu, případ od případu a podle protokolů, které po mučení ve Ville Triste sepisovala Collottiho banda nebo různé německé policejní útvary jako Sicherheitsdienst, Sonderkommando, Einsatzkommando –, ani jeho už nijak

nemrzí, že Führer prohrál válku. Nestýská se mu po kariéře z Risieery, protože i doma v Klagenfurtu, kde se Café Lerch ohromně daří, něčeho dosáhl a je teď předsedou Sdružení živnostníků ve městě. Je mnohem lepší být předsedou živnostníků než plukovníkem. Přináší to menší vzrušení, ale i mnohem menší riziko. Ani hrabě Czernin, Globočnickův pobočník, si nijak nestěžuje na porážku Říše. Je taky Rakušan a pochází z vesnice, která se stala obětí nacismu.

Za války je v Terstu těžký život pro zabitě i pro ty, co zabíjejí, není to lehká práce, zato v míru je tu život sladký – pokud se v poválečném Terstu dá mluvit o míru – a Lerch se sem rád vrací. Ty tři krásné roky od sedmačtyřicátého do padesátého v nádherné vile na Krasu a večery trávené s angloamerickými úředníky a důstojníky, třeba s plukovníkem Bowmanem, prvním velitelem Vojenské spojenecké správy v Terstu, mužem velkého světa. Prý měl slovanskou milenku, ale Italy moc nemusel, zvláště ne, když v ulicích a na náměstích demonstrují za italský Terst, to se ví, Italové jsou samý fašista a teď si ani neumějí poradit s komunisty.

Lerch taky nemá Italy moc v lásce, ani ty, co zradili Führera, ani ty, co za Führera padli a kterým se nelíbilo, že má být Terst *Adriatisches Küstenland*, a mysleli si, že zrekrutují vojáky pro Mussoliniho a Republiku Salò. Hrabě Czernin se usmívá a usmívá se i bělovlasý baron Wolsegger s pěknou bradkou, v dobách *Adriatisches Küstenland* rozvážný *Regierungspräsident* a především znalec habsburské uvážlivosti. Ti mládenci, co demonstrují po ulicích, by ho rozesmáli, hloupí výtržníci, kteří zaměňují město věrné Rakousku-Uhersku za město vpravdě italské, jak si to vymyslelo pár mazaných Židů.

V krásné Lerchově vile jsou opět všichni. Je tu prefekt, *podesta* a jeho dva zástupci, které baron jmenoval s habsburskou

administrativní uvážlivostí, teď už to nejsou prefekti, podestové a jejich zástupci, nýbrž prezidenti a viceprezidenti čehosi. Ani Lercha, ani Czernina, ani Wolseggera, ani nikoho jiného nepohoršuje, že někteří zámožní lidé štědře finančně podporovali nejenom státní pokladnu toho Küstenlandu, ale i partyzány, protože jeden nikdy neví. Ale co je komu po Terstu a jeho chmurách. Mluvme radši o Vídni, ta potěší každého. Tisknou se ruce, krev za nehty už dávno zmizela, dějiny, i ty zatím krátké, dělají dobrou manikúru.

Vstát, otevřít okno, ta žízeň... Jedno pivo, zakašláním, škytnutím. Hýbe se, ale je pořád v té rakvi-posteli, možná sedí nebo sklouzl na zem. Jedno pivo, moct si tak dát jedno pivo, v hrdle má vyschlo a kyselo, jedno pivo, Herr Oberhauser, prosím vás, byl jste odsouzen na doživotí, ale co je vám do článků 483, 488 a 489 trestního řádu, do článků 36 a 72 trestního zákoníku je vám ještě míň, stejně jste pořád vrchní velitel, nejdřív v Risieře, teď ve své pivnici, tam to máte pohodlnější než v té vaší cimře v Risieře, peřiny v Mnichově jsou lepší než terstské vlněné matrace, a i když už nemáte v posteli chudinku Magdu ani tu židovskou vězenkyni, bavorské číšnice jsou ještě lepší a nejspíš je to i víc baví, protože vědí, že na rozdíl od Magdy, té Židovky a všech ostatních, je nemůžete poslat do plynové komory, a tak vám poskytují větší potěšení. Pro jedno pivo se dá i přivřít oko – řádně vychlazené pivo, které zahání žízeň, protéká hrdlem, člověk má pocit, že se v tom pivu koupe, v pěnivých vlnách rusalek v Dunaji stejně žlutém jako pivo, potom je tak příjemné se vymočit, teče stejný žlutý perlivý, pěnivý proud, pouliční svítilny zbarvují řeku nažloutlými a ohnivými odlesky... Vstát, uhasit oheň... Žejdlík, pořádný *Stiefel*, soudek piva na uhašení požáru, vymočit se na to nestačí, plameny šlehají moc vysoko, pivo hoří jako benzin v moři, když Oberhauser v údolí Muggie, tam,

kde končí *patok*, pálil a házel do vody lejstra, účetní knihy, seznamy, oděvy...

Kolik je hodin? V uších hučí krev, v hlavě hřmí, komín vyletí do povětří, skříně se seznamy se hroutí na zem, ze stropu spadne trám, garáž vyletí do povětří, kremační pec vyletí do povětří, Muzeum vyletí do povětří, je poslední noc, umírám, ale zítra budu žít, vstoupil jsem do invertoru a zítra přijde zmrtevýchvstání, Němci se vzdávají mně, generál Linkenbach mi předá sako, to je nápad, obléknu si ho, ale proč mi dělá takové potíže vstát, tady je, pěkně vyžehlené, visí na ramínku na řádce kopí, aspoň myslím, není skoro nic vidět. Jaká asi musí být venku mlha, když našla až sem dovnitř, hustá, štiplavá, sako se pohupuje uprostřed svatozáře plamenů, za jeho zády se ještě střílí, něco se pálí v kanceláři velitelství, z níž vybíhá s kašlem generál, beru si ho na starost, se mnou je v bezpečí, nic se mu nemůže stát, nikomu se nemůže nic stát.

Kdyby tak jenom šlo vstát a otevřít okno. Kouř ulpívá na obličej, na vousech slepených potem, budu se muset oholit – ne, ty ne, co tu dělá ten holič, kdo ho pustil dovnitř, a s břitvou v ruce, znám tě, už jsem tě dopadl, zanesl do svých zápisníků, jsi exponát v mém Muzeu, Giuseppe Montrone, lazebník apulský. I kdyby mě někam odveklí nebo mi spálili zápisníky, nic se neděje, znám to všechno nazpaměť. Nejoblíbenější holič u šéfů Einsatzkommando a pak u Vojenské spojenecké správy, ruka ruku myje a břitva myje ještě líp, odškrábne všechno pryč. Byl šikovný, mezi namydlením a zastřižením chloupků v nose dokázal seznámit katany s příbuznými obětí, Maria Del Monteová zaplatí 38 000 lir, víceméně cenu vily na předměstí, Ottovi Stadiemu, a holič, když sundá ručník a ještě naposledy zákazníka opráší, řekne „k vašim službám“ a dostane po zásluze spropitné. Břitva

mi přejíždí po tváři, už to asi nemá v ruce, protože to bolí, to bude jizva – hrůza, ne, zrcadlo klame, je to vlastně štít, který jsem opřel o torpédo, obvykle odráží líp než křišťál, ale teď je zamlžený, začazené zrcadlo, to nemůže být moje tvář. To musí být Allers, advokát Ernst Dietrich August Allers, inspektor a kontrolor tábora v San Sabbě. To je přece ta jeho slavná jizva, kdo mi ji dal na tvář? To nejsem já, já nejsem zločinec, ano, vím, že zlo, zločin je virus, který nakazí všechny, nikdo není bez viny. Já nikoho v San Pietro del Carso ani v Kočevje neudal, naopak – ten kašel, chce se mi zvracet –, ale to nestačí, ne, to nestačí. Kdo není nevinný, je vinen, šedá zóna je pohodlný vynález – všichni jsme šediví, matní, jako pláště, které se pohupují na věšácích v předsíni, zatímco uvnitř v místnosti kdosi s jizvou na tváři posílá vyslýchaného nalokat se plynu nebo si nechat roztrádit lebku obuškem Polizeimeistera s modrýma očima... *Im Sinne der Anklage, unschuldig.*

Plášť povlává a komíhá se proti zdi pokaždé, když se otevřou dveře a zavane průvan, na tom není nic špatného. A když jsem Italsko-německému spolku představil profesora Wagemanna, který tam potom měl přednášku na téma Problémy velkého evropského ekonomického prostoru, taky jsem tím nikomu neublížil, a ani ta čísla, s nimiž profesor Wagemann vyrukoval, nikomu neublížila. Ostatně učitelé němčiny ve Spolku byli praví džentlmeni, jenom dávali hodiny.

Někdo mluví a jiný poslouchá... Je poslouchat nevinné? „Terst musí být a také bude na výši úkolů, jež mu přinese vítězství,“ inaugurační projev, který pronesl v Liktorském sále dne 19. ledna 1942 – neboli roku XX – pan rada, doktor Cesare Pagnini, význačný znalec Wincklemanna, samozřejmě džentlmen a taky fašistický podesta, který ve dnech

závěrečných bojů bude pomáhat i partyzánům. „Z této války, *camerati*, války krve proti zlatu, povstane nová Evropa...“ Je chyba mluvit, je chyba poslouchat, zatleskat na konci oběda, byť jen ze zdvořilosti, z dobrého vychování? Jak to říkal Rainer v Miramare? „... zrod nové evropské myšlenky, která mladým národům, plně a svobodně spolupracujícím, zajistí jejich národní existenci a kulturní svobodu. Proto vkládáme naprostou důvěru ve Führera, který v hodině nejvyššího nebezpečí zůstal věrný osudům Evropy, její svobodě, její spolitosti, v níž má každý národ zajištěno své místo.“ Trojitý pozdrav Führerovi.

Krásná slova, přítomní je mužou beze studu poslouchat. Dvacátého dubna 1945, oslava Führerových narozenin na zámku Miramare. Kde je ale ten potrhaný sešit, kde skončil, přece neshořel, když jsem si s tím dal takovou práci... Tady, to je poslední fotografie vrchního komisaře Rainera v uniformě, o pár dní později práskl do bot a utekl vstříc smrti, prozatím jen odložené, o rok, pořád lepší než nic. A co ten snímek, ten druhý, kde jsou všichni pohromadě, kde ten asi je... Je potřeba se na ty tváře podívat a rozpoznat, kdo tam byl, kdo připíjel na svobodu národům, třikrát *heil* Führerovi, pach síry, předved' se, *schreckliches Gesicht*, ten pekelný pach se k tobě hodí, šmíra předvádějící zlo, ukaž se, ukažte se, tváře, tváře z narozeninové oslavy, z večerí, z návštěv, ukradli mi fotografie, jsou pryč. Vstanu, musím vstát, všechny ty papíry a ty nedopalky...

Vybrané, leč střídme občerstvení především z rybích pochoutek, jak se praví na jídelním lístku uchovávaném v archivu na zámku Miramare. Führer je střídmy, zvláštní, že není vegetarián. Nelíbí se mu, aby se pro jeho mlsnost porážela zvířata. Hladí svého vlčáka, děsí ho představa, že v Číně jedí psy. Ryba, to by ještě šlo. Možná ani netrpí,

jak je hloupá a studená. Všichni netrpí stejně, všichni nejsou stejně citliví. Akce T4 na provádění eutanazie je velmi humánní. Eliminuje zaostalé, postižené, ty, kteří nemají v pořádku papíry, aby mohli trpět jako ostatní. Právě vyšší rasy znají bolest, bolest tvorby a bolest ničení, ničit, aby se mohlo tvořit. Například černoši trpí míň než běloši. Židi míň než Němci. Proto vypadají často tak odvážně, když vstupují do plynové komory. Citliví lidé by trpěli víc. Nejde o strach, my máme odvahy víc než ostatní, jde o citlivost. Například na špínu. Němci jsou čistotní, nesnesli by smrad a špínu lágrů jako Židi. I tady uvnitř to zatuchle páchne...

Ryba je tedy v pořádku. Generál Esposito, když vychválil pouto kamarádství mezi ozbrojenými silami Italské sociální republiky a ozbrojenými silami Říše, a teď baští jeden chlebiček se sardinkami za druhým, stejně jako federální komisař Sambo, který si to zaslouží, potom co pronesl projev v němčině, v němž vřele pozdravil i Černé košile. Jsou tu nejenom sardinky a makrely, i filátka z pražem královských a smuh. Ulovené v údolí Muggie, kde ústí *patok*, Rio Primario, stékající z Valmaury a z Risiery. Ale všechno tip-ťop, řádně zkontrolované, všude se skrývá tolik nepřátel, jeden nikdy neví, někdo by tam mohl přidat jed. Nicméně nehrozí nebezpečí, že by se mezi rybami našla lidská holenní kost nebo česka, jak se stalo párkrát, když esesáci vyhazovali odpadky do moře, odpadky z Risiery. Svinstvo po Židech a možná i po Slovanech. Prefekt předává vrchnímu komisaři pozdrav a blahopřání našeho kraje.

Prefekt, generál, federální komisař? Fotka bledne, svíjí se v ohni, kouř a vlhkost smazávají tváře, už jsou tu jen bílé skvrny a díry. Nikdo, žádná narozeninová oslava, žádná stopa. Generál Esposito odsouzený na třicet let je po dvou letech

propuštěn a po dalších osmi je mu vrácena jeho hodnost, zástupce komisaře Gaetano Collotti, mučitel z Villy Triste, přijde o život, ale později obdrží *in memoriam* bronzovou medaili. Jenže tentokrát tyhle stránky konečně všem dokážou, že... Bože, kde ale jsou?

Tady jsou, spadly z poličky. Oheň je dostihl, stránky se rozletí, vzplanou, otevřou se, jména se zvětší – jména, která nikdo nechce znát, jsou obrovská, psaná ohnivými písmeny na stěny, chvějí se ve svitu plamene. Velká ohnivá ruka je navždy kreslí na stěny, ale stěny praskají, jména se písmeno po písmenu začínají kroutit, mění se v popel.

Otevřít okno, nezvládnou to. Někdo nebo něco zablokovalo křídla. Jak se dostaly ty oharky až ke mně... Dveře jsou zamčené, kde může být klíč, kdo mi to... Zřítíl se regál, z papírů je už jeden velký plamen. V krematoriu Risiery hoří tuny dokladů a účetních knih, ale uspořádaněji. Oberhauser s naprostým klidem řídí likvidaci, všechno se pálí, všechno lítá do vzduchu, komín, garáž, kremační pec, ale to nevadí, že mizí stopy, jména obětí a katanů mě nezajímají, znám je, ta jsme už znali. Já chci jiná jména. Ne ruce umazané krví, ale ty, co je tiskly, čisté ruce pravých pánů světa – no dobře, Oberhauserovi se daří v jeho pivnici, ale po něm já nejdu, jdu po tom, kdo si v klidu popíjí jeho pivo a nedbá o zkrvavený kartonový podtácek, na který si odkládá půllitr.

Točí se mi hlava, dusím se, police padají, mění se v popel. Hodil jsem jednou přilbou do okna a podařilo se mi rozbít sklo, proudí sem vzduch, ale je pozdě a je ho moc málo – porvyvy rozfoukávají popel, vzduch je jako černá vánice, sopečné kamínky, láva, jazyky ohně. Komín v Risiere vybuchne, jeho červené a černé cihly létají do všech stran. Garáž vyletí do vzduchu, plynová trubka exploduje, ozve se bouchnutí, mohutné říhnutí, vítr, vzedmuté peklo. Kolik jich zemřelo,

když se drželi té trubky, která jim vháněla do úst a do srdce smrad světa? Celý svět je jenom puch, Hitlerův pšouk. Do vzduchu vyletí i krematorium, oheň ničí oheň, ničení, které ničí stopy po ničení a ničitelích.

Papíry padají na zem celé od sazí, co to je za velký kalendář – ohnivá písmena na zdi –, datum, ale ne, to je omyl, co to má znamenat, jsou to jen prázdná čísla dní a let, všechno plyne a vrací se. No vida, oheň už třeba pohasíná, ve spáncích už tak silně nebuší, bude půl jedenácté, možná jedenáct, doba poprav, ale Oberhauser otevírá dveře, teď otevře i ty moje, pustí nás ven – jsme volní uprostřed noci, kam půjdeme, taky se vydám podél stadionu, všude tma, co je to za zvuky, střelba někde daleko, noc je svěží, závan větru vyrve pár listů plamenům a unáší je k moři, jdu za nimi, jsou to moje papíry, vznáší se vysoko nad německým kamionem, zanoří se do tmy nad nákladním vozem s velkou rudou hvězdou.

Mířím k moři, jako ostatní. Noc je jasná. Nikdo nemluví. Zdá se, že nikdo nevrhá stín, ale to není možné, to je tím, že jsem tak unavený... Možná jsme už v moři, dneska je určitě měsíc v úplňku, slavnostní, ohňostroj se zažehuje ve vodě, nevím, jestli je studená nebo vlažná – předtím byla vařící, páčila, teď má barvu ohně, ale i ten uhasíná, už nepálí, zřejmě jsem nastoupil do ponorky, kterou mi darovalo Námořnictvo. Ano, nořím se do hlubin. Okénkem vidím bílé listy papíru s čísly a se jmény, jak klesají vodou. Vyhodili odpadky do moře v údolí mezi *patokem* a mořem, tady nás vyhodili, voda nebude moc hluboká, ale pořád klesáme, vyhazovat smetí do moře je trestný čin a vyhazovat tam lidi taky, ale pro nedostatek důkazů soudce stíhání zastaví.

POZNÁMKA

Spisovatelé – jak už prohlašovali staří Řekové – navykládají spousty lží, zkrátka si vymýšlejí. Ale etymologie napovídá, že sloveso vynalézat, vymýšlet, *inventare* – *inventio*, *invenire* –, je úzce spjato se slovesem nalézt, *trovare*, nalézt *cosi* (příběh, postavu, detail) z reality, *cosi* pravdivého. Každá invence, velká nebo skromná, čerpá z toho, co se skutečně stalo, z osob, které skutečně existovaly a které jí život – neustále strašlivě originální, jak napsal Svevo – nepředvídaně vloží do rukou. Invence, fikce čerpá nutně tu více, tu méně z oné pravdy, kterou Mark Twain označoval za nejpodivuhodnější, nejfantastičtější ze všech fikcí. Ostatně vymýšlet si, „lhát“ je nám možná ze všeho nejvlastnější, je to něco, co je jenom naše, v dobrém a mnohem častěji ve zlém. Pravda je tu, objektivní, i když není skoro nikdy plně dostupná. Vystačí si sama, bez ohledu na naše pocity a myšlenky.

Invence čerpající z reality je charakteristická pro mnoho velkých spisovatelů – Turgeněv prohlašuje, že za základní Bazarovovy rysy vděčí jednomu mladému lékaři, s nímž se seznámil na venkově, Thomas Mann tvrdí, že má právo brát, kde se chce a od koho chce, prvky, které potřebuje ke své invenci, v níž pak ty prvky už nemají nic společného s realitou nebo osobami, od nichž jsou převzaty, třebaže – jak Mann dobře věděl – to navzdory všemu může být někdy problematické a bolestné.

Jako každé právo – například volební – ani tohle neplatí jen pro génie, nýbrž pro každého, kdo vezme do ruky pero a začne vyprávět. I u svého bezejmenného protagonisty této knihy jsem se zcela volně inspiroval osobou, která skutečně existovala, a to velmi významně, profesorem Diegem de Henriquezem, geniálním a nezlomným, nesmírně

vzdělaným, houževnatým a zapáleným Terstanem, jenž celý život (1909–1974) sbíral zbraně všeho druhu a vojenský materiál obecně, aby vytvořil originální, přebohaté Muzeum války, které by právě tím, že vystavuje obrovské množství smrtících nástrojů, sloužilo míru. Celý život zasvětil tomuto svému neodbytnému snu a dílu – jež se nyní začíná v Terstu realizovat –, navzdory překážkám a obětem v době, zvláště zdevastované konflikty a krvavými atentáty, dokud nezahynul při požáru v hangáru, v němž přespával mezi muzeálními exponáty. Ten záhadný požár byl vyšetřován, ale nedospělo se k žádnému závěru.

Bez tohoto muže a bez jeho všezahrnující vášně by tato kniha nevznikla. Ale jak se stává s každou literární invencí, která zpracovává, co jí realita nabídla, příběh a portrét hlavního hrdiny jsou zcela smyšlené. Žádná epizoda ani detail nemá nic společného se skutečným příběhem a s osobností tragického terstského sběratele, který rozhodně není v této knize vylíčen a je stejně smyšlený jako ženská postava, pověřená v románě projektem Muzea. Jakákoli podobnost, jak praví v obvyklé formulce, je tedy čistě náhodná. Nicméně na památku Diega de Henriqueze bych rád připomněl větu, kterou skutečně pronesl. Je to výzva každému, kdo prochází kolem jeho hrobu, ať mu odevzdá svůj meč, aby ten meč už nikdy nemohl udeřit.

C. M.

POZNÁMKA PŘEKLADATELKY

V textu jsou použity citace od těchto překladatelů: Otokar Fischer, Viktor Fischl, Oldřich Král, Magdaléna Křížová, Jan Patočka, Josef Suchý; citace z Bible pocházejí většinou z Překlada 21. století, ale i z Českého ekumenického překladu.

Claudio Magris

Pro nedostatek důkazů

Z italského originálu *Non Luogo a Procedere* vydaného nakladatelstvím Garzanti v Miláně v roce 2015 přeložila Kateřina Vinšová.

Jazyková redakce Magdalena Žáčková

Odpovědný redaktor Tomáš Dimter

Návrh obálky Michal Chodanič

Sazba Pavel Kadlec

Technická redakce

Vydala Mladá fronta a.s. jako svou 10 000. publikaci.

Vytiskl

Xxx stran, první vydání, Praha 2019

ISBN 978-80-204-4218-5

Knihy Mladé fronty si můžete objednat na adrese:

Mladá fronta a.s. – divize Knihy

Mezi Vodami 1952/9, 143 00 Praha 4 – Modřany

e-mail: prodej@mf.cz, tel. 225 276 195

na internetu:

www.mf.cz, www.kniha.cz

mladá fronta *kniha.cz*

= 350 =

= 351 =

